

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL ANASANAT DALI
SANATTA YETERLİK TEZİ

TOPKAPI SARAYI PADİŞAH KAFTANLARININ ÜRETİM
AŞAMALARINDA KULLANILAN DİKİŞ TEKNİKLERİ
VE SÜSLEME ÖĞELERİ

Hazırlayan
Meltem OK

Danışman
Yrd. Doç. Füsun ÖZPULAT

İzmir-2012

YEMİN METNİ

Sanatta Yeterlik Tezi olarak sunduğum “**Topkapı Sarayı Padişah Kaftanlarının Üretim Aşamalarında Kullanılan Dikiş Teknikleri ve Süsleme Öğeleri**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

03/ 08 / 2012

Meltem OK

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü' nün/...../..... tarih vesayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'ninmaddesine göre Tekstil Anasanat Dalı Sanatta Yeterlik öğrencisi Meltem Ok'un "**Topkapı Sarayı Padişah Kaftanlarının Üretim Aşamalarında Kullanılan Dikiş Teknikleri ve Süsleme Öğeleri**" konulu tezi incelenmiş ve aday/...../..... tarihinde, saat 'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini/projesini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin/projeninolduğuna oy.....ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ÜYE

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının

Soyadı: OK

Adı: Meltem

Tezin/Projenin Türkçe Adı: Topkapı Sarayı Padişah Kaftanlarının Üretim Aşamalarında Kullanılan Dikiş Teknikleri ve Süsleme Öğeleri

Tezin/Projenin Yabancı Dildeki Adı: Stitching Techniques and Decoration Items of Topkapı Palace Sultan Kaftans During Their Production Process

Tezin/Projenin Yapıldığı

Üniversitesi: D.E.Ü.

Enstitü: G.S.E.

Yıl: 2012

Diğer Kuruluşlar:

Tezin/Projenin Türü:

Yüksek Lisans:

Dili: Türkçe

Doktora:

Sayfa Sayısı: 267

Tıpta Uzmanlık:

Referans No: 442404

Sanatta Yeterlilik:

Tez/Proje Danışmanlarının

Ünvanı: Yrd. Doç.

Adı: Füsun

Soyadı: ÖZPULAT

Türkçe Anahtar Kelimeler:

- 1- Kaftan
- 2- Ehl-i Hiref
- 3- Dikiş teknikleri
- 4- Pervaz
- 5 -Aplike

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- Caftan
- 2- Ehl-i Hiref
- 3- Stitching techniques
- 4- Fringe
- 5- Applique

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum Evet

Hayır

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu, tarihte eşine az rastlanır genişlikte bir coğrafyaya hükmetmiş, en uzun ömürlü ve ihtişamlı imparatorluklardan biri olmuştur. Adalet ve hoşgörüyü dayalı devlet anlayışı, sultanlarının nezaketi ve sanat zevki, hayranlık uyandırmıştır. Mimari, çini, minyatür, halı, kumaş, deri, cilt, tezhip, mobilya gibi farklı sanat dallarında muhteşem eserler vererek kültür varlığımızı zenginleştirmiştir.

İmparatorluğun farklı sanat dallarında, çok sayıda değerli eserler vermesinde Osmanlı padişahlarının sanata olan ilgisinin payı büyüktür. Osmanlı Padişahları, zanaatçıları ve sanatçıları “Ehl-i Hiref” örgütü adı altında devlet himayesine almış, saraya bağlı ve maaşlı olarak çalıştırmışlardır. İmparatorluğun yönetim merkezi olan Topkapı Sarayı aynı zamanda sanatın da merkezi haline gelmiştir.

Sanata böylesine değer veren Osmanlı padişahları giyim kuşamına da çok önem vermiş, adeta bir sanat eseri olan muhteşem güzellikte kaftanlar giymişlerdir. Kaftanlar, yalnızca siyasi gücün, statünün simgesi değil, aynı zamanda dönemin ince zevkinin ve sanatının bir göstergesi olmuştur.

Osmanlı'nın simgesi haline gelen üstün kalitedeki kumaşıyla, eşsiz güzellikteki motifleri ve ihtişamıyla tüm dünyanın hayranlığını uyandıran kaftanlar, kültürümüzü dünya ülkelerine tanıtmakta, tekstil sanatçılarına ve tasarımcılarına ilham kaynağı olmaktadır. Osmanlı kaftanları mükemmel kumaşları ve desenlerinin yanında, kalıp özellikleri, büyük bir itina ile yapılan el dikişleri ve süsleme öğeleri gibi zarif detaylarıyla da eşsiz bir güzelliğe sahiptir. Bu da kaftanların araştırılmaya değer farklı bakış açıları olduğu sonucunu doğurmuş ve kaftanların formu, kalıp özellikleri, üretim aşamaları, dikiş teknikleri ve süsleme öğeleri tüm detaylarıyla araştırılmaya değer bulunmuştur.

Araştırmanın temeli, literatür taramasından elde edilen verilere ek olarak, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nden seçilen 28 adet kaftanın detaylı olarak incelenmesine dayanmaktadır. İncelenen kaftanlar, her biri farklı kalıp özellikleri, dikim teknikleri ve süsleme öğelerine sahip olacak şekilde seçilmiştir. Gözlemlerden elde edilen veriler, oluşturulan kumaş, renk, form özellikleri, dikiş teknikleri ve süsleme öğeleri tablolarına aktarılmış ve sonuçları değerlendirilmiştir. Kaftanların oldukça geniş olan kalıplarının ölçüleri alınmış, fotoğrafları çekilmiş ve teknik çizimleri yapılmıştır.

Yapılan gözlemler ve araştırmalar, Osmanlı kaftanlarının eşsiz ve muhteşem görünümünde, yalnızca çok kalitedeki kumaşları ve desenlerinin değil; bunun yanında, kol, yaka, cep, kapama formlarındaki ince detayların, kapitone dikişlerinin, aplikelerin, astar, pervaz süslemelerinin, kürk, ibrişim kordon, dar dokuma şerit, çaprast, ilmek birit ve düğme, işleme ve baskı ile yapılan süslemelerinin de çok büyük bir payı olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Her detayı ince zevkin ürünü olan Osmanlı kaftanlarını, tüm yönleriyle irdelemek, kültürümüzün zenginliğini bir kere daha gözler önüne sermektedir.

ABSTRACT

The Ottoman Empire is one of the most lasting and the most magnificent empires ruled in a vast geography, which is considerably rare in history. The government policy based on justice and tolerance, and the courtesy and art taste of the sultans were very appealing. By means of producing fascinating art branches such as architecture, ceramic glaze, miniature, carpet, fabric, leather, cover, ornamentation etc., it has enriched our culture.

The art interest of Ottoman Sultans has a considerable effect on producing different kinds of art branches all over the Empire. Ottoman Sultans took artisans and artists under their protection under the name of “Ehl-i Hiref” organization and they worked for the Palace with a salary. Topkapı Palace, the center administration place of the empire, also became the center of art.

Art was very important for Ottoman Sultans, so they paid attention their clothes and wore amazing kaftans like an art piece. The kaftans were not only a symbol of political power and status, but also became an indicator of elegant taste and art.

The high quality kaftans, which became the symbol of Ottoman, appeal the whole world with their beautiful unique design and elegancy. The kaftans also introduce our culture to the world and they are an inspiration to modern textile artists and designers. Apart from their perfect fabrics and designs Ottoman kaftans have a unique beauty with their elegant details such as pattern features, hand stitching made with a great attention and decoration items. So we can reach a conclusion that they have different perspectives to worth researching. The form of kaftans, pattern features, production stages, stitching techniques and decoration items of the kaftans have been considered as worth researching.

In addition to data derived from the literature review, this research is based on detailed examination of 28 kaftans chosen from Istanbul Topkapı Palace Museum Sultan Clothes Archive. The examined kaftans have been chosen in a way that each has different pattern features, stitching techniques and decoration items. The data derived from the observations has been transferred the charts of fabric, color, form features, stitching techniques and decoration items and the results have been evaluated. The considerably big patterns of the kaftans have been measured, photographed and made technical drawing.

The observations and researches shows that the high quality fabrics and patterns are not the only source of the unique and great appearance of the Ottoman kaftans, but the ornaments made with arm, collar, pocket, closing, the sophisticated details, quilting stitches, appliqués, lining and fringe ornaments, fur, tram silk, narrow woven, loop sewing and button, embroidery and printing. The examination of the Ottoman Kaftans, piece of an elegant taste, shows how rich our culture is all over again.

ÖNSÖZ

Osmanlı Padişah kaftanları, yalnızca siyasi gücün değil; o dönemlerin ince zevkinin, Osmanlı sanatı ve yaratıcılığının ne denli zengin olduğunun bir göstergesi olmuştur. Zengin bir kültür mozağini içinde barındıran Osmanlı giysilerinin en başında yer alan kaftanlar, oldukça sade formunun içerisinde, her biri bir sanat eseri zerafetinde, çok sayıda detayı barındırmaktadır. Mükemmel kalitedeki kumaşları ve göz alıcı desenlerinin ve renklerinin yanında, yaka, kol, cep, kapama özellikleriyle, büyük bir itina ile yapılan el dikişleriyle, aplikeleriyle, kapitoneleriyle, astar ve pervaz süslemeleriyle, kürk, dokuma şerit, çarpana, ilmek-birit düğmelerle, baskı ve işlemlerle yapılan süslemeleriyle eşsiz bir güzelliğe sahiptir. Kaftanı tamamlayan tüm bu özellikler; kaftanların araştırılmaya değer farklı bakış açıları olduğu sonucunu doğurmuş ve kaftanların formu, kalıp özellikleri, üretim aşamaları, dikiş teknikleri ve süsleme öğeleri tüm detaylarıyla araştırılmaya değer bulunmuştur. Bu çalışmanın daha önce bu konuda yapılmış olan araştırmalara katkı sağlamasının yanında, çağdaş tekstil sanatçılara ve tasarımcılara yeni etkilenme kaynakları ve farklı bakış açıları sunacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın temelini oluşturan Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri Arşivi'nden seçilen 28 adet padişah kaftanı üzerinde yapılan detaylı inceleme ve gözlem, hayatımda yaşadığım en güzel deneyimlerden biri olmuştur. Osmanlı padişahlarının giydikleri kaftanları görebilmek, onlara dokunabilmek, yaşanmışlığı hissebilmek oldukça heyecan vericiydi. Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde araştırma yapılabilmesi için T.C. Kültür Bakanlığı'na başvuruda bulunulmuş ve dört aylık bekleme sürecinin ardından gelen olumlu izin yazısıyla araştırmaya başlanmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Sorumlusu Sibel Alpaslan Arça'nın yardımsever tavrı araştırmalarımı keyifle sürdürmemi sağlamıştır. Kendisine sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Berber çalışmaktan çok keyif aldığım, güler yüzüyle bana her zaman destek olan danışman hocam Yrd.Doç. Fusun ÖZPULAT' a, yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen, bana yol gösteren Bölüm Başkanım Prof. Nesrin ÖNLÜ' ye ve

Anasanat Dalı Başkanım Yrd.Doç.Dr. Nevbahar GÖKSEL'e, çalışmama katkıda bulunan Prof.Dr. Gülseren KURUMER' e, uygulama çalışmalarımın fotoğraf çekimlerinde bana destek olan Yrd.Doç.Dr. Sadık TÜMAY' a, öğrenim hayatım boyunca üzerimde emeği geçen tüm bölüm hocalarıma, arkadaşlarıma, aileme ve her zaman yanımda olan çok sevdiğim eşime teşekkür ediyorum.

Meltem Ok

İÇİNDEKİLER

TOPKAPI SARAYI PADİŞAH KAFTANLARININ ÜRETİM AŞAMALARINDA KULLANILAN DİKİŞ TEKNİKLERİ VE SÜSLEME ÖGELERİ

Sayfa

YEMİN METNİ.....	ii
TUTANAK.....	iii
Y.Ö.K. DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	xi
KISALTMALAR.....	xiv
RESİMLER LİSTESİ.....	xv
TABLolar LİSTESİ.....	xxii
EKLER LİSTESİ.....	xxiv
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

TOPKAPI SARAYI PADİŞAH KAFTANLARININ ÜRETİM AŞAMALARI, FORM, KALIP VE DİKİM ÖZELLİKLERİ

1.1. Osmanlı Padişah Kaftanlarının Üretim Aşamaları	9
1.2. Osmanlı Saray Terzileri ve Terzihaneler	60
1.3. Topkapı Sarayı Padişah Kaftanlarının Form Kalıp ve Dikim Özellikleri	69
1.3.1. Osmanlı Padişah Kaftanlarda En Çok Kullanılan Yaka Formları	70

1.3.2. Osmanlı Padişah Kaftanlarda En Çok Kullanılan Kol Formları	73
1.3.3. Osmanlı Padişah Kaftanlarının Kapama Özellikleri	77
1.3.4. Osmanlı Padişah Kaftanlarının Cep Özellikleri	81

2. BÖLÜM

TOPKAPI SARAYI PADİŞAH KAFTANLARININ DİKİMİNDE KULLANILAN DİKİŞ TEKNİKLERİ VE SÜSLEME ÖĞELERİ

2.1. Topkapı Sarayı Padişah Kaftanlarının Dikim ve Süslemelerinde Kullanılan Dikiş Teknikleri.....	89
2.1.1. Düz Teyel	91
2.1.2. El Dikişi	92
2.1.3. İnce El Dikişi	93
2.1.4. İğne Ardı Dikişi.....	95
2.1.5. Ara Dikiş.....	96
2.1.6. Çapraz Ara Dikiş.....	97
2.1.7. Kenar Dikişi.....	98
2.1.8. Sürfile Dikişi.....	99
2.1.9. Sağlamlaştırma Zincir Dikişi.....	100
2.2. Topkapı Sarayı Padişah Kaftanlarında Kullanılan Süsleme Öğeler.....	108
2.2.1. Dikişle Yapılan Süslemeler	108
2.2.1.1. Kapitone	108
2.2.1.2. Aplike.....	110
2.2.1.2.1. Oturtma Tekniği.....	111
2.2.1.2.2. Kakma Oturtma Tekniği.....	112
2.2.2. Astar ve Pervaz Süslemeleri	112
2.2.3. Kürkle Yapılan Süslemeler.....	114
2.2.4. İbrişim Kordon, Dar Dokuma Şerit, Çaprast, İlmek Birit ve Düğmelerle Yapılan Süslemeler.....	117
2.2.5. İşleme ile Yapılan Süslemeler.....	122

2.2.6. Baskı İle Yapılan Süslemeler.....	124
--	-----

3. BÖLÜM

YENİ BAKIŞ, YENİ YORUMUYLA OSMANLI KAFTANLARI

3.1. Osmanlı Kaftanlarının Günümüz Giyim Modasında ve Çağdaş Tekstil Sanatında Kullanımına Örnekler	136
3.2. Giyilebilir Sanat Kapsamında Kaftan Tasarım ve Uygulamaları	144
3.2.1. Giyilebilir Sanat Kapsamında Hazırlanan Kaftan Çalışması 1 “Pelenk”	150
3.2.2. Giyilebilir Sanat Kapsamında Hazırlanan Kaftan Çalışması 2 “Rumi”	157
3.2.3. Giyilebilir Sanat Kapsamında Hazırlanan Kaftan Çalışması 3 “Üç Benek”	164
SONUÇ.....	170
KAYNAKLAR.....	175
EKLER.....	179
Ek 1: Osmanlı Padişahları ve Kronolojik Sıralaması.....	179
Ek 2: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi’nde İncelenen Kaftanlara Ait Gözlem Tabloları.....	181
Ek 3: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi’nde İncelenen Kaftanların Teknik Çizimleri.....	210
EK 4: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nden Alınan Bilimsel Müze Araştırması İzin Yazısı.....	239

ÖZGEÇMİŞ

KISALTMALAR

a.g.e.:	Adı geçen eser
y.a.g.e.:	Yukarıda adı geçen eser
ev.:	Çeviren
Ltd.:	Limited Őirketi
No.:	Numara
s.:	Sayfa
yy.:	Yüzyıl
TSM:	Topkapı Sarayı Müzesi

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa

Resim 1: Hatayi ve Rumi motiflerle bezenmiş II. Osman'a çatma kaftan, 17.yüzyıl, TSM 13/360.....	14
Resim 2: “Mühr-ü Süleyman” motifli Fatih Sultan Mehmet'e ait kemha kaftan, 15. yy. TSM 13/21.....	16
Resim 3: Güneş motifli II. Selim’e ait seraser kaftan, 16.Yüzyıl, TSM 13 / 177.....	16
Resim 4: Üç benek motifli bezenmiş II. Ahmet’e ait atlas kaftan, 17.Yüzyıl, TSM 13 / 522.....	17
Resim 5: Kaplan çizgisi motifli Fatih Sultan Mehmet’e ait çatma kaftan, 15.Yüzyıl, TSM 13 /8.....	17
Resim 6: Tavus tüyü motifli seraser kaftan, 16. Yüzyıl, Metropolitan Sanat Müzesi.....	18
Resim 7: Üç benek ve kaplan çizgisi motifleriyle bezenmiş IV. Murat’a ait kemha kaftan, 17.Yüzyıl, TSM 13 /408.....	19
Resim 8: “Dolaşmalı nakışlı” desenli III. Murat’a ait çatma kaftan, 16.Yüzyıl, TSM 13 /216.....	20
Resim 9: Buket çiçek motifleriyle bezenmiş II. Osman’a ait seraser kaftan, 17. Yüzyıl, TSM 13 /365.....	21
Resim 10: Taç motifli çatma kaftan, 16. Yüzyıl, TSM 13 /365.....	23
Resim 11: Motiflerin şaşırtmalı düzende yerleştirildiği kaftan kumaş örnekleri, TSM 13/829, TSM 13/305, TSM 13/967.....	24
Resim 12: Motiflerin dolaşmalı düzende yerleştirildiği kaftan kumaş örnekleri, TSM 13/216, TSM 13/933, TSM 13/35.....	25
Resim 13: Motiflerin üst üste sıralı düzende yerleştirildiği kaftan kumaş örnekleri, TSM 13/532, TSM 13/177, TSM 13/866.....	25
Resim 14: Kanuni Sultan Süleyman’a ait tören kaftanı.....	26
Resim 15: IV. Murat’a ait tören kaftanı	26
Resim 16: Zemini altın yıldızlı telle dokunmuş seraser kaftan, 16.yüzyıl, TSM 13/9	31

Resim 17: Kemha kaftan, 17.yüzyıl, TSM 13/268.....	32
Resim 18: I.Selim'e ait kadife kaftan, TSM 13/39.....	33
Resim 19: Kanuni Sultan Süleyman'a ait italyan kadife kaftan, 16.yy ortaları, TSM 13/840.....	33
Resim 20: Fatih Sultan Mehmet'e ait çatma kaftan, 15.yy, TSM 13 /6.....	34
Resim 21: I. Selim'e ait serenk kaftan, 16.yy, TSM 13/42	35
Resim22: I. Mahmut'a ait savai kaftan, 18.yy TSM 13/554.....	36
Resim 23: Atlas çocuk kaftanı, 17.yy, TSM 13/1231.....	37
Resim 24: Bedeni atlas kumaşla astarlanmış I. Selim'e ait kadife kaftan, TSM 13/39.....	38
Resim 25: İpek-pamuk karışımı kutnu kumaştan çocuk kaftanı, 16. Yüzyıl, TSM 13/275.....	39
Resim 26: Hareli gezi kumaştan dikilmiş kaftan örneği, TSM 13/80.....	40
Resim 27: İpek taftadan dikilmiş bir çocuk kaftanı, 17.yüzyıl, TSM 13/1232.....	41
Resim 28: III Mehmet'e ait çuha kaftan, 16.yüzyıl, TSM 13/234.....	42
Resim 29: Canfes kumaşla pervazlanmış kemha kaftan, 16.yy, TSM 13/966.....	43
Resim 30: Bedeni bez kumaşla astarlanmış I. Mahmut'a ait semai kaftan, 17.yy, TSM 13/554.....	43
Resim 31: Şehzade Korkut'a ait İtalyan kadife kaftan ve astarında bulunan köşe bezemesi, TSM 17/829.....	64
Resim 32: Sultan III. Murad'ın Şehzade Mehmed'in sünnet düğünü şenliklerinde divan üyelerine, bölük ağalarına, yaya ağalarına, bölük başlarına hil'at giydirilmesi. Surname-i Hümayun	66
Resim 33: TSM 13/9 envanter nolu seraser kaftanın kol altına ve etek ucuna eklenen parçalar.....	70
Resim 34: Osmanlı saray kaftanlarında yaka formları	72

Resim 35: Osmanlı saray kaftanlarında kol formları, TSM 13/514, TSM 13/529, TSM 13/266.....	74
Resim 36: Osmanlı saray kaftanlarında kol formları, TSM 13/46, TSM 13/365, TSM 13/525, TSM 13/305	74
Resim 37: Osmanlı saray kaftanlarında kol formları, TSM 13/37, TSM 13/840 , TSM 13/408	75
Resim 38: Osmanlı saray kaftanlarında takma kolluklar, TSM 13/928, TSM 13/933, TSM 13/665, TSM 13/664	75
Resim 39: Seraser kaftanın beden yırtmaç detayı, TSM 13/9.....	76
Resim 40: Baskı ile desenlendirilmiş atlas kaftanın kol yırtmaç detayı, TSM 13/288.....	77
Resim 41: Osmanlı saray kaftanlarında kapama özellikleri	79
Resim 42: Osmanlı saray kaftanlarında kapama özellikleri	80
Resim 43: Osmanlı saray kaftanlarında cep özellikleri.....	82
Resim 44: Düz teyel dikişinin çizimle gösterimi	91
Resim 45: Kapitoneli atlas kaftan, etek ucuna düz teyelle tutturulmuş not detayı, TSM 13/305.....	92
Resim 46: El dikişinin çizimle gösterimi	93
Resim 47: Kapitoneli atlas kaftan, el dikiş detayı, TSM 13/305.....	93
Resim 48: İnce el dikişinin çizimle gösterimi	94
Resim 49: Kısa kollu İtalyan brokar kadife kaftan, kol ucundaki ince el dikiş detayı, TSM 13/297	94
Resim 50: Baskı desenli atlas kaftan, kol ucundaki ince el dikiş detayı, TSM 13/288.....	94
Resim 51: İğne ardı dikişinin çizimle gösterimi	95
Resim 52: Kapitoneli atlas kaftan, ön beden cep ve yaka çevresindeki iğne ardı dikiş detayı, TSM 13/40	95
Resim 53: Ara dikişin çizimle gösterimi	96
Resim 54: Kısa kollu kemha çocuk kaftanı, cep pervazında ara dikiş detayı,	

TSM 13/966.....	96
Resim 55: I.Mahmut'a ait kaftan, astar ve parvaz birleşimindeki çapraz ara dikiş detayı, TSM 13/866.....	96
Resim 56: Çapraz ara dikişin çizimle gösterimi.....	97
Resim 57: Uzun kollu seraser kaftan, ön beden ve kol parçalarındaki çapraz ara dikiş detayı, TSM 13/9	97
Resim 58: Kenar dikişinin çizimle gösterimi	98
Resim 59: III. Mehmet'e ait siyah çuha kaftan, arka yaka pervazındaki kenar dikiş detayı, TSM 13/234	98
Resim 60: Sürfile dikişinin çizimle gösterimi	99
Resim 61: Kapitoneli atlas kaftan, sürfile dikiş detayı, TSM 13/305.....	100
Resim 62: Baskı ile desenlendirilmiş atlas kaftan, sürfile dikiş detayı, TSM 13/288	100
Resim 63: Zincir dikişin gösterimi	100
Resim 64: Kapitoneli atlas kaftan, yırtmaç köşelerinde yer alan sağlamlaştırma zincir dikiş detayı, TSM 13/40	101
Resim 65: Kemha kaftan, cep kenarlarına yer alan sağlamlaştırma zincir dikiş detayı, TSM 13/966.....	102
Resim 66: İçi pamukla kaplanmış kapitoneli atlas kaftan, TSM 13/305.....	109
Resim 67: İçi pamukla kaplanmış kapitoneli kemha kaftan, TSM 13/41.....	109
Resim 68: İçi pamukla kaplanmış kapitoneli seraser çocuk kaftanı, TSM 13/1829.....	109
Resim 69: İçi pamukla kaplanmış kapitoneli kutnu çocuk kaftanı, TSM 13/275.....	109
Resim 70: I. Selim'e ait üç benek motifli kapitoneli kışlık kaftan, TSM 13/41.....	110
Resim 71: Üç benek motifli çocuk kaftanı, TSM 13/1015.....	110
Resim 72: Şehzade Korkut'a ait İtalyan kadife kaftanın astar detayı, TSM 13/829.....	111
Resim 73: Kemha kaftanın köşe bezeme detayı, TSM 13/584.....	111

Resim 74: Siyah çuha kaftanın köşe bezeme detayı, TSM 13/234.....	111
Resim 75: Oturtma tekniği ile desenlendirilmiş atlas kaftan, TSM 13/514.....	112
Resim 76: Kakma oturtma tekniğiyle desenlendirilmiş atlas kaftan, TSM 13/486.....	112
Resim 77: Siyah çuha kaftanın pervaz süsleme detayı, TSM 13/234.....	113
Resim 78: Şehzade Korkut'a ait İtalyan kadife kaftanın astar süsleme detayı, TSM 13/829.....	114
Resim 79: Mor renkli gezi kaftanın kürklü astar detayı, TSM 13/13.....	116
Resim 80: İçi siyah beyaz kürkle desenlendirilmiş (kürkün bazı bölümleri pembe renge boyanmıştır) şarap rengi atlas kaftan, TSM 13/1003.....	116
Resim 81: İçi, yakası ve kol ile bedenin birleşim yeri kürkle kaplanmış tören kaftanı, TSM 13/1329.....	117
Resim 82: Astarı, yaka, kapama , etek ucu çevresi ve kolu samur kürkle kaplanmış çocuk kaftanı, TSM 13/814.....	117
Resim 83: Çatma kaftanın astar ile pervaz birleşim yerlerinin dar dokuma şeritlerle süslenmesi,TSM 13/360.....	118
Resim 84: Çatma kaftanın astar ile pervaz birleşim yerlerinin dar dokuma şeritlerle süslenmesi,TSM 13/500.....	118
Resim 85: Aplike desenli atlas kaftanın, astar ile pervaz birleşim yerlerinin ipek ibrişim kordonla süslenmesi TSM 13/558.....	119
Resim 86: İtalyan kadife kaftanın kumaş parçalarının birleşim yerlerinin, farklı renkteki dar dokumalarla kapatılması, TSM 13/297.....	119
Resim 87: Aplike ile desenlendirilmiş atlas kaftan kumaşının tersindeki applike dikişlerinin dar dokuma şeritlerle kapatılarak temizlenmesiyle oluşan desen, TSM 13/514.....	119
Resim 88: Baskıyla desenlendirilmiş atlas kaftanın çaprast süslemeleri, TSM 13/598.....	120
Resim 89: Kapitoneli atlas kaftan kolunun çarpına şerit süslemeleri, TSM 13/305.....	121

Resim 90: Savayi kaftan kolunun çarpana şerit süslemeleri, TSM 13/554.....	121
Resim 91: Baskı ile desenlendirilmiş atlas kaftanın oval kalıplar üzerine balıksırtı şeklinde sarılmış düğme ve ilmek biritlerle süslenmesi, TSM 13/288.....	121
Resim 92: Aplike ile desenlendirilmiş atlas kaftanın silindir kalıplar üzerine gümüş klaptanla balıksırtı şeklinde sarılmış düğmelerle ve ilmek biritlerle süslenmesi, TSM 13/558.....	121
Resim 93: I. Süleyman'ın oğlu Mehmet'e ait altın dival işleme bordürlü tören kaftanı, TSM 13/738.....	123
Resim 94: Baskı ile desenlendirilmiş atlas kaftan, TSM 13/197	125
Resim 95: Baskı ile desenlendirilmiş atlas kaftan detayı, TSM 13/842.....	125
Resim 96: Ay desen baskılı atlas kaftanın, baskı ile desenlendirilmiş atlas kumaştan dikilmiş etek ucu pervaz detayı , TSM13/598.....	126
Resim 97: Seraser kaftanın, baskı ile desenlendirilmiş atlas kumaştan dikilmiş yaka ve ön kapama pervaz detayı, TSM13/595	126
Resim 98: Baskı ile desenlendirilmiş kadife şalvar, TSM 13/406.....	127
Resim 99: Gümüş baskılı üç benek motifli kaftan, TSM13/198.....	127
Resim 100: Gümüş baskılı üç benek motifli kaftan, TSM13/205.....	127
Resim 101: Elie Saab'ın 2012-2013 Sonbahar-Kış koleksiyonunda yer alan Osmanlı motifli, kaftan formundaki elbise ve ceketler	137
Resim 102: Anna Sui'nin 2012 Sonbahar koleksiyonunda yer alan kaftan formundaki elbiseler	137
Resim 103: Badgley Mischka'nın 2013 Kış koleksiyonunda yer alan kaftan formundaki ceketler	138
Resim 104: Peter Som'un 2005 Kış koleksiyonunda yer alan kaftan formundaki kabanlar	138
Resim 105: Atıl Kutoğlu'nun 2006/2007 Sonbahar Kış koleksiyonunda yer alan kaftan motif ve formundan etkilenecek hazırladığı ceketler	139

Resim 106: Dries Van Noten 'ın 2006 Kış koleksiyonunda yer alan kaftan motif ve formunun etkilerini taşıyan kaban ve elbiseler	139
Resim 107: Kaftan formunda keçe giysiler, Lorie Johnson	140
Resim 108: “Freedom’s Price”, tapestry tekniği ile oluşturulmuş kaftan formunda ceket, Jon Eric Riis.....	141
Resim 109: “Blue-tipped Feather Coat”, tapestry tekniği ile oluşturulmuş kaftan formunda ceket, Jon Eric Riis.....	141
Resim 110: Kaftan formunda keçe giysiler, Jean Williams Cacicedo	142
Resim 111: Kaftan formunda kabanlar, Joanna John Koleksiyonu’ndan	143
Resim 112: Kaftan formunda ceketler, Joanna John Koleksiyonu’ndan	143
Resim 113: Seraser kaftanın beden yırtmaç detayı, TSM 13/9.....	145
Resim 114: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Pelenk” isimli kaftanın beden yırtmaç detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	145
Resim 115: Baskı ile desenlendirilmiş atlas kaftanın kol yırtmaç detayı, TSM 13/288.....	145
Resim 116: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Pelenk” isimli kaftanın kol yırtmaç detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	145
Resim 117: Şehzade Korkut’a ait İtalyan kadife kaftanın astar detayı, TSM 13/829.....	147
Resim 118: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Rumi” isimli kaftanın aplike detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	147
Resim 119: Altın rengi atlas kaftan, kapitone dikiş detayı, TSM 13/305.....	148
Resim 120: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan, “Üç benek” isimli kaftanın kapitoneli aplike detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	148
Resim 121: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan, “Pelenk” adlı kaftanın eskiz çalışması, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	150
Resim 122: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan, “Pelenk” adlı kaftan çalışmasının ön bedeninin teknik çizimle gösterimi, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	151

Resim 123: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan, “Pelenk” adlı kaftan çalışmasının arka bedeninin teknik çizimle gösterimi, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	152
Resim 124: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan, “Pelenk” adlı kaftan çalışması, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	152
Resim 125: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Pelenk” adlı kaftan çalışmasının kol, ilik, yırtmaç detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	154
Resim 126: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Pelenk” adlı kaftan çalışmasının pervaz, yaka ve çapraz detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	155
Resim 127: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Pelenk” adlı kaftan çalışmasının ilik yırtmaç detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	156
Resim 128: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan, “Rumi” adlı kaftanın eskiz çalışması, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	157
Resim 129: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Rumi” adlı kaftan çalışmasının ön bedeninin teknik çizimle gösterimi, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	158
Resim 130: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Rumi” adlı kaftan çalışmasının arka bedeninin teknik çizimle gösterimi, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	159
Resim 131: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Rumi” adlı kaftan çalışması, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	160
Resim 132: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Rumi” adlı kaftan çalışmasının yaka detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	161
Resim 133: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Rumi” adlı kaftan çalışmasının yaka detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	162
Resim 134: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Rumi” adlı kaftan çalışmasının yırtmaç detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	163
Resim 135: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan, “Rumi” adlı kaftanın eskiz çalışması, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	164
Resim 136: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Üç benek” adlı kaftan çalışmasının ön bedeninin teknik çizimle gösterimi, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	165
Resim 137: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Üç benek” adlı kaftan çalışmasının arka bedeninin teknik çizimle gösterimi, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	166

Resim 138: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Üç benek” adlı kaftan çalışması, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	167
Resim 139: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Üç benek” adlı kaftan çalışmasının yaka detayı, özgün teknik, Meltem Ok, 2012.....	168
Resim 140: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Üç benek” adlı kaftan çalışmasının arka bedeninde yer alan aplike detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012.....	169

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 15. yy. kaftanlarına ait kumaş çeşitleri tablosu	45
Tablo 2: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 16. yy. kaftanlarına ait kumaş çeşitleri tablosu	46
Tablo 3: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 17. yy. kaftanlarına ait kumaş çeşitleri tablosu	47
Tablo 4: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 18. yy. kaftanlarına ait kumaş çeşitleri tablosu	48
Tablo 5: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 15. yy. kaftanlarına ait renk tablosu	53
Tablo 6: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 16. yy. kaftanlarına ait renk tablosu	54
Tablo 7: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 17. yy. kaftanlarına ait renk tablosu	55
Tablo 8: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 18. yy. kaftanlarına ait renk tablosu	56
Tablo 9: 16-17. Yüzyıllarda hassa terzilerinin sayıları	67
Tablo 10: 16-17. Yüzyıllarda hil'at terzilerinin sayıları	68
Tablo 11: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 15. yy. kaftanlarına ait form özellikleri tablosu	83
Tablo 12: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 16. yy. kaftanlarına ait form özellikleri tablosu	84
Tablo 13: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 17. yy. kaftanlarına ait form özellikleri tablosu	85
Tablo 14: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 18. yy. kaftanlarına ait form özellikleri tablosu	86
Tablo 15: 1868-1914 yılları arasında Almanya, Rusya, İskandinavya, Hollanda ve Osmanlı İmparatorluğuna dikiş makinesi satış sayıları	90

Tablo 16: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 15. yy. kaftanlarında kullanılan dikiş teknikleri tablosu	102
Tablo 17: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 16. yy. kaftanlarında kullanılan dikiş teknikleri tablosu	103
Tablo 18: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 17. yy. kaftanlarında kullanılan dikiş teknikleri tablosu	104
Tablo 19: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 18. yy. kaftanlarında kullanılan dikiş teknikleri tablosu	105
Tablo 20: 16. ve 17. Yüzyılda Cemaat-i Postin Düzan-ı Hassa grubunda çalışan sayısı	115
Tablo 21: 16. ve 17. Yüzyılda Cemaat-i Zerduzan-ı Hassa grubunda çalışan sayısı	124
Tablo 22: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 15. yy. kaftanlarına ait süsleme öğeleri tablosu	129
Tablo 23: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 16. yy. kaftanlarına ait süsleme öğeleri tablosu	130
Tablo 24: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 17. yy. kaftanlarına ait süsleme öğeleri tablosu	131
Tablo 25: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 18. yy. kaftanlarına ait süsleme öğeleri tablo	132

EKLER

Sayfa

Ek 1 Osmanlı Padişahları ve Kronolojik Sıralaması.....	179
Ek 2 Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde İncelenen Kaftanlara Ait Gözlem Tabloları.....	181
Ek 3 Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde İncelenen Kaftanların Teknik Çizimleri.....	210
EK 4 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden Alınan Bilimsel Müze Araştırması İzin Yazısı.....	239

GİRİŞ

1299-1923 yılları arasında varlığını sürdürmüş olan Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları, Asya'dan Avrupa'ya ve Afrika'ya kadar uzanmış, kıtalar arası hüküm sürmüş ve birçok kültürü içinde barındırmıştır. Adeta bir kültür mozaği olan Osmanlı İmparatorluğu, günümüzde halen merak uyandırmakta ve araştırılmaya her yönüyle açık bir yapı sergilemektedir.

Osmanlı giyim kültürü, iki bin yıllık geçmişi olan, Orta Asya'nın kuzeyinde yaşamış Türklerin, göçebe atalarının giyim kültürüne dayanmaktadır.

“İki bin yıllık süreçte, yaşadıkları coğrafya ve yaşam koşulları sürekli değişmiş, karşılaştıkları kültürlerden etkilenen giyim, biçimsel olarak aynı ilkeler doğrultusunda kalmış, detaylar değişmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, 20. yüzyılda ömrünü tamamlayana kadar, altı yüz yıl, Anadolu topraklarını merkez edinip, yerleşik olarak yaşamıştır. Göçebeliliğin gerektirdiği, sürekli hareket halinde olmaları nedeniyle, hayatları at üstünde geçen, Orta Asya Türkleri, kendilerine benzer hayat tarzları olan kavimlerle ortak bir giyim kültürü yaratmışlardır. At üzerinde ve içinde mobilya bulunmayan çadırlarında konforlu yaşayabilmek için şalvar benzeri bir pantolon, bir iç gömleği ile önden boydan boya açık , yırtmaçlı beli kemerle bağlanan bir üst entarisi ya da kaftan giymişlerdir. Bu entari ya da kaftan etek boyu zaman zaman değişerek 20. yüzyıla kadar temel biçimini muhafaza etmiştir. Osmanlı giyim kuşamı, altı yüzyıl boyunca, benzer biçimdeki kıyafetlerden oluşmuş, batı etkilerinin baskın hale gelmesi ile, 19. Yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, son yetmişbeş yılında, diğer doğulu ülkelerde olduğu gibi, büyük değişiklik göstermiştir.”¹

Osmanlı giyiminin en belirleyici giysisi, önden açık rahat bir forma sahip olan kaftanlar olmuştur. Önden açık, rahat bir kesim özelliğine sahip olan kaftanlarla benzerlik gösteren, bilinen en eski örnekler, Pazırık kurganlarında görülmüştür.

“Bu kurganlar milattan önce 5. yüzyıla tarihlenmektedir. Kuzey Moğolistan'da milattan önce 2. yüzyıla tarihlenen mezar buluntularında aynı kesim tekniği ile hazırlanmış ipek kıyafetler ortaya çıkarılmıştır. Bunların Çin ipeğinden yapılmış olduğu anlaşılmıştır. Bu kurganlarda bulunan malzeme uzun yıllar donmuş ve buz içinde korunarak 20. yüzyıl başına kadar kalmıştır.”²

Ayrıca, Pazırık kurganından M.Ö. IV. Yüzyıllardan kaldığı tahmin edilen mezarda sağdan sola kapanan “V” yakalı kısa kaftan bulunmuştur.

¹ Lale Görünür, Semra Ögel, “Osmanlı kaftanları ile entarilerinin farkları ve kullanılışları”, **İtü Dergisi/b, Sosyal Bilimler**, Cilt 3, Sayı 1, İstanbul, 2006, 61s.

² Abdülkadir İnan, “Altaylar'da Hun Devri Kültürü”, **Hayat Tarih Mecmuası** Yıl:2, Sayı: 12, Tifduruk Matbaacılık, İstanbul, 1967, 16s.

“Kaftan, üçgen biçimde işlenmiş ve küçük altın levhaların yan yana ve üst üste dikilmesiyle adeta altın bir zırhla kaplanmıştır.”³

Oldukça sade bir forma sahip olan kaftan, biçim olarak genellikle önden açık uzun ya da kısa kolludur. Benzer form özelliğine sahip giysiler çok eski dönemlerden beri pek çok uygarlık tarafından kullanılmıştır. Ancak kaftan, Osmanlı kıyafetleri içinde, oldukça önem verilen ve itibar gören bir giysi olmuş ve Osmanlı denince ilk akla gelen terimlerden biri haline gelmiştir.

“kaftan” sözünün aslının farsça olduğu söylenmektedir. Fakat Ahmet Vefik Paşa’ya göre farsça kaftan sözünün aslı, türkçe kaptan’dan gelmiştir. Kaftan İran’da giyilen bir nevi pamuklu bir savaş giysisi olarak bilinmektedir. İçine ham ipek de konulmuştur. Asım Efendi’ye göre bu giyim, Türkistan’da kalmak ve Anadolu’da da çukal denilen, zırhın karşılığıdır. Kaftan Çağatay lehçesinde ise kaptan şeklinde söylenmiştir. Orta asya lehçelerinde ise bu kelimeye pek rastlanmamıştır. Daha çok Anadolu, Kırım ve Karaim Türklerinde yaygın olarak kullanılmıştır. Kaftan sözü Memlük Türk Lehçesinde de kaptan şeklinde görülmüştür. Kaftan sözünün Orta asya Lehçelerinde bulunmamasına rağmen, Kaşgarlı Mahmud’un kaftanlardan söz açması da üzerinde durulması gereken önemli bir nokta olmuştur. Bu kaynaktan, kaftanın “kolları ve ilikleri” olduğu da anlaşılmaktadır.⁴

“Astarlı kaftanlara “kapama”, kısa kollu üst kaftanına “salari”, yünlü kaftanlara ise “çekrek kapa” deniyordu. Kısa cekete benzer üstlülere de “çekrek” denmiştir.”⁵

“Farsça’da ‘haftan’, Çince ve Japonca’da (Çince:hufu, Japonca: kohuku) ya da (Çince pao, Japonca: kou) olup, uzun kollu bir elbisedir. Çeşitli renk ve biçimlerde yapılan kaftanların önleri açık olup, astarlı veya astarsız bele, diz kapaklarına veya topuklara kadar inen boylarda olabilir. Yakalar yuvarlak şekilde kapalı, yada ‘v’ şeklinde sağdan sola veya soldan sağa açıktır. Kaftanların beden kısmı vücudu sarar ve düğme ile bele kadar iliklenir veya düğmesiz olur. Belde kemer veya kuşak bulunur. Kaftan’lar, Uzakdoğu’dan Çin’e, Orta Asya, Hindistan, İran ve Türkiye’ye kadar çok geniş bir coğrafya’da giyilmekteydi.”⁶

Osmanlı döneminde özellikle padişahların gücünü gösteren bir sembol olan kaftanlar hem erkek hem kadın hem de çocuklar tarafından dış giyim olarak kullanılmıştır. Sultan kaftanları, yalnızca siyasi gücün değil; o dönemlerin ince zevkinin, Osmanlı sanatı ve yaratıcılığının da ne denli zengin olduğunun bir

³ Oktay Aslanapa, **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi A.Ş., İstanbul, 5s.

⁴ Bahaeddin Ögel, **Türk Kültür Tarihine Giriş V**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985, 5-6 s.

⁵ Sabahattin Türkoğlu, **Tarih Boyunca Anadolu’da Giyim Kuşam**, Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Yayınevi, İstanbul, 2002, 150 s.

⁶ Sumiyo Okumura, “Türk Kaftanının Kökeni ve Uzakdoğu ile Karşılaştırma”, **VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Genel Konular Sektör Bildirileri**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, 171 s.

göstergesidir.⁷ Kaftanlar iç ve dış kaftanları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç kaftanlar daha sade ve daha hafiftirler, iç kaftanların bazıları kısa kolludur ve takma kolları vardır. Dışa giyilenler ise “merasim kaftanları”dır. Bunlar altın telli çatma veya seraserden yapılmıştır. Merasim kaftanları da diğer kaftanların formunda olup; sadece kol üzerinden kaftan boyu kadar (yen) denilen ikinci bir kol bulunmaktadır. Yen’in, görünüşü görkemli yapmak ve Osmanlı İmparatorluğu merasim usulüne göre bayramlarda ve cüluslarda öpülmek gibi saygınlık ifade eden bir görevi vardır. Tanzimat’tan sonra bu usul kalkmış ve taht saçağı öpülmeye başlanmıştır.⁸ İlk dönemlerde daha sade olan Padişah giysileri sonraları daha da mükemmelleşmiştir. Kaftanlara samur, kakum, foyum cinsi kürkler ilave edilmiştir. “Kapaniçe” adı verilen bu kaftanların içi kürklü, dışı seraser, atlas, gezi gibi en kıymetli kumaşlarla kaplı, uzun kollu, önden açık, kıymetli taşlarla süslü düğmeli ve yanları yırtmaçlıdır.

Osmanlı’da, saray hanedanının giydiği kaftanların dışında “hil’at” adı verilen kaftanlara da rastlamak mümkündür. Arapça “onur giysisi” anlamına gelen hil’atlar, padişahın, başta sadrazam olmak üzere devlet görevlilerine, bunların da daha alt kademede bulunanlara rütbe aldıkları, bir işe atandıklarında ya da yaptıkları işin beğenildiğini göstermek için giydirdikleri değerli kumaştan ya da kürkten yapılmış giysidir.

“Hil’atlar Osmanlı saray hayatının vazgeçilmez parçasıydı. Bir şehzadenin ya da elçinin ziyareti, bir askeri seferin başlangıcı, veya saltanat ailesindeki bir kutlama, dini bayramların bir parçası olarak sunulurlardı. Genel memnuniyeti göstermek, bir hizmeti ödüllendirmek, yeni atamayı bildirmek ve yıllık maaşın bir bölümü olabilirlerdi. Bazı belgelerden bu giysilerin amaçsal farklılıklarını belirleyen isimleri olduğunu öğreniyoruz. Örneğin inam, hediye ve ödül için, alınan hediyeye karşılık anlamında; tasadduk, dini bağış anlamında; iydane ise büyük dini kutlamalarda verilen hediye anlamındaydı.”⁹

Hil’at kaftanlarının, genellikle verilen kişinin konumuna ya da iletilmek istenilen onurun derecesine göre renk ve kalite de dokunduğu bilinmektedir.

Osmanlı kaftanlarının en önemli özelliklerinin başında, ileri dokuma tekniği ile oluşturulmuş muhteşem kumaşları gelmektedir. İtibar göstergesi kaftanlar,

⁷ Füsun Akay, “Hem Stil Hem Statü/Style and Status, Padişah Kaftanları/Caftans of the Sultans”, SkyLife Dergisi, Aralık/December 2005, s.81

⁸ Fikret Altay, **Kaftanlar**, Tifdruk Matbaacılık, Topkapı Sarayı Müzesi:3, Yapı Kredi Kültür Sanat Hizmeti, İstanbul, 1979, s.6

⁹ Nurhan Atasoy, Walter B. Denny, Louise W. Mackie, Hülya Tezcan, **İpek, Osmanlı Dokuma Sanatı**, TEB İletişim ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 2001, 31 s

seraser, kemha, çatma, çuha, atlas, gezi, hatai, kadife, selimiye, serenik gibi oldukça değerli ipekli dokuma kumaşlardan hazırlanmıştır. Kumaşlar ayrıca dokumasına katılan altın ve gümüş alaşımli ipek iplik üzerine sarılmış klaptanla zenginleştirilmiştir. Bu metal telin kullanımı kumaşa pırıltılı, göz alıcı ve lüks bir görünüm katmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda dokumacılık sanatı Selçuklulara kadar giden köklü bir geleneğe sahiptir. Dokumacılığın en eski merkezlerinden biri Bursa'dır. 16.yüzyılda ise İstanbul önemli bir dokuma merkezi olarak gelişmeye başlamış, Bursa ise önemini korumaya devam etmiştir. 16. Yüzyılın ikinci yarısından sonra, İstanbul telli ipekli kumaş, Bursa, çatma kumaş dokuma konusunda uzmanlaşmıştır.

Osmanlı kumaşlarının en gösterişli olanları hiç kuşkusuz Saray hanedanı için dokunanlar olmuştur. Saray kumaşlarının kumaş cinsine ve desenlerine büyük önem verilmiştir.

*"Osmanlı saray kumaşları denince akla sanatsal ve teknolojik düzeyi çok yüksek olanlar gelir. Bu tip kumaş ve tekstilin imparatorluğun ekonomisine katkısı çok büyüktür. En önemli ihracat malı olduğu gibi, İran'dan ithal edilen ham ipekten birçok defalar alınan vergilerle hükümet hazineye büyük gelir sağlamıştır. Bu üretim ve alışverişler ilk önce Bursa'da 16. Yüzyıl ortasından itibaren de İstanbul'da gelişme göstermiştir."*¹⁰

Devletin, değerli kumaşlarda kullanılan altın ve gümüş tellerin savurganlığını önlemek ve hilelerin önüne geçmek için altın ve gümüş telle dokunan bu değerli kumaşları devlet gözetiminde dokutmak istediği ve bu amaçla İstanbul Saray Atölyesini kurdurduğu bilinmektedir.

Kaftanlarda en az kumaş kadar önemli unsurlardan biri de renk desen ve motifleridir. İmparatorluğun ilk dönemlerinden itibaren en çok kullanılan motifler; ay, güneş, mührü Süleyman (birbiri içine ters şekilde yerleştirilmiş iki üçgen), üç benek, üç benek ve altında kaplan postu çizgileriyle birlikte kullanılarak çintemani adını alan motif (kaynaklarda peleng olarak geçer) dir. Çubuklu, yollu desenler de kullanılmıştır. Bitkisel motiflere gelince; lale, karanfil, sümbül, gül, şakayık gibi çiçeklerle bahar dalları, kıvrık dallar, hançer şeklinde yapraklar, çınar yaprakları, nar

¹⁰ Nevber Gürsu, **Türk Dokumacılık Sanatı Çağlar Boyu Desenler**, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1988, 41 s.

çiçekleri, narlar, iri çam kozalakları en çok kullanılanlarıdır. Kaftan kumaşlarında baskıyla desenlendirilmiş kumaşlar da büyük önem taşımaktadır. Bunlar arasında presle yapılan değişik çizgi kompozisyonları olduğu gibi, ay, üç benek, yuvarlak dilimli çiçek motifleri de bulunmaktadır.¹¹

Kumaşıyla, motifiyle, gösteriş ve ihtişamıyla tüm dünyanın hayranlığını uyandıran kaftanlar, oldukça sade ve rahat bir form olan “T” formuna sahiptir ve bu form yüzyıllarca hiç değiştirilmeden korunmuştur. Farklılıklar, kumaşlarıyla, desenleriyle, renkleriyle, kol, yaka, cep, yırtmaç gibi kalıp özellikleri ve süsleme öğeleriyle yaratılmaya çalışılmıştır. Günümüzde tasarımcılar ve sanatçılar tarafından sıkça kullanılan ve önemini hiçbir zaman kaybetmeyen kaftan formu, oldukça minimal ve modern bir görünüme sahiptir.

Genellikle kumaşlarıyla ve desenleriyle çok sayıda araştırmaya konu olan kaftanlar, yalnızca kumaş ve desenleriyle değil aynı zamanda formuyla tekstil sanatçılara ve tasarımcılara ilham kaynağı olmakta ve zaman zaman moda trendlerinde yerini almaktadır. Önemi hiçbir zaman kaybetmeyen kaftanlar bu özelliğiyle zamansız giysi olarak da adlandırılmaktadır. Bu bağlamda, Osmanlı kaftanlarının kalıp özelliklerinin, hangi aşamalarla ve kimler tarafından dikildiğinin, dikiminde ne tür dikiş ve süsleme teknikleri kullanıldığının detaylı bir şekilde incelenmesi, kültürümüzün bir parçası olan Osmanlı kaftanlarını çok daha iyi tanıma imkanı sağlaması ve günümüz tekstil sanatçılara ve tasarımcılara bu yönüyle de ilham kaynağı olabilmesi adına araştırılmaya değer bulunmuştur.

Araştırmanın temeli, literatür taramasından elde edilen verilere ek olarak, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi’nden seçilen 28 adet kaftanın detaylı olarak incelenmesine, yani gözleme dayanmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu’nda özellikle padişahların iç ve dış giysilerinin bohçalanıp mühürlenerek saklanması geleneği, birbirinden değerli kaftanları günümüze taşımıştır. Bugün bu giysiler Topkapı Sarayı Müzesi’nde, üç katlı olan ve

¹¹ Hülya Tezcan, **Atlaslar Atlası**, Pamuklu, Yün ve İpek Kumaş Koleksiyonu, Yapı Kredi Yayınları Ltd. Şti, İstanbul, 1993, s.50

eski Fatih devri mutfaklarına ait kiler ve yağhane denilen binada ısı ve rutubet derecesi ayarlanmış modern bir depoda korunmaktadır. Kaftanların ağırlıkları göz önünde tutularak, açık vaziyette tek tek profilden yapılmış ranzalara yerleştirilmiştir. Ayrıca üstleri de örtülerek dış etkenlerden korunması sağlanmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde bulunan padişah giysileri dünyanın en zengin koleksiyonlarından birini oluşturmakta ve bu konuda yapılan araştırmalarda orijinal giysiler üzerinde inceleme yapma imkanı sağlamaktadır.

“Adet itibariyle 2500 parçaya yaklaşan eşyanın çoğunu hil’at, kaftan ve şalvarlar oluşturmaktadır. Sayıca az olmakla beraber, çocuk giysileri (şehzade ve sultanlar) bu koleksiyonun ayrı bir özelliğidir. Kadınların giyim eşyasının ise Hazineye alınması ve saklanması gelenek olmadığından, bunlara ait bir şey yoktur. Fatih Sultan Mehmet’e ait 21 adet kaftan, Kanuni Sultan Süleyman’a ait 77 adet kaftan, I. Ahmet’e ait 13 adet kaftan, II. Osman’a ait 30 adet kaftan, IV. Murat’a ait 27 adet kaftan bulunduğu bilinirken, Fatih Sultan Mehmet’ten önceki altı hükümdara ait kaftanlar ismen belirtilmemiştir.”¹²

Tez çalışması kapsamında, T.C. Kültür Bakanlığı’ndan gerekli izinler alınarak 12-15 Mayıs 2009, 27-30 Temmuz 2010 tarihleri arasında Topkapı Sarayı Müzesi’nde yapılan araştırmada, Padişah Giysileri Arşivi’nde yer alan kalıp, dikim ve süsleme özellikleri birbirinden farklı olacak şekilde seçilen 15. Yüzyıla ait 4 (TSM 13/9, TSM13/13, TSM13/525, TSM13/38); 16. Yüzyıla ait 8 (TSM 13/966, TSM 13/41, TSM 13/234, TSM 13/39, TSM 13/46, TSM 13/932, TSM 13/40, TSM 13/866); 17. Yüzyıla ait 10 (TSM 13/514, TSM 13/297, TSM 13/305, TSM 13/500, TSM 13/829, TSM 13/365, TSM 13/360, TSM 13/839, TSM 13/265, TSM 13/288); 18. Yüzyıla ait 6 adet (TSM 13/558, TSM 13/598, TSM 13/554, TSM 13/584, TSM 13/626, TSM 13/595) olmak üzere toplam 28 adet kaftan detaylı bir şekilde incelenmiştir. Kaftanların kumaş, desen ve renk özellikleri, kol, yaka, kapama, cep formları, dikiş ve süsleme teknikleri gözlemlenmiş ve fotoğrafları çekilmiştir. Temel kalıp ölçüleri alınarak teknik çizimleri yapılmıştır.

Elde edilen bilgiler doğrultusunda kumaş, renk, form özellikleri, dikiş teknikleri ve süsleme öğelerine ait tablolar oluşturulmuş, elde edilen veriler bu tablolara aktarılmıştır.

¹² Fikret Altay, **Kaftanlar**, Tifdruk Matbaacılık, Topkapı Sarayı Müzesi:3 Yapı Kredi Kültür Sanat Hizmeti, İstanbul, 1979, 6 s.

Tez çalışmasının ilk bölümünde büyük bir ihtişama sahip olan kaftanların üretim aşamaları, form ve kalıp özellikleri açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak incelenen kaynaklarda, kaftanların üretim aşamalarına dair net bir bilgiye ulaşmak mümkün olmamış, bu nedenle kaftanların, bir giysinin üretim aşamaları doğrultusundaki sıralamayla dikilmiş olduğu varsayılmış ve yapılan gözlemlerle desteklenmiştir. Kaftanlarda kullanılan yaka, kol, cep ve kapama çeşitleri, literatür bilgileri ve kaftanlar üzerinde yapılan gözlemlere dayanarak gruplandırılmıştır. Aktarılan bilgiler, kumaş, renk ve form özellikleri tablolarıyla desteklenmeye çalışılmıştır. Kaftanın genel formu olan “T” yüzyıllar geçse de değişmemiştir. Kaftanın oldukça geniş bir forma sahip olmasının nedeni güç ve statü gösteren bir giysi olması ve en üst rütbedeki kişiyi görkemli kılmasıdır.

İkinci bölümde Osmanlı kaftanlarının dikiminde kullanılan dikiş tekniklerine ve süsleme öğelerine yer verilmiştir. Yapılan literatür araştırmasında kaftanlarda kullanılan dikiş teknikleri ile ilgili net bilgilere rastlanmamış, Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi’nde gözlemlenen kaftanlardan elde edilen bilgiler ve çekilen fotoğrafların yardımıyla kaftan dikiminde hangi dikiş tekniklerinin kullanılmış olduğu aktarılmaya çalışılmış ve hazırlanan dikiş teknikleri tablosuyla desteklenmiştir. İncelenen kaftanlarda, el dikişi, iğne ardı dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi gibi yalnızca el dikişlerinin kullanıldığına rastlanmış, makine dikişinin kullanılmamış olduğu gözlemlenmiştir. Zincir dikişinin ise yalnızca cep, yırtmaç, ilik köşelerinde kullanıldığı görülmüş ve bu nedenle bu dikiş “sağlamlaştırma zincir dikişi” adıyla kullanılmıştır. Kaftanlarda kullanılan süsleme öğeleri, elde edilen kaynaklar ve incelenen kaftanlar ışığında dikişle yapılan süslemeler, astar ve pervaz süslemeleri, kürkle yapılan süslemeler, ibrişim kordon, dar dokuma şerit, çaprast, ilmek birit ve düğmelerle yapılan süslemeler, işleme ve baskı ile yapılan süslemeler olarak gruplara ayrılmış ve süsleme öğeleri tablosuyla desteklenmeye çalışılmıştır.

Son bölümde ise Osmanlı kaftanlarının günümüz giyim modasında ve çağdaş tekstil sanatında kullanımına ait örnekler ve giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan uygulama çalışmaları yer almaktadır. Uygulama çalışmalarının teknik çizimlerinin ve fotoğraflarının yer aldığı kısımdan önce çalışmaların çıkış noktası ve kullanılan

malzemeler, teknikler ve süslemeler hakkında bilgi verilmiştir. Padişah kaftanlarının form özellikleri, dikiş teknikleri ve süsleme öğelerinden ilham alınarak tasarlanan uygulama çalışmalarında, kaftanların genel form özelliği korunup, kumaş ve süslemelerde yeni bakış açıları yakalanarak, gelenekselle güncel arasında bir bağ kurulmaya çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

TOPKAPI SARAYI PADİŞAH KAFTANLARININ ÜRETİM AŞAMALARI, FORM, KALIP VE DİKİM ÖZELLİKLERİ

1.1. Osmanlı Padişah Kaftanlarının Üretim Aşamaları

Osmanlı İmparatorluğu, izlediği fethetme politikası ile beyliklerden devlet, devletten de imparatorluk sınırlarına ulaşmıştır. Yaklaşık 600 yıllık bir süreçte varlığını sürdürmüş olan İmparatorluğun sınırları Asya'dan Avrupa'ya ve Afrika'ya kadar uzanan, kıtalar arası hüküm sürmüş ve birçok kültürü içinde barındırmıştır. Geniş sınırlarıyla dünyanın en büyük ve ihtişamlı İmparatorluklarından biri olan Osmanlı İmparatorluğu, sanata büyük önem vermiş, mimari, çini, minyatür, kumaş, halı, deri, cilt ve kitap, tezhip gibi pek çok alanda mükemmel eserler ortaya çıkarmıştır.

Osmanlı Sanatı büyük ölçüde padişahın ve hanedanın; yani Saray'ın himayesi altındaki sanatçılar tarafından şekillenmiştir. Osmanlı Padişahları, zanaatçıları ve sanatçıları saraya bağlı ve maaşlı olarak çalıştırmışlardır. İmparatorluğun yönetim merkezi olan Topkapı Sarayı adeta sanatın merkezi haline gelmiştir. Bu noktadan dağılan sanat, Tüm imparatorluğu birleştirici bir özelliğe sahip olmuştur. Devletin, "Ehl-i Hiref" teşkilatıyla sanatçılar ve zanaatçıları himayesi altına aldığı ve onlara maaş bağladığı arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.

"Ehl-i Hiref tanımlamasını oluşturan "Ehl" ve "Hiref" kelimeleri aslen Arapça kökenlidir. "Ehl" arapça sözlüklerde aile, akraba, aşiret gibi anlamlara gelirken, Osmanlıca sözlüklerde sahip, malik, sakin, muktedir gibi anlamlarla ifade edilmektedir. "Hiref" sözcüğü, Arapça'da meslek, sanat, adet anlamına gelen "hırf" kelimesinin çoğuludur. "Hırfet" Osmanlıca sözcüklerde sanat, geçinmek amacıyla yapılan iş anlamına gelen "kesbü kar" olarak ifade edilmektedir. Ayrıca esnaf ve sanatkarlar için "erbab-ı hırfet" tamlaması da kullanılmıştır. "Ehl-i Hiref" kavramını günümüz Türkçesiyle sanat sahibi, sanatta muktedir olan kişiler şeklinde ifade etmek mümkündür."¹³

"Saray Ehl-i Hiref teşkilatında çok sayıda zanaatkar ve sanatkar bulunmaktadır. Bu sanatçıların çalışma yerleri, atölyeleri sarayın birinci avlusunda, günümüzde Arkeoloji Müzeleri ek binası veya darphanenin bulunduğu bölgeden Gülhane kapısına doğru uzanırdı.

¹³ Bahattin Yaman, **Osmanlı Saray Sanatkarları, 18.Yüzyılda Ehl-i Hiref**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008, 9 s.

Örgütteki birçok sanat ve zanaat ehlinin ise, saray dışında atölyelerde çalıştıklarının, bazılarının da kendi dükkanları olduğu anlaşılmaktadır.”¹⁴

“Saray Ehl-i Hiref”i, padişah ve saray çalışanları, devletin ileri gelenleri için gerekli olan mekanların düzenlenmesi; giyim kuşam; kılıç, kalkan, ok yay gibi silah; kitap, mürekkep, cilt gibi kültürel ihtiyaçların karşılanması gibi amaçlara yönelik faaliyette bulunan teşkilattir.”¹⁵

Kaynaklardan edinilen bilgilere göre, Osmanlı Saray hanedanının tüm giyim kuşamının, özellikle de İmparatorluğun simgesi haline gelen, gücün ve statünün sembolü Osmanlı kaftanlarının üretiminde Saray Ehl-i Hiref Teşkilatının önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Ancak incelen kaynaklarda, böylesine büyük bir ihtişama sahip kaftanların üretim aşamalarına dair net bilgilere ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle, bir giysinin standart üretim aşamaları göz önüne alındığında, Osmanlı padişah kaftanlarının üretiminin, genel olarak şu şekildeki bir sıralamayla oluşturulmuş olabileceği varsayılmaktadır:

- Kumaş desenlerinin oluşturulması,
- Kumaşların dokunması, klaptanlı veya telli ağır ipekli bir kumaş dokunacak ise klaptan veya tellerin önceden hazırlanması,
- Kumaş dokunduktan sonra düşünülüyorsa baskı ile desenlendirme işleminin yapılması,
- Kaftanda kürk kullanılacaksa kürklerin hazırlanması,
- Kaftanın süslemelerinde kullanılan çaprazların, düğmelerin, ibrişim kordonların, dar dokuma şeritlerin hazırlanması,
- Kaftanın numunesinin hazırlanması veya var olan numunenin varsa gerekli düzeltmelerinin yapılması
- İstenilen kaftan modeline göre hazırlanmış kalıp parçalarının hiçbir şekilde kumaş israfına yol açmayacak şekilde kumaş üzerine yerleştirilip kesiminin yapılması, kalıp parçasının bütün olarak kesilemeyeceği durumlarda kumaş parçalarının birbirine eklenmesi
- Kaftan, applike tekniği ile desenlendirilecek ise aplikelerin oluşturulması, kapitoneli ise kapitone dikişlerinin yapılması,
- Pervazlarda pres baskı desenleri var ise bu desenlerin oluşturulması,

¹⁴ Nevber Gürsu, **Türk Dokumacılık Sanatı, Çağlar Boyu Desenler**, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1998, 19 s.

¹⁵ Yaman, **a.g.e.**, 2008, 10s.

-Son olarak, kaftan parçalarının birleştirilmesi ve çaprast, düğme, ibrişim kordon, dar dokuma şerit gibi süsleme öğelerinin dikimi

Varsayılan bu üretim aşamalarını kaynaklardan elde edilen bilgiler doğrultusunda inceleyecek olursak;

Gürsu “Türk Dokumacılık Sanatı, Çağlar Boyu Desenler” adlı kitabında, gerek dokunuş tekniği, gerek malzeme, gerekse desen zenginliği bakımından dünya kumaşçılığı içinde çok önemli bir yere sahip olmuş, Türk kültür ve zevkinin bütün inceliklerini yansıtmış olan Osmanlı kumaş desenlerinin nakkaşlar tarafından çizilmiş olduğunu belirtmektedir.

“Bir saray sanat kolu olarak el dokuma sanatı, oldukça komplike bir sanat dalıdır. Çünkü fiziksel güç yanında beceri ister. Nakkaşlar tarafından çizilen desenin, dokuma ustaları tarafından iyi yorumlanması ve uygulanması gereklidir. Bu da deseni çizen sanatçı dahil teknik elemanların yani usta ve çırakların işbirliğinden meydana gelen sıkı, maddi ve manevi bir ilişkiden doğar. (...) Türk kumaşlarının desenleri, diğer sanat kollarıyla üslup birliği içindedir. Çünkü diğer sanat kollarında olduğu gibi saray nakkaşhanesinde çizilen desenler ehil dokuma ustaları tarafından nefis kumaşlar meydana getirilir.”¹⁶

Osmanlı arşiv belgelerinde “Cemaat-i Nakkaşan-ı Hassa” şeklinde yazılan ve Ehl-i Hiref teşkilatının en önemli gruplarından biri olan nakkaşlar; kitapların tezhip ve şekienmesi, tuğraların süslenmesi, duvar süslemelerinin yapılması, metal, kumaş, halı, çini ve seramik eserler için desenlerin hazırlanması gibi görevler üstlenmişlerdir.

“Osmanlı Sarayı Ehl-i Hiref teşkilatının en önemli bölüklerinden olan nakkaşlar, saraya ait nakış sanatı ile ilgili her türlü işi yapmakta görevliyidiler. Bunların arasında müzehhiplik, musavvirlik, ressamlık, cetvelkeşlik, renkzenlik, yani kitap sanatına ilişkin faaliyetler bulunduğu gibi, kutu, sandıkça gibi ahşap ya da mukavva üzerine yapılan çeşitli taşınabilir eşyanın bezenmesi de önemli bir yer tutuyordu. Şüphesiz saray nakkaşlarının faaliyeti sadece bunlardan ibaret değildi. En önemli işleri arasında Saray köşklerinin, binalarının bezenmesi için kalemişi desenleri hazırlamak ve bunları uygulamak bulunuyordu. Bunun dışında çadırlar, otağlar, halılar, kumaşlar, çiniler gibi Sarayın gereksinimi olan ve diğer Ehl-i Hiref bölükleri tarafından üretilen bazı sanat eserleri için desen hazırlamak da Saray nakkaşhanesinin çalışma alanına girmektedir. Bütün bunlar, özellikle mimari ve diğer sanat faaliyetlerinin alabildiğine çoğaldığı 16. Yüzyılda, Hassa yani Saray nakkaşlarına oldukça fazla görev düştüğünü göstermektedir.”¹⁷

¹⁶ Gürsu, a.g.e, 17 s.

¹⁷ Filiz Çağman, “Saray Nakkaşhanesinin Yeri Üzerine Düşünceler”, **Sanat Tarihinde Doğudan Batıya, Ünsal Yücel Anısına Sempozyum Bildirileri**, Sandoz Kültür Yayınları, No: 11, İstanbul, 1989, 35 s.

“Osmanlı Sanatında motifler ve kompozisyon şemaları genellikle saray nakkaşhanesinde, sarayın zevki doğrultusunda, nakkaşlar tarafından hazırlanmakta ve daha sonra çeşitli sanat dallarıyla uğraşanlara verilerek uygulanmaları sağlanmaktaydı. Bu sebeple Osmanlı kumaşlarının üzerinde görülen nakkaşhane kökenli pek çok motife halı, işleme, çini, taş, ahşap, maden gibi çeşitli sanat dallarında da rastlanmaktadır.”¹⁸

Atasoy, Denny, Mackie ve Tezcan'ın “İpek, Osmanlı Dokuma Sanatı” adlı kitabında Osmanlı kumaş desenlerinin oluşturulmasıyla ilgili şu bilgilere yer verilmiştir:

“Osmanlı ipek kumaşların tasarımında sanatsal ve teknik konular birbirine iyice bağlıydı. Kumaş desencileri motifin sadece şeklini değil, rengini, boyutlarını ve bir boy kumaşta nasıl tekrarlanacağını da belirlerdi. Bu nedenle desenciler, belirli dokumaların özellikleriyle iplik cinsleri, tekrar düzenleri ve renk yerleşimleriyle, en önemlisi tezgahların gereksinimleri ve etkileri ile ilgili bilgi sahibi olmalıydılar. (...) Arşiv bilgileri en azından İstanbul'daki saray atölyelerinde kemha desenlerinin uzmanlaşmış zanaatkarlar tarafından üretildiğine işaret eder. Günümüze Osmanlı kumaş desencilerinin ürünlerinden fiziksel bir kanıt gelmemiş olması, katkılarının merkezi önemi göz önüne alındığında şaşırtıcıdır. (...) Elimizde Türk ipeklilerinin tasarım aşamasıyla ilgili belge olmamasına rağmen, bu konudaki arşiv belgelerinin, tezgah teknolojisinin ve günümüze gelmiş binlerce Türk ipek kumaşın sunduğu verilerin ışığında, diğer dokuma gelenekleriyle karşılaştırma yoluyla bilgi edinebiliriz. Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nin çok sayıdaki eserleri arasında bu tür bir çizime rastlanmamışsa da, ipek desencileri büyük olasılıkla, ilk aşamada kağıt üzerine skeçler ve renkli desenler çizerlerdi. 16. Yüzyılın sonlarında Venedik Senatosu'na gönderilmiş belgeler, bu tür çizimlerin kesinlikle yapılmış olduğunu göstermektedir. (...) Varolan tezgahların özelliklerine göre yeni desenler yaratmak doğrultusundaki Osmanlı yöntemine eşdeğer bir uygulamayı Fas'ta Fez şehrinde ileri gelen bir kumaş üreticisi olan Ben Cherif&Freres, 1960 ve 1970'lerde, şirketin elli ila altmış kadar çekmeli tezgahı halen çalışırken göstermiştir. Desen koleksiyonlarında, sadece on üç tipte hazırlanmış çekmeli tezgahlarda dokunmak üzere 1212 desen kayıtlıdır. Numaralandırılmış bir çizimde yalnızca tekrarın türü ve çekme iplerinin sayısından oluşan temel bilgi verilmiştir; kayıtlı olmayan dokuma türünün açık olduğu varsayılmıştır. Ben Cherif&Freres'in desen kitabında da doğrulandığı gibi aslında her desen çekmeli tezgahta dokunmak üzere ayarlanabilirdi. Anlatılan bu uygulama, ipek kumaşlar için tasarlanan desenlerin, nakkaşhane sanatçıları tarafından yaratıldığını varsayan genel görüşe karşı düşer. Bilinen bir istisnanın dışında(TSM 13/37, TSM 13/529) bu düşünceyi doğrulayan hiçbir arşiv belgesi ya da fiziksel kanıt yoktur. Genel olarak imparatorluk üslubu nakkaşhane tarafından belirlense de, İstanbul'daki saray atölyeleri ile Bursa'daki özel üreticiler, istenilen desenleri çizmek için gerekli teknik bilgiye sahip olan kendi ipek desencileriyle de çalışmış olabilirler.”¹⁹

Yukarıdaki metinde, Atasoy, Denny, Mackie ve Tezcan, Osmanlı kumaş desenlerinin nakkaşhane sanatçıları tarafından yaratıldığını varsayan düşünceye karşı olan bir görüşü öne sürerken bir istisnadan bahsetmektedirler. Bu istisna TSM 13/37, TSM 13/529 envanter nolu kaftanlarında görülen desen özellikleridir. Bu iki kaftan,

¹⁸ Hülya Tezcan, **Atlaslar Atlası**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993, 51 s.

¹⁹ Nurhan Atasoy, Walter B. Denny, Louise W. Mackie, Hülya Tezcan, **İpek, Osmanlı Dokuma Sanatı**, TEB İletişim ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 2001, 203 s

16. Yüzyılın ilk yarısında, Osmanlı Sarayı'na Şah Kulu adlı bir usta tarafından geliştirilen saz üslubuyla desenlendirilmiştir. Osmanlı saray nakkaşhanesi'nde Şah Kulu tarafından geliştirilen bu üslup, Kanuni Sultan Süleyman'ın iki oğlu için özel olarak hazırlanmış olan bu kaftanlarda en başarılı ifadesini bulmuştur. Desenin teknik raporu o kadar büyüktür ki, bu iki kaftanda da tekrarı görülmez.

İncelenen kaynaklara göre, Osmanlı kumaş desenlerinin Saray nakkaşhanelerinde çizildiği varsayılmakla birlikte net bir bilgiye ulaşmak mümkün olmamıştır. Genel olarak imparatorluk üslubunun nakkaşhane tarafından belirlendiği bilinmektedir, ancak kumaş desenlerinin tümünün nakkaşhanede çizildiği ile ilgili herhangi bir arşiv belgesi ya da fiziksel bir kanıt öne sürülememiştir.

İmparatorluk üslubunun genel olarak nakkaşhane tarafından belirlendiği bilinmektedir. Osmanlı Sarayı, nakkaşları kendi bünyesi altına alarak, maaş karşılığında çalıştırmıştır. Bir yandan denetimi sağlayan Saray, diğer yandan sanatçısına ve zanaatçısına destek olmuştur. Saray dışında üretilen eserlerin kontrolü de saray tarafından yapılmış ve pek çok eser saray nakkaşlarının hazırlamış olduğu çizim ve ölçülere göre hazırlanmıştır. Bu nedenle Osmanlı Sanatı'ndaki desenlerde ve kompozisyonlarda tam bir üslup* birliği görülmektedir. Osmanlı süsleme sanatlarının her alanı dönemlere göre farklılıklar gösterse de üslup birliği bozulmamıştır.

Muhteşem güzellikteki Osmanlı kumaşlarının desenleri de süsleme sanatlarının her alanında olduğu gibi, dönemlere göre farklılıklar göstermiştir. Erken Osmanlı sanatı, klasik Türk sanatının temelini teşkil etmiş ve saray sanatının özelliğini oluşturan üslup birliği dönemin bütün süsleme sanat kollarında görülmüştür. Selçuklu sanatından miras alınan rumi motifi en önemli süsleme motifi olmuş, **palmet** ve **lotus**la birleşerek sayısız kompozisyon çeşitleri içinde bütün sanat kollarını süslemiştir. 15. yy.'dan itibaren Uzakdoğu kökenli **hatayi** çiçekleri bazen yalnız, bazen **rumi** ve **bitkisel motifler**le beraber, kıvrımlı dallar üzerinde

* üslup: Bir sanatçıya, bir çağa veya bir ülkeye özgü teknik, renk, biçimlendirme ve söyleyiş özelliği, biçim, stil

kullanılmışlardır. 17. Yüzyıl, II. Osman'a ait TSM 13/360 envanter nolu çatma kaftan kumaşında, hatayi çiçekler ve rumi motifler beraber kullanılmıştır. Rumilerin oluşturduğu madalyona benzer desenin ortasında hatayi motiflerin yerleştirilmiş olduğu görülmektedir. (Resim 1)

15. yy. ortalarında, kuvvet ve kudret simgesi olan **pars beneği** ve **kaplan postu motifi** özellikle padişah kaftanlarını en çok süsleyen desen olmuştur. 15.yy. sonları ve 16. yy. başlarında saray sanatının repertuarına **çin bulutu motifi** girmiştir. Bu dönem kaftan kumaş desenlerinde saray sanatında kullanılan rumi ve bitkisel kompozisyonlar, kaplan postu ve pars beneği motifleri, İtalyan kumaşlarının etkisi ile **nar motifinin** çeşitleri çok görülmüştür.²⁰

Resim 1: Hatayi ve Rumi motiflerle bezenmiş II. Osman'a çatma kaftan, 17.yüzyıl, TSM 13/360

Fikret Altay, **Kaftanlar**, Tifdruk Matbaacılık, Topkapı Sarayı Müzesi:3 Yapı Kredi Kültür Sanat Hizmeti, İstanbul, 1979, s.28

²⁰ Gürsu, **a.g.e.**, 23 s.

Erken tarihlerden itibaren Osmanlı kaftan kumaşlarında en çok kullanılan motifler; **Ay, Güneş, Mühr-ü Süleyman** (birbiri içine ters şekilde yerleştirilmiş iki üçgen), **üç benek, üç benek ve altında kaplan postu çizgileriyle** birlikte kullanılarak çintemani adını alan motif olmuştur. Resim 2’de yer alan Fatih Sultan Mehmet’e ait kemha kaftan Mühr-ü Süleyman motifinin kullanımına iyi bir örnek teşkil etmektedir. TSM 13/21 envanter nolu kaftanın deseninde; konturlarında kırmızı ve lacivert çizgiler bulunan dört bulut motifi bulunmaktadır. Bulut motiflerinin ortasında iç içe iki Mühr-ü Süleyman motifi bulunmakta ve bunun altında bir vazodan menekşeler, karanfiller, güller ve lale motifleri çıkmaktadır. Mühr-ü Süleyman motifinin tam ortasında penç motifi; onun kenarlarında da lale ve sümbüller bulunmaktadır.

II. Selim’e ait seraser kaftanda stilize güneş motifleri kullanılmıştır. (Resim 3) TSM 13/177 envanter nolu kaftanda ise iç içe dört büyük daire motifi vardır. En içte bir penç motifi, onun etrafında geometrik şekiller, geometrik şekillerin etrafında rumi motifler ve rumi motiflerin etrafında daha büyük geometrik şekiller bulunmaktadır. İç içe yer alan tüm bu desenlerle, güneş motifi tasvir edilmiştir.

Resim 4’te yer alan II. Ahmet’e ait TSM 13 / 522 envanter nolu atlas kaftan, Osmanlı kaftan desenlerinde çok sık kullanılan üç benek motifleriyle desenlendirilmiştir.

Resim 5’te görülen Fatih Sultan Mehmet’e ait çatma kaftan 15. ve 16. Yüzyıl kaftan kumaşlarında sıkça kullanılan kaplan çizgisi deseninin kullanımına örnek teşkil etmektedir. TSM 13/8 envanter nolu kaftan deseninin merkezinde altı yapraklı bir çiçek ve etrafında dışarı doğru uzanan lale ve nar motifleri yer almaktadır. Bu kompozisyon, verev yerleştirilmiş ikili kaplan çizgisi motifleriyle çevrelenmiştir. Oluşturulan bu şemalar, yıldız şeklinde rozet ile birbirine bağlanmaktadır.

15-16. yüzyıllarda Osmanlı kaftan kumaşlarında Bitkisel motiflerden **lale, karanfil, sümbül, gül, şakayık** gibi çiçeklerle, **bahar dalları, kıvrık dallar, hançer**

şeklinde yapraklar, çınar yaprakları, nar çiçekleri, narlar, iri çam kozalakları en çok kullanılanlar olmuştur.

Resim 2: “Mühr-ü Süleyman” motifli Fatih Sultan Mehmet'e ait kemha kaftan, 15. yy. TSM 13/21

Fikret Altay, **Kaftanlar**, Tifdruk Matbaacılık, Topkapı Sarayı Müzesi:3 Yapı Kredi Kültür Sanat Hizmeti, İstanbul, 1979, 2s.

Resim 3: Güneş motifli II. Selim'e ait seraser kaftan, 16. Yüzyıl, TSM 13 / 177

Nurhan Atasoy koleksiyonu'ndan, <http://www.turkishculture.com>, Erişim: 02.01.2012

Resim 4: Üç benek motifliyle bezenmiş II. Ahmet'e ait atlas kaftan, 17.Yüzyıl, TSM 13 / 522

Nurhan Atasoy koleksiyonu'ndan, <http://www.turkishculture.com>, Erişim: 02.01.2012

Resim 5: Kaplan çizgisi motifli Fatih Sultan Mehmet'e ait çatma kaftan, 15.Yüzyıl, TSM 13 /8

Nurhan Atasoy koleksiyonu'ndan, <http://www.turkishculture.com>, Erişim: 02.01.2012

16. Yüzyılda Osmanlı kaftan kumaşlarında çubuklu, yollu, desenler de kullanılmıştır. Ancak hayvan figürlü desenlere çok ender rastlanmıştır. **Karşılıklı resmedilen tavus kuşu veya sadece tavus tüyü motifli** kumaşlar bunlar arasında sayılabilmektedir.²¹ Resim 6'da görölen seraser kumaştaki tavus tüyü motifi bir kökten çıkan bitkisel bir bezeme özelliği taşımaktadır.

Resim 6: Tavus tüyü motifli seraser kaftan, 16. Yüzyıl, Metropolitan Sanat Müzesi

<http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art>, Erişim: 20.12.2011

Klasik dönemle beraber saray süsleme sanatlarındaki üslup ve bezemeler çeşitlenmiş ve eski motifler farklı biçim ve boyutlarla ele alınmıştır. 16. yüzyılın üçüncü çeyreğinde 15. yy. süsleme sanatlarında çok sık kullanılan **hatayi çiçekleri hançer yaprakları** ile beraber hareketli bir üslup oluşturmuştur. Sernakkaş şah Kulu'nun geliştirmiş olduğu **Saz yolu** adı verilen bu üslup dekoratif sanat eserlerinin tümünde olduğu gibi kaftan desenlerine de uygulanmıştır. 15. yüzyıla ait **üç benek ve kaplan çizgisi (bulut) motifleri** 16. yy.'da iyice yaygınlaşıp, bütün sanat kollarında çeşitlilik içinde kullanılmıştır. Türk sanatının her döneminde sevilerek kullanılan **Rumi** ve **palmet** motifleri de sanat eserlerinin her çeşitini süslemeye devam etmiştir.

IV. Murat'a ait TSM 13/408 envanter nolu kemha kaftan üç benek ve kaplan çizgisi motifleriyle bezelidir. (Resim 7)

²¹ Tezcan, a.g.e., 1993, 51 s.

Resim 7: Üç benek ve kaplan çizgisi motifleriyle bezenmiş IV. Murat'a ait kemha kaftan, 17. Yüzyıl, TSM 13 /408

Nurhan Atasoy koleksiyonu'ndan, <http://www.turkishculture.com>, Erişim: 02.01.2012

16. yy. ortalarından itibaren bütün sanat dallarındaki eserleri süsleyen **natüralist üslup**taki çiçek ve bitkisel bezemeler kaftan kumaşlarının desenlerinde de sıkça kullanılmıştır. Nakkaşların çizdiği birbirinden güzel, çeşitli natüralist üslupdaki çiçek kompozisyonları özellikle oval madalyon ve birleşik oval madalyonlar içinde yer almışlardır. Kumaş desenlerinde görülen diğer bir sistem ise dalgalı dikey dal şemasıdır. Bu motif natüralist üslupdaki çiçek ve yapraklardan oluşan bezeme daldan çıkan hançer yaprakları ve diğer büyük motiflerin üzerini süslemiştir. 17. yy. ilk yarısında aynı üslup ve motifler çeşitlilik göstererek devam etmiştir.²²

Osmanlı kaftan Kumaş desenleri arasında, düz kumaşlar üzerine baskıyla yapılmış motiflerin de ayrı bir yeri vardır. Düz kumaş üzerine presle yapılan bu desenler genellikle çizgili kompozisyonlar olmakla beraber **Ay, üç benek, yuvarlak dilimli çiçek motiflerinin de** kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca altın ve gümüşle basılarak üç benekle desenlendirilmiş kaftan örnekleri de bulunmaktadır.

Osmanlı kaftan kumaşlarının kompozisyon şemalarına bakıldığında genel olarak sonsuzluk fikrinin esas alındığı görülmektedir.

²² Gürsu, **a.g.e.**, 23 s.

“Kumaşlardaki bütün kompozisyon şemalarında sonsuzluk fikri esastır. En yaygın şema, yüzeye yayılmış kesintisiz devam eden motiflerdir. Diğer tip ise madalyonludur. Ya açılıp kapanarak birbirinden diğerine geçilen oval veya yuvarlak madalyonlar veya kaydırmalı eksen üzerinde sıralanmış serbest madalyonlardır. Madalyonların içi merkezi bir motif etrafında yer alan natüralist lale, karanfil, dal ve yaprak motifleriyle doldurulmuştur. Madalyon içini dolduran bir diğer motif de; çiçek açmış dal kompozisyonudur. 16. yüzyılda Saray Nakkaşhanesi'nde yetişmiş, sernakkaş Kara Memi tarafından geliştirilmiş bu desen aynı devrin kitap ve çini süslemesinde de sevilerek kullanılmıştır. Yine sonsuzluk esasında; yukarıdan aşağıya birbirine paralel, kıvrılarak giden, sağından, solundan yaprak, lale, nar veya kozalak çıkan dal deseni sık kullanılan şemalardan olmuştur. 1640 tarihli Narh Defterinde bu desene “**dolaşma nakışlı**” dendiği tespit edilmiştir.”²³

III. Murat’a ait TSM 13/216 envanter nolu çatma kaftan, birbiri içinden çıkan büyük lale ve yaprak motifleriyle dolaşmalı nakışlı deseninin kaftan kumaşlarda kullanımına iyi bir örnektir. (Resim 8)

Resim 8: “Dolaşmalı nakışlı” desenli III. Murat’a ait çatma kaftan, 16.Yüzyıl, TSM 13 /216

Suraiya Faroqhi, K., Christoph Neumann, **Ottoman Costumes From Textile to Identity**, Eren Yayıncılık Ltd, İstanbul, 2004, 284s.

17. yy sonundan itibaren ise Osmanlı dokumasında Avrupa etkilerinin kendini hissettirdiği görülmektedir. **Buketler halinde yüzeyi dolduran çiçek motiflerine** bu yüzyılda çok sık rastlanmaktadır.

²³ Tezcan, a.g.e., 1993, 51 s.

TSM 13/365 envanter nolu kaftanın üzerinde bir kökten çıkan badem şeklinde beş yaprak ve bu yaprakların içinde ve dışında lale ve zambak motifleri bulunmaktadır. (Resim 9)

18. yy da kumaş sanatı da bir çöküntü içindedir. İyi ve kaliteli kumaşlar artık bulunmaz olmuştur. Altın ve gümüş tel çok aza indirilmiş, çözgü tellerin sayısı azalmış, kalitesi düşmüştür. Daha çok **düz renk ve serpmeye küçük çiçekli kumaşlar** dikkat çekmektedir. 19. yy'ın ortasında açılan Hereke Fabrikası saray için elbiselik, döşemelik kemha ve çatma dokurken, tamamen Avrupa zevkinin hakim olduğu, **iri yaprak ve çiçek desenli** kumaşlar dokunmuştur. 19. yüzyılda Osmanlı kumaş sanatı, kendi ihtiyacını kısmen karşılayan Avrupa etkili bir sanat haline dönüşmüştür.²⁴

Resim 9: Buket çiçek motifleriyle bezenmiş II. Osman'a ait seraser kaftan, 17. Yüzyıl, TSM 13 /365

Nurhan Atasoy koleksiyonu'ndan, <http://www.turkishculture.com>, Erişim: 02.01.2012

Osmanlı kaftan desenlerinde, Osmanlı kültürünü yansıtan desenlerin yanısıra, yabancı ülkelerin etkisindeki motiflere de rastlamak mümkündür. Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer ülkelerle yaptığı ticaret, savaşlarda alınan ganimetler, sultanların verdiği hediyelik kumaşlar ve kaftanlarla, diğer ülkelerle karşılıklı kültür ve sanatsal etkileşimlerin oluşmasına sebep olmuştur. Osmanlı'nın ipek ve ipekli

²⁴ Tezcan, a.g.e., 1993, 53 s.

kumaş alışverişi yapmış olduğu İtalya ile bazı motif ve üslupların ortak kullanıldığı arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.

“Topkapı Sarayı Müzesi’nde bulunan bir grup çatma kaftan kumaşında Türk yıldız motifleri ile İtalyan taç motifleri, turuncu kesik ve kesiksiz havlı zemin üzerinde yer alırlar. Teknik özellikleri bu grup çatmanın İtalyan kadifesi olduğunu gösterir. Bazı İtalyan kadifeleri o kadar Türk motifleri ile süslüdür ki ancak sıkı bir teknik analiz sonunda kumaşın kökeni belirlenebilir. Motifler, boyut, süsleme tarzı, rengiyle Türk motifi olarak görülebilir, fakat İtalyan orijinli olduğu iki katlı havlı zeminde kullanılan metalin cinsinden anlaşılır.”²⁵

Yine küçük bir grup, tamamen İtalyan motifli kumaştan yapılmış kaftanlardan oluşmaktadır. Bu kaftanların biçimleri İtalyan modasına göredir; fakat astarları, burada dikildiğini göstermektedir.²⁶

“Türk dokumacıları ve nakkaşları, nar ve ananas motiflerini İtalyan kumaş desenlerinden ilham alarak, kendilerine has bir biçimde kullanmışlardır. Bu motifler, 1525-1550 tarihlerinden sonra İtalyan ipeklilerinde görülmediği halde, Türk kumaşlarında 17. Yüzyıl’da da devam etmiştir.”²⁷

İtalyan kumaşlarının etkisiyle Osmanlı kumaşlarında görülmeye başlanan Taç motifi ise 15. yüzyıl sonundan itibaren daha çok çatma kumaşlarda, az sayıda da kemha kumaşlarda görülmüştür. TSM 13 /365 envanter nolu çatma kaftan, İtalyan etkili taç motifleriyle bezenmiştir. (Resim 19)

²⁵ Gürsu, a.g.e., 158 s.

²⁶ Y.a.g.e., 158 s.

²⁷ Y.a.g.e., 159 s.

Resim 10: Taç motifli çatma kaftan, 16. Yüzyıl, TSM 13 /365

Nurhan Atasoy koleksiyonu'ndan, <http://www.turkishculture.com>, Erişim: 02.01.2012

“Topkapı Sarayı Müzesi arşiv kayıtları, sarayda Türk kumaşlarının yanı sıra İtalyan ve İran kumaşlarının kullanıldığını gösteren belgelerle doludur. Fakat Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan kaftanlardan hiçbiri İran kumaşından yapılmamıştır.”²⁸

Türk Çin ilişkileri ise anavatandan başlamıştır. Bazı Asya kökenli motifler o zamandan beri kullanılmıştır. Türkler orijini ve sembolik şekli Çin'e, Buda zamanına kadar dayanan çintemani motifini, süsleme sanatlarında farklı şekilde ele almışlardır. Türk sanatında özellikle kaftan desenlerinde çok kullanılan benek veya pars beneği motifi hayvan postundan esinlenmiş, çok değişik şekillerde kullanılmıştır.²⁹ Kaplan çizgisi denen çift dalgalı motifle bazen beraber bazen de yalnız olarak Osmanlı sanatının tüm dönemlerinde ve tüm süsleme sanatlarında kullanılmıştır.

“Osmanlı ipeklilerinde en belirgin özellik kumaşın eninde ve boyunda desenin, tekrarlanan bir kalıp oluşturacak şekilde dizilmiş olmasıdır. Motif repertuarı geniş olmakla birlikte desen düzenlemeleri oldukça kısıtlıydı.”³⁰

²⁸ Gürsu, a.g.e., 159 s.

²⁹ Y.a.g.e., 160 s.

³⁰ Hülya Bilgi, **Osmanlı İpekli Dokumaları Çatma ve Kemha**, Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi, MAS Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2007, 13s.

Osmanlı kaftan kumaşlarında beş ana yerleşim düzenine rastlanmaktadır. Bunlardan en çok kullanılan düzen şemse, bir ana motifin şaşırtmalı sıralarda yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. *Şaşırtmalı düzende* motifler her zaman simetriktir. (Resim 11) Şaşırtmalı düzende yerleştirilmiş motiflerin oluşturmuş olduğu düzen seraser, kadife ve kemha kumaşlarda sıkça görülmektedir.

TSM 13/829

TSM 13/305

TSM 13/967

Resim 11: Motiflerin şaşırtmalı düzende yerleştirildiği kaftan kumaş örnekleri, TSM 13/829, TSM 13/305, TSM 13/967

Nurhan Atasoy koleksiyonu'ndan, <http://www.turkishculture.com>, Erişim: 04.01.2012

İkinci en çok kullanılan düzen ise *dolaşmalı düzen* olmuştur. Bu düzende motifler, bir dalın üzerine yerleştirilebildikleri gibi, yanlarında ya da çapraz olarak üstlerinde de olabilirler. Çok nadir olarak iki dalın birbirine sarıldığı görülmektedir.³¹ (Resim 12) Dolaşmalı desen daha çok kemha kumaşlarda görülmekte, seraser ve kadife kumaşlarda ise çok nadir rastlanmaktadır.

³¹ Atasoy, Denny, Mackie, Tezcan, **a.g.e.**, 208 s.

TSM 13/216

TSM 13/933

TSM 13/35

Resim 12: Motiflerin dolaşmalı düzende yerleştirildiği kaftan kumaş örnekleri, TSM 13/216, TSM 13/933, TSM 13/35

Nurhan Atasoy koleksiyonu'ndan, <http://www.turkishculture.com>, Erişim: 04.01.2012

Yukarı doğru hareket veren şaşırtmalı düzenden çok daha durağan bir etki yaratan *üst üste sıralı düzende* ise motifler üst üste yerleştirilmiştir. Daha çok seraser kumaşlarda kullanılmıştır. (Resim 13)

TSM 13/532

TSM 13/177

TSM 13/866

Resim 13: Motiflerin üst üste sıralı düzende yerleştirildiği kaftan kumaş örnekleri, TSM 13/532, TSM 13/177, TSM 13/866

Nurhan Atasoy koleksiyonu'ndan, <http://www.turkishculture.com>, Erişim: 04.01.2012

Daha az kullanılmış olan düzen sistemi *yatay düzen* olmuştur. Bu sistemde ana motifler, şaşırtmalı olarak yerleştirildikleri yatay düzen üzerinde bulunmaktadır. Bu düzen en çok kadife desencileri ve kemha desencileri tarafından kullanılmıştır.

Günümüze gelmiş desen yerleşim düzenlerinden en az kullanılmış olanı ise *şeritli düzendir*. Şeritli düzende motifler şerit ya da çizgiler halinde yerleşmiştir.

İncelenen kaftanlar ve elde edilen kaynaklara göre, içe giyilen kaftanlarda daha çok düz renkler ve küçük desenler tercih edilirken, dışa giyilen kaftanlarda daha büyük desenlerin kullanıldığı dikkat çekmektedir. Kaftan motiflerinin 16. ve 17. yüzyıllarda çok büyük kullanıldığı görülmektedir. Özellikle padişahların tören kaftanlarında, uzaktan bile seçilebilen desenler ve renkler kullanılmıştır. Bu kaftanlarda daha çok lale, üç benek, pelenk, güneş ve ay motiflerinin kullanıldığı görülmektedir. (Resim 14-15) Bu desenlerin tercih edilmesinde motiflerin sembolik anlamlarının da büyük etkisi olduğu düşünülmektedir.

“Güneş ve ay motifi, peygamberi ve onun temsilcisi padişahı, veya tanrıyı ve halife olan temsilcisi padişahı simgelerken, lale motifi, Arap harfleriyle yazılışında kullanılan harflerin yer değiştirmesi ile “allah” kelimesine dönüşebilmektedir. Pars beneği ve leopar çizgisi motifleri tahtlarda kullanıldığı gibi padişahların kaftanlarında da kullanılmış ve güç simgesi olarak görülmüştür.”³²

Resim 14: Kanuni Sultan Süleyman’a ait tören kaftanı

Resim 15: IV. Murat’a ait tören kaftanı

<http://www.osmanli-devleti.net/page.php?id=717>

³² Lale Görünür, Semra Ögel, “Osmanlı Kaftanları İle Entarinin Farkları ve Kullanılışları”, **İtü Dergisi/b**, Sosyal Bilimler, Cilt:3, Sayı:1, Aralık 2006, 65s.

Böylesine zengin bir desen çeşitliliğe sahip Osmanlı kumaşlarının en önemli özelliği, desenlerinden ziyade ileri dokuma tekniği ile oluşturulmuş muhteşem kumaşlarıdır.

“Ekonomik, ticari, sosyal nedenlerden dolayı dokuma sanatı, Osmanlı İmparatorluğu’nun yükselmesine paralel olarak gelişmiş ve dünyada eşine rastlanmayan bir düzeye ulaşmıştır. Altın ve gümüş tellerle dokunmuş ipek kumaşlar, o dönem saray hayatında önemli yer tutmuştur. Kumaşlar sadece ihtiyaç için değil, manevi bakımdan da önem taşıyıp, İmparatorluğun kuvvet ve görkemini yansıtan bir simge haline gelmişlerdir. İmparatorluk ipek ve ipekli mamulden defalarca aldığı vergilerle hazineye büyük gelir sağlamıştır. Altın ve gümüş tellerle dokunmasından ve devlete büyük kar getirmesinden dolayı, dokumacılık devamlı devlet kontrolü altında bulundurulmuş, sık sık çıkarılan kanunlardaki dokumacılıkla ilgili maddelerle kumaşlarda yapılan hileler önlenmeye ve kalitesi korunmaya çalışılmıştır.”³³

Saray törenlerinde yolların kumaşlarla süslenildiği, yabancı ülkelerdeki devlet adamlarına kumaşlar hediye edildiği bilinmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu’nda kumaş sanatı İmparatorluğun siyasi ve ekonomik hayatına paralel olarak gelişerek 16. ve 17. Yüzyıllarda çok büyük bir güce sahip olan İmparatorluğun görkeminin göstergesi olmuş; hem teknik, hem sanatsal yönlerden en mükemmel çağını yaşamıştır. 17. Yüzyılın ikinci yarısından sonra Osmanlı sanatının her alanında olduğu gibi kumaş sanatı da Batı’nın etkisi altına girmeye başlamış ve kumaşların gösterişi azalmış ve kalitesi düşmüştür.

Kumaş Dokuma Sanatı, deseni yaratan sanatçıların ve o deseni dokuyan dokuma ustalarının uyumlu çalışmalarından oluşan bir sanat koludur. En eski dokuma merkezlerinden biri Bursa’dır. 16. yüzyılda ise İstanbul önemli bir dokuma merkezi olarak gelişmeye başlamış, Bursa ise önemini korumaya devam etmiştir. 16. Yüzyılın ikinci yarısından sonra, İstanbul telli ipekli kumaş, Bursa ise çatma kumaş dokuma konusunda uzmanlaşmıştır.

Osmanlı kumaşlarının en gösterişli olanları hiç kuşkusuz Saray hanedanı için dokunanlar olmuştur. Saray kumaşlarının kumaş cinsine ve desenlerine büyük önem verilmiştir.

“Osmanlı saray kumaşları denince akla sanatsal ve teknolojik düzeyi çok yüksek olanlar gelir. Bu tip kumaş ve tekstilin imparatorluğun ekonomisine katkısı çok büyüktür. En önemli ihraç malı olduğu gibi, İran’dan ithal edilen ham ipekten birçok defalar alınan vergilerle

³³ Gürsu, a.g.e., 19 s.

*hükümet hazineye büyük gelir sağlamıştır. Bu üretim ve alışverişler ilk önce Bursa'da 16. Yüzyıl ortasından itibaren de İstanbul'da gelişme göstermiştir.*³⁴

Saraya iyi cins kumaş temini isteğiyle, İstanbul'da saraya bağlı dokuma atölyesi kurulmuştur. Devletin değerli kumaşlarda kullanılan altın ve gümüş tellerin savurganlığını önlemek ve hilelerin önüne geçmek için altın ve gümüş telle dokunan bu değerli kumaşları devlet gözetiminde dokutmak istediği ve İstanbul Saray Atölyesini kurdurduğu bilinmektedir. Bu değerli kumaşlarda kullanılan altın ve gümüş tellerin de Saray simkeşhanelerinde çekildiği bilinmektedir.

1502 yılında Bursa, Edirne ve İstanbul'daki kumaş ticaretiyle ilgili yasa çıkarılmış ve lonca düzenlemeleri yapılmıştır. Kumaşın kalitesini belirleyen çözgü ipliklerinin sayısı ve ağırlığı ile ilgili kurallar getirilmiştir. Bu kurallara uymayan zanaatkarlar cezalandırılmıştır. 1564 tarihine ait bir kayda göre devlete üretim yapan tezgahların sayısı 310'a indirilmiştir. İpek ve altın kullanımında kurallara uyulmaması nedeni ile kontroller artırılmıştır. Fiyatlar sabitlemiş ve altınla dokunmuş olan tüm kumaşlara devlet mührü basılmıştır. Altının yalnızca İstanbul'da Saray Atölyeleri'nde kullanılmasına izin verilmiştir.³⁵

*"17. Yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu içinde dokunan Türk kumaşlarının yüksek nitelikli ve bunların üzerinde devlet denetiminin oluşu dokumacılığı uzun bir süre en yüksek seviyede tutmuştur. 17. Yüzyıl yüksek nitelikli Türk kumaşlarının son örneklerini vermiştir. Bu yüzyılda, Türk kumaşlarının saray töreleri içinde önemli bir yeri vardır. Bunun için, şenliklerde çeşitli yüksek mevkideki kişilerin padişaha armağanları arasında en önemli yeri kumaşlar almaktadır."*³⁶

Mükemmel bir teknikle dokunan Osmanlı kumaşlarının çoğunlukla çözgü zeminli olduğu ve desenin takviye atkısı ile yapıldığı bilinmektedir. Bu kumaşlardan Damask: tek çözgü-tek atkı grubu örgü ile desenlendirilmekte; Brokar: Çözgü takviyesi veya atkı takviyesiyle desenlendirilmekte; Kadife ise hav çözgüsü ile desenlendirilmektedir.³⁷

³⁴ Gürsu, a.g.e., 41 s.

³⁵ Philippa Scot, **The Book of Silk**, Thames and Hudson Ltd, London, 1993, 123 s.

³⁶ Özdemir Nutku, Onyedinci Yüzyılda Saray Kumaşları, **Tarih ve Toplum Dergisi**, İletişim Yayınları, Sayı 22, Ekim 1985, İstanbul, 49 s.

³⁷ Gürsu, a.g.e., 24 s.

Osmanlı sanatının en nadide kumaşların pek çoğunun “Ehl-i Hiref” örgütü içerisinde yer alan sanatkar ve zanaatkarlar tarafından dokunduğu bilinmektedir.

“Topkapı Sarayı Arşivi’nde bulunan “Ehl-i Hiref” defterleri, hediye kayıtları dönemin lonca örgütü hakkında geniş bilgi vermektedir. Bu örgütlerden en kalabalık olanını dokumacılar oluştururdu. Dokuma işi ipeğin satın alma noktasından başlar, ham ipek tüccarı ve dokuma örgütü esas ana loncaları veya hirefleri oluştururdu. “Hamcı” tüccar ham ipeği satın aldıktan sonra, dolapçı da atkı ipliği olarak eğirttirirdi. Atkı ipliği çözgüden daima daha sıkı olarak bükülür ve dokunacağı kumaşa göre bükümdeki iplik sayıları değişirdi. Sonra atkı ve çözgü iplikleri boyatılıp dokumacılar satılırdı. Dokumacılar çeşitli loncalara ayrılmıştır. Bunlar dokudukları kumaşlara göre ad almışlardır. “Kadifeci”, “kemhacı”, “futacı” gibi hirefleri oluştururlar. Değişik kumaşlar değişik boya ve desen gösterir ve bunlar hiçbir zaman birbirine karıştırılmaz. Her kumaş için dişli sayıları belirli bir tip tezgah kullanılır. Bütün bu bilgiler 1502 tarihli “Kanunname-i İhtisab-ı Bursa” adlı kanunun dokuma hakkındaki maddelerinde ve Bursa kadı kayıtlarında vardır.”

Osmanlı saray kumaşlarının pek çoğu sarayın hassa atölyelerinde dokunmuş olsa da sarayın kumaş tüketimi çok fazla olduğundan saray atölyelerinin yeterli gelmediği; Bursa, İstanbul gibi merkezlerdeki dokuma atölyelerine sipariş verildiği veya yurt dışından getirildiği bilinmektedir.

“Ağır ipeklilerden örneğin en fazla talep edilen çatma kadifeler, Bursa ve İstanbul atölyelerinde dokunurdu, ancak Saray için 15. Yüzyıldan itibaren önce Venedik ve Floransa’dan, 16. Yüzyılın ortalarında Cenova’dan da çatma kadife gelirdi. (...) Osmanlı Sarayı Floransa için o kadar iyi bir müşteriydi ki, kaçırmamak için Floransa’da Osmanlı kullanımına uygun 65-66 cm eninde dar tezgahlar kurulmuş ve bu kadifelerin Floransa’da satışı yasaklanmıştır. Osmanlıların dar en talebi, kaftan kesimiyle ilgilidir. Kıyafetlerinde kol oyuntusu olmadığı için model kalıpları kumaşı en az tüketecek şekilde hazırlanmıştır. 66 cm enindeki kumaş kaftan kesimi için en uygundur.”³⁸

Osmanlı dokuma kumaşlarından günümüze kalan en eski örneklerden biri, Topkapı Sarayı’nda Osman Bey’e ait, bohça içinde saklanmış olan kaftandır. Beyaz pamuk ipliğinden dokunmuş olan kaftanın zemini koyu sarı renktedir ve üzerinde yanlarından iki uzun yaprakla kavranmış iri nar motifi bulunmaktadır.³⁹ Sultanlara ait kaftanlar bohçalar içinde saklandıkları için günümüze kadar gelebilmişlerdir.

Osmanlı kaftanlarında en çok kullanılan kumaşları, seraser, kemha, kadife, çatma, serenk, selimiye ve atlas, tafta olarak saymak mümkündür. Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi’nde İncelenen padişah

³⁸ Hülya Tezcan, **Sarayın Terzisi, M.Palma, D.Lena, P.Parma**, Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2008, 20 s.

³⁹ Oktay Aslanapa, **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi A.Ş., İstanbul, 2003, 359 s.

kaftanlarının astarlarında ise daha çok canfes, tafta, atlas ve bez kumaşların kullanıldığına rastlanmıştır. Bu kumaşları malzeme özelliğine göre şu şekilde gruplamak mümkündür:

ağır ipekli: kemha, seraser, kadife, çatma, serenk, selimiye, kutnu

daha hafif ipekli: atlas, tafta, canfes

yünlü: çuha, sof

pamuklu: kirpas, boğası, bez

“Padişah, halkın katıldığı büyük resmi törenlerde altın ve gümüş ile dokunmuş ve rahatsız edecek dercede sert olan seraser; daha az resmi durumlarda ve sarayda kemha veya kadife kaftan giyerdi. Hanedan üyelerinin çoğunlukla kemha veya kadife, ulemaların ise dini inançlar doğrultusunda ipek yerine sof, düz kumaşlardan kıyafetler giyindiği bilinmekte ve bu durum minyatürlerde de açıkça görülmektedir.”⁴⁰

Osmanlı'nın en görkemli kaftanlarının kumaşı olan *seraserin* neredeyse tüm yüzeyi altın ya da gümüş telle* dokunmuştur. Seraser, çözgüsü ipek, atkısından altın alaşımli gümüş tel veya doğrudan doğruya gümüş tel kullanılarak dokunan bir kumaştır. Altın ve gümüş telle dokunan kumaşların en pahalı, gözde olanıdır ve oldukça değerlidir. Çözgüsü ve atkısı ipek olup, atkısında altın alaşımli gümüş tel kullanılmakta, desen çözgü tellerine alttan bağlı takviye atkıları ile oluşturulmaktadır. Seraser dokumada kullanılan altın ve gümüş tel miktarı fazla olduğundan, 16. yüzyılda seraser dokuyan tezgahların sayısının azaltılması için emir çıkarılmış ve boşalan tezgahlarda serenk dokunması istenmiştir.⁴¹

Seraserin en iyi cinsinin İstanbul'da Saray tezgahlarında Serasercibaşı'nın nezaretinde dokunduğu ve adına da İstanbul seraseri dendiği bilinmektedir.

“Düz seraser ile çiçekli (müzehhep) olanları arasında dokumada farklar bulunmaktadır. Düz seraserlerde atkı olarak kullanılan altın alaşımli gümüş veya doğrudan doğruya gümüş tel olduğu halde çiçekli zemin yine telden atkılarla yapılmış fakat çiçeklerinin dokunmasında tel yerine klaptan kullanılmıştır.”⁴²*

⁴⁰ Hülya Bilgi, “Sadberk Hanım Müzesi'nden Çatma ve Kemhalar, Saraylı Dokumalar”, **P Dünya Sanatı Dergisi**, Tekstil ve Sanat, Sayı 44, Bahar 2007, MAS Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 79 s.

* Dokumada doğrudan doğruya kullanılan altın veya gümüş tellere verilen isimdir.

⁴¹ Tezcan, **a.g.e.**, 1993, 33 s.

* Gümüş, altın veya altın alaşımli gümüş telin genelde çift ipek iplik etrafına gevşek biçimde sarılmasıyla oluşturmaktadır.

TSM 13/9 envanter nolu kaftan seraser kumaş ile dikilmiştir. (Resim 16)

Resim 16: Zemini altın yıldızlı telle dokunmuş seraser kaftan, 16.yüzyıl, TSM 13/9

Nurhan Atasoy koleksiyonu'ndan, <http://www.turkishculture.com>, Erişim: 02.01.2012

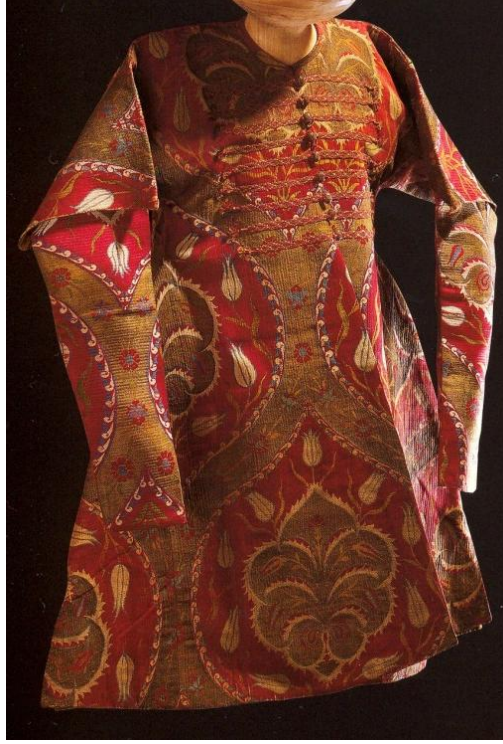
Özellikle kaftan yapımında kullanılan bir diğer kumaş ise *kemhadır*. Kemhanın atkısı ve çözgüsü ipektir.

“Deseni oluşturan ilave atkısında altın ve gümüş alaşımli tel kullanılır. Kemhada desen çözgü yüzülü saten üzerine ipek ve klaptan takviyesi ile oluşturulmaktadır. Kalın ve sık dokunuşlu olması nedeniyle üst kaftan yapımı için ideal bir kumaştır. Arşiv kayıtlarına göre 15. Yüzyıl sonuna kadar Yezd (İran) ve Frenk (Avrupa) kemhaları sarayda çok kullanılmıştır. Çok yaygın bir kumaş türü olan kemha 16. Yüzyılda saraya bağlı atölyelerin İstanbul'da kurulmasıyla, daha çok İstanbul'da dokunan bir kumaş haline gelmiştir.”⁴³

17. Yüzyıla ait TSM 13/268 envanter nolu kaftan, kemha kumaştan dikilmiştir. Kemha kumaştaki küçük şemsenin zemininde ise altın klaptan kullanılmıştır. (Resim 17)

⁴² Fikret Altay, **Kaftanlar**, Tifdruk Matbaacılık, Topkapı Sarayı Müzesi:3 Yapı Kredi Kültür Sanat Hizmeti, İstanbul, 1979, 14 s.

⁴³ Şerife Sezgin, Nesrin Önlü, “Osmanlı Klasik Dönem İpekli Saray Kumaşları”, **Tekstil ve Mühendis**, Yıl:8, Sayı:43-44, 48 s.

Resim 17: Kemha kaftan, 17.yüzyıl, TSM 13/268

Hülya Tezcan, **Osmanlı Sarayının Çocukları**, Şehzadeler ve hanım sultanların yaşamları, giysileri, MAS Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2006, s.252

Çözüğü ve atkısı ipek, havlı bir kumaş olan *kadife* de kaftanlarda tercih edilen bir kumaş olmuştur. “*Kadifenin havı, esas çözügülerin arasında olan fazla çözügülerden yapılmaktadır. Bunlar kumaşın yüzüne atkının bulunduğu yerlere yerleştirilen teller vasıtasıyla çekilip çıkarılır, sonra düzlenir.*”⁴⁴ Kullanılan malzeme ve kullanım yerine bağlı olarak isimlendirilmektedir. Düz olanına *sade*, desenlisine *münakkaş*, zeminden kabartmalı olanına *çatma* ve atkısında tel veya klaptan içerene *müzehhep kadife* adı verilmektedir.⁴⁵ Atkısında klaptan bulunanına ise telli kadife denilmektedir. Resim 18’de I. Selim’e ait düz kadife kaftan, Resim 19’de ise Kanuni Sultan Süleyman’a ait İtalyan kadife kaftan görülmektedir.

“*İtalya, Venedik kumaşları Avrupa’da olduğu gibi Osmanlı Sarayı’nda da aranan bir ürün olmuştur. Osmanlı padişahlarının temsilcisi tarafından Venedik tezgahlarına Sultan ve ailesi için özel siparişler verilmiştir. Aynı şeyin saray erkani tarafından yazıldığı sipariş mektuplarıyla belirlenmiştir. Zaten arşiv kayıtlarında 15. Yüzyıl sonundan itibaren Bursa, 16. Yüzyıldan sonra İstanbul kumaşlarının yanında “Frenk” yani yabancı kumaşların yer almış*

⁴⁴ Altay, **a.g.e.**, 12 s.

⁴⁵ Tezcan, **a.g.e.**, 1993, 31 s.

*olması, sarayda önemli miktarda batı, özellikle İtalyan kumaşı tüketildiğini gösterir. Hatta zamanımıza gelen padişah kaftanlarından bir kısmının İtalyan kumaşı ile yapıldığı dikkat çeker.*⁴⁶

Resim 18: I.Selim'e ait kadife kaftan, TSM 13/39

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
28 07.2010

Resim 19: Kanuni Sultan Süleyman'a ait italyan kadife kaftan, 16.yy ortaları, TSM 13/840

Saray'ın Laleleri, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü, 2006, İstanbul, Ofset Matbaacılık, San.Tic. A.Ş, 80s.

⁴⁶ Gürsu, **a.g.e.**, 158 s.

Kadife tekniğinde dokunmuş bir kumaş çeşidi olan *çatmanın* ise, desenli kısımları zemine göre daha kabarıktır. Hav kısmı kadifeden daha yüksektir. genellikle zemini klaptanlı olup, desen ise kadife ve klaptanla dokunmuştur. Çatmalar kaftan yapımının yanı sıra kitap ve silah kabı, yorgan ve yastık yüzü yapımında da kullanılmıştır. TSM 13/6 envanter nolu kaftanın dikiminde çintemani motifiyle bezenmiş çatma kumaş kullanılmıştır. (Resim 20)

Bursa, Bilecik ve Üsküdar çatmaları dünya çapında üne kavuşmuş, ticari açıdan aranan kumaşlar olmuşlardır. Aynı zamanda değerli hediyeler olarak yabancı ülkelere de gönderilmelerinden dolayı Avrupa ve Amerika' daki pek çok müzede ve özel koleksiyonda yer almaktadırlar.⁴⁷

Resim 20: Fatih Sultan Mehmet'e ait çatma kaftan, 15.yy, TSM 13 /6

Suraiya Faroqhi, K.Christoph Neumann, **Ottoman Costumes From Textile to Identity**, Eren Yayıncılık Ltd, İstanbul, 2004, s.282

⁴⁷ Tezcan, **a.g.e.**, 1993, 32 s.

15. Yüzyılın ikinci yarısından sonra görülen ve ipekle dokunmuş diğer bir kumaş da *serenk*'tir. Serenk kumaşın motiflerinde sırma ve tel yerine sarı ipek kullanılmıştır. Genellikle zemini güvez renk ve kendinden desenli olup üç renkli dokunmuştur. Çiçeklerindeki verevine çizgiler kumaşa işlenmiş hissini vermektedir. Çiçekli olanına serenk, beneklisine *şahbenek*, düz olanına ise *sade serenk* denilmektedir.⁴⁸ Resim 21'de görülen 16. Yüzyılın ilk yarısına ait serenk kaftanın deseni, dumani renk zemin üzerine ayva rengi ipekle dokunmuştur. Rumi motiflerin oluşturmuş olduğu bölmelerin içinde üç benek motifleri bulunmaktadır.

Resim 21: I. Selim'e ait serenk kaftan, 16.yy, TSM 13/42

Nurettin Sevin, "Saray Kaftanları", **Sanat Dünyamız**, Yıl: 1, Sayı:3, s.17

*"Adını III. Selim dönemindeki Selimiye kışlasından aldığı bilinen selimiye kumaşının çözgüsü ve atkısı ipektir."*⁴⁹ Boyuna yollu ve küçük çiçek desenli olan bu kumaşta çiçekler klaptanla dokunmuştur. Osmanlı kumaşlarının çoğunda desen atkıdan verilirken, selimiyede çözgüden verilmesinin batı etkisiyle olduğu

⁴⁸ Altay, **a.g.e.**, 16 s.

⁴⁹ Gürsu, **a.g.e.**, 27 s.

düşünülmektedir.⁵⁰ Bu kumaş imparatorluğun son yıllarına doğru kadın, erkek giysilerinde ve çocuk kaftanlarında kullanılmıştır.

18. Yüzyılın ikinci yarısına ait bir kumaş olan *savai*, ipek ve klaptanla dokunmuştur. Kumaşın deseni, genellikle serpmeye veya sıra ile, bazen de geometrik bir düzende dizilmiş olan küçük dal ve yapraklarla bezenmiştir. Yalnızca çiçek motifleri klaptanla dokunmuştur. Bu işlem her çiçek için ayrı ayrı yapıldığından çok zaman almıştır. “*Savailerin yollu olanları selimiyelerle benzerlikler taşımaktadır. Bursa ve İstanbul’da dokunan savailerden Topkapı Sarayı müzesinde birkaç top bulunmaktadır.*”⁵¹ Savai kumaştan dikilmiş olan kaftanlara oldukça az rastlanmaktadır. Resim 22’de savai kumaştan dikilmiş olan I. Mahmut’a ait bir kaftan örneği görülmektedir.

Resim 22: I. Mahmut’a ait savai kaftan, 18.yy TSM 13/554

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi’nden fotoğraflanmıştır.
29.07.2010

Kaftan kumaşı olarak kullanıldığı gibi, astar kumaşı olarak da sıkça kullanılan *atlas*, Avrupa’da saten olarak tanımlanan çözümlü ipliklerinin yan yana gelmesiyle oluşan parlak görünümlü, sık dokunmuş, düz renkli bir kumaş çeşididir.

⁵⁰ Tezcan, a.g.e., 1993, 33 s.

⁵¹ Y.a.g.e., 33 s.

Bursa, İstanbul ve Avrupa atlaslarından çeşitli kaynaklarda bahsedilmektedir. 1680 tarihli Hazine defterinde atlasın, taraklı, çubuklu, sade cinsleri kayıtlıdır.⁵² Resim 23'te görülen TSM 13/1231 envanter nolu çocuk kaftanında baskıyla desenlendirilmiş atlas, kaftan kumaşı olarak kullanılırken, TSM 13/39 envanter nolu kadife kaftanda, astar kumaşı olarak kullanılmıştır. (Resim 24)

Resim 23: Atlas çocuk kaftanı, 17.yy, TSM 13/1231

Hülya Tezcan, **Osmanlı Sarayının Çocukları**, Şehzadeler ve hanım sultanların yaşamları, giysileri, MAS Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2006, 242s.

⁵² Tezcan, a.g.e., 1993, 33 s.

Resim 24: Bedeni atlas kumaşla astarlanmış I. Selim'e ait kadife kaftan, TSM 13/39

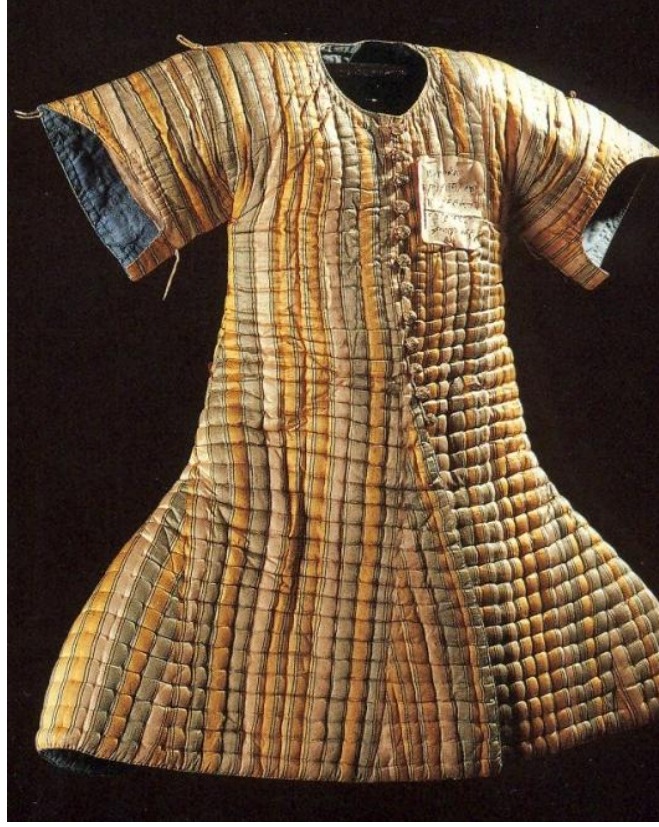
Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır. 28.07.2010

Kaftanlarda rastlanan kumaşlardan biri de *kutnu*dur. Kutnu kumaşın çözgü iplikleri pamuk ve ipek olarak atılmaktadır.

“Genellikle atkı iplikleri pamuktur ve dokunduğu zaman enine yol görülür. Kumaş dokunduktan sonra pişirilip yumuşatılması gerekir ve daha sonra da perdahlanır. Parlatmak için perdahlama düzeni kurulmuş hatta parlatma zorunluluğunun konulmasından dolayı olaylar çıkmıştır. İpek çizgileri genellikle tek renk sarıdır, Bazen renkli ipek de kullanılır (...). İyi kutnuya tekyeli adı verilir ve çözgü ipliği 660 tele kadar çıkar.”⁵³

Resim 25'te kutnu kumaştan yapılmış kapitoneli bir çocuk kaftan örneği görülmektedir.

⁵³ Gürsu, a.g.e., 27 s.

Resim 25: İpek-pamuk karışımı kutnu kumaştan çocuk kaftanı, 16. Yüzyıl, TSM 13/275

Hülya Tezcan, **Osmanlı Sarayının Çocukları**, Şehzadeler ve hanım sultanların yaşamları, giysileri, MAS Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2006, s.230

Çözüğü ipek, atkısı ipek ve pamuk karışımı, sık dokunmuş, hareli bir kumaş olan *gezinin* de kaftanlarda kullanıldığı görülmüştür. Bu kumaşta atkılar, ince çözügüler arasında kalın olarak fark edilmektedir. Kumaşın haresi, dokunduktan sonra iki kızgın silindir arasında ezmek ve sürmek suretiyle elde edilmiştir.⁵⁴ Resim 26'da hareli gezi kumaşının kullanıldığı bir çocuk kaftanı görülmektedir.

⁵⁴ Altay, a.g.e., 11s.

Resim 26: Hareli gezi kumaştan dikilmiş kaftan örneği, TSM 13/80

Nurhan Atasoy koleksiyonu'ndan, <http://www.turkishculture.com>, Erişim: 02.01.2012

16 yüzyılın sonlarından itibaren *tafta* kumaştan dikilmiş olan kaftanlara da rastlamak mümkündür. Çözgü ve atkı sıklığı eşit olan sert ve dayanıklı bir kumaş olan taftanın, dokunduktan sonra yüzüne elle zambak sürülüp parlatıldığı bilinmektedir.⁵⁵ TSM 13/1232 envanter nolu ipek tafta çocuk kaftanının çözgüsü pembe, atkısı yeşil olduğu için kumaş yanar-döner bir görünüme sahiptir. (Resim 27)

⁵⁵ Tezcan, a.g.e., 1993, 27 s.

Resim 27: İpek taftadan dikilmiş bir çocuk kaftanı, 17.yüzyıl, TSM 13/1232

Hülya Tezcan, **Osmanlı Sarayının Çocukları**, Şehzadeler ve hanım sultanların yaşamları, giysileri, MAS Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2006, s.257

Çözüğü ve atkısı has yünden eğrilmiş iplikten, havlı ve tok bir kumaş olan *çuhanın* da kışlık kaftan kumaşı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Resim 28’de III. Mehmet’e ait TSM 13/1232 envanter nolu çuha kaftan örneği görülmektedir.

Resim 28: III Mehmet'e ait çuha kaftan, 16.yüzyıl, TSM 13/234

<http://www.sultanahmet1.com/the-caftans-in-topkapi-palace-istanbul-style-and-status-of-the-ottoman-period>, Erişim: 11.12.2011

16. Yüzyıldan itibaren sultanların kıyafetleri arasında, yine yünlü bir kumaş türü olan softan dikilmiş kaftanlar da bulunmaktadır. “*Sof kumaş, Ankara ve civarında yetiştirilen Ankara keçisinden elde edilmiştir. 12 cm uzunluğundaki tüylerin eğrilmesiyle elde edilen ipliklerle dokunan kumaşların, ipek görüntüsünde, parlak, ince ve hafif olduğu bilinmektedir.*”⁵⁶

Hafif ipekli, ince, taftaya benzer düz renkli bir kumaş olan *canfes* ise kaftanlarda astar kumaşı olarak kullanılmıştır. Canfes kumaşta, bazen çözü ve atkı iplikleri farklı renkte kullanılarak yanar döner etki elde edildiği de bilinmektedir. Canfes, yeşil, sarı, mor, kırmızı gibi pekçok renk çeşidiyle Osmanlı'nın her döneminde kullanılmıştır. Daha çok ipekli kaftanlara astar ve pervaz olarak kullanılan bu kumaş, yazlık ferace, şalvar, takke, çorap, yatak örtüsü yapımında da kullanılmıştır.⁵⁷

⁵⁶ Tezcan, a.g.e., 2008, 21s.

⁵⁷ Tezcan, a.g.e., 1993, 29 s.

Resim 29: Canfes kumaşla pervazlanmış kemha kaftan, 16.yy, TSM 13/966

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
13.05.2009

Canfesin yanında, her bölgede dokunan ve günlük ihtiyacı karşılamak için kullanılan pamuklu dokuma çeşidi olan *bez* de kaftanların astarlarında sıkça kullanılmıştır. TSM 13/554 envanter nolu I. Mahmut'a ait savai kaftanın bedeni bezle astarlanmıştır. (Resim 30)

Resim 30: Bedeni bez kumaşla astarlanmış I. Mahmut'a ait semai kaftan, 17.yy, TSM 13/554

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
29.07.2010

Yukarıda, Osmanlı kaftanlarında en çok kullanılan kumaşlar hakkında verilen bilgiler doğrultusunda ve bu bilgileri desteklemek amacıyla, Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde 28 adet kaftan incelenmiştir. İncelenen bu kaftanların beden, astar ve pervazlarında kullanılan kumaş çeşitleri, kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında hazırlanmış olan 1, 2, 3, 4 nolu tablolara aktarılmıştır.

Tablo 1: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 15. yy. kaftanlarına ait kumaş çeşitleri tablosu

TSM PADİŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞ DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 15.YY KAFTANLARINA AİT KUMAŞ ÇEŞİTLERİ TABLOSU	Envanter no: 13/9	Envanter no: 13/13	Envanter no: 13/525	Envanter no: 13/38				
								
Seraser	x							
Kemha								
Çatma								
Kadife								
Serenk				x				
Hatai								
Selimiye								
Savai								
Atlas		x (pervaz)						
Kutnu								
Gezi		x						
Hare								
Canfes	x (pervaz)		x (pervaz)	x (pervaz)				
Tafta								
Bez	x (astar)		x (astar)					
Çuha								
Kürk		x(astar)						
Pamuklu				x (astar)				
Pamuk+ ipekli								
İpekli			x					

Tablo 2: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 16. yy. kaftanlarına ait kumaş çeşitleri tablosu

TSM PADIŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞ DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 16.YY KAFTANLARINA AİT KUMAŞ ÇEŞİTLERİ TABLOSU	Envanter no: 13/966	Envanter no: 13/41	Envanter no: 13/234	Envanter no: 13/39	Envanter no: 13/46	Envanter no: 13/932	Envanter no: 13/40	Envanter no: 13/866
								
Seraser								
Kemha	x					x		
Çatma								
Kadife				x				
Zerbart								
Serenk		x				x		
Hatai								
Selimiye								
Savai								
Atlas			x (pervaz)	x (pervaz-astar)		x (pervaz)	x	x (pervaz)
Kutnu								
Gezi								
Hare								
Canfes	x (pervaz)	x (pervaz)			x (pervaz)		x (pervaz)	
Tafta								
Bez							x (astar)	
Çuha			x					
Kürk						x (astar)		
Pamuklu	x (astar)	x (astar)			x (astar)			x (astar)
Pamuk+ipek								x
İpekli								

Tablo 3: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 17. yy. kaftanlarına ait kumaş çeşitleri tablosu

TSM PADIŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞ DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 17.YY KAFTANLARINA AİT KUMAŞ ÇEŞİTLERİ TABLOSU	Envanter no: 13/514	Envanter no: 13/297	Envanter no: 13/305	Envanter no: 13/500	Envanter no: 13/829	Envanter no: 13/365	Envanter no: 13/360	Envanter no: 13/839	Envanter no: 13/265	Envanter no: 13/288
										
Seraser	x (aplike)						x			x
Kemha										
Çatma		x		x	x			x		
Kadife								x		
Serenk										
Hatai										
Selimiye										
Savai										
Atlas	x		x	x(pervaz)(astar)	x(pervaz)		x(pervaz-astar)	x(pervaz-astar)		x
Kutnu										
Gezi										
Hare										
Canfes	x(pervaz)	x(pervaz)				x(pervaz)				
Tafta										
Bez	x(yarım astar)		x(astar)(pervaz)			x(yarım astar)			x(astar)	x(üst beden astarı)(pervaz)
Çuha										
Kürk										
Pamuklu					x(astar)					
Pamuk+ipekli										
İpekli										

Tablo 4: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 18. yy. kaftanlarına ait kumaş çeşitleri tablosu

TSM PADIŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞ DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 18.YY KAFTANLARINA AİT KUMAŞ ÇEŞİTLERİ TABLOSU	Envanter no: 13/558	Envanter no: 13/598	Envanter no: 13/554	Envanter no: 13/584	Envanter no: 13/626	Envanter no: 13/595			
									
Seraser						x			
Kemha				x					
Çatma									
Kadife									
Serenk									
Hatai									
Selimiye									
Savai			x						
Atlas	x	x							
Kutnu					x				
Gezi									
Hare									
Canfes	x (pervaz)	x (pervaz)	x (pervaz)	x (pervaz-astar)	x (pervaz)	x (pervaz)			
Tafta									
Bez	x (yarım astar)	x (yarım astar)	x (astar)		x (astar)	x (astar)			
Çuha									
Kürk									
Pamuklu									
Pamuk+ipekli									
İpekli									

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 15. Yüzyıl'a ait 4 adet kaftanın kumaş çeşitleri tablosunda; (Bkz. Tablo 1)

Kaftan kumaşında: seraser, gezi, serenk ve ipekli kumaşların,

Astar kumaşında: pamuklu kumaşın ve bezin,

Pervaz kumaşında ise canfes ve atlasının kullanılmış olduğu görülmektedir.

TSM Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 16. Yüzyıla ait 8 adet kaftanın kumaş çeşitleri tablosunda; (Bkz. Tablo 2)

Kaftan kumaşında: kemha, kadife, serenk, çuha, atlas ve ipek ve pamuk karışımı kumaşların,

Astar kumaşında: pamuklu kumaşın ve bezin,

Pervaz kumaşında ise canfes ve atlasın kullanılmış olduğu görülmektedir.

TSM Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 17. Yüzyıla ait 10 adet kaftanın kumaş çeşitleri tablosunda; (Bkz. Tablo 3)

Kaftan kumaşında: seraser, çatma, kadife, savai, atlas kumaşların,

Astar kumaşında: pamuklu kumaş, bez ve atlas kumaşların,

Pervaz kumaşında ise canfes ve atlasın kullanılmış olduğu görülmektedir.

TSM Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 18. Yüzyıla ait 6 adet kaftanın kumaş çeşitleri tablosunda; (Bkz. Tablo 4)

Kaftan kumaşında: seraser, kemha, savai, atlas, kutnu kumaşların,

Astar kumaşında: bezin,

Pervaz kumaşında ise canfesin kullanılmış olduğu görülmektedir.

İncelenmiş olan 28 adet kaftanda kullanılan kumaş çeşitlerine genel olarak bakıldığında, kaftan kumaşları olarak seraser, kemha, serenk, gezi, kadife çatma, savai ve kutnu kumaşların; astarda daha çok pamuklu kumaşların; pervazda ise canfes ve atlas kumaşların kullanılmış olduğu dikkati çekmektedir. TSM 13/932 ve TSM 13/13 envanter nolu kaftanların astarında kürk kullanıldığı görülmektedir. Kapaniçe adı verilen bu kaftanlar oldukça ihtişamlı bir görünüme sahiptir.

TSM Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş olan 28 adet kaftanın kumaş özellikleri ve kaynaklardan edilen bilgiler göz önüne alındığında; içe giyilen kaftanlarda genellikle kemha, serenk, selimiye, gezi, atlas ve tafta kumaşların; dışa giyilen tören kaftanlarında ise oldukça ihtişamlı görünen altın veya gümüş telli, klaptanlı seraser veya telli çatma kumaşların tercih edildiğini söylemek mümkündür. Ayrıca tören kaftanlarının pek çoğunun içi kürkle kaplanmıştı.

Osmanlı Saray yaşamında özel bir yeri olan törenlerde kumaş çok büyük bir öneme sahiptir.

“Saray hizmetkarlarına ve yabancı diplomatlara giydirilen hil’atlar, kıyafetler, sancak, zar, yani duvar perdeleri ve yer örtüleri olarak geçit ve kabul törenlerine görsel bir görkem kazandıran kumaşlar, padişahın kudret ve cömertliğinin kesin bir göstergesiydi. Bu kumaşların simgesel önemleri saray halkının diline ve hareketlerine de yansımıştı. Osmanlı devlet adamları padişahın eteğini öperdi. (...) Padişah veya hanedan üyesinin ölümünden sonra, giysilerinden biri türbesine konur, diğerleri dikkatlice etiketlenip bohçalanarak saygı ile korunurdu.

Hanedan üyelerinin ve saray kölelerinin çoğunlukla kadifeler ve değerli metal tellerle dokunmuş renkli kumaşlar, yani kemhalar giydiğini biliyoruz. Padişahın da, halkın katıldığı büyük törenler için, altın ve gümüş ile dokunmuş, yani seraser kıyafetler giydiği açıktır. Ancak bu kumaş rahatsız edecek derecede sert olduğundan, daha az resmi durumlarda, sarayda yerini kemha, kadife veya düz kumaşlara bırakmış olması yüksek bir olasılıktır. (...) Törenlerde, izleyicileri Osmanlı İmparatorluğu'nun zenginliği ve kudreti karşısında etkilemek için canlı renklerde özenle desenlendirilmiş kumaşlar kullanılmıştır.”⁵⁸

İçe ve dışa giyilen kaftanların yanında, padişahların çeşitli devlet görevlilerine rütbe, atama ve ödüllendirme amaçlı hediye ettikleri değerli kumaşlardan yapılmış kaftanlar vardır. Bu kaftanlara Arapça onur giysisi anlamına gelen “hil’at” denilmiştir.

Hil’atlar genellikle, verilen kişinin konumuna, ya da iletilmek istenilen onurun derecesine göre renkte ve kalitede dokunmuştur. Hil’atların kollarında, hükümdarın adını taşıyan nişanlar ya da Farsça işlemek anlamındaki *tarazidan* sözcüğünden gelen ve tiraz adı verilen yazılı bantlar bulunduğu bilinmektedir. Özellikle 17. Yüzyılda hil’at terzileri tarafından çok değerli kumaşlardan yapılan hil’atların içleri genellikle kürkle kaplanmıştı.

“21 Mart 1695’te yeni atanan bir Şeyhülislam’a içi samur kürklü beyaz softan bir giysi verilirken, sadrazama kürklü bir giysi ile tören kıyafeti hediye edilmişti. 1693 yılında, sadrazam orduların başına getirildiğinde, kendisine uzun kollu, seraser bir elbise, iki takım mücevherli çaprast, taş kakmalı kılıç, yine mücevherli bir sadak ile kırmızı kadifeden şalvar

⁵⁸ Atasoy, Denny, Mackie, Tezcan, **a.g.e**, 21 s

ve fular verilirken, hem yeni sadrazama hem de şeyhülislam içi samurlu, dışa beyaz çuhadan esvaplar giydirilmişti.

Bir şehzade ya da sultanın doğum haberinin ertesi günü, sadrazam, şeyhülislam, diğer vezirler, kazaskerler, Osmanlı şerifler, yeniçeri ağası, defterdar ve saltanat tarihçileri tebriklerini sunmaya saraya gelirlerdi. Sultan da karşılık olarak hepsine kürklü giysiler ve hil'atlar verirdi.”⁵⁹

Osmanlı saray hanedanının özellikle de padişahların giydiği çok değerli kumaşlardan dikilen kaftanların renklerindeki canlılık dikkat çekicidir.

Osmanlı kumaşlarında en önemli renk kırmızıdır ve pekçok tonu bulunmaktadır. Asırlar sonra bile solmama özelliğine sahip olan kırmızı rengin sırrı hala çözülememiştir. Arşiv kayıtlarında kırmızı, “al” ve “güvez” olarak geçmektedir.

“Kırmızıdan sonra en çok kullanılan renkler mavi, yeşil, siyah, beyaz, bej ve altın sarısıdır. Aseli denilen bal rengi ile sürmayi denilen koyu fındıkiye yakın bir renk de vardır. Bu renkler ve nüansları devirlere göre değişiyor. Önce iki renkli kumaşlar yapılmış, 15. Yüzyıldan itibaren Bursa’da yedi renkli desenlerle kumaşlar dokunmaya başlanmıştır.”⁶⁰

“1502 tarihli Bursa İhtisab Kanunnamesi’nde en çok kullanılan kırmızı ve mavi rengin nasıl elde edileceği anlatılır. Buna göre; “dirhemi belli miktar lök, çividen geçirilir. Çivid, ezilip saf suyu elde edilir. Bu suya batırılan ipek kırmızı olur. Ama lök miktarı az olup, yeni ezilmiş çivid suyuna batırılırsa ipek, menekşe moru ile kırmızı arasında bir renk olur. Lök’e kızıl boya karıştırılırsa renk kalp olur. Boyanacak ipek ince ve iki teli de bükümlüye boyayı iyi kabul eder. Burada adı geçen “lök” ün asıl ismi “lak” tır. Hindistan’dan gelen ve boyacılıkta tesbit işinde kullanılan bir çeşit zamktır. “Kırmız” da kuşinil denilen hayvanın kabuklarının ezilmesinden elde edilen bir boya maddesidir. Kırmızı rengin elde edilmesinde kullanılır. (...) Mavi rengin elde edildiği çivid boyasından Edirne İhtisab Kanunnamesinde bahsedilir. (...)Osmanlıların çivid dediği boya, Nil olarak bilinen indigo boyadır. Bu boya Hindistan’dan gelir ve bitkiden elde edilir.”⁶¹

Osmanlı döneminde kumaş boyalarının “zerdeçal, yabani gül ağacı kabuğu, ayva yaprağı, meyan kökü, şeftali yaprağı, çınar ağacı kabuğu, saman, nar kabuğu, haşhaş çiçeği, kestane, armut, ıspanak yaprağı, ebe gümece çiçeği, sumak, palamut, kızıl kök, safran, siyah mazı, kırmızı ceviz yaprağı gibi bitkilerden yapıldığı bilinmektedir.⁶²

Osmanlı kaynaklarında adı geçen renk isimlerine bakıldığında genellikle bir yiyeceğin veya bir canlının rengine benzetilerek türetildiği görülmektedir. Örneğin,

⁵⁹ Atasoy, Denny, Mackie, Tezcan, **a.g.e.**, 34 s

⁶⁰ Aslanapa, **a.g.e.**, 363 s.

⁶¹ Tezcan, **a.g.e.**, 1993, 50 s.

⁶² Gürsu, **a.g.e.**, 24 s.

*Nohudi, cevizi, fıstıki, darçını, kemmuni (kimyoni), kibriti (saman sarısı), erguvani, şarabi, fındıki, samani, elması, aseli (bal rengi), sürmai (ham erik rengi), kamışi, gülgüni, sincabi, nefti, hod renk (sarı), isperek tatlı yeşili ve neftisi, tütegi (parlak yeşil) sürh (kırmızı), sefid (beyaz), benefşe (menekşe).*⁶³

Yukarıda, Osmanlı kaftanlarında en çok kullanılan renkler hakkında verilen bilgiler doğrultusunda ve bu bilgileri desteklemek amacıyla, Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde 28 adet kaftan incelenmiştir. İncelenen bu kaftanların zemin, motif astar ve pervaz renkleri, kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında hazırlanmış olan 5, 6, 7, 8 nolu tablolara aktarılmıştır.

⁶³ Tezcan, a.g.e., 1993, 50 s.

Tablo 5: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 15. yy. kaftanlarına ait renk tablosu

TSM PADIŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞ DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 15. YY KAFTANLARINA AİT RENK TABLOSU	Envanter no: 13/9	Envanter no: 13/13	Envanter no: 13/525	Envanter no: 13/38				
								
Fes kırmızısı								
Güvez	x(pervaz)							
Vişne rengi								
Yakut rengi					x(zemin)(motif)			
Açık pembe								
Çilek pembesi								
Gül kurusu	x(motif)							
Erguvani		x(zemin)						
Koyu mavi								
Asumani					x(motif)			
Çividi								
Lacivert								
Filizi yeşil								
Fıstıki yeşil	x(motif)							
Zeytini								
Koyu yeşil					x(pervaz)			
Limoni								
Altın sarısı	x(zemin)				x(motif)			
Nohudi					x(astar)			
Tarçini								
Turuncu								
Kahverengi								
Cevizi		x(pervaz)						
Sefid (Beyaz)			x(astar)					
Krem rengi			x(zemin) (motif) (pervaz)					
Bal rengi		x(astar)						
Siyah								
Gümüşü	x(motif)							

Tablo 6: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 16. yy. kaftanlarına ait renk tablosu

TSM PADIŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞ DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 16. YY KAFTANLARINA AİT RENK TABLOSU	Envanter no: 13/966	Envanter no: 13/41	Envanter no: 13/234	Envanter no: 13/39	Envanter no: 13/46	Envanter no: 13/932	Envanter no: 13/40	Envanter no: 13/866
								
Fes kırmızısı				x(zemin)				
Güvez		x(zemin)	x(pervaz)		x(zemin) (motif)	x(zemin)		
Vişne rengi	x(zemin) (motif)							
Yakut rengi								
Açık pembe								
Çilek pembesi								
Gül kurusu								
Erguvani								
Koyu mavi								
Asumani	x(motif)	x(motif)	x(köşe motifi)			x(motif)		
Çividi								
Lacivert								
Filizi yeşil	x(motif)			x(pervaz)	x(motif)	x(motif)		
Fıstıki yeşil		x(pervaz)		x(astar)	x(pervaz) (motif)	x(pervaz)		
Zeytini								x(pervaz) (motif)
Koyu yeşil								
Limoni			x(biye)					
Altın sarısı		x(motif)				x(motif)		x(astar)
Nohudi	x(astar)	x(astar)			x(astar)			
Tarçını								x(motif)
Turuncu			x(köşe motifi)					
Kahverengi						x (astar)		
Cevizi								
Sefid (Beyaz)					x(motif)	x(motif)	x(astar)	
Krem rengi	x(pervaz)						x(zemin)(astar)	x(zemin)
Bal rengi								
Siyah	x(motif)		x(zemin)					
Gümüşü								

Tablo 7: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 17. yy. kaftanlarına ait renk tablosu

TSM PADIŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞ DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 17. YY KAFTANLARINA AİT RENK TABLOSU	Envanter no: 13/514	Envanter no: 13/297	Envanter no: 13/305	Envanter no: 13/500	Envanter no: 13/829	Envanter no: 13/365	Envanter no: 13/360	Envanter no: 13/839	Envanter no: 13/265	Envanter no: 13/288
										
Fes kırmızısı								x(pervaz)		
Güvez	x(zemin)	x(pervaz)		x(motif)	x(zemin)		x(pervaz)	x(zemin)		
Vişne rengi										
Yakut rengi										
Açık pembe						x(motif)				
Çilek pembesi						x(pervaz)				
Gül kurusu										x(zemin)
Erguvani										
Koyu mavi										
Asumani						x(motif)				
Çividi							x(motif)	x(astar)		
Lacivert					x(pervaz) (astar)					
Filizi yeşil				x(pervaz)			x(astar)		x(motif)	
Fıstıki yeşil		x(dar dokuma)								
Zeytini						x(motif)			x(motif)	
Koyu yeşil										
Limoni										
Altın sarısı		x(zemin)	x(zemin)	x(zemin)	x(motif)		x(motif)	x(motif)	x(motif)	
Nohudi					x(astar)					
Tarçini										
Turuncu									x(motif)	
Kahverengi										
Cevizi										
Sefid (Beyaz)			x(astar) (pervaz)							x(b.astar)(pervaz)
Krem rengi	x(pervaz) (dar d.)			x(astar)			x(zemin)		x(astar)	
Bal rengi		x(motif)						x(motif)		
Siyah										
Gümüşü	x(motif)					x(zemin)	x(motif)	x(motif)	x(zemin)	

Tablo 8: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 18. yy. kaftanlarına ait renk tablosu

TSM PADIŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞ DEPOSU ARŞİVİ'NDE İNCELENMİŞ 18. YY KAFTANLARINA AİT RENK TABLOSU	Envanter no: 13/558	Envanter no: 13/598	Envanter no: 13/554	Envanter no: 13/584	Envanter no: 13/626	Envanter no: 13/595			
									
Fes kırmızısı									
Güvez	x(zemin)		x(motif)	x(zemin)	x(zemin)				
Vişne rengi		x(per vaz)		x(astar) (kôşe motifi)					
Yakut rengi									
Açık pembe									
Çilek pembesi									
Gül kurusu			x(motif)						
Erguvani									
Koyu mavi						x(zemin)			
Asumani				x(motif)					
Çividi			x(zemin)						
Lacivert									
Filizi yeşil									
Fıstıki yeşil				x(per vaz)					
Zeytini									
Koyu yeşil									
Limoni									
Altın sarısı			x(motif)	x(motif)					
Nohudi						x(per vaz)			
Tarçını									
Turuncu			x(motif)						
Kahverengi									
Cevizi									
Sefid (Beyaz)	x(yarım astar)	x(yarım astar)	x(astar)		x(astar)	x(astar)			
Krem rengi	x(motif)(per.)	x(zemin)	x(motif)(per.)	x(motif)	x(motif)(per.)				
Bal rengi									
Koyu Duman									
Siyah									
Gümüşi									

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 15. Yüzyıl'a ait 4 adet kaftanın renk tablosunda; (Bkz. Tablo 5)

Zeminde: gümüş klaptan, krem rengi, erguvani ve yakut renklerinin,

Motiflerde: altın klaptan, gül kurusu, fıstıki yeşil, asumani, yakut rengi, altın sarısı, krem renginin,

Astarda: krem rengi ve nohudi renklerinin

Pervazda ise güvez, koyu yeşil, cevizi, krem renginin kullanılmış olduğu görülmektedir.

TSM Padişah Giysileri Arşivi'nde İncelenmiş 16. Yüzyıla ait 8 adet kaftanın renk tablosunda; (Bkz. Tablo 6)

Zeminde: güvez, vişne rengi, fes kırmızısı ve krem renklerinin,

Motiflerde: asumani, filizi yeşil, altın sarısı, güvez, fıstıki yeşil, beyaz, tarçını ve zeytini renklerin,

Astarda: nohudi, fıstıki yeşil, filizi yeşil, kahverengi kürk, beyaz ve hardal renklerinin,

Pervazda ise krem rengi, güvez, fıstıki yeşil, filizi yeşil, zeytini ve krem renklerinin kullanılmış olduğu görülmektedir.

TSM Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 17. Yüzyıla ait 10 adet kaftanın renk tablosunda; (Bkz. Tablo 7)

Zeminde: güvez, altın klaptan, gümüş tel, gül kurusu, altın rengi ve krem rengi,

Motiflerde: Gümüş klaptan, altın klaptan, gümüş tel, bal rengi, güvez, açık pembe, asumani, zeytini, çividi, filizi yeşil, turuncu,

Astarda: Beyaz, krem rengi, nohudi, fıstıki yeşil,

Pervazda ise krem rengi, güvez, beyaz, filizi yeşil, lacivert, çilek pembesi renklerinin kullanılmış olduğu görülmektedir.

TSM Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 18. Yüzyıla ait 6 adet kaftanın renk tablosunda ise; (Bkz. Tablo 8)

Zeminde: güvez, krem rengi, çividi, koyu mavi renklerinin,

Motiflerde: krem rengi, güvez, gül kurusu, altın sarısı, turuncu, altın klaptan ve asumani,

Astarda: beyaz, krem rengi, vişne renginin,

Pervazda ise krem rengi, vişne rengi, fıstıki yeşil ve nohudi renklerinin kullanılmış olduğu görülmektedir.

İncelenmiş olan 28 adet kaftanda kullanılan renklere genel olarak bakıldığında, zemin renginde daha çok güvez yani kırmızının ve krem renginin kullanıldığı, motiflerde, zeytini, filizi yeşil, asumani, altın sarısı, turuncu, pembe gibi zemine zıt renklerin tercih edildiği görülmektedir. Pervazlarda ise filizi yeşil, fıstıki yeşil, cevizi, lacivert, çilek pembesi gibi genellikle canlı renklerin kullanıldığına rastlanmıştır.

17. Yüzyılda Osmanlı dönemindeki refah tekstillere de yansımış, hem zeminde hem de motiflerde gümüş tel, altın ve gümüş klaptan gibi çok değerli ipliklerin kullanıldığı görülmüştür. 15. Yüzyıla ait TSM 13/9 envanter nolu kaftanın da zemininde gümüş, motiflerinde ise altın klaptan kullanıldığına rastlanmıştır. Altın ve gümüş tel ve klaptanlarla birlikte daha çok yeşil, güvez (kırmızı), pembe, mavi ve krem renkleri kullanılmıştır.

Özellikle Osmanlı'nın vazgeçilmez bir parçası olan törenlerde, izleyicileri Osmanlı İmparatorluğunun zenginliği ve kudreti karşısında etkileyebilmek için canlı renklerde özenle desenlendirilmiş kaftanlar tercih edilmiştir. Osmanlı kumaşlarında renk uyumu, genellikle aynı rengin nüanslarının kullanılmasıyla değil, zıt renklerin yanyana getirilmesiyle sağlanmıştır. Ayrıca motifler, genellikle desenden farklı bir renkle kontürlenmiştir. Bu da Türk motiflerini özellikle İran motiflerinden ayıran en belirgin özellik olmuştur.

Oldukça canlı renklerin tercih edildiği Osmanlı hanedan giysilerinde bazı renklerin çeşitli sembolik anlamlar taşıdığı düşünülmektedir.

“Topkapı koleksiyonunda padişahların seleflerinin cenazelerinde ve kendi cülus törenlerinde giydikleri, üzerlerindeki etiketlerle belirtilmiş bütün giysiler atlastan ya da softan yapılmıştır. Topkapı etiketlerinin güvenilirliğini gölgeleyen şüphelere rağmen siyah, mor ve koyu mavi renkli sade giysilerin genelde cenazelerde giyildiği açıktır.

Hayatının son bölümünde Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlunu öldürtmenin verdiği acının bir göstergesi olarak, koyu mavi veya yeşil renkte sade ipek giysiler giydiği açıktır. Şehinşahname'de (Krallar Kralı'nın Kitabı) III. Murat'ın annesi Nurbanu Sultan'ın cenazesini betimleyen minyatürlerde, matemdekilerin çoğu yeşil giymiş olarak gösterilmişse de, bazılarının koyu mavi, kahverengi gibi farklı koyu renkler de giymiş olduğu görülür.⁶⁴ III. Murad'ın 1595'te ölümünden sonra, oğlu III. Mehmed halen Topkapı koleksiyonunda bulunan patlıcan moru atlardan kısa düz bir kaftanı giymiş olabilir. Bu kaftana iliştilmiş bir not, sözü geçen kaftanı, Manisa sancağından, cülus etmek için İstanbul'a döndüğü gün, Sultan Mehmet tarafından giyilmiş kıyafet olarak tanımlayarak, sultanın matem kıyafetinin, cülus töreni için giydiği kıyafet ile aynı olması olasılığını doğrular gibidir. Tarihi kayıtlar Sultan III. Mehmed'in aynı zamanda siyah atlardan çaprazlı bir kıyafet giydiğini ve sadrazam, ülema ve diğer devlet adamlarını Topkapı Sarayı'nda Bab-ı Hümayunun önünde kabul ettikten sonra gece mavisini kadife bir giysiye değiştirerek, bir önceki sultan için yapılan cenaze namaz ve dualarına katıldığını söyler.⁶⁵

Yukarıda verilen bilgiler ışığında, padişahların, matem günlerinde, her zaman görkemli ve gösterişli olan canlı renklerde ve desenlerdeki kaftanlarının aksine, koyu mavi, yeşil, siyah, mor, kahverengi gibi koyu renklerdeki düz kaftanları tercih ettiklerini söylemek mümkündür.

Elde edilen bilgiler doğrultusunda, Osmanlı kaftanlarının kumaş çeşidinin, desenlerinin ve renklerinin kullanım amacına göre farklılıklar gösterdiği açıktır.

Kullanım amacı göz önünde alınarak dokunmuş olan kaftan kumaşına, düşünülüyorsa baskı ile desenlendirme yapılmaktadır. Baskı ile desenlendirme işlemi, pres baskı ile olabildiği gibi, gümüş boya basma yöntemi ile de olabilmektedir. Osmanlı kumaşlarının karakteristik bir özelliği olan harelî bir görünüm elde etmek için de baskı işlemi uygulandığı bilinmektedir. Kaftan kumaşlarına uygulanan baskı çeşitleri "Baskı ile Yapılan Süslemeler" adlı bölümde detaylı olarak ele alınacaktır.

Kaftanların, özellikle tören kaftanlarının büyük çoğunluğunun kürk ile kaplandığı veya kürklerle süslediği bilinmektedir. Kaftan yapımında kullanılan kürklerin saray kürkçüleri tarafından hazırlandığı düşünülmektedir. Kaftanlarda daha çok samur, kakum, foyum, sincap cinsi kürkler tercih edilmiştir. (Bu konu "kürkle yapılan süslemeler" adlı bölümde detaylı olarak incelenecektir.)

⁶⁴ Atasoy, Denny, Mackie, Tezcan, **a.g.e.**, 22 s

⁶⁵ **Y.a.g.e.**, 23 s

Kaftanın kendi kumaşı, varsa astar ve pervaz kumaşları hazırlandıktan sonra kaftanın süslenmesinde kullanılacak olan çaprast, ilmek birit, düğme, ibrişim kordon gibi aksesuarlarıyla birlikte, kaftanın dikiminin yapılacağı Saray Terzihanesi'ne teslim edildiği varsayılmaktadır. Kaftanda kullanılan bu aksesuarların ise, Saray Teşkilatı içinde görev yapan Saray Zerduzları ve Saray Sırmakeşleri tarafından hazırlandığı düşünülmektedir. (Kaftanların süslemelerinde kullanılan bu aksesuarlar “İbrişim Kordon, Dar Dokuma Şerit, Çaprast, İlmek Birit ve Düğmelerle Yapılan Süslemeler” adlı bölümde detaylı olarak ele alınacaktır.)

Son aşama olarak Saray Terzihanesi'ne teslim edilen kaftan kumaşları ve süsleme malzemeleri, büyük bir titizlikle çalışan Saray Terzileri tarafından itinayla dikilecektir.

1.2. Osmanlı Saray Terzileri ve Terzihaneleri

Osmanlı Padişahlarının giysi koleksiyonunun oldukça zengin olduğu bilinmektedir. Bu zenginliği genel olarak, törenlerde giydikleri resmi elbiseler (kapaniçe ve kürkler), günlük giysileri (kaftan, şalvar, iç entarisi), av giysileri, Enderunlularla yaptıkları gezintilerde giyilen pelerin tarzı giysiler, gece yatarken giyilen entari ve takkesi, hamamda giydiği havludan dikilmiş gömlekler, savaşa giderken giydiği zırhlı giysiler ve yazılı gömlekler kaplamıştır.⁶⁶

“Sarayda padişahın kürklerine, kaftanlarına, iç çamaşırlarına, sarıklarına, ayakkabı ve çizmelerine bakan ayrı ayrı hizmetliler vardı ve bunların görevleri Fatih Kanunnamesi'nde belirtilmişti. (...) Sultanın giyim kuşamını hazırlayanlar Ehl-i Hiref örgütü içinde yer alan hassa sanatkarlarıydı.

Saray için çalışan terziler müteferrika adı altında çalışırlardı. 1478'de hassa terzileri, terzi, kiseduz (kese dikenler), postinduz (kürkçü) ve hallaç olmak üzere 23 kişiydi. 16. Yüzyılda bunlara hil'at terzileri ilave edildi. Ehl-i hiref ve terziler hazinedarbaşına bağlı olarak çalışırlardı. Hazinedarbaşı, terzi başını çağırıp sultanın isteğini iletirdi. (...) Talimatları alan terzibaşı, sultanların kıyafetlerini önceden hazırlanmış numunelere göre dikerlerdi. Dikilen kıyafetler yine hazinedarbaşına teslim edilerek hazineye konurdu.

Padişaha ait numune kıyafetlerden bazıları, üzerinde numune olduğunu veya numuneye göre dikildiğini belirten etiketlerle bugün Topkapı Sarayı'nda Padişah elbiseleri bölümünde korunmaktadır. Örneğin, bir numuneye göre hazırlandığı anlaşılan, parlak sarı renkli, taraklı atlas kumaştan dikilmiş, pamukla kapitone edilmiş bir kaftanın (TSM 13/245) etiketinde “Rıdvan Hoca'nın çıkardığı numuneye göre olandır” yazılıdır. Bir başka kısa kaftanın da (TSM 13/747) bir numune olduğu anlaşılır. Krem rengi atlastan dikilmiş, pamukla kapitone edilmiş giysinin içi nohudi renkli taftayla pervazlıdır, bedeni iki yanından içeri alınarak daraltılmıştır. Hazinedarbaşı sultanın isteği doğrultusunda yapılacak düzeltmeleri bir kağıda yazıp giysiye iştirilmiş, terzibaşına verilmek üzere hazır etmiştir.

⁶⁶ Tezcan, a.g.e., 2008, 17 s.

*Numunelere göre dikilen padişah giysileri hazinedarbaşına teslim edilir, sonra hazine dairesine götürülür ve orada korunurdu.*⁶⁷

Saray için hazırlanacak kıyafetlerde öncelikli olarak saray kumaşçıları tarafından üretilen kumaşların kullanıldığı bilinmektedir. Oldukça değerli olan kıyafetlerin hazırlanmasının temelinde, bizzat saray tarafından maaş bağlanan kalabalık bir terzi grubu bulunmaktadır.

*“Arşivlerdeki kayıtlardan, 16. Yüzyıldan 18. Yüzyılın sonuna kadar, saray için kıyafet hazırlayan bu grupları, gruplarda çalışanları ve aldıkları yevmeleri takip etmek mümkündür. Belgelere göre saray kıyafeti hazırlayanlar: Hassa terzileri, hil’at terzileri, ipek işleyenler, kürk dikenler ve başlık dikenler şeklinde ana gruplara ayrılmaktadır. Bu kayıtlara göre zaman zaman Anadolu dışındaki milletlerden de eleman alınmıştır.”*⁶⁸

Meslek ya da iş kolu olarak “terzi tabiri Osmanlı kroniklerinde ilk kez, devletin kuruluşundan uzun süre sonra, Fetret Devri (1402-1413)’nin sonlarında geçmektedir.⁶⁹

*“1402 Ankara Savaşı’ndan sonra Yıldırım Bayezid’in şehzadeleri Süleyman, Musa, İsa ve Mehmed Çelebiler arasındaki saltanat mücadelesi tam on yıl sürmüştü. Bu kardeşlerden, ilkin İsa Çelebi bertaraf edilmişti. (1405). Söz konusu savaşı müteakip Osmanlı ülkesinin sadece Rumeli kısmına egemen olan Emir Süleyman, kardeşi Musa Çelebi tarafından ortadan kaldırıldı (1411). Bundan sonraki mücadele Çelebi Mehmet’le kardeşi Musa Çelebi arasında devam etti. İki kardeş arasında Rumeli’de meydana gelen Çamurlu-ova Savaşı’nda Musa Çelebi yenilgiye uğradı. Bu çarpışmada Musa Çelebi’nin ele geçmesine Saruca adındaki terzisi neden oldu. Terzi Saruca, Musa’nın atının ayak sinirini kesmek suretiyle Musa’yı attan düşürdü ve yakalanmasını sağladı.”*⁷⁰

Bu olayla ilgili Aşık Paşazade’nin “Tevarih’i Al-i Osman” ve Necdet Öztürk’ün “Oruç Bey tarihi” adlı yazılarında kayıtlar bulunmaktadır.

Bu metinlerden, daha ilk devirlerden itibaren şehzadelerin kendi terzileri olduğunu düşünmek mümkündür. Bu önemli kayıt, ilk Osmanlı padişahlarının saraylarında hususi terzilerinin bulunduğunu düşündürmektedir.

“Terzi” ile “terzibaşı” tabirlerinin aynı yıl içinde, yani 1413 yılında meydana gelen iki farklı olay dolayısıyla geçtiği görülmektedir. “Terzibaşı” tabirinin geçtiği olay şu şekilde anlatılmaktadır:

⁶⁷ Tezcan, a.g.e., 2008, 19 s.

⁶⁸ Bahattin Yaman, “16.-18. Yüzyıllarda Osmanlı Saray Terzileri Teşkilatı”, **13. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Yayınları, No:1, Biltur Basım Yayın ve Hizmet A.Ş., İstanbul, 2009, 663 s.

⁶⁹ Necdet Öztürk, “Osmanlı Kroniklerinde Terziliğe Dair İlk Kayıtlar”, **Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi**, Yıl 1, Sayı 2/2, Temmuz 2009, 58 s.

⁷⁰ Y.a.g.m., 58 s.

“Çelebi Mehmed’le Doğu Roma yani Bizans Kralı arasında yapılan anlaşmaya göre Emir Süleyman’ın oğlu Bizans Sarayı’na rehin bırakıldı. Fakat Çelebi Mehmed’le Musa Çelebi arasındaki taht kavgası şiddetlenince kral, siyasi hesapları dolayısıyla bu oğlanı İstanbul’da tutmak istemedi. Emir Süleyman’ın oğlu serbest bırakıldı ve Rumeli’ye geçti. Karinovası’nın akıncıları bu oğlanın etrafında toplanıp Yanbolu’ya geldiler. Çelebi Mehmed bunların üzerine yürüyünce akıncılar dağıldılar. Oğlanın lalası Terzibaşı Zağanos, oğlanı tutup padişaha getirdi. Çelebi Mehmed yeğenin gözlerini çıkartıp Bursa’ya gönderdi.”⁷¹

Terzilerin başı olan terzibaşı tabiri, Osmanlı literatürüne 15. Yüzyılın ilk çeyreğinde girdiğine göre, terzilerden oluşan ve örgütlenmesi daha ileriye giden bir esnaf zümresi var demektir. Terziler muhtemelen değişik esnaf mesleklerini içine alan ahi teşkilatının bir üyesiydiler. Padişahların, şehzadelerin ve yüksek rütbeli kamu görevlilerinin terzileri olduğu gibi, semt veya çarşı terzilerinin de olduğu düşünülmektedir.⁷²

“Osmanlı İmparatorluğu’nda zaman zaman esnafa narh uygulaması getirilmiştir. Bu çalışmalarda esnaf kolları ve yaptıkları işlerin cins, özellik ve fiyatları gibi konular belirtilmiştir. Bunlardan en kapsamlısı 1640’ta yapılan fiyat düzenlemelerini gösteren defterdir. Giyim kuşam ve terzilerle ilgili hususlar esas olarak, 1502 tarihli şehir belediye kanunlarında belirtilenlerdir.”⁷³

Saray örgütünün erken dönemlerine ait hassa terzi atölyesinin baş terzisi Cafer ve katip Hacı Muhammed tarafından H.932/M.1526 tarihinde yapılan maaş defteri, saray terzilerinin isimlerini içermesi, saraya ne yolla girdikleri, geldikleri yerlerin belirtilmesi gibi konuları içermesi bakımından oldukça önemlidir.⁷⁴

“Edirne Sarayı’nda sanatkarlar örgütünün bulunduğu bilinmesine rağmen en erken belgeler İstanbul’daki yeni Saray’a (Topkapı Sarayı’na) aittir. Defter, Kanuni Sultan Süleyman dönemine (1520-1566) ait olmasına rağmen atölyenin, babası Yavuz Sultan Selim zamanında (1512-1520) kurulduğunu gösterir. Yavuz, babası II. Beyazid’i tahttan indirdikten sonra, şehzadelikliğini geçirdiği Amasya sancağındaki kardeşler Korkud, Şehinşah, Abdullah, Alemşah ve Ahmed’in ölümlerinden sonra, onların Saray’da bulunan usta terzilerini Yeni Saray’da toplamıştır.”⁷⁵

Defterde terziler, hayyatın-i hassa (Padişah terzileri) ve hayyatın-i hilat (Hil’at terzileri) olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Hayyat; Arapçada dikici, terzi demektir. Hassa terzileri saraya ait giysileri dikerlerdi ve bu terzilerin padişahlarla beraber sefere gitmeleri kanundu. Hayyatın-i hassa’nın başları “ser hayyatın-i hassa” idi. Ondan başka kethüda da vardı. Kethüda, boşluk olduğu durumlarda

⁷¹ Öztürk, **a.g.m.**, 59 s.

⁷² **Y.a.g.e.**, 60 s.

⁷³ Tezcan, **a.g.e.**, 2008, 24 s.

⁷⁴ **Y.a.g.e.**, 2008, 24 s.

⁷⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 461 s.

terzibaşı olurdu. Hayyatın-i hassa'nın tayinleri “Ser Hazine-i Enderun” denilen hazinedar başına aitti.⁷⁶

Birinci grup olan padişah terzileri, terzibaşı Üstad Cafer ve Katip Hacı Muhammed tarafından “12 Şubat 1526'da yapılan hassa terzilerinin mevacip defterinin kontrolüdür” yazısıyla başlamaktadır. Hayyatın-i Hassa üç bölüktür: Birinci bölüm 12 usta, 11 kalfa ve 23 çıraktan meydana gelmektedir. Bölükbaşı İskender bin Ahmed'dir. 12 usta terzi içinde adı geçen İskender, Arnavud'dur ve TSM 17/829 envanter nolu Şehzade Korkud'un kadife kaftanının etiketinde “Terzisi İskenderdir” olarak adı geçmektedir.⁷⁷

“Şehzade Korkud'un Saray atölyesinde dikilmiş olan bu kaftanındaki nohut renkli pamuklu astarına applike edilen rumi kıvrımlarının oluşturduğu madalyon ve madalyonun alt ve üstündeki düğüm motifleri, dönemin en güzel örneklerindedir. Astarın etrafını dolaşan pervaz, ön eteğin yan uçlarında yaptığı köşe boşlukları, serbest olarak applike edilmiş, köşeli geçme motifleriyle doldurulmuştur. 15-16. Yüzyıllara ait kaftanların on kadarında tespit edilebilen ve genellikle kare şeklinde olan bu köşe bezemelerinin terzi markası olduğu ileri sürülmüştür. Ancak üzerine “terzisi İskender'dir” yazılı bir etiket bulunan kaftana bir marka konulması, Saray disiplinine pek uygun düşmez. Ayrıca bu bezemelerin bir belgeyle desteklenememesi, bu görüşün şüpheli karşılanmasına yol açmıştır.”⁷⁸ (Resim 31)

⁷⁶Uzunçarşılı, **a.g.e.**, 461 s.

⁷⁷ Tezcan, **a.g.e.**, 2008, 25 s.

⁷⁸ **Y.a.g.e.**, 2008, 21 s

Resim 31: Şehzade Korkut'a ait İtalyan kadife kaftan ve astarında bulunan köşe bezemesi, TSM 17/829

Hülya Tezcan, **Osmanlı Sarayının Çocukları**, Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri, MAS Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2006, 18 s.)

Hayyatın-i Hassa'nın ikinci bölümü, 9 usta, 17 kalfa ve 13 çıraktan meydana gelmektedir. Bölükbaşı Mahmud Zevrak, Hüdavendigâr* hazretleriyle gelmiştir. Hayyatın-i Hassa'nın üçüncü bölümü, 15 usta, 8 kalfa ve 23 çıraktan meydana gelmiştir. Bölükbaşı Bahadır Haviş Ağa'nın isminin yanındaki notta, Yahya Paşanın kulu olduğu, Sultan Selim Han zamanında usta olarak kaydedildiği yazılıdır.⁷⁹

“Hayyatın-i Hassa grubunda Kazzazan (ipekle düğme ve düğme bandı hazırlayanlar) ve Hallacan ve Otukeşan bölükleri de bulunmaktadır. Kazzazan bölümü 11 kişidir. Bölükbaşı Nasuh, Arnavut'tur, isminin yanındaki notta Sultan Beyazid zamanında devşirme olarak geldiği yazılıdır. Hallacan bölümü 4 kişidir. Bölükbaşı Hacı Yusuf'un isminin yanındaki notta, Sultan Selim Han zamanında işçi olarak işe alındığı ve 13 kuruş yevmesi olduğu yazılıdır. Çırac Mahmud'un isminin yanındaki notta ise bölükbaşı Hallaç Yusuf'un kulu olduğu ve padişaha hediye olarak verildiği yazılıdır.”⁸⁰*

* Hüdavendigâr, Sultan I. Murad'a verilen isimdir. Saltanatı 1362-1389 tarihleri arasında sürmüştür.

⁷⁹ Tezcan, **a.g.e.**, 2008, 27 s.

* Saray hizmetleriyle Yeniçeri Ocağı'nda istihdam edilmek üzere toplanan Hristiyan çocuklar hakkında kullanılan bir tabirdir.

⁸⁰ Tezcan, **a.g.e.**, 2008, 27 s.

İkinci grup terziler Hil'at terzileridir. Arapça onur giysisi anlamına gelen Hil'at, padişahların çeşitli devlet görevlilerine rütbe, atama ve ödüllendirme amaçlı hediye ettikleri değerli kumaşlardan yapılan ve genellikle kürkle kaplanmış olan kaftanlara verilen isimdir.

“Hil'at geleneği başlangıcı Hz. Peygamber'in kasidesi ile meşhur olan Ka'b b. Züheyr'e, kaside okumasının ardından vermiş olduğu hırkaya dayandırılmaktadır. Osmanlılarda hil'at giydirme uygulamasına hanedanın meşruiyetinin ve ona bağlılığın bir işareti olması sebebiyle ayrı bir önem verilmiş, sıkıntılı dönemlerde bile bu gelenek devam ettirilmiştir. Çeşitli devlet görevleri verilenlere, padişaha bağlılığını gösterenlere ve taltif edilmek istenen kimselere takdir, tebrik veya teşvik için hil'atler giydirildiği bilinmekte, bunun bazen de cülüs bahşişleri içinde yer aldığı olmuştur. Özellikle törenler ve Sur-u hümayun gibi şenlikler hil'at verilmesi için önemli vesilelerdi. Hil'atler, giydirilme sebeplerine göre “arz hil'ati, ulufe hil'ati, veda hil'ati, umum hil'ati” gibi farklı isimlerle ifade edilmiştir.”⁸¹

Hil'at giydirme sahneleri Osmanlı minyatür sanatına da yansımıştır. Resim 32'de, Surname-i Hümayun'dan*, Sultan III. Murad'ın Şehzade Mehmed'in sünnet düğünü şenliklerinde divan üyelerine, bölük ağalarına, yaya ağalarına, bölük başlarına hil'at giydirme sahnesi yer almaktadır.

⁸¹ Bahattin Yaman, “16.-18. Yüzyıllarda Osmanlı Saray Terzileri Teşkilatı”, **13. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Yayınları, No:1, Biltur Basım Yayın ve Hizmet A.Ş., İstanbul, 2009, 666 s.

* Sur (şenlik) düzenleme ve Surname (şenlik kitabı yazma geleneği Osmanlılara özgü bir gelenektir. İlk kayıtlara geçen şenlik, 1285 yılında Sultan I. Osman'la Karaman Bey'nin kızının düğünlerini kutlamak için yapılan şenlik olduğu bilinmektedir. Daha sonra tüm Osmanlı döneminde, şehzadelerin doğumlarını, şehzadelerin sünnetlerini kutlamak üzere büyük saray şenlikleri düzenlenmiştir. Resimli Surnameler geleneğinin ise III. Murad'ın oğlu şehzade Mehmed'in sünnet şenliğiyle 1582'de başladığı bilinmektedir. Bu şenlik 55 gün sürmüş ve Surname-i Hümayun adlı görkemli bir yapıtta belgelenmiştir. Metinlerini “İntizamı” takma adını kullanan adsız bir yazarın kaleme aldığı, dönemin büyük nakkaşı Nakkaş Osman'ın yönettiği nakkaşlar grubu tarafından resimlenen Surname-i Hümayun, büyük bölümü Sultan Ahmet Meydanında geçen, görkemli bir sünnet düğününün tüm aşamalarını betimlemekte, 16. Yüzyıl Osmanlı dünyasının bir kesitini sunmaktadır.

Resim 32: Sultan III. Murad'ın Şehzade Mehmed'in sünnet düğünü şenliklerinde divan üyelerine, bölük ağalarına, yaya ağalarına, bölük başlarına hil'at giydirilmesi. Surname-i Hümayun TSMK h 1344, y.426a.

Halil İncancık, **Türkiye Tekstil Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, 245s.

Defter kayıtlarında, hil'at terzilerinin terzibaşı, Sinan ve Katip Hacı Muhammed olarak belirtilmektedir. Hayyatin-i Hil'at iki bölüktür. Birinci bölük 11 usta ve 35 kalfadan meydana gelmektedir. Bölükbaşı Hamza'dır ve Sultan Muhammed zamanında pençik oğlanı* olarak gelmiştir. İkinci bölük 15 üstad, 6 kalfa ve 6 çıraktan oluşmaktayken daha sonradan 12 kişilik gruplar halinde dört kez çırak alımı yapılmıştır.⁸²

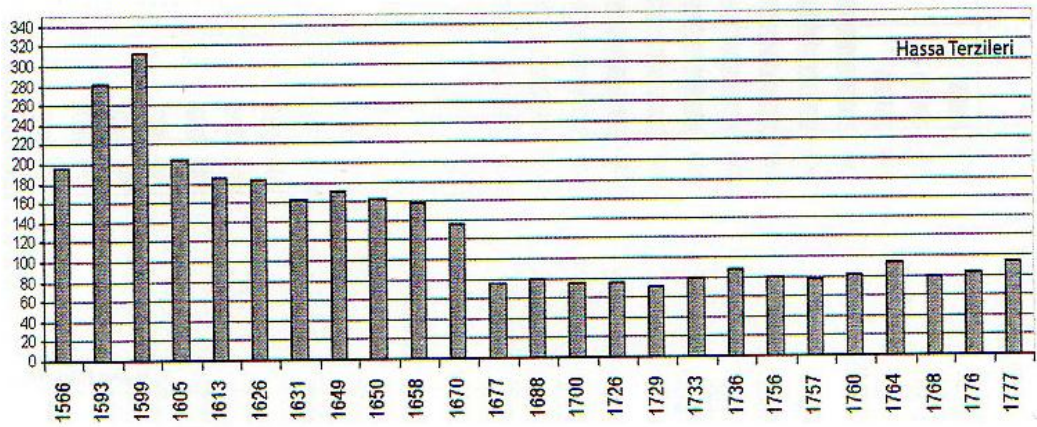
* Harp esirlerinden, askerlik hizmetinde kullanılmak üzere beşte bir olarak alınanlar hakkında kullanılan bir tabir (M.Z. Pakalın, "pençik oğlanı" maddesi, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1971, c.II, s.768)

⁸² Tezcan, a.g.e., 2008, 26 s.

Saray giysilerini diken iki grup terzi olduğu görülmektedir. Bunlardan biri Hayyatın-i Hassa, diğeri ise Hayyatın-i hil'at yani hassa ve hil'at terzileridir. Bu iki grup terzilerin de Ehl-i Hiref teşkilatına bağlı olduğu bilinmektedir.

“(…)Belgeler incelendiğinde, her iki terzi grubundaki çalışan sayısının 18. Yüzyılda, 16. ve 17. Yüzyıldaki sayılarına göre önemli ölçüde azaldığı görülmektedir. Belgelerde dikkat çeken diğeri bir husus da bu terzi gruplarında 16. ve 17. Yüzyılda uygulanan usta çırak sisteminin 18. Yüzyıla doğru kaldırılmasıdır. Bu uygulama 16 ve 17. Yüzyılda terzilere çırak olarak eleman alınıp kurumda yetiştirilirken, 18. Yüzyılda doğrudan yetişmiş eleman alındığını düşündürmektedir.”⁸³ (Tablo 9, 10)

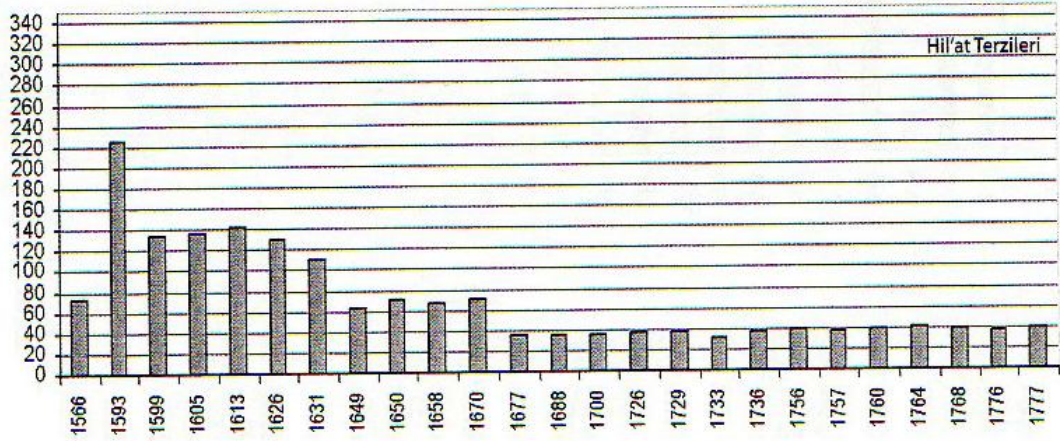
Tablo 9: 16-17. Yüzyıllarda hassa terzilerinin sayıları

Bahattin Yaman, “16.-18. Yüzyıllarda Osmanlı Saray Terzileri Teşkilatı”, **13. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Yayınları, No:1, Biltur Basım Yayın ve Hizmet A.Ş., İstanbul, 2009, 669 s.

⁸³ Yaman, a.g.e., 2009, 668 s.

Tablo 10: 16-17. Yüzyıllarda hil'at terzilerinin sayıları

Bahattin Yaman, "16.-18. Yüzyıllarda Osmanlı Saray Terzileri Teşkilatı", **13. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Yayınları, No:1, Biltur Basım Yayın ve Hizmet A.Ş., İstanbul, 2009, 669 s.

Saray için kıyafet üretimi yapan hassa ve hil'at terzilerinin sayısı 16. Yüzyılın sonuna doğru artış göstermiş ve bu dönemde bir ara 700 civarında çalışanı olmuştur. 17. Yüzyıldan sonra azalmaya başlayan terzilerin sayısı 18. Yüzyıl boyunca 150 civarında kalmıştır.

Saray için çalışan hassa ve hil'at terzilerin atölyelerinin nerede olduğu ise kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Evliya Çelebi, Saray terzihanesinin iki tane olduğunu, birinin Arslanhane'ye bitişik, diğerinin Alay Köşkü'nün karşısında olduğunu ve her birinde 500 terzinin çalıştığını söyler. Bunlardan birincisini Fatih Sultan Mehmed'in, ikincisini Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptırdığını belirtmiştir.⁸⁴

⁸⁴ Tezcan, a.g.e., 2008, 26 s.

1.3. Topkapı Sarayı Padişah Kaftanlarının Form, Kalıp ve Dikim Özellikleri

Osmanlı saray kaftanları oldukça sade bir forma sahiptir. “T” formu adı verilen kaftan kesiminin genel özelliği, önden açık, küçük dik yakalı genellikle uzun oluşudur. Kaftanlar bel hizasından aşağıya doğru üçgen şeklindeki “peş” lerle genişletilmiştir. Genellikle etek uçlarının iki yanında veya arka ortada yırtmaçlar bulunmaktadır. Kolları uzun veya kısa olabilmektedir. Entarinin üstüne giyilen kaftan, Osmanlı kıyafetleri içinde, çok önem verilen ve itibar gören giysidir. Kaftan denince ilk akla gelen, padişah kaftanları ve saray hanedanına ait olanlardır.

Osmanlı sarayında, saraya bağlı atölyelerde belli kurullarla üretilen değerli saray kumaşlarından üretilen saray kaftanları, Saraya bağlı terzi atölyelerinde saray terzileri tarafından itina ile dikilmişlerdir.

Kaftanların kalıbı genel olarak dikdörtgen ve üçgen parçalardan oluşmaktadır. Ancak Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi’nde ve literatürde incelenen pekçok kaftan örneğinde, kalıp parçalarının bütün olarak çıkarılmadığı, her kalıp parçasının kendi içinde bölündüğü dikkati çekmiştir. Kalıpların bu kadar parçalanmasının sebebi, oldukça değerli olan kaftan kumaşlarının hiçbir kesimde fire vermeden kullanılabilmesini sağlamak olabilir. (Resim 33)

Kumaş israfını önlemek adına uygulandığı düşünülen bu yöntemin yalnızca düz kaftanlarda değil, desenli kaftanlarda da uygulandığı görülmektedir. Günümüzde, kalıpların birleştirilmesinde desenin devamlılığı dikkate alınmaktadır. Ancak incelenen kaftanların çok küçük parçalarında desen devamlılığına dikkat edilmediği, yalnızca çok büyük kalıp parçalarında dikkat edilmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Küçük parçaların birleşiminden oluşan desen karışıklığının kaftana kırkyama etkisi kattığını da söylemek mümkündür.

Resim 33: TSM 13/9 envanter nolu seraser kaftanın kol altına ve etek ucuna eklenen parçalar

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır. (13.05.2009)

Bazı kaftanların kol altlarında üçgen parçalar bulunmaktadır. “kuş” adı verilen bu parçaların kol hareketlerini rahatlattığı düşünülmektedir.

Kaftan parçalarının birleştirilmesinde genellikle ipek veya ipek pamuk karışımı ipliklerin kullanıldığına rastlanmıştır. Dokunmasında tel veya klaptan kullanılan seraser, kemha gibi ağır ipekli kumaşların, diğer ipekli kumaşlara göre çok daha kalın ve sert olmalarından dolayı, sık bükümlü ve sağlam ipek ipliklerle dikilmiş olduğu düşünülmektedir.

Osmanlı kaftanlarının genel formu değişikliğe uğramamış, daha çok yaka, kol, kapama gibi giysi detaylarındaki değişimlerle farklılık yaratılmaya çalışılmıştır.

1.3.1.1. Osmanlı Padişah Kaftanlarda En Çok Kullanılan Yaka Formları

Oldukça sade bir form özelliğine sahip olan Osmanlı Saray kaftanlarının yaka özellikleri incelendiğinde, daha çok yuvarlak yaka (TSM 13/558, TSM 13/966), hakim yaka (küçük dik yaka) (TSM 13/288, TSM 13/41) veya yüksek dik yakanın (13/500 ve TSM 13/839) tercih edildiği görülmektedir.

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş olan ve kaynaklarda yer alan kaftan örneklerinden yola çıkılarak, seraser, telli ya da klaptanlı kemha gibi özellikle padişah kaftanlarında sıkça kullanılan ağır ipekli kumaşlarda genellikle yuvarlak yakanın tercih edildiği görülmektedir. Bunun sebebi, telli kumaşların sert ve dikiminin daha zor olması ya da kumaş israfından kaçınılması olarak düşünülebilir. Ancak özellikle ihtişamlı görünmesi istenen seraser tören kaftanlarında, içi canlı renklerde atlas kumaşlarla astarlanmış yüksek dik yakaların tercih edildiğine rastlanmıştır. (Resim 35'te yer alan TSM 13/500 ve TSM 13/839 envanter nolu tören kaftanları) Serenk, selimiye, atlas, tafta gibi daha hafif ipekli kumaşlardan yapılan kaftanlarda ise genellikle küçük dik yaka veya yuvarlak yakanın tercih edildiği görülmektedir. Kapanıçelerde, yani içi kürkle kaplı kaftanlarda ise genellikle yakanın da kürkle astarlandığı görülmektedir. (Resim 34'te yer alan TSM 13/932, TSM 13/13 envanter nolu kaftanlar)

TSM 13/558

TSM 13/966

TSM 13/288

TSM 13/41

TSM 13/932

TSM 13/13

TSM 13/500

TSM 13/839

Resim 34: Osmanlı saray kaftanlarında yaka formları

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
13-15. 05.2009

1.3.1.2. Osmanlı Padişah Kaftanlarda En Çok Kullanılan Kol Formları

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenen ve kaynaklarda yer alan kaftan örneklerinde, hem kısa hem de uzun kollu kaftanlara rastlamak mümkündür. Kısa kollu kaftanların en dikkat çekici özelliği ise kolun ön parçasında yer alan oyuntulardır. (Resim 35) Bu oyuntulardan görünen arka kola ait renkli astar kumaşlar, kaftana görsel bir zenginlik kazandırmaktadır. Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş uzun kollu kaftanlar üzerinde yapılan ölçümlerde kol uzunluğunun, yaklaşık olarak kaftanın beben uzunluğuna eşit olduğu tespit edilmiştir.

Uzun kollu kaftanların çoğunun kol uçları düz bir forma sahipken, kol uçları kıvrımlı bir şekilde kesilmiş, düğmeilmek biritleri bulunan kaftanlara da rastlamak mümkündür. (Resim 36, 37) İncelenen kaftanlarda, bu kıvrımlı kol uçlarının genellikle atlas, savai gibi içe giyilen hafif ipekli kumaşlarda uygulandığı görülmüştür. Bunun sebebi, ağır ipekli kumaşlarda kıvrımlı detayların dikimin oldukça güç olduğu olabilir.

İç ve dış olmak üzere iki tür olan kaftanlardan dışa giyilen tören kaftanları, form olarak diğer kaftan türleriyle aynıdır, ancak tören kaftanlarında ek olarak *“kol üzerinden omuzdan aşağıya kaftan boyu kadar “yen” denilen ikinci bir kol bulunmaktadır. Yen'in kaftanı daha görkemli yapmak ve Osmanlı İmparatorluğu merasim usulüne göre bayramlarda ve cüluslarda öpülmek gibi tarihi bir görevi olduğu bilinmektedir.”*⁸⁵

Kısa kollu Saray kaftanlarının bazılarında da takma kolluklar bulunmaktadır. *“Takma kolluklar genellikle saray toplantılarında kıyafetin daha gösterişli olması için giyilirdi.”*⁸⁶ Resim 38'de Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde bulunan takma kol örnekleri yer almaktadır.

⁸⁵ Altay, a.g.e., 6s.

⁸⁶ Hülya Tezcan, **Osmanlı Sarayının Çocukları**, Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri, MAS Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2006, 229s.

TSM 13/514

TSM 13/529

TSM 13/266

Resim 35: Osmanlı saray kaftanlarında kol formları, TSM 13/514, TSM 13/529, TSM 13/266

Nurhan Atasoy Koleksiyonu'ndan, <http://www.turkishculture.com>, Erişim: 02.01.2012

TSM 13/46

TSM 13/365

TSM 13/525

TSM 13/305

Resim 36: Osmanlı saray kaftanlarında kol formları, TSM 13/46, TSM 13/365, TSM 13/525, TSM 13/305

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(27-28. 07.2010)

TSM 13/37

TSM 13/840

TSM 13/408

Resim 37: Osmanlı saray kaftanlarında kol formları, TSM 13/37, TSM 13/840 , TSM 13/408

Nurhan Atasoy Koleksiyonu'ndan, <http://www.turkishculture.com>, Erişim: 02.01.2012

Saray'ın Laleleri, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü 2006, İstanbul, Ofset Matbaacılık, San.Tic. A.Ş, 80s.

TSM 13/928

TSM 13/933

TSM 13/665

TSM 13/664

Resim 38: Osmanlı saray kaftanlarında takma kolluklar,

TSM 13/928, TSM 13/933, TSM 13/665, TSM 13/664

Nurhan Atasoy Koleksiyonu'ndan, <http://www.turkishculture.com>, Erişim: 02.01.2012

Kıyafetin gösterişini artırmak amacıyla kullanıldığı düşünülen takma kolluklar, kaftanın istenildiğinde kısa, istenildiğinde uzun kollu olmasını sağlamaktadır.

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenen ve kaynaklarda yer alan kaftan örnekleri göz önüne alındığında seraser, çatma, kemha gibi ağır ipekli kumaşlardan dikilmiş olan tören kaftanlarında genellikle uzun kolların tercih edildiği; serenk, selimiye, atlas, tafta gibi hafif ipekli kumaşlardan dikilmiş olan kaftanlarda ise daha çok kısa kolların tercih edildiği görülmektedir. Bunun sebebini, uzun kolların kaftanı çok daha gösterişli hale getirdiği şeklinde açıklamak mümkündür. Kısa kollu kaftanların ise hareket rahatlığı sağlaması amacıyla genellikle saray içinde giyildiği tahmin edilmektedir. Tabiki mevsimlerin de kol boylarına etkisini göz ardı etmek mümkün değildir. Örneğin incelenen kaftanlar içinde, kışlık kaftan olarak kullanılmış olduğu düşünülen içi pamukla kaplanmış kapitoneli kaftanların pek çoğunun uzun kollu olduğu görülmüştür.

Resim 39: Seraser kaftanın beden yırtmaç detayı, TSM 13/9

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(14. 05.2009)

Resim 40: Baskı ile desenlendirilmiş atlas kaftanın kol yırtmaç detayı, TSM 13/288

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(15. 05.2009)

Osmanlı kaftanlarında görülen kısa, uzun, takma kol gibi kol özelliklerinin yanında, Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş olan TSM 13/288 envanter nolu kaftanın ön bedeninde, TSM 13/288 envanter nolu kaftanın iki kolunda yırtmaçlara rastlanmıştır. Ön bedendeki yırtmacın, hareket rahatlığı sağlamanın yanında, ilik cep olarak kullanılabilmesi amacıyla açılmış olabileceği düşünülmektedir. Kollarda yer alan yırtmaçların ise kol açıklığı olduğu ve bu yırtmaçlardan kolların geçirildiği düşünülmektedir. (Resim 39, 40)

1.3.1.3. Osmanlı Padişah Kaftanlarının Kapama Özellikleri

Osmanlı kaftanlarının en önemli özelliklerinden biri kapama çeşitleridir. Kaftanların büyük bir kısmı, her iki yanda karşılıklı olarak yer alan ince dokuma şeritlerle kapanmaktadır. Sağ taraftaki şeritler düğmelerle, sol taraftakiler ise ilmeklerle sonlanmaktadır. Bu tür kapanışlara “çaprast”, çaprastları yapan zanaatkarlara ise kazzaz adı verilmektedir.⁸⁷ (Çaprastların yapım tekniği ve kazzazlarla ilgili detaylı bilgi “İbrişim Kordon, Dar Dokuma Şerit, Çaprast, İlmek Birik ve Düğmelerle Yapılan Süslemeler” adlı bölümde detaylı olarak anlatılacaktır.)

⁸⁷ Atasoy, Denny, Mackie, Tezcan, a.g.e., 201s.

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenen ve kaynaklarda yer alan kaftan örneklerinde çaprastlar dışında ilmek birit ve düğme ile kapanan kaftanlara da rastlanmıştır. (TSM 13/288, TSM 13/365) Bu tür kaftanlarda sağ ön bedende ibrişimle sarılmış düğmeler, sol ön bedende ise birit ilmekler bulunmaktadır.

16. Yüzyılın sonlarına ait kaftanların bazılarında ise beden üzerine dikilmiş bir ilmek bulunmakta, sağ ön ortadaki düğmeler de bu iliklere geçirilmektedir. (TSM 13/626, TSM 13/554) Örneğin Resim 42'de TSM 13/626, TSM 13/554 envanter nolu kaftanlar, boyunda üç düğmeyle kapanan ön açıklığa, göğüs ve bel hizasında ayarlanabilen kapatma sistemine sahiptir. “18. Yüzyılda uygulanan bu ayarlı kapatma, terzilikte bir ilerleme olarak dikkati çekmektedir.”⁸⁸

⁸⁸ Tezcan, a.g.e., 258s.

TSM 13/41

TSM 13/598

Resim 41: Osmanlı saray kaftanlarında kapama özellikleri

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(14. 05.2009)

TSM 13/288

TSM 13/365

TSM 13/626

TSM 13/554

Resim 42: Osmanlı saray kaftanlarında kapama özellikleri

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(28-29. 07.2010)

Kaftanların en önemli süsleme unsurlarından biri olan çapraştılar, birit ilikler ve düğmeler, kaftanı giyen kişinin statüsünü belirlemenin yanında görsel bir zenginlik kazandırmaktadır; ancak işlevsel açıdan bakıldığında, en önemli özelliği kaftanın giyip çıkarılmasını ve ön bedenini kapamasını sağlamaktır.

1.3.1.4. Osmanlı Padişah Kaftanlarının Cep Özellikleri

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivinde ve çeşitli kaynaklardan incelenen kaftan örnekleri göz önüne alındığında Osmanlı Saray kaftanlarının pek çoğunda cep kullanıldığına rastlanmıştır. Kaftanlarda iki çeşit cep dikkati çekmektedir. Bunlardan biri, bedenün iki yanına veya yalnızca tek tarafına birer yırtmaçla açılan torba ceplerdir. (TSM 13/554, TSM 13/288, TSM 13/626) Diğeri ise, sağ ve sol ön bedende açılan ilik şeklindeki ceplerdir. Yapılan incelemelerde, cep torbalarının pamuklu kumaştan yapılmış olduğu görülmüştür. Bedendeki ilik ceplerde ise cep torbasına rastlanmamıştır. (Resim 43)

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde ve çeşitli kaynaklardan incelenen kaftan örneklerinde ilik ceplerin genellikle seraser, çatma, kemha gibi ağır ipekli kumaşlarda, torba ceplerin ise savayi, atlas gibi hafif ipekli kumaşlarda kullanılmış olduğu görülmüştür.

TSM 13/554

TSM 13/305

TSM 13/626

TSM 13/360

TSM 13/595

TSM 13/966

Resim 43: Osmanlı saray kaftanlarında cep özellikleri

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(27-29. 07.2010)

Yukarıda Osmanlı Padişah kaftanlarının form ve kalıp özellikleri hakkında verilen bilgiler doğrultusunda, Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş olan 28 adet kaftanın, yaka, kol, kapama ve cep özellikleri 11, 12, 13, 14 nolu tablolarla belirtilmeye çalışılmıştır.

Tablo 11: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 15. yy. kaftanlarına ait form özellikleri tablosu

TSM PADİŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞA DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 15. YY. KAFTANLARINA AİT FORM ÖZELLİKLERİ TABLOSU	Envanter no: 13/9	Envanter no: 13/13	Envanter no: 13/525	Envanter no: 13/38				
								
YAKA ÖZELLİKLERİ								
Sıfır yaka	x	x		x				
Küçük dik yaka			x					
Yüksek yaka								
KOL ÖZELLİKLERİ								
Uzun kol	x	x	x					
Kısa kol				x				
Takma kol								
Yen								
KAPAMA ÖZELLİKLERİ								
Çaprazla kapama								
İlmek birit ve düğme ile kapama	x	x	x	x				
CEP ÖZELLİKLERİ								
Torba Cep			x	x				
İlik cep	x	x						

Tablo 12: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 16. yy. kaftanlarına ait form özellikleri tablosu

TSM PADİŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞA DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 16. YY. KAFTANLARINA AİT FORM ÖZELLİKLERİ TABLOSU	Envanter no: 13/966	Envanter no: 13/41	Envanter no: 13/234	Envanter no: 13/39	Envanter no: 13/46	Envanter no: 13/932	Envanter no: 13/40	Envanter no: 13/866
								
YAKA ÖZELLİKLERİ								
Sıfır yaka	x		x	x	x	x	x	x
Küçük dik yaka		x						
Yüksek yaka								
KOL ÖZELLİKLERİ								
Uzun kol						x		x
Kısa kol	x	x	x	x	x		x	
Takma kol								
Yen								
KAPAMA ÖZELLİKLERİ								
Çaprastla kapama	x	x	x	x	x	x		
İlmek birit ve düğme ile kapama							x	
CEP ÖZELLİKLERİ								
Torba Cep		x			x		x	
İlik cep	x		x			x		

Tablo 13: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 17. yy. kaftanlarına ait form özellikleri tablosu

TSM PADİŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞA DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 17. YY. KAFTANLARINA AİT FORM ÖZELLİKLERİ TABLOSU	Envanter no: 13/514	Envanter no: 13/297	Envanter no: 13/305	Envanter no: 13/500	Envanter no: 13/829	Envanter no: 13/365	Envanter no: 13/360	Envanter no: 13/839	Envanter no: 13/265	Envanter no: 13/288
										
YAKA ÖZELLİKLERİ										
Sıfır yaka	x	x					x		x	
Küçük dik yaka			x			x				x
Yüksek yaka				x	x			x		
KOL ÖZELLİKLERİ										
Uzun kol			x	x	x			x		x
Kısa kol	x	x				x	x		x	
Takma kol										
Yen										
KAPAMA ÖZELLİKLERİ										
Çaprazla kapama							x			
İlmek birit ve düğme ile kapama	x		x		x	x				x
CEP ÖZELLİKLERİ										
Torba Cep	x	x	x							x
İlik cep					x		x		x	

Tablo 14: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 18. yy. kaftanlarına ait form özellikleri tablosu

TSM PADİŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞA DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 18. YY. KAFTANLARINA AİT FORM ÖZELLİKLERİ TABLOSU	Envanter no: 13/558	Envanter no: 13/598	Envanter no: 13/554	Envanter no: 13/584	Envanter no: 13/626	Envanter no: 13/595			
									
YAKA ÖZELLİKLERİ									
Sıfır yaka	x	x	x	x	x	x			
Küçük dik yaka									
Yüksek yaka									
KOL ÖZELLİKLERİ									
Uzun kol			x		x	x			
Kısa kol	x	x		x					
Takma kol									
Yen									
KAPAMA ÖZELLİKLERİ									
Çaprazla kapama		x		x		x			
İlmek birit ve düğme ile kapama	x		x		x				
CEP ÖZELLİKLERİ									
Torba Cep	x	x	x		x				
İlik cep				x		x			

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 15. Yüzyıl'a ait 4 adet kaftanın form özellikleri tablosunda; (Bkz. Tablo 11)

3 adet kaftanın sıfır yakalı, 1 tanesinin küçük dik yakalı,
3 adet kaftanın uzun kollu, 1 adet kaftanın kısa kollu olduğu,
tüm kaftanların ilmek birit ve düğme ile kapandıkları ve 2 adet kaftanda torba cep,
diğer ikisinde ise ilik cep bulunduğu görülmektedir.

TSM Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 16. Yüzyıl'a ait 8 adet kaftanın form özellikleri tablosunda; (Bkz. Tablo 12)

7 adet kaftanın sıfır yakalı, 1 tanesinin küçük dik yakalı,
2 adet kaftanın uzun kollu, 6 adet kaftanın kısa kollu olduğu,
6 adet kaftanın çaprazlarla, 1 tanesinin ise ilmek birit ve düğme ile kapandıkları,
3 adet kaftanda torba cep, diğer 3 tanesinde ise ilik cep bulunduğu görülmektedir.

TSM Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 17. Yüzyıl'a ait 10 adet kaftanın form özellikleri tablosunda; (Bkz. Tablo 13)

4 adet kaftanın sıfır yakalı, 2 adet kaftanın küçük dik yakalı, 3 adet kaftanın yüksek yakalı,
5 adet kaftanın uzun kollu, 5 adet kaftanın kısa kollu olduğu,
1 adet kaftanın çaprazlarla, 5 adet kaftanın ilmek birit ve düğme ile kapandıkları,
4 adet kaftanda torba cep, 3 adet kaftanda ise ilik cep bulunduğu görülmektedir.

TSM Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 18. Yüzyıl'a ait 6 adet kaftanın form özellikleri tablosunda; (Bkz. Tablo 14)

Kaftanların tümünün sıfır yakalı,
3 adet kaftanın uzun kollu, diğer 3 adet kaftanın kısa kollu olduğu,
3 adet kaftanın çaprazlarla, diğer 3 adet kaftanın ilmek birit ve düğme ile kapandıkları,
4 adet kaftanda torba cep, 2 adet kaftanda ise ilik cep bulunduğu görülmektedir.

İncelenmiş olan 28 adet kaftanın form özelliklerine genel olarak bakıldığında, kaftanların büyük bölümünün sıfır yakalı olduğu, uzun ve kısa kollu kaftanların hemen hemen eşit olduğu görülmektedir.

15.yüzyıla ait kaftanların hiç birisinde çaprast bulunmadığı, 16. Yüzyıla ait kaftanların çok büyük çoğunluğunun ise çaprastlarla kapatıldığı dikkati çekmektedir. İncelenen 28 kaftanın 23 tanesinde cep bulunması kaftanlarda cep kullanımının yaygın olduğunu düşündürmektedir. 13 adet kaftanda torba cep, 10 adet kaftanda ise ilik cep bulunmaktadır.

2. BÖLÜM

TOPKAPI SARAYI PADİŞAH KAFTANLARININ DİKİMİNDE KULLANILAN DİKİŞ TEKNİKLERİ VE SÜSLEME ÖĞELERİ

2.1. Topkapı Sarayı Padişah Kaftanlarının Dikimi ve Süslemelerinde Kullanılan Dikiş Teknikleri

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde gözlemlenmiş olan kaftanların dikiş teknikleri incelendiğinde, tüm dikişlerin elde dikilmiş olduğu dikkati çekmektedir. Günümüze kadar ulaşan ilk dikiş makinesinin 18. yüzyılın ortalarında yapılmış olduğu bilinmektedir.

“1790 yılında İngiliz Thomas Saint zincir dikiş yapan ilk makineyi geliştirmiştir. 1800 yıllarında Baltasar Krems tarafından icat edilen dikiş makinesinin en önemli özelliği kullanılan dikiş iğnesinin deliğinin uç kısmında olmasıdır. Aynı mucit, basit zincir dikiş yapan bir kavrayıcıyı da geliştirmiştir. Bu dikiş makinesi ile dakikada 300 dalaş yapılabilmektedir. 1839'da Tirollu Madenberger tarafından bugünkü düz sanayi dikişine benzer dikiş yapabilen bir makine tasarlanmıştır. Bu tarihten sonra dikiş makineleri sürekli gelişmiştir.”⁸⁹

Dikiş makinesinin icadıyla el dikişi yerini makine dikişine bırakmaya başlamıştır. Ancak dikiş makinesinin Osmanlı Sarayı'na gelmesi Andrew Godley'in, “The Global Diffusion of the Sewing Machine, 1850-1914” adlı makalesinde 1880 yılı olarak görülmektedir ki bu dönem Osmanlılar için batılılaşmanın başladığı yıllardır. (Tablo 18) “19. yüzyıl başında erkek kıyafetleri, yüzyılın ortasından sonra kadın kıyafetleri Avrupa modası etkisiyle tamamen değişmiştir.”⁹⁰ Bu bilgilerden yola çıkılarak, padişah kaftanlarının dikiminde dikiş makinesinin kullanılmadığı, saray kaftanlarının saray terzileri tarafından elle dikildiği sonucunu çıkarmak mümkündür.

⁸⁹ Gülseren Kurumer, **Konfeksiyon Üretimi ve Teknolojisi**, Printer Ofset Matbaacılık, İzmir, 2007, 1s.

⁹⁰ Görünür, Ögel, **a.g.m.**, 59s.

Tablo 15: 1868-1914 yılları arasında Almanya, Rusya, İskandinavya, Hollanda ve Osmanlı İmparatorluğuna dikiş makinesi satış sayıları

Year	Germany	Russia	Scandinavia	Netherlands	Ottoman Empire
1868	4010				
1869	6570				
1870	12000				
1871	17500				
1872	22500				
1873	30000				
1874	36000				
1875	43000				
1876	50000				
1877	50300	6800	900	1000	
1878	53100	12500	1200	1200	
1879	54900	18800	1500	1800	
1880	64160	22300	1800	2000	70
1881	72080	27262	2650	2650	200
1882	85840	31600	5700	5600	400
1883	91360	35400	7200	6000	1000
1884	102560	36200	8900	6700	2000
1885	70960	41200	7800	5300	2000
1886	50560	31200	6500	4100	3000
1887	23520	32300	4500	2500	2000
1888	7440	52200	5000	2500	1000
1889	38240	48100	8500	4200	3400
1890	71440	42000	12700	6000	5400
1891	66880	40700	13000	5800	5800
1892	69600	46100	14922	6300	7000
1893	77360	56200	14800	7300	8500
1894	78698	65000	14718	9000	11000
1895	94833	68788	17700	9500	13500
1896	101645	72000	19750	9850	14800
1897	107150	85910	19850	10500	16000
1898	115986	92369	19850	11200	18000
1899	126052	99444	19850	11900	20000
1900	131838	110316	19850	12500	22000
1901	132315	128249	19998	13209	23448
1902	138375	132266	20281	13453	30069
1903	152276	182668	22920	14612	37729
1904	161589	202592	26319	16095	46042
1905	179218	310881	29799	17714	46187
1906	206137	376336	36305	21009	52706
1907	206999	413905	39935	21124	53900
1908	203273	446151	41366	19612	51254

Andrew Godley, "The Global Diffusion of the Sewing Machine, 1850-1914", **Research in Economic History**, Volume 20, 14s.

Osmanlı Saray kaftanlarının Saray terzileri tarafından büyük bir sabır ve titizlikle dikildiği bilinmektedir. Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysiler Arşivi'nde incelenen kaftanlarda, düz el dikişi, oyulgama, iğne ardı dikişi, kenar dikişi, ara dikiş, çapraz ara dikiş, sürfile dikişi, ince düz el dikişi, düz teğel gibi çeşitli el dikiş

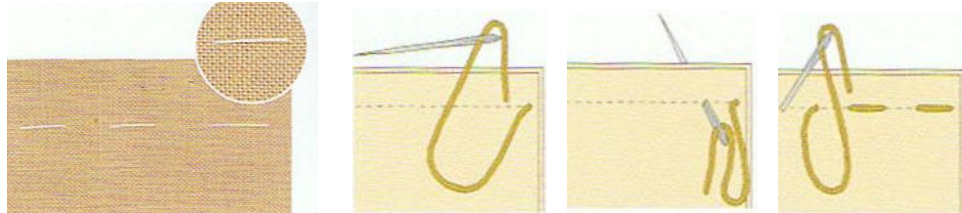
tekniklerinin kullanıldığına rastlanmıştır. Dikiş ipliği olarak ipek ve pamuk iplik kullanıldığı görülmüştür.

Kaftanlarının yapımında kullanılan bu dikiş teknikleri, temel kalıp parçalarının birbirine birleştirilmesi, astarlanmasına yönelik tüm dikişleri kapsadığı gibi, kaftanı desenlendirmek ve süslemek amacıyla yapılan dikişleri de içinde barındırmaktadır.

2.1.1. Düz Teyel

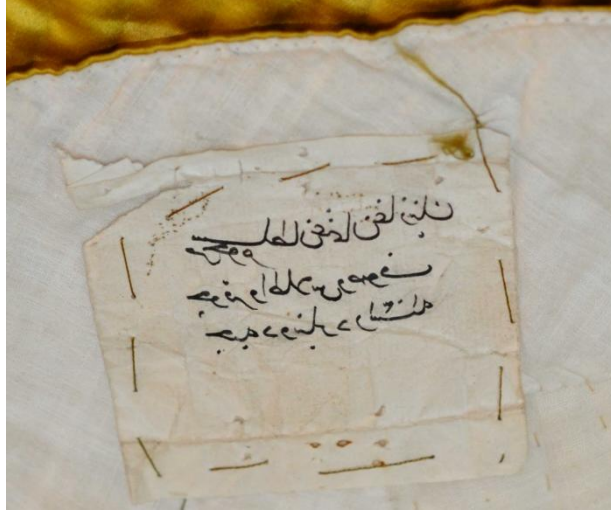
Düz teyel, kumaşı dikime hazırlamak veya kumaşları basitçe tutturmak amacıyla geniş adımlarla yapılan bir dikiş türüdür. Kumaşları geçici olarak tutturup, çok daha düzgün bir dikim gerçekleştirmek için kullanılan teyel dikişinin, kaftanların dikime hazırlanması sırasında kullanılmış olduğu düşünülmektedir. Ancak bu dikişlerin daha sonra sökülüyor olması, incelemeler sırasında görmeyi imkansız hale getirmektedir.

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysiler Arşivi'nde incelenen kaftanlarda, kaftanın kime ait olduğunu veya kaftanı diken terzinin kim olduğunu gösteren çeşitli notlara rastlanmış, ve bu notların genellikle kaftanın etek ucuna düz teyel dikişiyle tutturulduğu görülmüştür. (Resim 45)

Resim 44: Düz teyel dikişinin çizimle gösterimi

Lorna Knight, **The Sewing Stitch and Textile Bible**, Krause Publications, America, 2007, 46s.

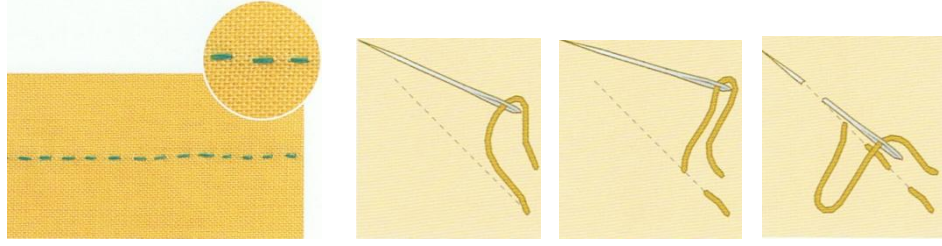
Resim 45: Kapitoneli atlas kaftan, etek ucuna düz teyelle tutturulmuş not detayı, TSM 13/305

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır. (12.05.2009)

2.1.2. El Dikişi

Basit şekilde küçük ve düzenli adımlarla yapılan el dikişidir. Bu dikiş türüne özellikle Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenen kaftanların kapitone dikişlerinde rastlanmıştır. Ayrıca parçaların birleştirilmesinde, süslemelerin kaftana tutturulmasında en çok tercih edilen dikiş tekniklerinden biridir. Örneğin TSM 13/305 envanter nolu kaftanın kapitone dikişlerinde el dikişi kullanıldığı görülmektedir. (Resim 47)

El dikişinin hem seraser, çatma, kemha gibi ağır ipekli kaftanların dikiminde; hem de atlas, serenk, selimiye, savayı gibi daha hafif ipekli kaftanların dikiminde sıkça kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Resim 46: El dikişinin çizimle gösterimi

Lorna Knight, **The Sewing Stitch and Textile Bible**, Krause Publications, America, 2007, 28s.

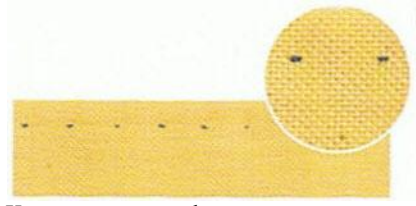
Resim 47: Kapitoneli atlas kaftan, el dikiş detayı, TSM 13/305

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(12.05.2009)

2.1.3. İnce El Dikişi

Elde makine dikişinin bir çeşidi olan ince el dikişinde, kumaşın ön yüzünde ince dikişler, arka yüzünde ise daha geniş dikişler görülmektedir. Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysiler Arşivi'nde incelenen kaftanlarda ince el dikişinin genellikle kaftanın etek ve kol uçlarında kullanıldığı görülmüştür. Örneğin TSM 17/297 envanter nolu kadife kaftanın kol ucunda ince el dikişinin kullanıldığı görülmektedir. Bu dikiş, kol ve etek ucu pervazının çok daha düzgün görünmesini sağlamaktadır. (Resim 50, 51)

El dikişinin hem seraser, çatma, kemha gibi ağır ipekli kaftanların kol ve etek ucu pervaz çevresinde; hem de atlas, serenk, selimiye, savayı gibi daha hafif ipekli kaftanların kol ve etek ucu pervaz çevresinde sıkça kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Kumaşın ön yüzünden görünüm

kumaşın arka yüzünden görünüm

Resim 48: İnce el dikişinin çizimle gösterimi

Lorna Knight, *The Sewing Stitch and Textile Bible*, Krause Publications, America, 2007, 39s.

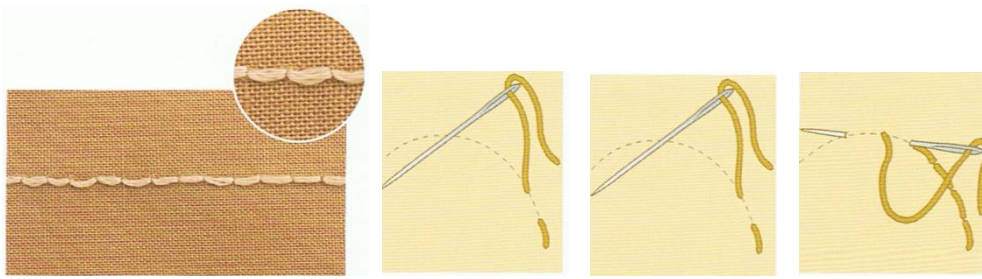
Resim 49: Kısa kollu İtalyan brokar kadife kaftan, kol ucundaki ince el dikiş detayı, TSM 13/297

Resim 50: Baskı desenli atlas kaftan, kol ucundaki ince el dikiş detayı, TSM 13/288

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır. (27.07.2010)

2.1.4. İğne Ardı Dikişi

Elde makine dikişi olarak da bilinmektedir. Makine dikişi görünümündeki bu dikiş, el dikişinden çok daha sağlam bir dikiş türüdür. Bu sebepten olmalı ki, Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenen kaftanların parçalarının birleştirilmesinde genellikle iğne ardı dikişinin kullanılmış olduğuna rastlanmıştır. Genellikle kumaşların birleştirilmesinde kullanılan bu dikişin, atlas, tafta gibi hafif ipekli kaftanlarda yaka, cep, kol ve ön kapama çevresinde de kullanılmış olduğu görülmektedir. Örneğin, Resim 52 'te yer alan TSM 13/40 envanter nolu kaftanın cep ve yaka detayında iğne ardı dikişinin kullanımı görülmektedir.

Resim 51: İğne ardı dikişinin çizimle gösterimi

Lorna Knight, *The Sewing Stitch and Textile Bible*, Krause Publications, America, 2007, 29s.

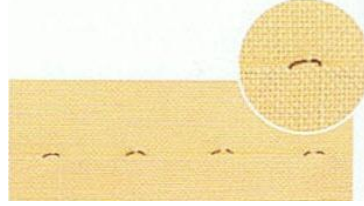
Resim 52: Kapitoneli atlas kaftan, ön beden cep ve yaka çevresindeki iğne ardı dikiş detayı, TSM 13/40

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır. (15.05.2009)

2.1.5. Ara Dikiş

Kenarları birleştirme ya da baskı dikişi yapmakta kullanılan ara dikişin, Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenen kaftanlarda, astar kenarlarında veya pervaz kenarlarında sıkça kullanıldığına rastlanmıştır. Örneğin TSM 13/966 envanter nolu kaftanın iç cep detayında, astar kumaşını pervaz kumaşı üzerine bastırmak amacıyla ara dikişin tercih edildiği görülmektedir. (Resim 54, 55)

Buna bağlı olarak, "Wearden'in 1990'da kaftan pervazları hakkında ileri sürdüğü kolay sökülüp yıkanması veya yenilenmesi için oyulgama dikişiyle yapıldığı görüşüne katılmak mümkün değildir. Zaten saray koleksiyonunda mevcut kemha kaftanlardan hiçbiri yıkanmış değildir. Bunlar dışa giyildiği için kolay kirlenmezler ve en fazla üç beş kez giyilirdi."*⁹¹

kumaşın arka yüzünden görünüm

kumaşın ön yüzünden görünüm

Resim 53: Ara dikişin çizimle gösterimi

Lorna Knight, *The Sewing Stitch and Textile Bible*, Krause Publications, America, 2007, 34s.

Resim 54: Kısa kollu kemha çocuk kaftanı, cep pervazında ara dikiş detayı, TSM 13/966

Resim 55: I.Mahmut'a ait kaftan, astar ve pervaz birleşimindeki çapraz ara dikiş detayı, TSM 13/866

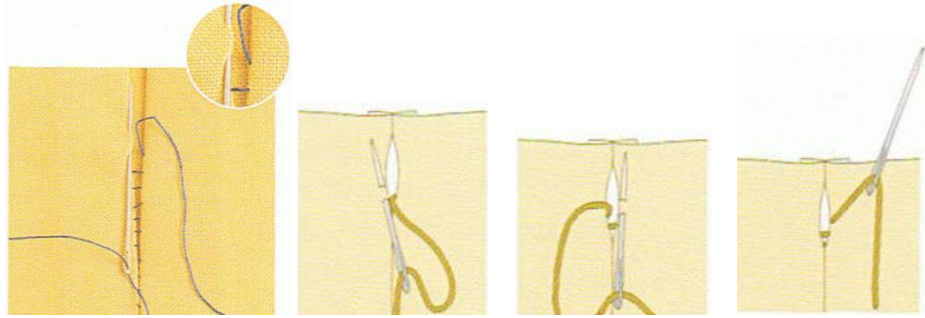
Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır. (14.05.2009)

* Elle yapılan, kalın, seyrek, gelişigüzel dikiş

⁹¹ Tezcan, a.g.e., 2006, 227 s.

2.1.6. Çapraz Ara Dikiş

Kumaşın iki ucunu görünmeyecek şekilde birleştirmek amacıyla kullanılan ara dikiş, kumaş üzerinde görünmez. Özellikle değerli kumaşlardan üretilen kaftanların, kumaş sarfiyatını en aza indirmek amacıyla, küçüklü büyüklü pek çok parçanın birleşimiyle oluşturulduğu bilinmektedir. Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenen kaftanlarda, bu parçaların çapraz ara dikişlerle birleştirildiği görülmüştür. Örneğin Resim 57'de yer alan TSM 13/9 envanter nolu kaftan parçalarının birleşiminde çapraz ara dikiş kullanılmıştır.

Resim 56: Çapraz ara dikişin çizimle gösterimi

Lorna Knight, **The Sewing Stitch and Textile Bible**, Krause Publications, America, 2007, 35s.

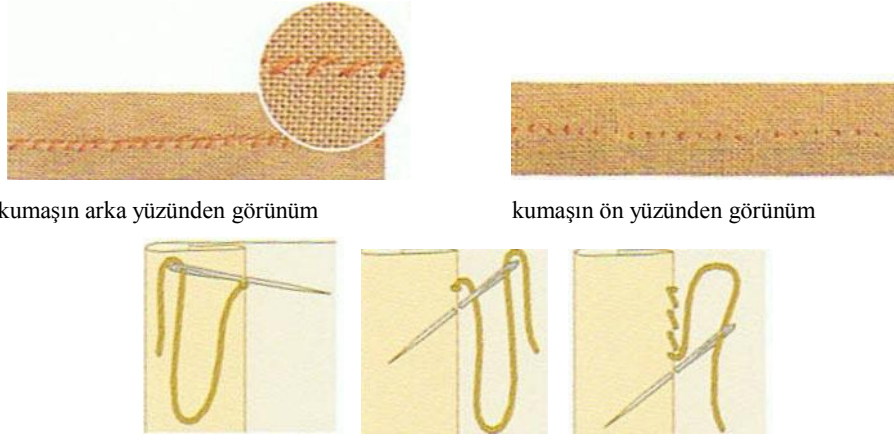

Resim 57: Uzun kollu seraser kaftan, ön beden ve kol parçalarındaki çapraz ara dikiş detayı, TSM 13/9

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(13.05.2009)

2.1.7. Kenar Dikişi

Kenar dikişi kumaş kenarını içe katlayarak yapılan bir dikiştir. Böylece kumaş kenarı temiz görünmektedir. Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenen kaftanlarda, bu dikiş türünün pervaz kenarlarında sıkça kullanıldığına rastlanmıştır. Örneğin Resim 59'da, III. Mehmet'e ait çuha kaftanın arka beden yaka oyuntusunda yer alan pervazın beden kumaşına birleştirilmesinde, kenar dikişinin tercih edildiği görülmektedir. Kenar dikişinin üst kısmında görülen el dikişleri ise, hem astarın beden kumaşına daha sağlam tutturulmasını sağlamış, hem de dekoratif bir görünüm vermiştir.

Resim 58: Kenar dikişinin çizimle gösterimi

Lorna Knight, **The Sewing Stitch and Textile Bible**, Krause Publications, America, 2007, 33s.

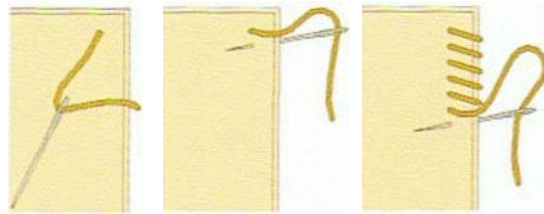
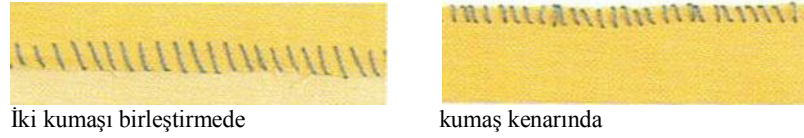
Resim 59: III. Mehmet'e ait siyah çuha kaftan, arka yaka pervazındaki kenar dikiş detayı, TSM 13/234

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır. (29. 07.2010)

2.1.8. Sürfile Dikişi

Genellikle kumaş kenarlarının atmasını önlemek için kullanılan bu dikiş türü, iki kumaşı birleştirmede de kullanılmaktadır. İncelenen kaftanlarda, sürfile dikişinin iki kumaşı birleştirmede ve süsleme amaçlı kullanılan ipek ibrişim kordonların pervaz çevresine dikiminde kullanıldığına rastlanmıştır. Örneğin Resim 61’de yer alan TSM 13/305 envanter nolu kaftanın ön kapama astarının beden kumaşına birleştirilmesinde, Resim 62’de yer alan TSM 13/288 envanter nolu kaftanda ise ipek ibrişim kordonun etek ucu pervazına birleşiminde sürfile dikişi kullanıldığı görülmektedir.

Ancak yapılan incelemelerde bu dikişin, kumaş kenarlarının atmasını önlemek amacıyla kullanılıp kullanılmadığı görülememiştir, çünkü incelenen kaftanların kumaş kenarları pervaz veya astarla muntazam bir şekilde temizlenmiştir. Astarsız kaftanlarda ise iki kumaşın birleşim yerleri kumaş şeritlerle kapatılmıştır. Her ne kadar incelemeler sırasında görülememiş olsa da, büyük bir titizlikle dikilen kaftanların, kumaş kenarlarının, dikim sırasında atmaması için sürfile dikişinin mutlaka yapılmış olduğu düşünülmektedir.

Resim 60: Sürfile dikişinin çizimle gösterimi

Lorna Knight, **The Sewing Stitch and Textile Bible**, Krause Publications, America, 2007, 36s.

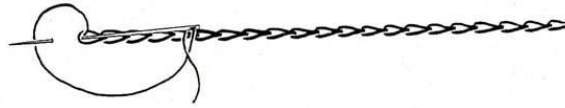
Resim 61: Kapitoneli atlas kaftan, sürfile dikiş detayı, TSM 13/305

Resim 62: Baskı ile desenlendirilmiş atlas kaftan, sürfile dikiş detayı, TSM 13/288

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(14.05.2009)

2.1.9. Sağlama Zincir Dikişi

El zincir dikişi, bir ilmek, bir sonraki dikişin ilmeğini yukarı aldığında gerçekleştirilir ve dış kenarda zincir tipi bir şekil oluşturulur. Genellikle nakışlarda kullanılan bu dikiş türünün, Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenen, cepli ve yırtmaçlı kaftanlarda, cep ve yırtmaç köşelerini sağlama amacıyla kullanıldığına rastlanmıştır. Örneğin TSM 13/40 envanter nolu kaftanda yırtmaç köşelerinin çok daha sağlam olması için sıkı bir şekilde zincir dikişi uygulanmıştır. TSM 13/966 envanter nolu kaftanda ise cep köşeleri sıkı bir zincir dikişle sağlamaştırılmıştır. (Resim 64, 65)

Resim 63: Zincir dikişin gösterimi

New Complete Guide to Sewing, Step by step Techniques for making Clothes and Home Accessories, Project Editor: Pamela Johnson, Art Editor: John McGuffie, International Book Productions Inc., Canada, 2002, 79s.

Resim 64: Kapitoneli atlas kaftan, yırtmaç köşelerinde yer alan sağlamlaştırma zincir dikiş detayı, TSM 13/40

Resim 65: Kemha kaftan, cep kenarlarına yer alan sağlamlaştırma zincir dikiş detayı, TSM 13/966

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(13-14. 05.2009)

Yukarıda Osmanlı kaftanlarının dikim ve süslemelerinde kullanılan dikiş teknikleri hakkında verilen bilgiler doğrultusunda, Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş olan 28 adet kaftanın üretiminde hangi dikiş tekniklerinin kullanılmış olduğu 16, 17, 18, 19 nolu tablolarla belirtilmeye çalışılmıştır.

Tablo 16: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 15. yy. kaftanlarında kullanılan dikiş teknikleri tablosu

TSM PADİŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞ DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 15.YY KAFTANLARINDA KULLANILAN DİKİŞ TEKNİKLERİ TABLOSU	Envanter no: 13/9	Envanter no: 13/13	Envanter no: 13/525	Envanter no: 13/38				
								
DİKİŞ TEKNİKLERİ								
Düz teyel								
İğne ardı dikişi		x	x	x				
El dikişi	x	x		x				
İnce el dikişi			x					
Ara dikişi		x	x	x				
Çapraz ara dikiş	x							
Zincir dikişi								
Gizli dikiş								
Sürfile dikişi	x							
Elde kenar dikişi			x					
Elde sağlamlaştırma zincir dikişi			x					
KAFTAN DİKİMİNDE KULLANILAN İPLİK TÜRLERİ								
İpek iplik	x	x	x					
Pamuk iplik				x				

Tablo 17: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 16. yy. kaftanlarında kullanılan dikiş teknikleri tablosu

TSM PADİŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞ DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 16.YY KAFTANLARINDA KULLANILAN DİKİŞ TEKNİKLERİ TABLOSU	Envanter no: 13/966	Envanter no: 13/41	Envanter no: 13/234	Envanter no: 13/39	Envanter no: 13/46	Envanter no: 13/932	Envanter no: 13/40	Envanter no: 13/866
								
DİKİŞ ÇEŞİTLERİ								
Düz teyel								
İğne ardı dikişi	x	x			x		x	
El dikişi		x	x	x	x	x	x	x
İnce el dikişi	x						x	
Ara dikişi	x	x		x	x	x		x
Çapraz ara dikiş								x
Zincir dikişi								
Gizli dikiş								
Sürfile dikişi	x							
Elde kenar dikişi			x	x				x
Elde sağlamlaştırma zincir dikişi	x	x			x	x	x	
KAFTAN DİKİMİNDE KULLANILAN İPLİK TÜRLERİ								
İpek iplik	x	x	x	x	x	x	x	
Pamuk iplik								x

Tablo 18: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 17. yy. kaftanlarında kullanılan dikiş teknikleri tablosu

TSM PADİŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞ DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 17.YY KAFTANLARINDA KULLANILAN DİKİŞ TEKNİKLERİ TABLOSU	Envanter no: 13/514	Envanter no: 13/297	Envanter no: 13/305	Envanter no: 13/500	Envanter no: 13/829	Envanter no: 13/365	Envanter no: 13/360	Envanter no: 13/839	Envanter no: 13/265	Envanter no: 13/288
										
DİKİŞ ÇEŞİTLERİ										
Düz teyel			x							
İğne ardı dikişi	x	x			x	x	x	x	x	x
El dikişi	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
İnce el dikişi	x		x		x					x
Ara dikişi	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Çapraz ara dikiş										
Zincir dikişi										
Gizli dikiş					x					
Sürfile dikişi						x				
Elde kenar dikişi			x	x						x
Elde sağlamlaştırma zincir dikişi	x		x		x		x	x	x	
KAFTAN DİKİMİNDE KULLANILAN İPLİK ÇEŞİTLERİ										
İpek iplik		x	x			x	x		x	x
Pamuk iplik										

Tablo 19: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 18. yy. kaftanlarında kullanılan dikiş teknikleri tablosu

TSM PADİŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞ DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 18.YY KAFTANLARINDA KULLANILAN DİKİŞ TEKNİKLERİ TABLOSU	Envanter no: 13/558	Envanter no: 13/598	Envanter no: 13/554	Envanter no: 13/584	Envanter no: 13/626	Envanter no: 13/595			
									
DİKİŞ TEKNİKLERİ									
Düz teyel									
İğne ardı dikişi	x	x		x	x	x			
El dikişi			x	x	x	x			
İnce el dikişi	x	x	x						
Ara dikişi	x	x	x	x	x	x			
Çapraz ara dikiş				x		x			
Zincir dikişi									
Gizli dikiş									
Sürfile dikişi									
Elde kenar dikişi									
Elde sağlamlaştırma zincir dikişi					x	x			
KAFTAN DİKİMİNDE KULLANILAN İPLİK ÇEŞİTLERİ									
İpek iplik	x	x	x	x	x	x			
Pamuk iplik									

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 15. Yüzyıl'a ait 4 adet kaftanın dikim ve süslemelerinde kullanılan dikiş teknikleri tablosunda; (Bkz. Tablo 16) el dikişi, iğne ardı dikişi, ince el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi, elde kenar dikişi, elde sağlamaştırma zincir dikişlerinin kullanılmış olduğu görülmektedir.

TSM Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 16. Yüzyıla ait 8 adet kaftanın dikim ve süslemelerinde kullanılan dikiş teknikleri tablosunda; (Bkz. Tablo 17) iğne ardı dikişi, el dikişi, ince el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi, elde kenar dikişi, elde sağlamaştırma zincir dikişlerinin kullanılmış olduğu görülmektedir.

TSM Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 17. Yüzyıla ait 10 adet kaftanın dikim ve süslemelerinde kullanılan dikiş teknikleri tablosunda; (Bkz. Tablo 18) düz teyel, iğne ardı dikişi, el dikişi, ince el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi, elde kenar dikişi, elde sağlamaştırma zincir dikişlerinin kullanılmış olduğu görülmektedir.

TSM Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 18. Yüzyıla ait 6 adet kaftanın dikim ve süslemelerinde kullanılan dikiş teknikleri tablosunda; (Bkz. Tablo 19) iğne ardı dikişi, el dikişi, ince el dikişi, ara dikiş, çapraz ara dikiş, elde sağlamaştırma zincir dikişlerinin kullanılmış olduğu görülmektedir.

İncelenmiş olan 28 adet kaftanın dikim ve süslemelerinde kullanılan dikiş çeşitlerine genel olarak bakıldığında, tüm kaftanlarda el dikişinin kullanılmış olduğu dikkati çekmektedir. Parçaları birleştirmede ise iğne ardı dikişinin ve düz dikişin yanında ara dikişin de kullanılmış olduğu görülmektedir. Genellikle kumaş kenarlarının atmaması için kullanılan sürfile dikişinin, Osmanlı kaftanlarının üzerine yapılan ibrişim kordon süslemelerin dikiminde ve iki kumaşı birleştirmede kullanıldığı görülmüştür. İncelenen kaftanlarda görülemez de kaftanların dikim aşamalarında kumaş kenarlarının atmaması için sürfile dikişinin yapılmış olduğu düşünülmektedir.

Osmanlı kaftanlarının süsleme öğelerinden biri olan aplikelerde dikişlerin görünmemesi için ara dikişin kullanılmış olduğu görülmektedir. Cep köşeleri, yırtmaç köşeleri gibi dikişin çok çabuk sökülüp yıpranabileceği bölgelerde ise elde sağlamlaştırma zincir dikişlerinin uygulanmış olduğu saptanmıştır.

Düz teyel, incelenen kaftanların yalnızca bir tanesinde, TSM 13/305 envanter nolu kaftanın üzerine tutturulmuş olan etikette görülmüş, diğer kaftanlarda rastlanmamıştır; ancak bu dikişin tüm kaftanların dikimin ilk aşamasında kullanılmış olduğu düşünülmektedir.

2.2. Topkapı Sarayı Padişah Kaftanlarının Süsleme Öğeleri

Gösteriş ve ihtişama büyük önem veren Osmanlı Padişahları, giydikleri kaftanlarda bu ihtişamı, yalnızca muhteşem güzellikteki kumaşlarıyla değil, aynı zamanda kumaşları destekleyecek aplikelerle, kürklerle, astar süslemeleriyle, kordon, dokuma şeritlerle, çarpanalarla, düğmelerle, baskı ya da işlemlerle sağlamaya çalışmışlardır.

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenen ve literatürlerde yer alan kaftanlar göz önüne alındığında, süsleme öğelerini; dikişle, kürkle, ibrişim kordon, dar dokuma şerit, çaprast, ilmek birit ve düğmelerle, işleme ve baskı ile yapılan süslemeler ve astar, pervaz süslemeleri olarak gruplandırmak mümkündür.

2.2.1. Dikişle Yapılan Süslemeler

2.2.1.1. Kapitone

Kışlık kaftan olarak bilinen içi pamukla kaplanmış, üzerinde boyuna yollu el dikişleri bulunan kaftanlar, kapitoneli kaftanlar olarak bilinmektedir. Kapitone, kaftana sıcak tutma özelliğinin yanında, oldukça estetik bir görünüm kazandırmıştır.

Örneğin TSM 13/305 envanter nolu sarı atlas kaftanda görülen ince el dikişleriyle yapılmış kapitone dikişleri, kaftana boyuna çizgili desen özelliği verirken aynı zamanda kumaş üzerinde yumuşak bir doku oluşturmuştur. (Resim 66, 67)

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde ve kaynaklarda incelenen kaftan örneklerinde, kapitone dikişlerinin yalnızca boyuna çizgili olarak kullanıldığına rastlanmıştır. Çizgilerin aralıkları dar veya geniş olabilmektedir.

Genellikle düz renk atlas kaftanlarda kullanıldığı düşünülen kapitonenin, kemha, seraser, kutnu, serenk gibi desenli kumaşlardan dikilmiş kaftanlarda da uygulandığı görülmektedir. (Resim 68, 69)

Resim 70 ve 71'de görülen aynı desene sahip, biri kapitoneli diğeri düz iki kaftandan; kapitoneli kaftanın diğeri düz kaftana göre çok daha yumuşak bir dokuya sahip olduğu ve sıcak tutma özelliği kazandığı görülmektedir.

Resim 66: İçi pamukla kaplanmış kapitoneli atlas kaftan, TSM 13/305

Resim 67: İçi pamukla kaplanmış kapitoneli kemha kaftan, TSM 13/41

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğflanmıştır.
(14. 05.2009)

Resim 68: İçi pamukla kaplanmış kapitoneli seraser çocuk kaftanı, TSM 13/1829

Resim 69: İçi pamukla kaplanmış kapitoneli kutnu çocuk kaftanı, TSM 13/275

Hülya Tezcan, **Osmanlı Sarayının Çocukları**, Şehzadeler ve hanım sultanların yaşamları, giysileri, MAS Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2006, 230s.

Resim 70: I. Selim'e ait üç benek motifli kapitoneli kışlık kaftan, TSM 13/41

Resim 71: Üç benek motifli çocuk kaftanı, TSM 13/1015

Patricia Baker, Hülya Tezcan, Jennifer Wearden, **Silks For The Sultan's**, Ertuğ&Kocabıyık (Borusan), İstanbul, 1996, 69 s.

2.2.1.2. Aplike

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde ve kaynaklarda incelenen kaftan örneklerinde, Osmanlı Padişah kaftan kumaşlarının desenlendirilmesindeki en önemli tekniklerden biri olan applike tekniğinin oturtma ve kakma oturtma olmak üzere iki şekilde kullanıldığına rastlanmıştır. Aplike tekniği, yalnızca kaftan kumaşlarını desenlendirmede değil; aynı zamanda astarlarının desenlendirilmesinde de kullanılmıştır. Örneğin Resim 72'de yer alan Şehzade Korkut'a ait, TSM 13/829 envanter nolu kaftanın astarındaki oturtma tekniği ile oluşturulmuş rumi motifler, aplikelerin ne denli incelik ve titizlikle yapılmış olduğunu gözler önüne sermektedir. Bunun yanında, *15-16. Yüzyıllara ait kaftanların yaklaşık on tanesinde bulunan ve genellikle kare şeklinde olan köşe bezemeleri*⁹² de applike tekniği ile oluşturulmuştur. (Resim 73, 74)

⁹² Tezcan, a.g.e., 2008, 21 s

Resim 72: Şehzade Korkut'a ait İtalyan kadife kaftanın astar detayı, TSM 13/829

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(14.05.2009)

Resim 73: Kemha kaftanın köşe bezeme detayı, TSM 13/584

Resim 74: Siyah çuha kaftanın köşe bezeme detayı, TSM 13/234

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(13.05.2009)

2.2.1.2.1. Oturtma Tekniği

Osmanlı kaftanlarında uygulanan Aplike tekniğinin bir çeşidi olan *Oturtma tekniğinde* motifler genellikle, farklı renklerdeki desensiz kumaş parçalarının, yine desensiz düz renkli başka bir kumaş zemine dikilmesiyle yapılmaktadır.⁹³ TSM 13/514 envanter nolu kaftanda görülen lale motifleri oturtma tekniği ile oluşturulmuştur. (Resim 75)

⁹³ Atasoy, Denny, Mackie, Tezcan, **a.g.e.**, s.200

Resim 75: Oturtma tekniği ile desenlendirilmiş atlas kaftan, TSM 13/514

Resim 76: Kakma oturtma tekniğiyle desenlendirilmiş atlas kaftan, TSM 13/486

Topkapı Sarayı Múzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(13.05.2009)

Nurhan Atasoy Koleksiyonu'ndan, (<http://www.turkishculture.com>), Erişim: 04.01.2012

2.2.1.2.2. Kakma Oturtma Tekniği

Aplike tekniğinin diğer bir çeşidi olan *kakma oturtmada* ise; desenler zemini oluşturan kumaştan kesilerek çıkartılır ve kenarları içeri kıvrılarak alttaki karşıt renkli kumaşa dikilmektedir. Bu teknikte de tıpkı oturtma tekniğiyle desenlendirmede olduğu gibi desensiz döz renkli kumaşlar kullanılmıştır. TSM 13/486 envanter nolu kaftandaki intemani ve kaplan çizgisi motifleri atlas kumaştan kakma oturtma tekniği ile oluşturulmuştur. (Resim 76)

2.2.2. Astar ve Pervaz Súslemeleri

Osmanlı padişah kaftanlarının kumaşları kadar astarları ve pervazları da bözük öneme sahiptir. Topkapı Sarayı Múzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde ve kaynaklarda incelenen kaftan örneklerinin peroğunun astarla kaplandığı, yaka, kol, ön kapama ve etek ucu çevresinin ise parvazla temizlendiğine rastlanmıştır. Astarsız kaftanlarda ise mutlaka pervaz kullanılmıştır. Pervaz, kaftan kenarlarının dözgün bir şekilde çevrilmesine yardımcı olmanın yanında, oldukça dekoratif bir görünüme sahiptir. Pervazlarda genellikle canlı renklerdeki atlas canfes veya tafta kumaşların

kullanılmış olduğu gör÷lmektedir. TSM 13/234 envanter nolu siyah uha kaftanın yaka ve yırtmaç pervazı oldukça dekoratif bir Şekilde kesilmiş ve pervaz çevresine sarı renk dar dokuma kumaşla biye geçirilmiŐtir. (Resim 77)

TSM 13/829 envanter nolu kaftanda ise astar üzerine yapılan rumi desenlerden oluşan applike bezemeler oldukça dikkat çekicidir. Applike kenarları ise dar dokuma Şeritlerle ve ipek ibrişim kordonlarla çevrilerek oldukça Şık bir gr÷n÷m kazandırılmıştır. (Resim 78)

Kaftanların astar ve pervazlarındaki bu dikim ayrıntıları dikkate alındığında, kaftanlardaki pervaz ve astarın yalnızca işlevsel bir amaçla değil; aynı zamanda dekoratif amaçlı kullanıldığı kuŐkusuzdur.

Resim 77: Siyah uha kaftanın pervaz s÷sleme detayı, TSM 13/234

Topkapı Sarayı M÷zesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(12.05.2009)

Resim 78: Şehzade Korkut'a ait İtalyan kadife kaftanın astar süsleme detayı, TSM 13/829

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(14.05.2009)

2.2.3. Kürkle Yapılan Süslemeler

Osmanlı Padişah kaftanlarına, hem soğuktan koruması hem de çok daha ihtişamlı bir görünüme kavuşması için kürkler ilave edilmiştir. “*Kapaniçe adı verilen bu kaftanların içi kürklü, dışı seraser, atlas, gezi gibi kıymetli kumaşlarla kaplı, uzun kollu, önden açık, kıymetli taşlarla süslü düğmeli ve yanları yırtmaçlıdır.*”⁹⁴ Kapaniçelerde daha çok samur, kakum, foyum cinsi kürkler tercih edilmiştir.

Yaman'ın “Osmanlı Saray Sanatkarları, 18.Yüzyılda Ehl-i Hiref” adlı kitabında sarayın tüm kürklü eşyalarının yapımında kullanılacak kürkün hazırlanması için saray Ehl-i Hiref Teşkilatında yer alan kürkçü bölüğünden bahsedilmektedir.

“Kürkçülerin bulunduğu grubun adı Ehl-i Hiref defterlerinde “cemaat-i Postin Düzan-ı Hassa” şeklinde geçmektedir. TSMA D. 9612 numaraya kayıtlı 1558 tarihli defterde “cemaat-i kürkçüler” şeklinde Türkçe olarak ifade edilmesi yanında TSMA D. 1406'ya

⁹⁴ Altay, a.g.e., 6 s.

kayıtlı 1791 tarihli defterde ise Farsça ifadenin yanında “kürkçü” şeklinde kayıt düşülmüştür.”⁹⁵

Teşkilatın kuruluşundan itibaren adı geçen kürkçüler, mevcudu yüksek olan gruplar arasındadırlar. 1596 yılında sayıları 54’ü bulmuş, ancak 1688 yılında 16’ya düşmüştür. (Tablo 20)

Tablo 20: 16. ve 17. Yüzyılda Cemaat-i Postin Düzan-ı Hassa grubunda çalışan sayısı

16.ve 17. Yüzyılda GruptaÇalışan Sayısı	1526	1545	1558	1596	1606	1624	1638	1650	1651	1654	1655	1656	1656	1688
Cemaat-i Postin Düzan-ı Hassa	18	10	9	40	22	27	20	31	30	28	28	28	28	16
Şakirdan	6	15	2	14	5	5	4	4	4	5	5	5	5	-

Bahattin Yaman, **Osmanlı Saray Sanatkarları, 18.Yüzyılda Ehl-i Hiref**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008, s.75

Osmanlı Saray eşrafı için gerekli olan kürk ihtiyacının bir kısmının ülke dışından kürk getirilerek karşılandığı ve kürklerde kullanılacak post sayısının belli standartlara bağlanmış olduğu bilgisi Yaman’ın “Osmanlı Saray Sanatkarları, 18.Yüzyılda Ehl-i Hiref” adlı kitabında yer alan aşağıdaki metinde açıklanmaya çalışılmıştır.

“1588 tarihli Moskova kralı için yazılan bir belgede, hassa tacirleri Mahmud olmak üzere üç tüccarın samur ve kürk için bu bölgeye gönderildiği anlaşılmaktadır. (...)18. yüzyılda kürklerde kullanılacak post sayısı belli standartlara bağlanmıştır. Bu standartlara uymayanların bulunduğu ve bu nedenle Hassa kürkçübaşı vekili Mehmed’in şikayette bulunduğu bilinmektedir.”⁹⁶

Topkapı Sarayı Müzesi Pdişah Giysileri Arşivi’nde incelenmiş TSM 13/13 envanter nolu kapaniçede kürkün kuyruk kısımlarının kesilmeden kullanılmış olduğu dikkat çekicidir. Bu görünüm kaftana işlevselliğinin yanında oldukça estetik bir görünüm verilmiştir. (Resim 79) TSM 13/1003 envanter nolu kaftanda ise siyah ve beyaz kürklerle desen oluşturulmuş ve kürkün bazı bölümlerinde pembe boya kullanılmıştır. (Resim 80)

⁹⁵ Yaman, a.g.e., 2008, 75 s.

⁹⁶ Y.a.g.e., 2008, 75 s.

TSM 13/1329 envanter nolu içi kürkle kaplı kapanienin, n kapaması, yakası ve kol ile bedeninin birleşim yeri de kürkle süslenmiştir. (Resim 81) TSM 13/814 envanter nolu ocuk kaftanının astarı, yaka, kapama, etek ucu çevresi ve kolu samur kürkle kaplanmıştır. (Resim 82)

Resim 79: Mor renkli gezi kaftanının kürklü astar detayı, TSM 13/13

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır. (28.07.2010)

Resim 80: İçi siyah beyaz kürkle desenlendirilmiş (kürkün bazı bölümleri pembe renge boyanmıştır) şarap rengi atlas kaftan, TSM 13/1003

Suraiya Faroğhi, Christoph, Neumann K., **Ottoman Costumes From Textile to Identity**, Eren Yayıncılık Ltd, İstanbul, 2004, 275s.

Resim 81: İçi, yakası ve kol ile bedenin birleşim yeri kürkle kaplanmış tören kaftanı, TSM 13/1329
Resim 82: Astarı, yaka, kapama , etek ucu çevresi ve kolu samur kürkle kaplanmış çocuk kaftanı, TSM 13/814

Suraiya Faroqhi, Christoph, Neumann K., **Ottoman Costumes From Textile to Identity**, Eren Yayıncılık Ltd, İstanbul, 2004, 273s.

Hülya Tezcan, **Osmanlı Sarayının Çocukları**, Şehzadeler ve hanım sultanların yaşamları, giysileri, MAS Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2006, 268s.

2.2.4. İbrişim Kordon, Dar Dokuma Şerit, Çaprast, İlmek Birit ve Düğmelerle Yapılan Süslemeler

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde ve kaynaklarda yer alan kaftan örnekleri incelendiğinde; Osmanlı kaftanlarının, ibrişim kordonlarla, dar dokumalarla, çaprast, ilmek birit ve düğmelerle süslenmiş olduğu görülmektedir.

İncelenen astarlı kaftanların bazılarında, astar ile pervaz birleşim yerlerinin ipek ibrişim kordonlarla veya dar dokuma şeritlerle süslendiği dikkati çekmiştir. (Resim 83, 84)

Resim 83: Çatma kaftanın astar ile pervaz birleşim yerlerinin dar dokuma şeritlerle süslenmesi, TSM 13/360

Resim 84: Çatma kaftanın astar ile pervaz birleşim yerlerinin dar dokuma şeritlerle süslenmesi, TSM 13/500

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(13.05.2009)

Bunun yanında, özellikle astarsız kaftanlarda, kalıp parçalarının birleşim yerlerinin dar dokuma şeritlerle kapatıldığına rastlanmıştır. Bu şeritlerin, dikiş yerlerini korumanın yanında süsleme unsuru olarak da kullanılmış olduğu düşünülmektedir. Örneğin TSM 13/297 envanter nolu kaftanın kalıp parçalarının birleşim yerlerini ve TSM 13/514 envanter nolu applike ile desenlendirilmiş kaftanın applike dikişlerini kaplayan dokuma şeritler, kaftanın içine oldukça estetik bir görünüm kazandırmıştır. (Resim 85, 86)

Resim 85: Aplike desenli atlas kaftanın, astar ile pervaz birleşim yerlerinin ipek ibrişim kordonla süslenmesi TSM 13/558

Resim 86: İtalyan kadife kaftanın kumaş parçalarının birleşim yerlerinin, farklı renkteki dar dokumalarla kapatılması, TSM 13/297

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(28.07.2010)

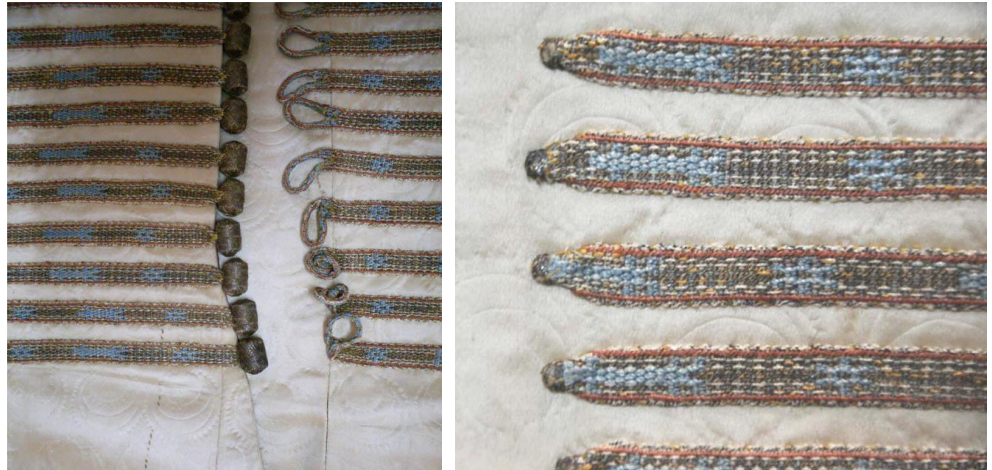
Resim 87: Aplike ile desenlendirilmiş atlas kaftan kumaşının tersindeki applike dikişlerinin dar dokuma şeritlerle kapatılarak temizlenmesiyle oluşan desen, TSM 13/514

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(13.05.2009)

Padişah kaftanlarında sıkça rastlanan diğer bir süsleme çeşidi ise çaprastlardır. Her iki yanda karşılıklı olarak yer alan bu ince dokuma şeritlerin sağ tarafı düğmelerle, sol tarafı ise ilmeklerle sonlanmaktadır. (Resim 88)

“Kaftanların önlerindeki çaprastların iki farklı üretim tekniğiyle hazırlandıkları gözlenmiştir. Bu bantlardan bir kısmı, basit ve çok eski bir ilmek kullanımıyla ayrılır. Saç örgüsüne benzer eğik bir dokuma meydana getiren bu tekniğin, bir alet yardımıyla uygulandığı tespit edilememiştir. Genellikle her iki taraftan dönüşümlü olarak, çapraz çekilen iplikler kullanılmıştır. Her şeritte birden fazla renk kullanılabilse de günümüze gelen örnekler arasında bir şeritte en fazla üç rengin kullanıldığı görülmüştür. Daha sağlam şeritler ise antik çağlara ait çarpına tekniğiyle dokumurlardı. Tekniğe adını veren çarpına kare, üçgen, altıgen ve sekizgen şekillerinde olabilen, genellikle beş ila sekiz santimetre uzunluğunda ve iki ila üç milimetre kalınlığında, köşeleri delikli küçük bir levhadır. Tahta, deri ya da fildişinden yapıldığı gibi bir iskambil kağıdı da bu iş için uyarlanabilirdi. Çarpına tekniği, yaklaşık olarak M.Ö. 3000’den itibaren Mısır’da biliniyor ve Anadolu’da da yaygın olarak kullanılıyordu. Çarpına, çözgü yüzlü bir dokumadır. Yani, sadece şeridin kenarlarında görülen atkuları hemen hemen tamamen kapatan çözgüler kumaşa hakimdir. Renkli çözgü iplikleri, çarpanalardaki bir sıra delikten geçirilir ve çözgü sayısı kullanılan çarpanaların sayısını belirler. Bu teknikle, aynı çözgü iplikleri kullanılarak herhangi bir desen dokunabilir. Anadolu’da geometrik, saray atölyelerinde çiçekli motifler tercih edilirdi. Serbest motifler için iki renk çözgü kullanılırdı. Çarpına ile dokunmuş çaprastların, İtalyan kadifeleri de dahil olmak üzere, daha değerli kadifelerden dikilmiş kaftanlarda kullanıldıkları görülmektedir.”⁹⁷

Çaprast, düğme gibi süslemeleri yapan zanaatkarlara kazzaz (Arapça ipek iplik çekicisi) adı verilmiştir. Süslemelerde, giysilerle aynı renkteki ipliklerin kullanılmış olması ve bazılarının klaptanlarla bezenmesi, 16. Yüzyıldan itibaren Ehl-i Hiref’e dahil edilen kazzazların, dokumacılar ve terzilerle işbirliği yaptığını düşündürmektedir.⁹⁸

Resim 88: Baskıyla desenlendirilmiş atlas kaftanın çaprast süslemeleri, TSM 13/598

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi’nden fotoğraflanmıştır. (28.07.2010)

⁹⁷ Atasoy, Denny, Mackie, Tezcan, **a.g.e.**, 201s.

⁹⁸ **Y.a.g.e.**, 200s.

Çarpına ile yapılan dar dokumaların yalnızca ön kapamalarda değil aynı zamanda kol uçlarında da kullanıldığı görülmektedir. TSM 13/305 envanter nolu kaftanın kol yırtmaçlarında kaftan ile aynı renk ipek iplik kullanılarak çarpına tekniği ile yapılmış dar dokumalar bulunmaktadır.

TSM 13/305 envanter nolu kaftanın kol yırtmaçları kaftan ile aynı renk ipek iplikle çarpına tekniğinde yapılmış dar dokuma şeritle süslenmiştir. Oval kalıplar üzerine, kaftanın rengine ipek iplikle balıksırtı şeklinde sarılmış düğmeleri ve ilmek biritleri ise, hem işlevsel hem de dekoratif amaçlı kullanılmıştır. (Resim 89, 90, 91)

Resim 89: Kapitoneli atlas kaftan kolunun çarpına şerit süslemeleri, TSM 13/305

Resim 90: Savayi kaftan kolunun çarpına şerit süslemeleri, TSM 13/554

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(13.05.2009- 28.07.2010)

Resim 91: Baskı ile desenlendirilmiş atlas kaftanın oval kalıplar üzerine balıksırtı şeklinde sarılmış düğme ve ilmek biritlerle süslenmesi, TSM 13/288

Resim 92: Aplike ile desenlendirilmiş atlas kaftanın silindir kalıplar üzerine gümüş klaptanla balıksırtı şeklinde sarılmış düğmelerle ve ilmek biritlerle süslenmesi, TSM 13/558

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(12-13.05.2009)

2.2.5. İşleme İle Yapılan Süslemeler

Osmanlı Sarayı'nda 15. ve 16. Yüzyıllardaki gösterişli yaşamın en belirgin özelliği olan işleme sanatının kısa zamanda bütün Anadolu'ya ve zamanla da Osmanlı kontrolündeki diğer ülkelere yayıldığı ve benimsendiği bilinmektedir.

“Birçok saltanat kıyafet ve döşemesi, klaptan ve ipek ipliğin yanı sıra değerli taşlarla da işlenmiştir. Bu, bir saray işleme loncasının üretimi olabilir. 1526 tarihli Ehl-i Hiref defterinde bir cema'at-ı zerduzan'dan söz edilir ve hepsi erkek olan beş zanaatkarın isimleri, kökenleri ve maaşları sıralanır. Erken tarihlere ait çok az sayıda gösterişli örnek günümüze gelmiştir. 1604 ile 1607 yılları arasında İstanbul'da yaşamış olan Venedik Büyükelçisi Ottoviano Bon, sultanın yatak odasındaki perdelerin inciler ve altın yaldızlı klaptanla işlenmiş Bursa kadifesinden, yatak perdelerinin incilerle işlenmiş Bursa kemhasından ve yastıkların altın klaptanla işlenmiş kemhadan olduğunu anlatmıştır.”⁹⁹

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde ve kaynaklarda incelenen kaftan örneklerinde, işlemeli kumaşlardan dikilen kaftana rastlanmamış, bu kumaşların daha çok entarilerde kullanılmış olduğu görülmüştür. Ancak incelenen kaftanlar tüm kaftanların yalnızca bir kısmını oluşturduğu için bu konuda genelleme yapmak mümkün değildir.

İncelenen Osmanlı padişah kaftanlarında işlemelerin daha çok bordürlerde kullanıldığı görülmektedir. Bu kaftanlara örnek olabilecek TSM 13/738 envanter nolu I. Süleyman'ın oğlu Mehmet'e ait tören kaftanının, ön kapama, yaka ve kol çevresi, altın dival işlemeli bordürle süslenmiştir. Saray zerduzlar tarafından yapıldığı düşünölen altın veya gümüş tellerle işlenmiş şeritlerle bezeli bu tören kaftanı oldukça ihtişamlı bir görünüme sahiptir. (Resim 93)

⁹⁹ Atasoy, Denny, Mackie, Tezcan, a.g.e., 200s.

Resim 93: I. Süleyman'ın oğlu Mehmet'e ait altın dival işleme* bordürlü tören kaftanı, TSM 13/738

Patricia Baker, Hülya Tezcan, Jennifer Wearden, **Silks for the Sultans**, Ertuğ&Kocabıyık (Borusan), İstanbul, 1996, s.83

Ehli Hıref defterlerinde adları “Cemaat-i Zerduzan-ı Hassa” olarak geçen zerdüzarlar, sırmakeşlerin üretmiş olduğu altın, gümüş telleri veya klaptanları kullanarak işleme yapmışlardır. Saray hanedanının giysilik kumaşlarının pek çoğunda altın, gümüş tellerin ve klaptanların kullanıldığı bilinmektedir. Bu teller, yalnızca dokuma kumaşlarda değil, aynı zamanda hanedan giysilerinin işlemelerinde de kullanılmıştır.

“Zerduz, haddeden geçirilmiş altın, gümüş, tel işleyen kişi, sırmacı veya bunlarla işlenmiş anlamına gelmektedir.”¹⁰⁰

Uğurlu, “Osmanlı Saray Dokumalarında İpek, Altın, Gümüş Kullanımı” adlı makalesinde altın ve gümüş işleme ipliğinin yapımını şu şekilde anlatmıştır:

“Levhalar arasındaki altın veya gümüş kurşun, altın dövücüler tarafından ince levha haline gelinceye kadar dövülür. Dokumacılıkta kullanılabilir duruma getirmek için de kurutulmuş

* Dival işleme: kadife, canfese, atlas ve tafta gibi kumaşlar üzerine mukavva kalıp kullanılarak yapılan sarma işi. (M. Şinasi Acar, **Osmanlıda Günlük Yaşam Nesneleri**, YEM Yayınları, İstanbul, 2011, 491s.)

¹⁰⁰ Ziya Şükün, **Farsça-Türkçe Lügat II**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1984, 1066 s.

*bağırsak üzerine yapıştırılır. Dar şeritler halinde kesilen altınlanmış bağırsak ipek, keten veya pamuk ipliklere sarılarak atkı veya işleme ipliği olarak kullanılmıştır.*¹⁰¹

16. ve 17. Yüzyılın ilk yarısında faaliyet gösteren Zerduzan-ı Hassa bölüğünün, 17. Yüzyılın son çeyreğinden sonra faaliyetinin durdurulduğu görülmektedir. 18. Yüzyıl defterlerinin tümünde grubun adı olmasına karşın herhangi bir çalışana yoktur ve gruba çalışması için çırak alınmamıştır.¹⁰² (Tablo 21)

Tablo 21: 16. ve 17. Yüzyılda Cemaat-i Zerduzan-ı Hassa grubunda çalışan sayısı

16.ve 17. Yüzyılda GruptaÇalışan Sayısı	1526	1545	1558	1596	1606	1624	1638	1650	1651	1654	1655	1656	1656	1688
Cemaat-i Zerduzan-ı Hassa	5	7	7	2	3	3	4	6	6	7	7	7	7	-
Şakirdan	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Bahattin Yaman, **Osmanlı Saray Sanatkarları, 18.Yüzyılda Ehl-i Hıref**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008, 49s.

Kaynaklarda yer alan bilgilere göre zerduzların çalışma mekanı, Saray'ın Birinci Avlusu'ndaki "cebehane" olarak kullanılmış olan Aya İrini Kilisesi'nin arka yan hasır işliklerin bitişiğindeki bölgededir.¹⁰³

2.2.6. Baskı İle Yapılan Süslemeler

Osmanlı Döneminde, çekmeli tezgahlarda dokunan oldukça değerli kumaşların yanında, gücü tezgahlarında dokunmuş çeşitli düz dokumalar, özellikle de atlaslar üretilip daha sonra bu kumaşlar baskı, dikiş veya applike ile desenlendirilmiştir.

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde ve kaynaklardan incelenen baskı ile desenlendirilmiş kaftan örneklerinde genellikle atlas kumaşın tercih edildiği görülmüştür. Bu teknikle, ince ancak çarpıcı desen etkileri yaratılmıştır. Bu desenler arasında, paralel çizgiler, serviler, kemerler, ağaçlar, tavus kuşu tüyleri, yıldızları

¹⁰¹ Aydın Uğurlu, "Osmanlı Saray Dokumalarında İpek, Altın, Gümüş Kullanımı", **Antik Dekor**, Sayı: 24, 1994, 94 s.

¹⁰² Yaman, **a.g.e.**, 2008, 49 s.

¹⁰³ **Y.a.g.e.**, 50 s.

çevreleyen dalgalı verev çizgiler, lale, yapraklar ve rozetler yer almaktadır. Presle oluşturulan bu baskılarda ısı kullanımı hakkında bilgiye rastlanmamıştır.

Resim 94 ve 95’te tüm yüzeyi baskı ile desenlendirilmiş atlas kumaştan dikilmiş olan kaftan örnekleri görülmektedir.

Resim 94: Baskı ile desenlendirilmiş atlas kaftan, TSM 13/197

Resim 95: Baskı ile desenlendirilmiş atlas kaftan detayı, TSM 13/842

Nurhan Atasoy Koleksiyonu’ndan, (<http://www.turkishculture.com> erişim: 03.01.2012)

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi’nde incelenen ve kaynaklarda yer alan kaftanların büyük çoğunluğunda pervaz kumaşlarının pres baskı ile desenlendirildiği ve bu desenlerin genellikle çizgili desenler olduğu görülmüştür. (Resim 96, 97)

Resim 96: Ay desen baskılı atlas kaftanın, baskı ile desenlendirilmiş atlas kumaştan dikilmiş etek ucu pervaz detayı , TSM13/598

Resim 97: Seraser kaftanın, baskı ile desenlendirilmiş atlas kumaştan dikilmiş yaka ve ön kapama pervaz detayı, TSM13/595

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(28.07.2010)

“1960’larda İran’da, kadifeleri bezemek için kullanılan bir başka yöntem, Hans Wulff tarafından anlatılmıştır. Bu iş, dokumacının yardımcularından biri olan son işlemci tarafından yapılır. Bu kişi dokunmuş kumaşı tezgahın altına düzgün bir tahtanın üzerine koyar. Yaklaşık kırk altı santimetre uzunluğunda ve uçlarında değişik cilalı profiller olan çeşitli tahta aletleri vardır. Bunlardan bir tanesini, kuvvetli bir şekilde kadifenin yüzeyine ileri geri bastırırken, kumaşın eninde sağa doğru kayarak bazı havları ezip bazılarını da olduğu gibi bırakarak yüzeyde hoş bir etki yaratır. Kumaş bu şekilde bezenene kadar, kadifenin tüm yüzeyini bu işleme tabi tutar. Osmanlı Türkiye’sinde desenli kadifeler üretmek için buna benzer bir yöntemin kullanıldığını kolayca varsayabiliriz.”¹⁰⁴

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi’nde ve kaynaklarda yer alan kaftan örneklerinde baskı ile desenlendirilmiş kadife kaftana rastlamak mümkün olmamış, ancak tekniğin görülebilmesi için, baskı ile desenlendirilmiş kadife şalvar incelenmiştir. TSM 13/406 envanter nolu kadife şalvarın tüm yüzeyi, baskı tekniği ile oluşturulmuş ay ve geometrik motiflerle bezelidir. (Resim 98)

¹⁰⁴ Atasoy, Denny, Mackie, Tezcan, a.g.e., 200s.

Resim 98: Baskı ile desenlendirilmiş kadife şalvar, TSM 13/406

Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.
(12.05.2009)

Düz dokunmuş ipek kumaşlara uygulanan baskı çeşitlerinden biri de altın ve gümüş basma yöntemidir. (Resim 99,100)

“Desensiz ipek ve gümüş boya basma yöntemi, 1582 tarihli Surname metninde kaydedilmiştir. İranlı zanaatkarların, tafta ve atlas üzerine, altın kabartma desenli kemha izlenimi vermek için, benzer bir teknik kullandıkları da kaydedilmiştir.”

Resim 99: Gümüş baskılı üç benek motifli kaftan, TSM13/198

Resim 100: Gümüş baskılı üç benek motifli kaftan, TSM13/205

Nurhan Atasoy Koleksiyonu'ndan, (<http://www.turkishculture.com> erişim: 02.01.2012)

Osmanlı kaftan kumaşlarında kullanılan diğer bir baskı yöntemi ise hareli kumaş üretimidir.

“1550’lerde, Macar Büyükelçisi Ogier Ghiselinde Busbecq, Ankara’dan gelen dokunmuş keçi kılı yani sof kumaş üzerine hareli desen yapmak için uygulanan yöntemi anlatmıştır. Büyükelçi kumaşa, boyanıp içine konduğu preste, üzerine akan suyun dalgalarıyla hareli etkisi verildiğini anlatır ve çok geniş dalgaların en iyi ve en seçkin desenler olduklarını da ekler. Eğer bu dalgalar çok küçük ve değişken boylarda ise veya birbirinin içine geçmişse, o kumaşın defolu olarak kabul edildiğini belirten Busbecq, bu kumaşlara birkaç altın daha az değer biçildiğini söyler ve hareli sofun yüksek konumdaki daha yaşlı Türkler arasında bir ayrıcalık göstergesi olarak kabul edildiğini bildirir. Busbecq’in anlattıkları, Avrupalıların kumaşa oyulmuş merdanelerle baskı yaparak hareli desen elde etme tekniklerine benzer.”¹⁰⁵

Yukarıda Osmanlı Padişah kaftanlarında kullanılan süsleme öğeleri hakkında verilen bilgiler doğrultusunda, Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi’nde incelenmiş olan 28 adet kaftanda hangi süsleme öğelerinin kullanılmış olduğu 22, 22, 24, 25 nolu tablolarla belirtilmeye çalışılmıştır.

¹⁰⁵ Atasoy, Denny, Mackie, Tezcan, **a.g.e.**, 200 s.

Tablo 22: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 15. yy. kaftanlarına ait süsleme öğeleri tablosu

TSM PADİŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞ DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 15.YY KAFTANLARINA AİT SÜSLEME ÖGELERİ TABLOSU	Envanter no: 13/9	Envanter no: 13/13	Envanter no: 13/525	Envanter no: 13/38				
								
Kapitone								
Aplike								
Astar süslemesi								
Pervaz süslemesi	x							
Köşe bezemesi								
Kürkle yapılan süslemeler		x (içi ve yakası kürkle kaplı)						
İbrişim Kordonla yapılan süslemeler								
Dar Dokuma şeritlerle yapılan süslemeler								
Çaprastla yapılan süslemeler								
İlmek Birit ve Düğümlerle yapılan süslemeler	x	x	x	x				
Baskı ile yapılan süslemeler	x(pervaz)							
İşleme ile yapılan süslemeler								

Tablo 23: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 16. yy. kaftanlarına ait süsleme öğeleri tablosu

TSM PADİŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞ DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 16.YY KAFTANLARINA AİT SÜSLEME ÖGELERİ TABLOSU	Envanter no: 13/966	Envanter no: 13/41	Envanter no: 13/234	Envanter no: 13/39	Envanter no: 13/46	Envanter no: 13/932	Envanter no: 13/40	Envanter no: 13/866
								
Kapitone		x			x		x	
Aplike			x(köşe bezemesi)					
Astar süslemesi				x				
Pervaz süslemesi	x	x	x	x	x	x	x	x
Köşe bezemesi			x					
Kürkle yapılan süslemeler						x (içi ve yakası kürkle kaplı)		
İbrişim kordonla yapılan süslemeler								
Dar Dokuma Şeritlerle yapılan süslemeler			x (astar ve pervaz birleşiminde)					
Çaprazla yapılan süslemeler	x	x	x	x	x	x		
İlmek Birit ve Düğümlerle yapılan süslemeler							x	x
Baskı ile yapılan süslemeler	x(pervaz)	x(pervaz)	x(pervaz)	x(pervaz)(astar)	x(pervaz)	x(pervaz)		
İşleme ile yapılan süslemeler								

Tablo 24: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 17. yy. kaftanlarına ait süsleme öğeleri tablosu

TSM PADİŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞ DEPOSU ARŞİVİNDE İNCELENMİŞ 17.YY KAFTANLARINA AİT SÜSLEME ÖGELERİ TABLOSU	Envanter no: 13/514	Envanter no: 13/297	Envanter no: 13/305	Envanter no: 13/500	Envanter no: 13/829	Envanter no: 13/365	Envanter no: 13/360	Envanter no: 13/839	Envanter no: 13/265	Envanter no: 13/288
										
Kapitone										
Aplike	x				X (astarda)					
Astar süslemesi					X					
Pervaz süslemesi	x	x		x	x	x	x	x		
Köşe bezemesi					x					
Kürkle yapılan süslemeler										
İbrişim Kordonlarla yapılan süslemeler	x (astar ve pervaz birleşim yerinde)	x (pervaz kenarlarında)								x (astar ve pervaz birleşim yerinde)
Dar Dokuma Şeritlerle yapılan süslemeler	x (kaftanın iç dikişlerinin üzerine kapatmakta)	x (kaftanın iç dikişlerinin üzerine kapatmakta)		x (astar ve pervaz birleşim yerlerinde)			x (astar ve pervaz birleşim yerlerinde)	x (astar ve pervaz birleşim yerlerinde)		
Çaprazlarla yapılan süslemeler							x			
İlmek Birit ve Düğmelerle yapılan süslemeler	x		x		x	x				x
Baskı ile yapılan süslemeler	x(pervaz)	x(pervaz)		x(pervaz)		x(pervaz)	x(pervaz)	x(pervaz)		x(kaftan kumaşında)
İşleme ile yapılan süslemeler										

Tablo 25: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nde incelenmiş 18. yy. kaftanlarına ait süsleme öğeleri tablosu

TSM PADİŞAH GIYSİLERİ VE KUMAŞ DEPOSU ARŞIVİNDE İNCELENMİŞ 18.YY KAFTANLARINA AİT SÜSLEME ÖGELERİ TABLOSU	Envanter no: 13/558	Envanter no: 13/598	Envanter no: 13/554	Envanter no: 13/584	Envanter no: 13/626	Envanter no: 13/595			
									
Kapitone									
Aplike	x			x(köşe bezemesi)					
Astar süslemesi				x					
Pervaz süslemesi	x	x		x		x			
Köşe bezemesi				x					
Kürkle yapılan süslemeler									
İbrişim Kordon	X(astar ve pervaz birleşim yerinde)	X(astar ve pervaz birleşim yerinde)		X(astar ve pervaz birleşim yerinde)					
Dar Dokuma Şerit	X(kaftanın iç dikişlerinin üzerini kapatmakta)	X(kaftanın iç dikişlerinin üzerini kapatmakta)							
Çaprast		x		x		x			
İlmek Birir ve Düğmelerle yapılan süslemeler	x		x		x				
Baskı ile yapılan süslemeler	x(kaftan kumaşı)(pervaz)	x(kaftan kumaşı)(pervaz)		x(astar)(pervaz)		x(pervaz)			
İşleme ile yapılan süslemeler									

Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 15. Yüzyıl'a ait 4 adet kaftanın süsleme öğeleri tablosunda; (Bkz. Tablo 22)

Kaftanların tümünün kapamasında ilmek birit ve düğmeler kullanılmıştır. İlmek birit ve düğmeler işlevselliğinin yanında kaftana görsel açıdan da zenginlik kazandırmıştır. TSM 13/9 envanter nolu kaftanda baskı ile desenlendirilmiş pervaz süslemesi bulunmaktadır. İçi kürk kaplı TSM 13/13 envanter nolu kaftanın yaka ve omuzları ise kürkle süslenmiştir.

TSM Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 16. Yüzyıla ait 8 adet kaftanın süsleme öğeleri tablosunda; (Bkz. Tablo 23)

3 adet kaftanın kapitoneli olduğu görülmektedir. Kapitone dikişlerinin asıl amacı kaftan kumaşı ile astarın içine kaplanan pamuğun kaymasını önlemek olsa da görsel olarak kaftan kumaşına hoş bir görünüm ve doku kazandırmaktadır.

TSM 13/39 envanter nolu kaftanın astarının baskı ile oluşturulmuş çizgili desenlerle bezeli olduğu görülmektedir. Bunun dışında 8 adet kaftanın pervazı da baskı ile desenlendirilmiştir.

TSM 13/234 envanter nolu kaftanın sağ etek ucunda, pervazın köşesinde aplike ile oluşturulmuş köşe bezemesi bulunmaktadır.

6 adet kaftanın kapaması çapraştardan, 2 tanesinin ise ilmek birit ve düğmelerden oluşmaktadır. Çapraştar, birit düğme ve ilikler işlevsel özelliklerinin yanında, kaftanların en önemli süsleme öğelerindedir.

TSM Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 17. Yüzyıla ait 10 adet kaftanın süsleme öğeleri tablosunda; (Bkz. Tablo 24)

2 adet kaftanda aplike süslemeleri görülmektedir. TSM 13/514 envanter nolu kaftanın tüm yüzeyi aplike ile desenlendirilirken, TSM 13/829 envanter nolu kaftanın astarı aplike ile süslenmiştir.

7 adet kaftanın pervazı baskı ile desenlendirilmiştir. 3 adet kaftanın astar ile pervaz birleşim yerleri ibrişim kordonlarla süslenmiştir.

5 adet kaftanın iç dikişlerinin üzeri dar dokuma şeritlerle kaplanmış, kaftanın içine oldukça estetik bir görünüm kazandırmıştır.

4 adet kaftanın kapamasında ilmek ve birit, 1 adet kaftanın kapamasında çaprazlar görülmektedir.

6 adet kaftanın pervazı baskı ile desenlendirilmiş, TSM 13/288 envanter nolu kaftanın ise kaftan kumaşı baskı ile desenlendirilmiştir.

TSM Padişah Giysileri Arşivi'nde incelenmiş 18. Yüzyıla ait 6 adet kaftanın süsleme öğeleri tablosunda ise; (Bkz. Tablo 25)

TSM 13/558 envanter nolu kaftanın tümü applike ile desenlendirilmiştir. Ayrıca kaftanın kumaşı baskı ile bezelidir.

TSM 13/584 envanter nolu kaftanın astarı ve pervazı, 3 adet kaftanın da pervazı baskı ile desenlendirilmiştir. Ayrıca sağ etek ucunda pervaz köşesinde applike ile oluşturulmuş köşe motifi bulunmaktadır.

3 adet kaftanın pervaz ve astar birleşim yeri ibrişim kordon ile süslenmiştir.

TSM 13/558 ve TSM 13/598 envanter nolu kaftanların iç dikişlerinin üzeri dar dokuma şeritlerle kaplanmıştır.

3 adet kaftanın kapamasında çapraz, diğer 3 adet kaftanın kapamasında ise ilmek birit ve düğme kullanılmıştır.

İncelenmiş olan 28 adet kaftanda kullanılan süsleme öğelerine bakıldığında, süsleme öğesi olarak kapitone, applike, astar ve pervaz süslemeleri, köşe bezemesi, kürkle yapılan süslemeler, ibrişim kordonla, dar dokuma şeritlerle, çapraz, ilmek birit ve düğmelerle ve baskı ile yapılan süslemeler görülmektedir.

İncelenen kaftanların 17 tanesinin pervazının baskı ile desenlendirildiği ve tümünün çizgi desenli oldukları dikkati çekmektedir. Baskı ile çizgi deseni verilmiş bu kumaşlara taraklı atlas veya taraklı canfes denilmekte ve çizgi aralıkları farklılık göstermektedir.

İncelenen TSM 13/234, TSM 13/584 nolu kaftanların sağ etek ucunda, TSM 13/829 envanter nolu kaftanın ise hem sağ hem de sol etek ucunda applike ile oluşturulmuş köşe bezemeleri dikkati çekmektedir. Bazı kaynaklarda terzi damgası olarak da yer alan bu bezemelerin kaftana hoş bir görünüm kazandırdığı açıktır.

Özellikle astarsız veya yarım astarlı (yalnızca üst beden) kaftanların iç dikişlerinin üzeri dar dokuma şeritlerle kapatılmıştır. Farklı renklerdeki şeritlerle yapılan bu işlem, kaftanın içine oldukça estetik bir görünüm kazandırmaktadır. Bunun yanında incelenen kaftanların 6 tanesinin pervaz ve astarın birleşim yerlerinin çevresinde yer alan ibrişim kordon süslemeleri hem rengi hem de dokusuyla kaftana estetik bir zenginlik kazandırmaktadır.

Dar bir dokuma çeşidi olan çaprastlar 10 adet kaftanda kullanılmıştır. Kaftanın en önemli süsleme öğelerinden biri olan çaprastların, kalıplar üzerine ipek ipliklerle veya klaptanlarla sarılmış düğmeleri de kaftanların vazgeçilmez süsleme öğelerinden olmuştur.

Kaftan kumaşının ve astarın arasına pamuk yerleştirilmesi ve belli aralıklarla ince ince dikilmesiyle oluşan kapitone, işlevsel olarak kaftanın sıcak tutması amacıyla uygulanmış ancak dikişlerinin görünümü ve dokusuyla kaftana estetik bir görünüm de kazandırmıştır. Genellikle düz kumaşlı kaftanlarda rastlanan kapitonenin, TSM 13/41 envanter nolu kaftanda desenli kumaş üzerine uygulandığı görülmüştür.

Muhteşem güzellikteki kumaşlarıyla uyum içinde kullanılmış olan süsleme öğelerinin, Osmanlı Padişah kaftanlarına çok daha ihtişamlı bir görünüm kazandırdığı açıktır.

3. BÖLÜM

YENİ BAKIŞ, YENİ YORUMUYLA OSMANLI KAFTANLARI

3. 1. Osmanlı Kaftanlarının Günümüz Giyim Modasında ve Çağdaş Tekstil Sanatında Kullanımına Örnekler

Anadolu topraklarını merkez edinin yaklaşık 600 yıl boyunca varlığını sürdürmüş, dönemin en büyük devletlerinden biri olan Osmanlı İmparatorluğu'nun temel giysisi olan kaftanlar, ihtişamıyla tüm dünyaya adını duyurmuş ve İmparatorluğun simgesi haline gelmiştir.

Gücün, statünün sembolü olan Osmanlı kaftanları, kültürümüzü yansıtan muhteşem kumaşları, desenleri ve formlarıyla, dünya modasına ve çağdaş tekstil sanatına her daim ilham kaynağı olmuş ve bu özelliğiyle zamansız giysi olarak da adlandırılmıştır.

Osmanlı kaftanları, dünyaca ünlü moda tasarımcılarının yorumlarıyla zaman zaman moda trendlerinde yerini almıştır. Lübnan asıllı moda tasarımcısı Elie Saab'ın Paris'te tanıttığı 2012-2013 Sonbahar-Kış koleksiyonu Osmanlı etkileri taşımaktadır. İşlemeli siyah dantel elbisenin ön açıklığı kaftan görünümündedir. Altın rengi desenlerle bezeli ceketler de kaftan formunun etkisi göze çarpmaktadır. (Resim 101) Anna Sui, 2012 Sonbahar koleksiyonunda ipek kumaştan hazırladığı elbiselerde geniş kesimli kaftan formunu kullanmıştır. (Resim 102) Badgley Mischka'nın 2013 Kış koleksiyonunda kaftan formundaki ceketler dikkat çekmektedir. (Resim 103) Ceketlerin yaka ve ön kapaması işleme ve aplikelerle bezelidir. İngiliz tasarımcı Peter Som'un Londra'da tanıttığı 2005 Kış sezonuna ait koleksiyonundaki kaftan formundaki paltoları dikkat çekmektedir. (Resim 104) Yurtdışında ülkemizi başarıyla temsil eden Atıl Kutoğlu, Londra'da büyük ses uyandıran 2006/2007 Sonbahar Kış koleksiyonunda modern kesimli kaftanlara ve Osmanlı motiflerine yer vermiştir. (Resim 105) Dries Van Noten'in Paris'te tanıttığı ve basında "Turkish Delight" adı ile geçen 2006/2007 Sonbahar Kış koleksiyonunda, Osmanlı kaftan desenlerinin ve formunun izleri görülmektedir. (Resim 106)

Resim 101: Elie Saab'ın 2012-2013 Sonbahar-Kış koleksiyonunda yer alan Osmanlı motifli, kaftan formundaki elbise ve ceketler

<http://www.style.com/fashionshows/review/F2012CTR-ESAAB/> Erişim: 05.06.2012

Resim 102: Anna Sui'nin 2012 Sonbahar koleksiyonunda yer alan kaftan formundaki elbiseler

<http://www.style.com/fashionshows/review/> Erişim: 05.06.2012

Resim 103: Badgley Mischka'nın 2013 Kış koleksiyonunda yer alan kaftan formundaki ceketler

<http://www.style.com/fashionshows/review/> / Erişim: 05.06.2012

Resim 104: Peter Som'un 2005 Kış koleksiyonunda yer alan kaftan formundaki kabanlar

<http://www.style.com/fashionshows/complete/slideshow/> Erişim: 05.06.2012

Resim 105: Atıl Kutoğlu'nun 2006/2007 Sonbahar Kış koleksiyonunda yer alan kaftan motif ve formundan etkilenecek hazırladığı ceketler

<http://style-boom.blogspot.com/2010/08/ifw-atl-kutoglu.html> Erişim: 05.06.2012

Resim 106: Dries Van Noten 'in 2006 Kış koleksiyonunda yer alan kaftan motif ve formunun etkilerini taşıyan kaban ve elbiseler

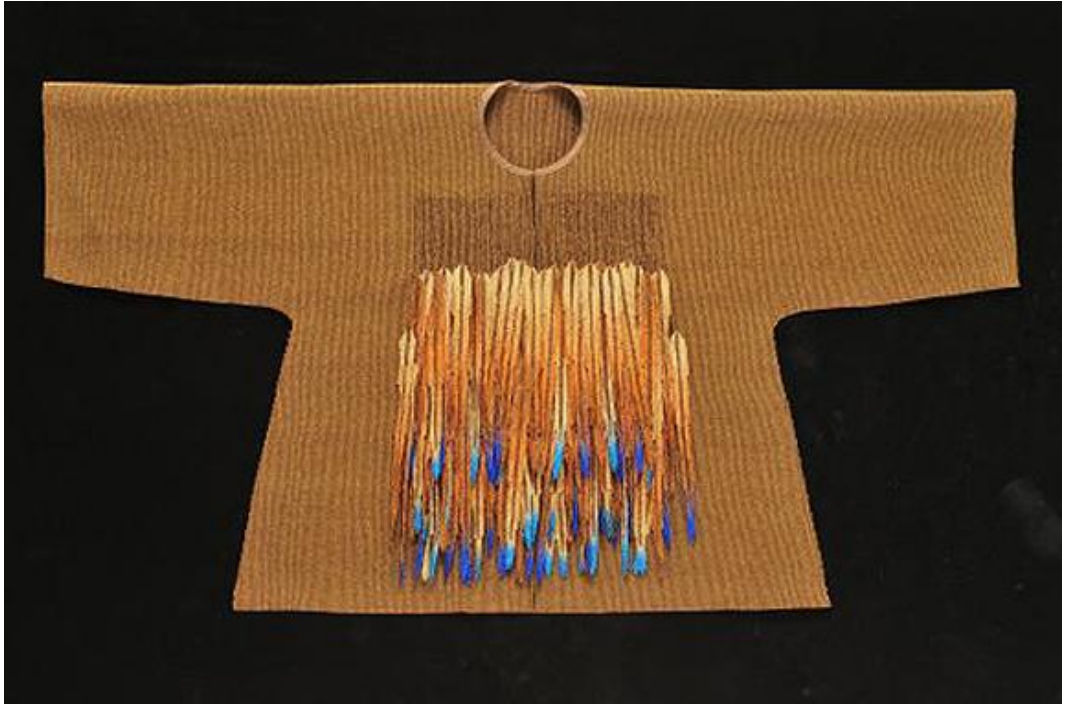
<http://www.style.com/fashionshows/complete/slideshow> Erişim: 05.06.2012

Çağdaş Tekstil sanatçıları ise, Osmanlı kaftanlarını farklı malzemelerle yorumlayarak modern ve farklı bir bakış açısı sunmuşlardır. Kaftan formunun çağdaş tekstil sanatında kullanımına örnek olarak; Resim 107' de Lorie Johnson adlı tekstil sanatçısının kaftan formundaki keçe çalışmaları, Resim 108 ve 109'da Jon Eric Riis'e ait kaftan formundaki tapestry giysiler, Resim 110'da Jean Williams Cacicedo'ya ait kaftan formundaki keçe giysiler Resim 111 ve 112' de ise Joanna John Koleksiyonu'na ait kaftan formundaki çalışmalar yer almaktadır. Ceketlerde görülen farklı renklerdeki astar ve pervazlar da yine kaftanlardan esinlenen bir özellik olarak dikkati çekmektedir.

Resim 107: Kaftan formunda keçe giysiler, Lorie Johnson

Katherine Duncan Aimone, **The Fiberarts Book of Wearable Art**, Lark Books-A Division of Sterling Publishing Co., Inc. New York, 2002, 140 s.

Resim 108: "Freedom's Price", tapestry tekniği ile oluşturulmuş kaftan formunda ceket,
Jon Eric Riis

Resim 109: "Blue-tipped Feather Coat", tapestry tekniği ile oluşturulmuş kaftan formunda ceket,
Jon Eric Riis

Sunita Patterson; "Jon Eric Riis's Tapestry Coats" **Fiber Arts**, Contemporary Textile Art and Craft, Nov/Dec, Interweave Press LLC, printed in U.S.A., 2006, 41 s.

<http://www.jonericriis-studio.com/gallery/gallery10.html>, Erişim: 05.06.2012

Resim 110: Kaftan formunda keçe giysiler, Jean Williams Cacicedo

Katherine Duncan Aimone, **The Fiberarts Book of Wearable Art**, Lark Books-A Division of Sterling Publishing Co., Inc. New York, 2002, 144 s.

Resim 111: Kaftan formunda kabanlar, Joanna John Koleksiyonu'ndan

<http://handeyemagazine.com/content/suit-your-mood>, Erişim: 30.05.2012

Resim 112: Kaftan formunda ceketler, Joanna John Koleksiyonu'ndan

<http://handeyemagazine.com/content/suit-your-mood>, Erişim: 30.05.2012

3. 2. Giyilebilir Sanat Kapsamında Kaftan Tasarım ve Uygulamaları

Tüm dünya tekstil sanatçılarına ve tasarımcılarına ilham kaynağı olan Osmanlı kaftanları, tez kapsamında hazırlanan uygulama çalışmalarında günümüz kumaşları ve süsleme öğeleriyle yorumlanmıştır. Kaftanların genel form özelliği korunup, kumaş ve süslemelerde yeni bakış açıları yakalanarak, gelenekselle güncel arasında bir bağ kurulmaya çalışılmıştır.

Giyilebilir Sanat (Wearable Art) kapsamında hazırlanan uygulama çalışmaları, padişah kaftanlarının form özellikleri, dikiş teknikleri ve süsleme öğelerinden ilham alınarak tasarlanmıştır. Hazırlanan kaftanlarda beden kumaşı olarak 10 oz (33.91 g/m²) %100 pamuklu denim, pervaz kumaşı olarak muare ve ipek şantuk, süslemelerinde ise sentetik lifli preslenmiş dokumasız kumaş (nonwoven) kullanılmıştır. Bu kumaşlara tekstil sektöründe endüstriyel keçe denmektedir. Fakat keçenin orijinal lifi yün olduğundan dolayı yukarıdaki isim tercih edilmiştir.

“Pelenk” isimli birinci uygulama çalışmasında, bazı padişah kaftanlarında rastlanan ve oldukça dikkat çeken beden ve kol yırtmaçlarından esinlenilmiştir. (Resim 113,114, 115, 116)

Resim 113: Seraser kaftanın beden yırtmaç detayı, TSM 13/9

Resim 114: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Pelenk” isimli kaftanın beden yırtmaç detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Resim 113: Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi’nden fotoğraflanmıştır. (14. 05.2009)

Resim 114: Yrd.Doç.Dr. Sadık Tümay tarafından fotoğraflanmıştır. (06.07.2012)

Resim 115: Baskı ile desenlendirilmiş atlas kaftanın kol yırtmaç detayı, TSM 13/288

Resim 116: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Pelenk” isimli kaftanın kol yırtmaç detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Resim 115: Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi’nden fotoğraflanmıştır. (15. 05.2009)

Resim 116: Özgün tasarım, Yrd.Doç.Dr. Sadık Tümay tarafından fotoğraflanmıştır. (06.07.2012)

Sağ ön bedende, arka ortada, arka etek ucunda ve kollarda yırtmaçlar açılmıştır. Ön ve arka ortadaki yırtmaçlara pili şeklinde katlanarak yerleştirilmiş altın rengi muare kumaş, kudret sembolü olan kaplan postu çizgisi (pelenk) motifini temsil etmektedir. Uzun kollu kaftanın sağ ve sol kolunda yer alan ilik yırtmaçlarda ilmek birit ve düğme bulunmaktadır. İlmek birit ve düğmeler, altın rengi üç bükümlü simli iplikle hazırlanmıştır. Yakası sıfır yaka olup, kırmızı muare kumaşla çevrilmiştir. Uygulama çalışmasının sol ön bedeninde altın rengi muare kumaştan hazırlanmış 1 cm'lik biye yer almaktadır. Ön kapamada kaftanların en belirgin kapama özelliklerinden olan çaprastlar bulunmaktadır. Çaprastlar, altın rengi telle tüp şeklinde örülmüş şeritlerden oluşturulmuştur. Ön kapama, arka yaka kol ve etek ucu çevresi kırmızı muare kumaşla pervazlanmış ve pervaz çevresi altın rengi ince dokuma şeritle süslenmiştir.

Pelenk adlı uygulama çalışmasının dikiminde makine ve el dikişleri kullanılmıştır. Kalıp parçalarının kenarlarında sürfile dikişi, birleştirilmesinde düz makine dikişi kullanılmıştır. Pervaz kenarları elde yapılan ara dikişle tutturulmuştur. Pervaz kenarlarını çevreleyen kırmızı dar dokuma şerit elde sürfile dikişi ve düz dikişle pervaza sabitlenmiştir. Çalışmanın ön kapama ve etek ucunu çevresindeki simli iplikle yapılan düz dikiş süsleme amaçlı kullanılmıştır.

“Rumi” isimli ikinci uygulama çalışmasında padişah kaftanlarının en önemli süsleme öğelerinden biri olan aplikelerden esinlenilmiştir. (Resim 117, 118)

Resim 117: Şehzade Korkut'a ait İtalyan kadife kaftanın astar detayı, TSM 13/829

Resim 118: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan "Rumi" isimli kaftanın applike detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Resim 117: Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır. (14.05.2009)

Resim 118: Yrd.Doç.Dr. Sadık Tümay tarafından fotoğraflanmıştır. (06.07.2012)

Rumi motifli aplikeler, ipek şantuk ve sentetik lifli dokumasız kumaşın (nonwoven) lazerle kesilmesiyle oluşturulmuş ve kaftanın sağ etek ucuna, kollarına ve arka ortaya oturtma tekniğiyle applike edilmiştir. Kolları kısa olan uygulama çalışmasının kol uçlarında Osmanlı kaftanlarına has bir özellik olan oyuntular bulunmaktadır. Uygulama çalışmasının sağ ön ve arka bedeninde ipek şantuk kumaştan yapılmış ince bir biye, ön ve arka bedeninde ikişer adet yırtmaç yer almaktadır. Yakası sıfır yaka olup, altın rengi muare kumaşla çevrilmiştir. Ön kapamada 6 adet ilmek birit ve düğme bulunmaktadır. İlik birit ve düğmeler, altın rengi üç bükümlü simli iplikle hazırlanmıştır. Ön kapama, arka yaka kol ve etek ucu çevresi altın rengi muare kumaşla pervazlanmış ve pervaz çevresi vişne renkli ince dokuma şeritle süslenmiştir.

"Rumi" isimli uygulama çalışmasının dikiminde makine ve el dikişleri kullanılmıştır. Kalıp parçalarının kenarlarında sürfile dikişi, birleştirilmesinde düz makine dikişi kullanılmıştır. Kaftanı süsleyen applike parçaları elde yapılan ara dikişle sabitlenmiştir. Tüm pervaz kenarları da elde yapılan ara dikişle tutturulmuştur.

Pervaz kenarlarını çevreleyen kırmızı dar dokuma şerit elde sürfile dikişi ve düz dikişle pervaza sabitlenmiştir. Çalışmanın ön kapama ve etek ucunu çevresindeki simli iplikle yapılan düz dikiş süsleme amaçlı kullanılmıştır.

“Üç benek” isimli üçüncü uygulama çalışmasında, özellikle kışlık kaftanlarda kullanılan kapitone dikişlerinden etkilenilmiştir. (Resim 119,120)

Resim 119: Altın rengi atlas kaftan, kapitone dikiş detayı, TSM 13/305

Resim 120: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan, “Üç benek” isimli kaftanın kapitone aplike detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

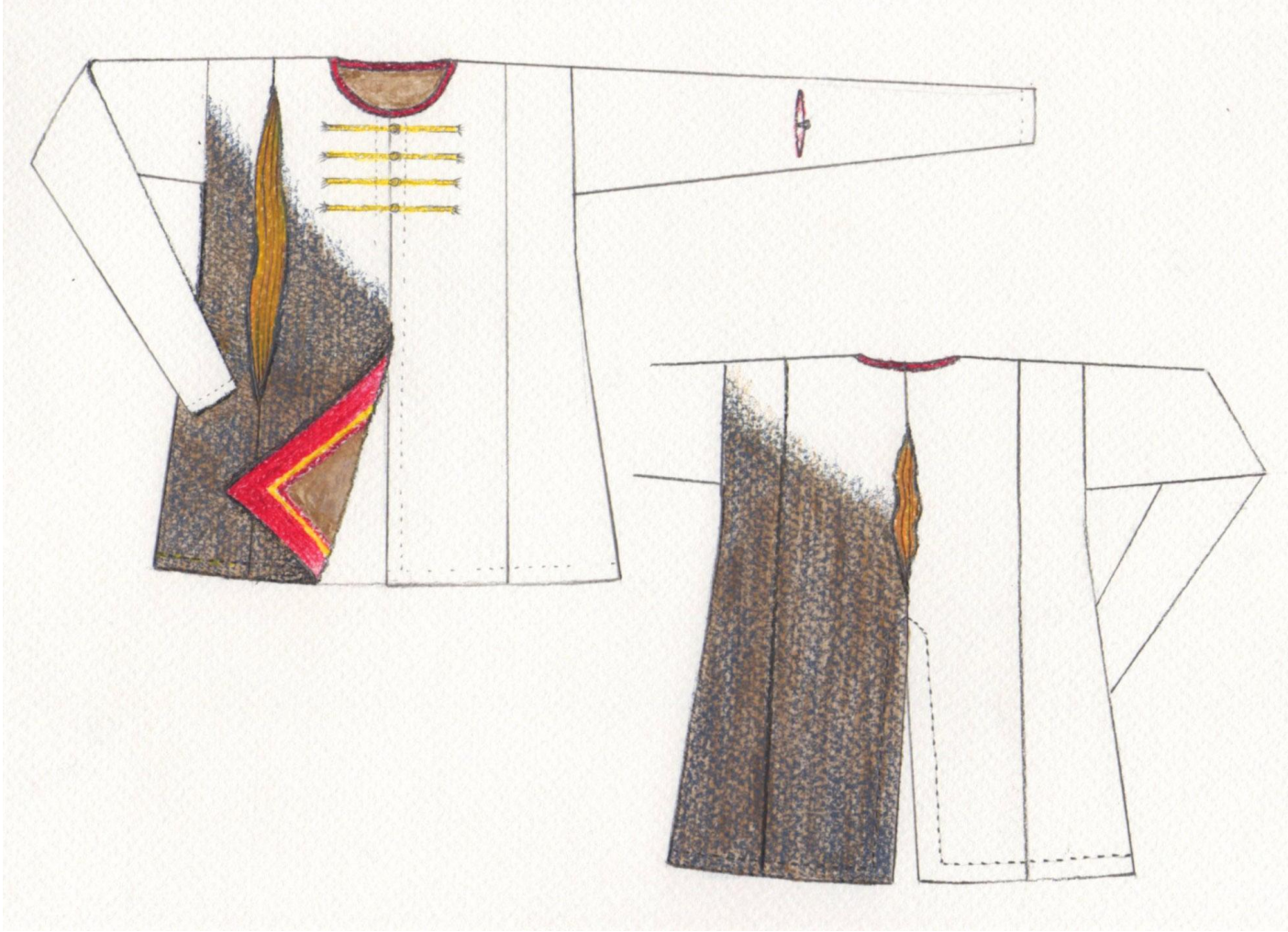
Resim 119: Topkapı Sarayı Müzesi, Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi'nden fotoğraflanmıştır.(12.05.2009)

Resim 120: Yrd.Doç.Dr. Sadık Tümay tarafından fotoğraflanmıştır. (06.07.2012)

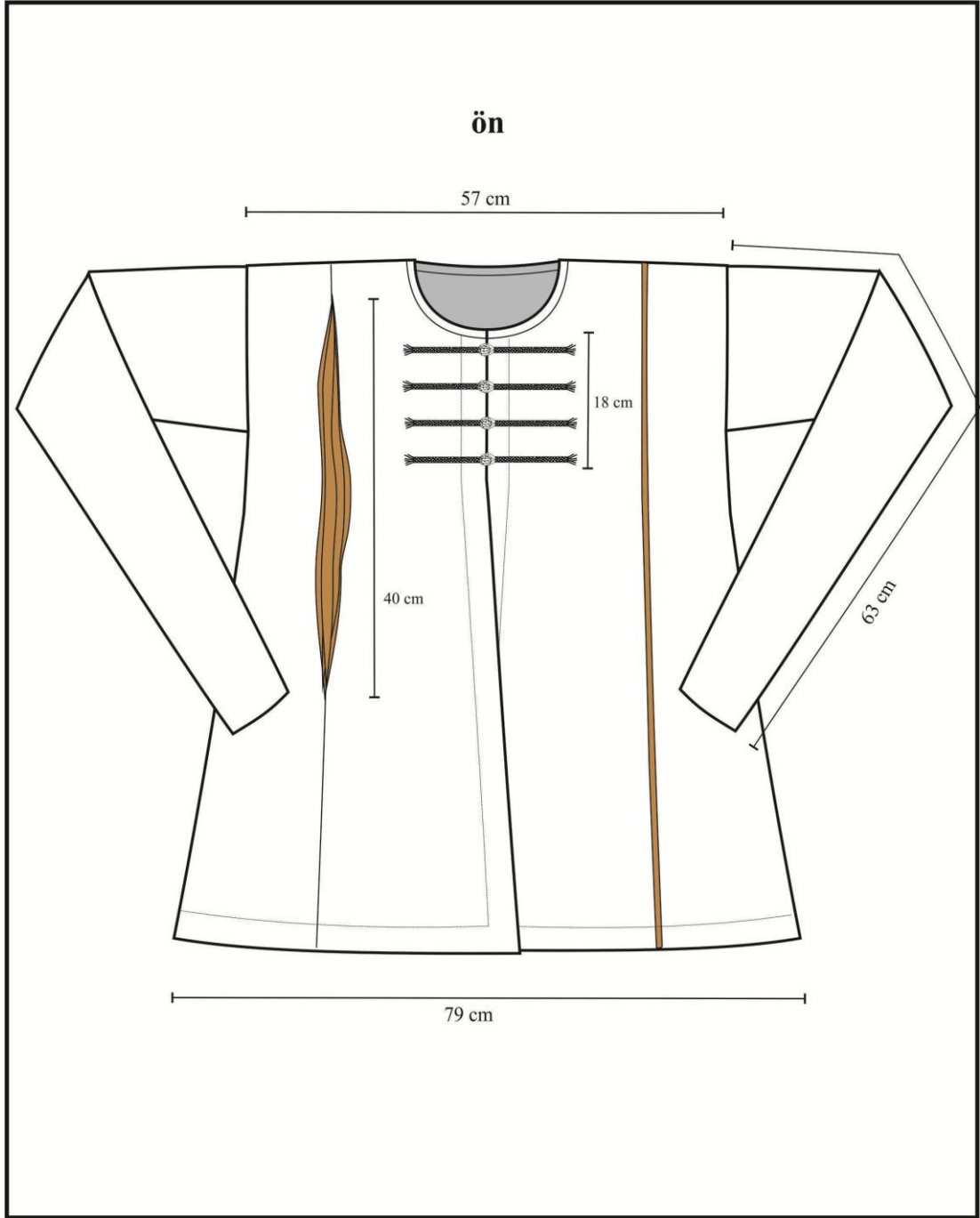
Kaftanın üzerine oturtma tekniğiyle applike edilmiş üç benek motiflerinin içi elyafla kaplanmış, kapitone dikişleriyle bezenmiştir. Üç benek şeklinde oluşturulmuş applike parçaları kırmızı, mor ve altın renkli muare kumaşlara tutturulmuş, bu kumaşlar aplikelere renkli bir görünüm kazandırmıştır. Uygulama çalışmasının sağ ön ve arka bedeninde denim kumaşın tersi kullanılmıştır. Yakası sıfır yaka olup, krem rengi ipek şantuk kumaşla çevrilmiştir. Ön bedende 4 adet ilmek birit ve düğmeler bulunmaktadır. İlmek birit ve düğmeler dört farklı renkte dikiş ipliğiyle hazırlanmıştır. Ön kapama, arka yaka kol ve etek ucu çevresi krem rengi ipek şantukla pervazlanmıştır.

“Üç benek” isimli uygulama çalışmasının dikiminde makine ve el dikişleri kullanılmıştır. Kalıp parçalarının kenarlarında sürfile dikiş, birleştirilmesinde düz makine dikiş kullanılmıştır. Kaftanı süsleyen applike parçalarının içleri elyafı kaplı olup, üzerlerine elde ince el dikişle süslemeler yapılmıştır. Tüm pervaz kenarları da elde yapılan ara dikişle tutturulmuştur.

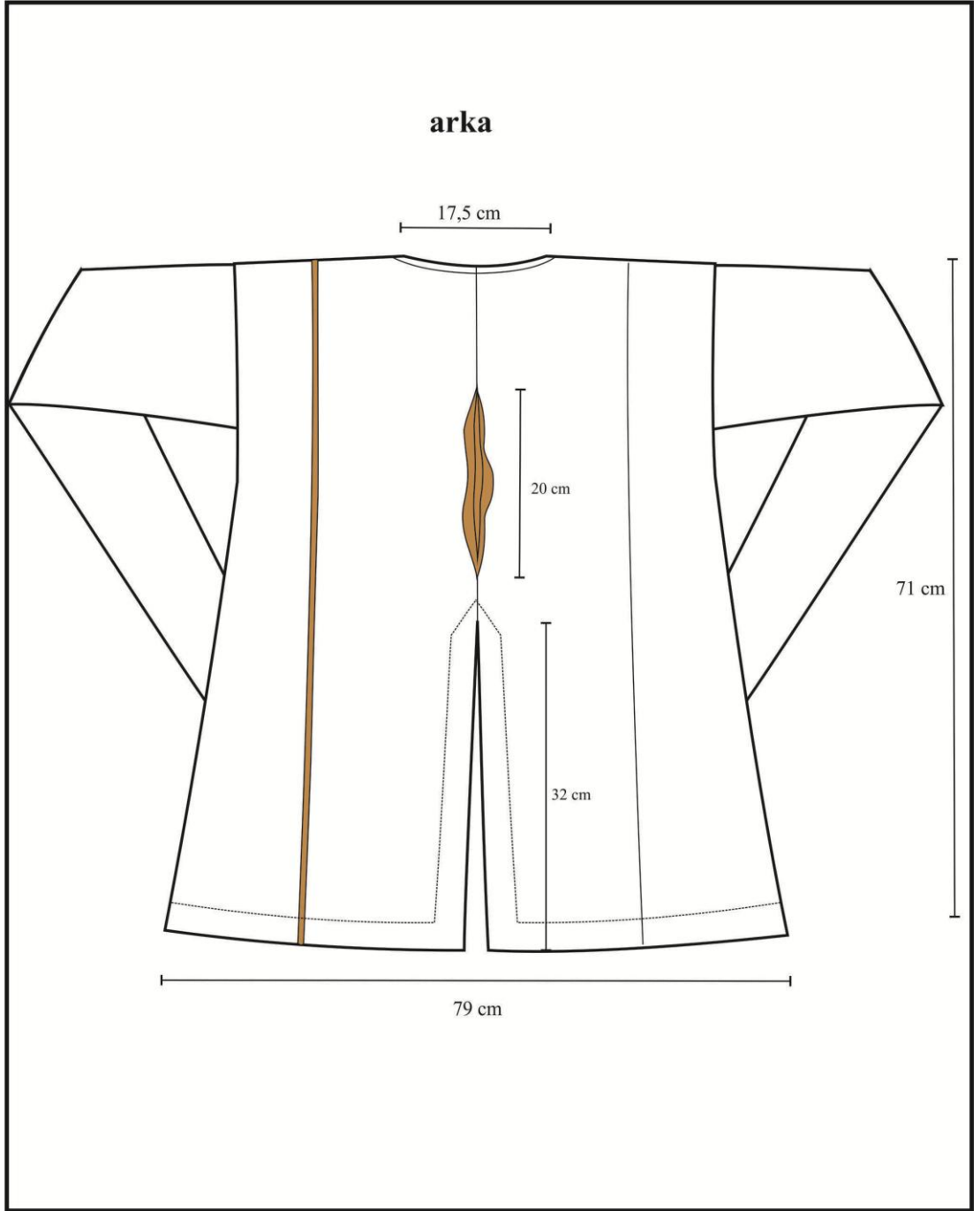
3.2.1. Giyilebilir Sanat Kapsamında Hazırlanan Kaftan Çalışması 1 “Pelenk”

Resim 121: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan, “Pelenk” adlı kaftanın eskiz çalışması, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Resim 122: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan, “Pelenk” adlı kaftan çalışmasının ön bedeninin teknik çizimle gösterimi, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Resim 123: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan, “Pelenk” adlı kaftan çalışmasının arka bedeninin teknik çizimle gösterimi, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Resim 124: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan, “Pelenk” adlı kaftan çalışması, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Teknik: El ve makine dikişi (el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi, makinede düz dikiş)

Malzeme: %100 pamuk denim, muare, dar örme şerit, üç bükümlü simli iplik, dar dokuma şerit
(Fotoğraf: Yrd.Doç.Dr. Sadık Tümay, 06.07.2012)

Resim 125: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Pelenk” adlı kaftan çalışmasının kol, ilik, yırtmaç detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Teknik: El ve makine dikişi (el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi, makinede düz dikiş)

Malzeme: %100 pamuk denim, muare, dar örme şerit, üç bükümlü simli iplik, dar dokuma şerit
(Fotoğraf: Yrd.Doç.Dr. Sadık Tümay, 06.07.2012)

Resim 126: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Pelenk” adlı kaftan çalışmasının pervaz, yaka ve çaprast detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Teknik: El ve makine dikişi (el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi, makinede düz dikiş)

Malzeme: %100 pamuk denim, muare, dar örme şerit, üç bükümlü simli iplik, dar dokuma şerit
(Fotoğraf: Yrd.Doç.Dr. Sadık Tümay, 06.07.2012)

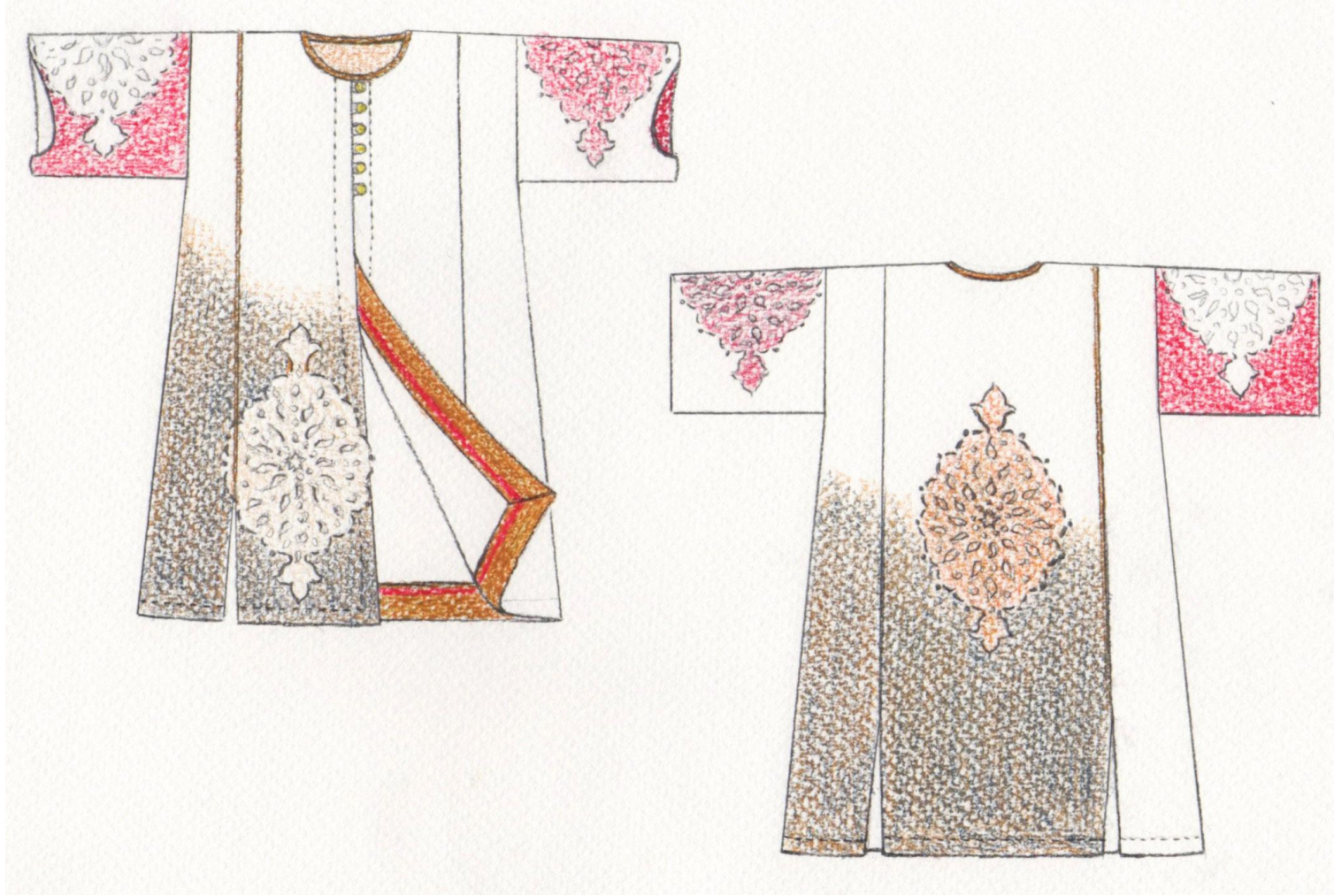

Resim 127: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Pelenk” adlı kaftan çalışmasının ilik yırtmaç detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

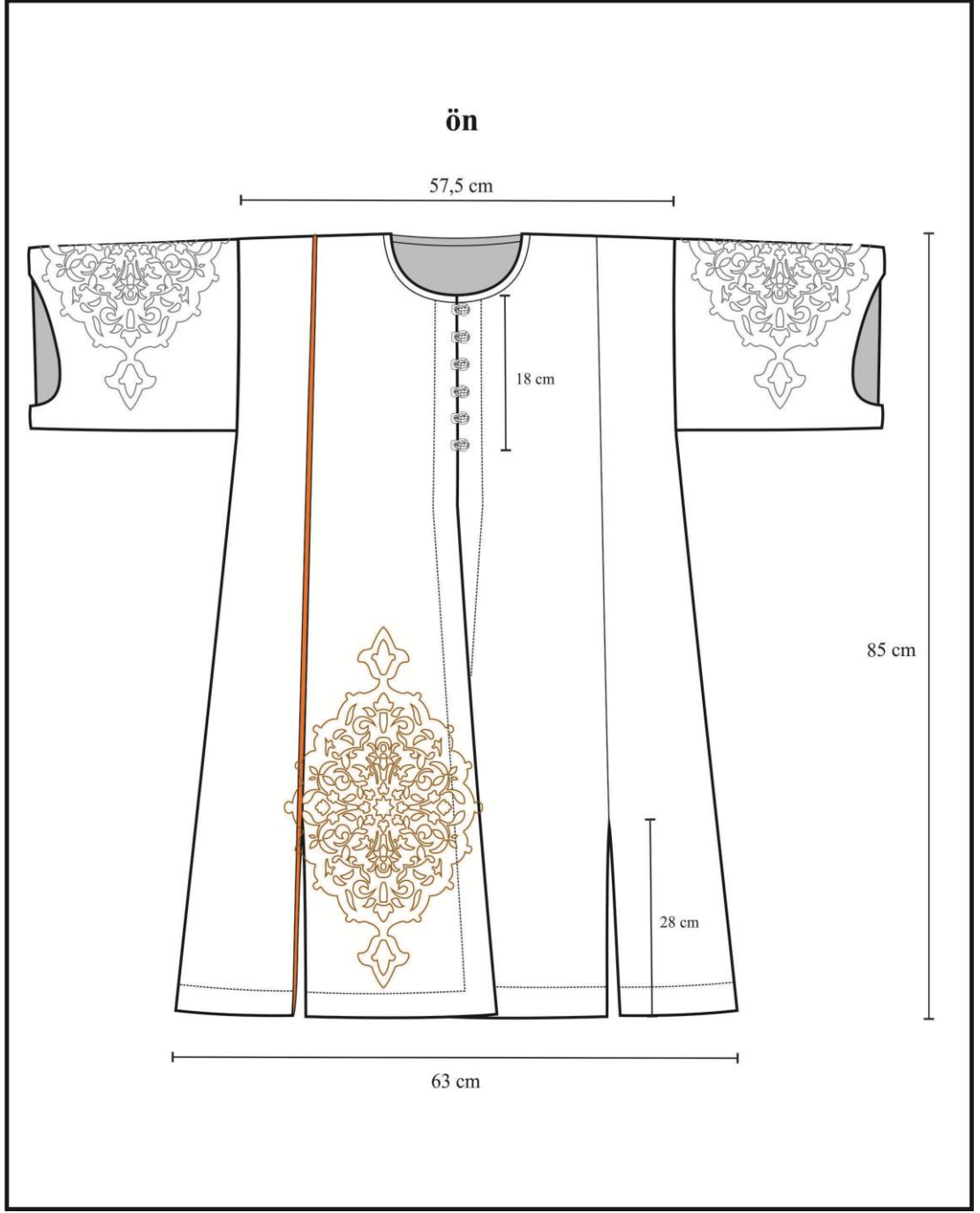
Teknik: El ve makine dikişi (el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi, makede düz dikiş)

Malzeme: %100 pamuk denim, muare, dar örme şerit, üç bükümlü simli iplik, dar dokuma şerit
(Fotoğraf: Yrd.Doç.Dr. Sadık Tümay, 06.07.2012)

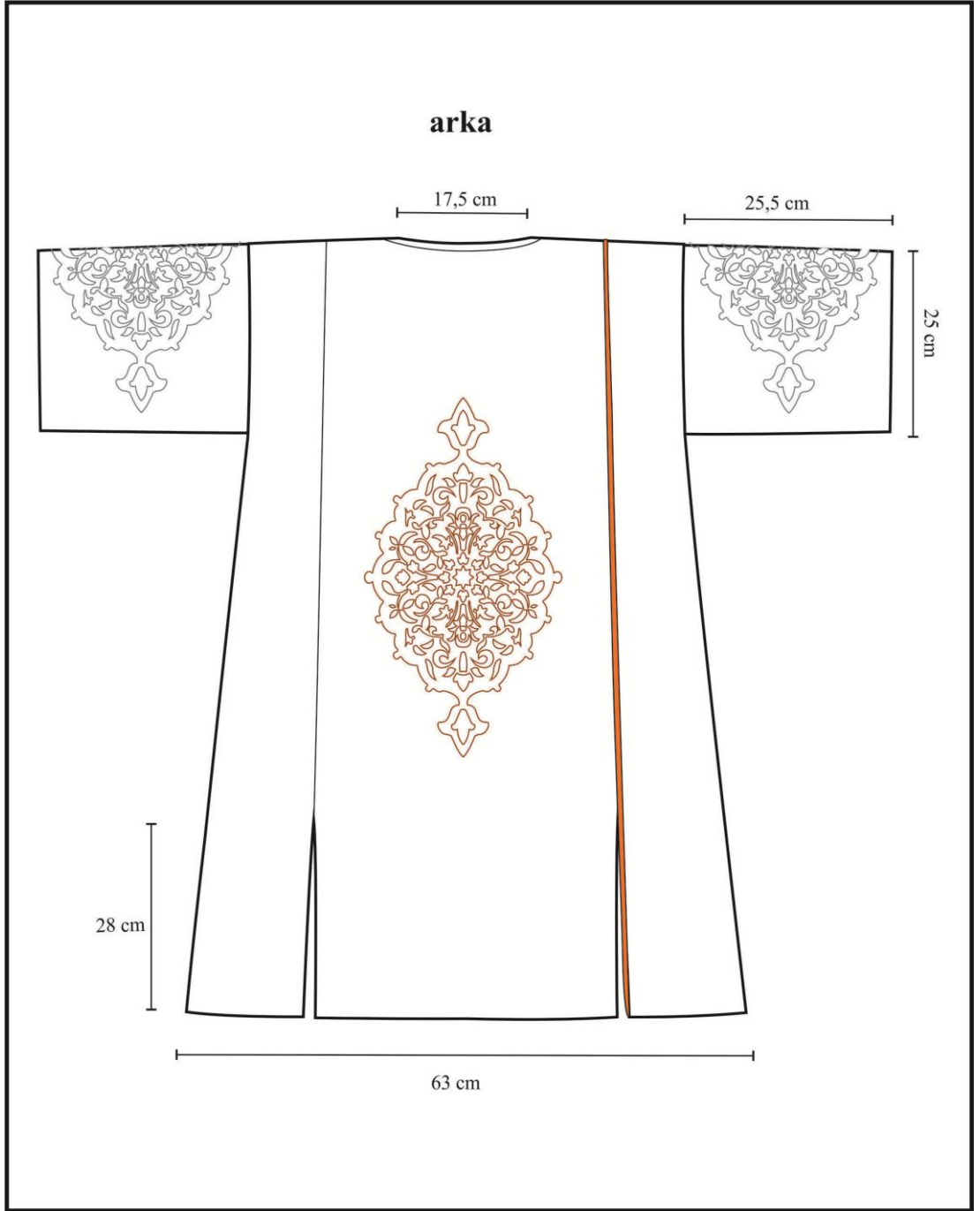
3.2.2. Giyilebilir Sanat Kapsamında Hazırlanan Kaftan Çalışması 2 “Rumi”

Resim 128: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan, “Rumi” adlı kaftanın eskiz çalışması, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Resim 129: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Rumi” adlı kaftan çalışmasının ön bedeninin teknik çizimle gösterimi, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Resim 130: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Rumi” adlı kaftan çalışmasının arka bedeninin teknik çizimle gösterimi, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Resim 131: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Rumi” adlı kaftan çalışması, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Teknik: El ve makine dikişi, applike tekniği (el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi, makinede düz dikiş)

Malzeme: %100 pamuk denim, muare, sentetik lifli dokumasız kumaş, ipek şantuk, dar dokuma şerit, üç bükümlü simli iplik

(Fotoğraf: Yrd.Doç.Dr. Sadık Tümay, 06.07.2012)

Resim 132: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Rumi” adlı kaftan çalışmasının yaka detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Teknik: El ve makine dikişi, applike tekniği (el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi, makinede düz dikiş)

Malzeme: %100 pamuk denim, muare, sentetik lifli dokumasız kumaş, ipek şantuk, dar dokuma şerit, üç bükümlü simli iplik

(Fotoğraf: Yrd.Doç.Dr. Sadık Tümay, 06.07.2012)

Resim 133: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Rumi” adlı kaftan çalışmasının kol detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Teknik: El ve makine dikişi, applike tekniği (el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi, makinede düz dikiş)

Malzeme: %100 pamuk denim, muare, sentetik lifli dokumasız kumaş, ipek şantuk, dar dokuma şerit, üç bükümlü simli iplik

(Fotoğraf: Yrd.Doç.Dr. Sadık Tümay, 06.07.2012)

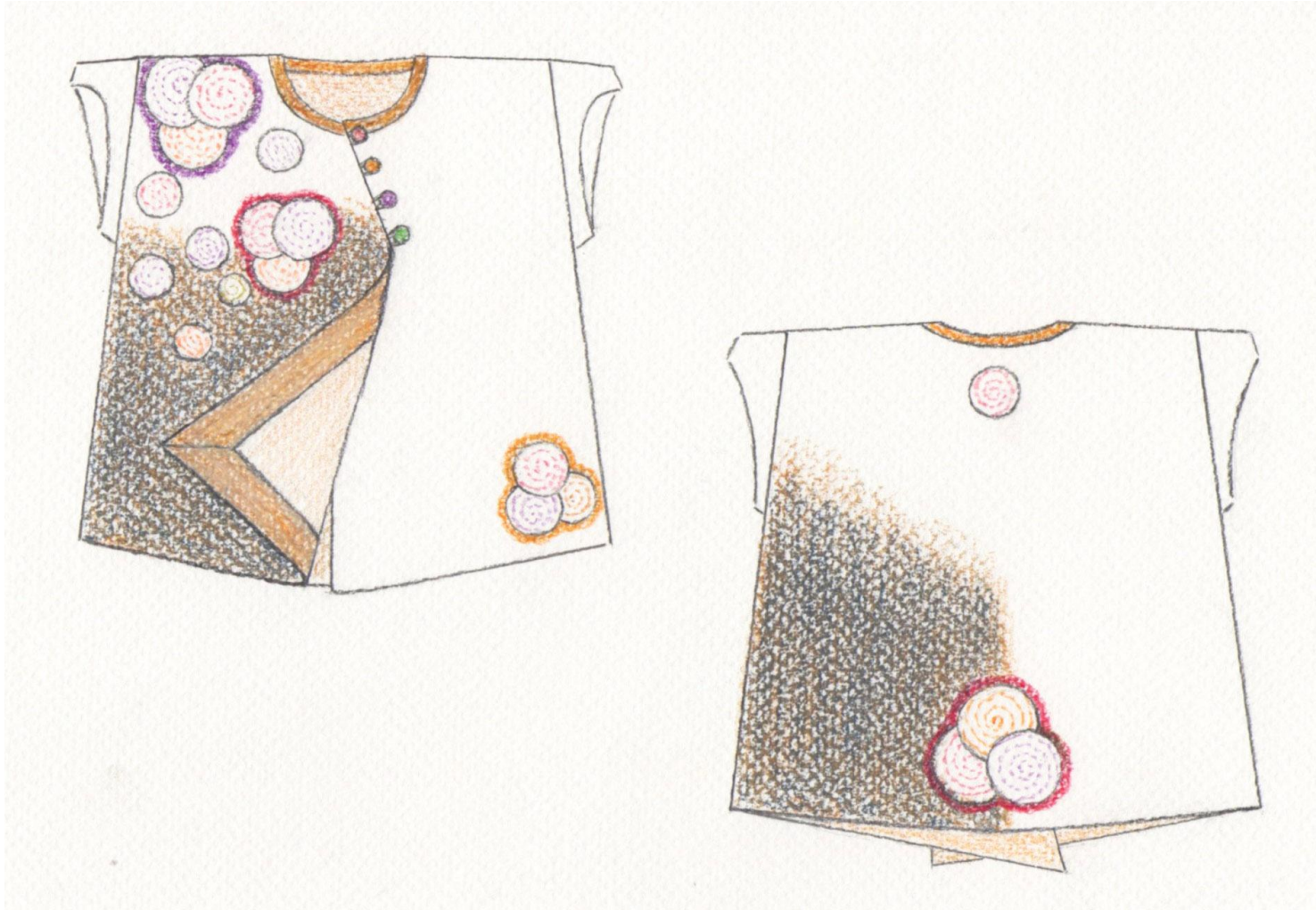
Resim 134: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Rumi” adlı kaftan çalışmasının yırtmaç detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Teknik: El ve makine dikişi, applike tekniği (el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi, makinede düz dikiş)

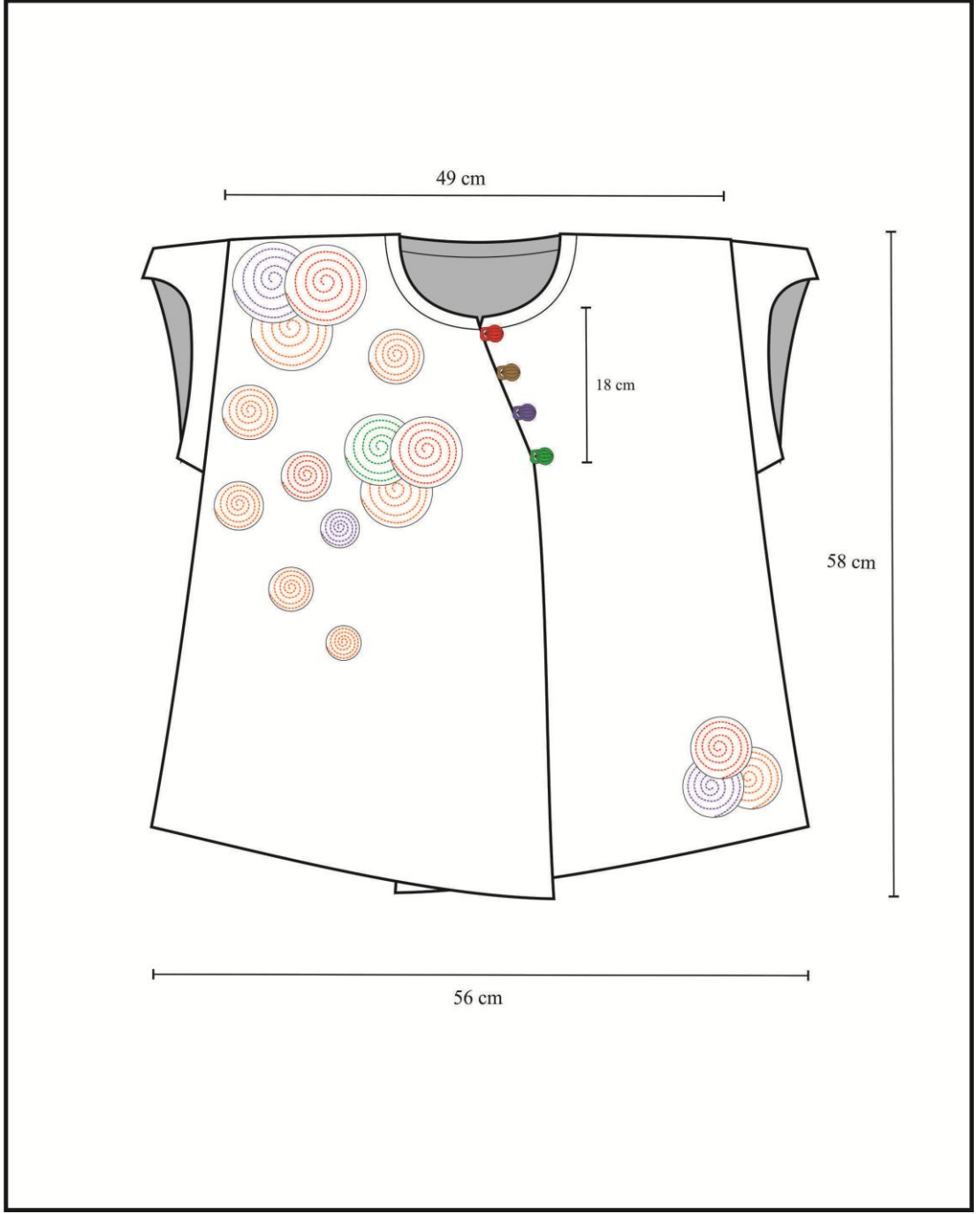
Malzeme: %100 pamuk denim, muare, sentetik lifli dokumasız kumaş, ipek şantuk, dar dokuma şerit, üç bükümlü simli iplik

(Fotoğraf: Yrd.Doç.Dr. Sadık Tümay, 06.07.2012

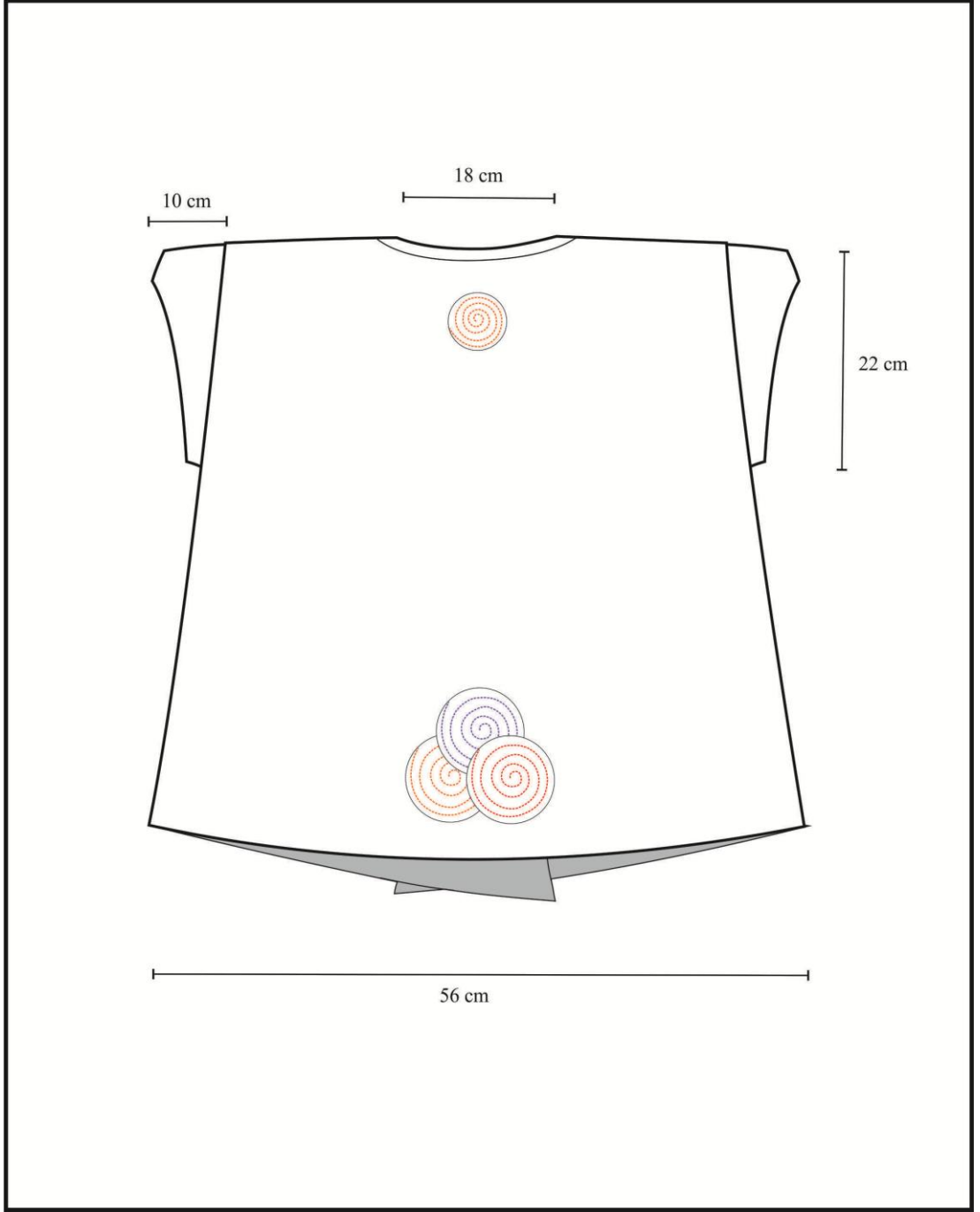
3.2.3. Giyilebilir Sanat Kapsamında Hazırlanan Kaftan Çalışması 3 “Üç Benek”

Resim 135: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan, “Üç Benek” adlı kaftanın eskiz çalışması, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Resim 136: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Üç benek” adlı kaftan çalışmasının ön bedeninin teknik çizimle gösterimi, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Resim 137: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Üç benek” adlı kaftan çalışmasının arka bedeninin teknik çizimle gösterimi, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Resim 138: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Üç benek” adlı kaftan çalışması, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Teknik: El ve makine dikişi, kapitone, applike tekniği (el dikişi, ince el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi, makinede düz dikiş)

Malzeme: %100 pamuk denim, ipek şantuk, muare, renkli dikiş iplikleri

(Fotoğraf: Yrd.Doç.Dr. Sadık Tümay, 06.07.2012)

Resim 139: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Üç benek” adlı kaftan çalışmasının yaka detayı, özgün teknik, Meltem Ok, 2012

Teknik: El ve makine dikişi, kapitone, applike tekniği (el dikişi, ince el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi, makinede düz dikiş)

Malzeme: %100 pamuk denim, ipek şantuk, muare, renkli dikiş iplikleri
(Fotoğraf: Yrd.Doç.Dr. Sadık Tümay, 06.07.2012)

Resim 140: Giyilebilir sanat kapsamında hazırlanan “Üç benek” adlı kaftan çalışmasının arka bedeninde yer alan applike detayı, özgün tasarım, Meltem Ok, 2012

Teknik: El ve makine dikişi, kapitone, applike tekniği (el dikişi, ince el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi, makinede düz dikiş)

Malzeme: %100 pamuk denim, ipek şantuk, muare, renkli dikiş iplikleri

(Fotoğraf: Yrd.Doç.Dr. Sadık Tümay, 06.07.2012)

SONUÇ

Osmanlı Devleti, 13. yüzyıl sonlarından 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar varlığını sürdüren dünyanın en büyük ve en ihtişamlı, en uzun ömürlü impatorluklarından biri olmuştur. Hanedana da adını veren Osman Bey devletin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Osmanlı hanedanından 36 padişah toplam 623 sene hüküm sürmüştür. İlk önce Bey diye adlandırılan padişahlar, 1383'den itibaren Sultan, 1517 tarihinden sonra da Sultan unvanına ek olarak Halife unvanını da taşımaya başlamışlardır.

Osmanlı padişahları ve ailesi, İmparatorluğun ihtişamına yakışır şekilde oldukça gösterişli ve değerli kumaşlardan yapılmış kıyafetler giymişler, giyim kuşama büyük önem vermişlerdir. Osmanlı Padişahlarının giysi koleksiyonunun oldukça zengin olduğu bilinmektedir. Bu zenginliği, törenlerde giydikleri resmi elbiseler (kapaniçe ve kürkler), günlük giysileri (kaftan, şalvar, iç entarisi), av giysileri, Enderunlularla yaptıkları gezintilerde giyilen pelerin tarzı giysiler, gece yatarken giyilen entari ve takkesi, hamamda giydiği havludan dikilmiş gömlekler, savaşa giderken giydiği zırhlı giysiler ve yazılı gömlekler oluşturmaktadır.

Göz kamaştıran güzellikteki kaftanlar, Osmanlı hanedan giysileri içinde ilk sırada yer almaktadır. Saray kıyafetlerinin büyük bölümünün, Saray atölyelerinde, Ehl-i Hiref örgütü içerisinde görev yapan saray sanatkar, zanaatkar ve saray terzileri tarafından hazırlandığı arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Saray kumaşları saray atölyelerinde dokunur, bu atölyeler yeterli olmadığı zaman ise İstanbul ve Bursa'daki atölyelere sipariş verilirdi. Oldukça değerli olan ipekli saray kumaşları devlet tarafından kontrol altında tutulur, çözümlerinin sayısından boyasına dek her detayın esaslarına uygunluğuna bakılırdı. Özellikle Padişahın ve saray hanedanının, günlük kıyafetlerinde, tören giysilerinde kumaş türüne ve desenlerine büyük titizlik gösterilmesi, saray tezgahlarının gelişmesinde oldukça önemli bir rol oynamış, kumaş kalitesini üst seviyelere taşımıştır.

Padişahın gardırobunun ilk sırasında yer alan, gücün, statünün simgesi kaftanlar, muhteşem güzellikteki kumaşları ve desenleriyle çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Kültürümüzün mirası Osmanlı kaftanları yüzyıllardır tüm dünyada adından söz ettirmiş ve pek çok sanatçı ve tasarımcıya ilham kaynağı olmuştur. Ancak kaftanların yalnızca değerli kumaşları ve büyüleyici desenleri değil, aynı zamanda kalıp özellikleri, büyük bir itinayla yapılan el dikişleri ve süsleme öğeleri de ince ve zarif detaylarıyla eşsiz güzelliğe sahiptir.

Bu da, tarihsel bir giysi olan Osmanlı kaftanlarının, araştırılmaya değer farklı bakış açıları olduğu sonucunu doğurmuş ve kaftanların formu, kalıp özellikleri, üretim aşamaları, dikiş teknikleri ve süsleme öğeleri araştırılmaya değer bulunmuştur. Literatür taramasının yanında özellikle gözlem yöntemine dayalı bu çalışmada, farklı form, dikim tekniği ve süsleme öğelerinin olması dikkate alınarak seçilen Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri Arşivi'nde yer alan 28 adet kaftan tüm detaylarıyla incelenmiş ve elde edilen veriler, hazırlanan kumaş, renk, form özelliği, dikiş teknikleri ve süsleme öğeleri tablolarına aktarılmıştır. Çekilen fotoğraflar da çalışmaya görsel zenginlik katmıştır. Yapılan bu çalışmada, aşağıda yer alan sonuçları çıkarmak mümkündür:

Kaftana özgü temel "T" formunun değişmediği görülmüştür. Kullanılan kumaş çeşidi, rengi, desenleri veya yaka, kol, kapama gibi giysi detaylarındaki değişimlerle farklılık yaratılmaya çalışılmıştır. Kaftanlarda daha çok yuvarlak yaka, hakim yaka veya yüksek dik yaka kullanılmıştır. Seraser, telli ya da klaptanlı kemha gibi özellikle padişah kaftanlarında sıkça kullanılan ağır ipekli kumaşlarda, genellikle yuvarlak yakanın tercih edildiği görülmektedir. Özellikle ihtişamlı görünmesi istenen seraser tören kaftanlarında, içi canlı renklerde atlas kumaşlarla astarlanmış yüksek dik yakalar tercih edilmiştir. Serenk, selimiye, atlas, tafta gibi daha hafif ipekli kumaşlardan yapılan kaftanlarda ise genellikle küçük dik yaka veya yuvarlak yakanın tercih edildiği görülmektedir.

Kaftanlarda hem kısa hem de uzun kol formlarına rastlamak mümkündür. Kısa kollu kaftanların en dikkat çekici özelliği, kolun ön parçasında yer alan oyuntulardır. Bu oyuntular, dirseğin hareketini rahatlattığı gibi, kaftana oldukça estetik bir görünüm katmaktadır. Tören kaftanlarında, kol üzerinden omuzdan aşağıya kaftan boyu kadar “yen” denilen ikinci bir kol bulunmaktadır. Kollu Saray kaftanlarının bazılarında ise takma kolluklar bulunmaktadır. Kıyafetin gösterişini artırmak amacıyla kullanıldığı düşünülen takma kolluklar, kaftanın istenildiğinde kısa, istenildiğinde uzun kollu olmasını sağlamaktadır. Bazı kaftanların kol altlarında üçgen parçalar bulunmaktadır. “kuş” adı verilen bu parçaların kol hareketlerini rahatlattığı düşünülmektedir.

Osmanlı kaftanlarına bakıldığında, ilk göze çarpan süslemeler kapamalarında yer alan çaprastlar, düğmeler ve ilmek biritler olmuştur. Kaftanın her iki yanında karşılıklı olarak yer alan ince dokuma şeritlere “çaprast” adı verilmektedir. Çaprast şeritlerin sağ tarafı düğmelerle, sol tarafı ilmek biritlerle sonlanmaktadır. Çaprastlar dışında ilmek-birit ve düğme ile kapanan kaftanlar da vardır. Bu tür kaftanlarda sağ ön bedende düğmeler, sol ön bedende ise ilmek-biritler bulunmaktadır. Tüm bunların yanında ilmek-birit veya düğmesi bulunmayan kaftanlara da rastlamak mümkündür. Günümüz giysilerinde eski önemini kaybeden düğmeler, kaftanlarda çok önemli bir aksesuar olarak dikkati çekmektedir. Oval, silindir veya yuvarlak kalıplar üzerine altın, gümüş tel klaptan veya ipek ipliklerin sarılmasıyla oluşturulan düğmeler, kaftana oldukça şık bir görünüm katmaktadır. Günümüz erkek giysileri soldan sağa doğru kapanırken, Osmanlı padişah kaftanlarının sağdan sola doğru kapandığı görülmüştür.

Kaftanlarda cep, ilik ve torba cep olarak iki şekilde kullanılmıştır. İlik ceplerin genellikle seraser, çatma, kemha gibi ağır ipekli kumaşlarda, torba ceplerin ise savayi, atlas gibi hafif ipekli kumaşlarda kullanıldığı görülmüştür. Cep torbalarının dikiminde de daha çok pamuklu kumaşlar tercih edilmiştir. İlik cepler daha çok kaftanın ön bedeninde yer alırken, torba cepler kaftanın yanlarında ya da tek yanında yer almaktadır.

Saray terzileri tarafından büyük bir titizlikle elde dikilen kaftanların dikiminde, düz el dikişi, iğne ardı dikişi, kenar dikişi, ara dikiş, çapraz ara dikiş, sürfile dikişi, ince düz el dikişi, düz teğel gibi çeşitli el dikiş tekniklerinin kullanıldığına rastlanmıştır. Dikiş ipliği olarak da ipek ve pamuk ipliklerin kullanıldığı görülmüştür. Kaftanların dikiminde kullanılan bu dikiş teknikleri, temel kalıp parçalarının birbirine birleştirilmesi, astarlanmasına yönelik tüm dikişleri kapsadığı gibi, kaftanı desenlendirmek ve süslemek amacıyla yapılan dikişleri de içinde barındırmaktadır.

Kaftanları daha da ihtişamlı bir görünüme kavuşturan süslemeleri, dikişle, kürkle, ibrişim kordon, dar dokuma şerit, çaprast, ilmek birit ve düğmelerle, işleme ve baskı ile yapılan süslemeler ve astar, pervaz süslemeleri olarak gruplandırmak mümkündür. Kışlık kaftan olarak da adlandırılan içi pamukla kaplı, üzeri boyuna yollu, ince el dikişlerinden oluşan kapitoneli kaftanlar veya applike ile desenlendirilmiş olanlar dikiş tekniği ile süslenmiş kaftanlardır. Osmanlı kaftanlarında aplikeler, kaftan kumaşını desenlendirme amacıyla kullanıldığı gibi, astarı bezemede ya da köşe motifi oluşturmada da kullanılmıştır.

Kaftanların dış güzelliğinin yanında, içinin görünümüne de büyük önem verilmiştir. Kaftanlar astarlı veya astarsız olarak iki şekilde dikilmiştir. Astarsız kaftanlarda yaka, kol, ön kapama ve etek ucu çevresinin pervazla temizlendiği görülmüştür. Astarlı kaftanların bazılarında da süsleme amacıyla pervaz kullanıldığına rastlanmıştır. Genellikle kaftan kumaşına zıt canlı renklerdeki kumaşlardan dikilen pervazlar, işlevselliğin yanında kaftana oldukça estetik bir görünüm kazandırmıştır. Astar kumaşları olarak daha çok pamuklu bez, atlas, canfes tercih edilirken; pervaz kumaşları olarak canves, tafta ve atlasın tercih edildiği görülmüştür. Astarlı kaftanların astar ile pervaz birleşim yerleri çoğunlukla ipek ibrişim kordonlarla veya dar dokuma şeritlerle süslenmiştir. Astarsız kaftanlarda ise, kalıp parçalarının birleşim yerlerinin dar dokuma şeritlerle kapatıldığına rastlanmıştır.

Osmanlı kaftanlarında baskı ile süslemelere de rastlamak mümkündür. Bu süslemeler düz renkli kaftan kumaşlarında veya pervazlarda sıklıkla kullanılmıştır. Baskı ile süslenmiş kaftanlarda genellikle düz renkli kumaşlar tercih edilmiştir. Kaftan kumaşında baskı deseni olarak daha çok ay, rozet, lale yaprak, zigzag ve verev çizgi motifleri kullanılırken, pervazlarda paralel çizgiler kullanılmıştır.

Oldukça sade formunun içerisinde çok sayıda küçük detay barındıran Osmanlı kaftanları, her dönem dünya tekstil sanatçılara ve tasarımcılara ilham kaynağı olmayı başarmıştır. Kaftan formu, moda diline yerleşmiş ve bu form pek çok dünya modası ve sanatçısı tarafından kullanılmıştır.

Tarihsel giysilerden biri olan Osmanlı kaftanları üzerine yapılan bu çalışma, tekstil sanatçılara ve tasarımcılara yeni bakış açıları sağlamanın yanında, ait olduğu dönemlerdeki benzer örneklerin dikiş ve süslemeleri konusunda araştırmacılara kıyaslama olanağı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Kitaplar

ALTAY, Fikret; **Kaftanlar**, Tifdruk Matbaacılık, Topkapı Sarayı Müzesi:3 Yapı Kredi Kültür Sanat Hizmeti, İstanbul, 1979, 32 S.

ASLANAPA, Oktay; **Türk Sanatı**, Remzi Kitabevi A.Ş., İstanbul, 2003, 453 S.

ATASOY, Nurhan, DENNY Walter B., MACKIE Louise W., TEZCAN Hülya; **İpek, Osmanlı Dokuma Sanatı**, TEB İletişim ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 2001, 360 S.

BAKER Patricia, TEZCAN Hülya, WEARDEN Jennifer, **Silks For The Sultan's**, Ertuğ&Kocabıyık (Borusan), İstanbul, 1996, 220 S.

BİLGİ, Hülya; **Osmanlı İpekli Dokumaları Çatma ve Kemha**, Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi, MAS Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2007, 143 S.

DUNCAN AIMONE, Katherine; **The Fiberarts Book of Wearable Art**, Lark Books-A Division of Sterling Publishing Co., Inc. New York, 2002, 176 S.

FAROQHI Suraiya, NEUMANN K., Christoph; **Ottoman Costumes From Textile to Identity**, Eren Yayıncılık Ltd, İstanbul, 2004, 335 S.

GÜRSU, Nevber; **Türk Dokumacılık Sanatı, Çağlar Boyu Desenler**, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1998, 189 S.

İNANCIK, Halil; **Türkiye Tekstil Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, 366 S.

KNIGHT, Lorna; **The Sewing Stitch and Textile Bible**, Krause Publications, America, 2007, 256 S.

KURUMER, Gülseren; **Konfeksiyon Üretimi ve Teknolojisi**, Printer Ofset Matbaacılık, İzmir, 2007, 446 S.

ÖGEL, Bahaeddin; **Türk Kültür Tarihine Giriş V**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985

Saray'ın Laleleri, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü, Ofset Matbaacılık, San.Tic. A.Ş., İstanbul, 2006, 207 S.

SCOT, Philippa; **The Book of Silk**, Thames and Hudson Ltd, London, 1993, 256 S.

ŞÜKÜN, Ziya; **Farsça-Türkçe Lugat II**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1984, 666 S.

TEZCAN, Hülya; **Atlaslar Atlası**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1993, 272 S.

TEZCAN, Hülya; **Osmanlı Sarayının Çocukları**, Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri, MAS Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2006, 301 S.

TEZCAN, Hülya; **Sarayın Terzisi, M.Palma, D.Lena, P.Parma**, Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2008, 199 S.

TÜRKOĞLU, Sabahattin; **Tarih Boyunca Anadolu' da Giyim Kuşam**, Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Yayınevi, İstanbul, 2002, 174 S.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, 585 S.

YAMAN, Bahattin; **Osmanlı Saray Sanatkarları, 18.Yüzyılda Ehl-i Hıref**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008, 268 S.

Makale ve Bildiriler

AKAY, Füsün; “Hem Stil Hem Statü/Style and Status, Padişah Kaftanları/Caftans of the Sultans”, **Skylife Dergisi**, Aralık/December 2005

BAKER, Patricia; “The Court Context” **Halı Dergisi**, Halı Publicationsn Ltd., Issue 51, London, 1990, 228 S.

GÖRÜNÜR Lale, ÖGEL Semra; “Osmanlı Kaftanları İle Entarinin Farkları ve Kullanılışları”, **İtü Dergisi/b**, Sosyal Bilimler, Cilt:3, Sayı:1, Aralık 2006

İNAN, Abdülkadir; “Altaylar’da Hun Devri Kültürü”, **Hayat Tarih Mecmuası** Yıl:2, Sayı: 12, Tıfduruk Matbaacılık, İstanbul, 1967, 98 S.

NUTKU, Özdemir; “Onyedinci Yüzyılda Saray Kumaşları”, **Tarih ve Toplum Dergisi**, İletişim Yayınları, Sayı 22, İstanbul, Ekim 1985, 72 S.

OKUMURA, Sumiyo; “Türk Kaftanının Kökeni ve Uzakdoğu ile Karşılaştırma”, **VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Genel Konular Seksiyon Bildirileri**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, 249 S.

ÖZTÜRK, Necdet; “Osmanlı Kroniklerinde Terziliğe Dair İlk Kayıtlar”, **Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi**, Yıl 1, Sayı 2/2, Temmuz 2009

PATTERSON, Sunita; “Jon Eric Riis’s Tapestry Coats” **Fiber Arts**, Contemporary Textile Art and Craft, Nov/Dec, Interweave Press LLC, printed in U.S.A., 2006, 80 S.

SEVİN, Nurettin; “Saray Kaftanları”, **Sanat Dünyamız**, Yıl: 1, Sayı:3, İstanbul, 1975, 48 S.

SEZGİN, Şerife, ÖNLÜ, Nesrin; “Osmanlı Klasik Dönem İpekli Saray Kumaşları”, **Tekstil ve Mühendis**, Yıl:8, Sayı: 43-44, Tekstil ve Mühendis TMMOB Tekstil Mühendisleri Odası Yayını, 1994

UĞURLU, Aydın; “Osmanlı Saray Dokumalarında İpek, Altın, Gümüş Kullanımı”, **Antik Dekor**, Sayı: 24, 1994, 172 S.

YAMAN, Bahattin; “16.-18. Yüzyıllarda Osmanlı Saray Terzileri Teşkilatı”, **13. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri**, Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Yayınları, No:1, Biltur Basım Yayın ve Hizmet A.Ş., İstanbul, 2009, 726 S.

İnternet Adresleri

<http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art>, Erişim Tarihi: 20.12.2011

<http://www.osmanli-devleti.net/page.php?id=717>, Erişim Tarihi: 02.12.2011

<http://www.sultanahmet1.com/the-caftans-in-topkapi-palace-istanbul-style-and-status-of-the-ottoman-period>, Erişim Tarihi: 11.12.2011

<http://www.style.com/fashionshows/review/F2012CTR-ESAAB/>
Erişim Tarihi: 05.06.2012

<http://www.jonericriis-studio.com/gallery/gallery10.html>, Erişim Tarihi: 05.06.2012

<http://handeyemagazine.com/content/suit-your-mood>, Erişim Tarihi: 30.05.2012

Nurhan Atasoy koleksiyonu'ndan, <http://www.turkishculture.com>,
Erişim Tarihi: 02.01.2012

**EK 1: OSMANLI DÖNEMİ PADİŞAHLARI VE KRONOLOJİK
SIRALAMASI**

14.Yüzyıl I.Osman 1299-1326 I.Orhan 1326-1362 I.Murat 1362-1389	18.Yüzyıl III.Ahmet 1703-1730 I.Mahmut 1730-1754 III.Osman 1754-1757 III.Mustafa 1757-1774 I.Abdulhamit 1774-1789
14. Yüzyılın sonu -15.Yüzyılın başı I.Beyazıt 1389-1402	18.Yüzyılın sonu-19.Yüzyılın başı III.Selim 1789-1807
15.Yüzyıl I.Mehmet 1413-1421 II.Murat 1421-1444 1446-1451 II.Mehmet 1444-1446 1451-1481	19.Yüzyıl IV.Mustafa 1807-1808 II.Mahmut 1808-1839 I.Abdulmecit 1839-1861 I.Abdulaziz 1861-1876
15.Yüzyılın sonu-16.Yüzyılın başı II.Beyazıt 1481-1512	19.Yüzyıl sonu- 20.Yüzyılın başı II.Abdulhamit 1876-1909
16.Yüzyıl I.Selim 1512-1520 I.Süleyman 1520-1566 II.Selim 1566-1574 III.Murat 1574-1595	20.Yüzyıl V.Mehmet 1909-1918 VI.Mehmet 1918-1922
16.Yüzyılın sonu-17.Yüzyılın başı III.Mehmet 1595-1603	
17.Yüzyıl I.Ahmet 1603-1617 I.Mustafa 1617-1618 1622-1623 II.Osman 1618-1622 IV.Murat 1623-1640 I.İbrahim 1640-1648 IV.Mehmet 1648-1687 II.Süleyman 1687-1691 II.Ahmet 1691-1695	
17.Yüzyılın sonu-18.Yüzyılın başı II.Mustafa 1695-1703	

**EK 2: TOPKAPI SARAYI MÜZESİ PADİŞAH GİYSİLERİ ARŞİVİ'NDE
İNCELENEN KAFTANLARA AİT GÖZLEM TABLOLARI**

Gözlem Tablosu

Örnek: 1

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/9

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 153 cm

Dönemi: 15. yy

Müze Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı olup yaka etrafı kendi kumaşından biye ile çevrelenmiştir. Uzun kollu ve önden ilik ceplidir. Önde iki adet ilmek birit ve düğme bulunmaktadır. Ayrıca ön bedeninin iki yanında ilik yırtmaçlar bulunmaktadır. Kaftan pamuklu kumaşla astarlanmış, yaka, ön kapama, etek ve kol ucu çevresi kırmızı taraklı canfesle pervazlanmıştır.

Kumaş Türü: Seraser

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş dokuma tekniği ile desenlendirilmiştir. Zemin üzerinde gümüş klaptanlı stilize büyük çam kozalağı şekilleri bulunmaktadır. Kozalağın içinde yeşil ve pembe renkli küçük motifler bulunmaktadır. Büyük kozalak motifleri çiçek motiflerine bağlıdır.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın tüm bedeni beyaz pamuklu kumaş (bez) ile astarlanmış, yaka, kol, etek ucu ve ön kapama kenarları presle basılmış çizgi desenli kırmızı canfesle pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Zemin rengi gümüş ve altın rengi, pamuklu astar rengi beyaz, pervaz rengi kırmızı, motiflerde gümüş klaptan, yeşil ve pembe renkler kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: Elde düz dikiş, çapraz ara dikiş, sürfile dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Ön kapamada 2 adet ilik ve düğme bulunmaktadır. Kaftan beyaz pamuklu kumaşla astarlanmış, kol, yaka, etek ucu ve ön kapama kenarları presle basılmış çizgi desenli kırmızı canfesle pervazlanmış, böylece işlevselliğin yanında kaftana görsel bir zenginlik kazandırılmıştır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 2

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/13

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 150 cm

Dönemi: 15. yy

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı ve uzun kolludur. Ön bedeninin iki yanında yırtmaçlar ve ilik cepler bulunmaktadır. Ön kapama 6 adet ilmek birit ve düğme ile kapanmaktadır.

Kumaş Türü: Gezi

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş tek renktir.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın tüm bedeni krem rengi kürk ile astarlanmış, ön kapama, etek ucu ve kol ucu cevizi atlasla pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Zemin rengi erguvani, kürk astar rengi krem, pervaz rengi cevizidir.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: El dikişi, çapraz ara dikiş, sürfile dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın tüm bedeni ve yaka çevresini kaplayan kürkün üzerinde kahverengi kuyruklar görülmektedir. Ön kapama kenarı, etek ucu atlas kumaşla pervazlanmıştır. Ön kapamada yer alan 6 adet ilmek birit ve düğme, işlevselliğinin yanında, estetik bir görünüm kazandırmıştır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 3

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/525

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 147 cm

Dönemi: 15. yy

Müze Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, küçük dik yakalı ve uzun kolludur. Ön bedeninin iki yanında torba cepler ve peşler bulunmaktadır. Etek ucunun iki yanı yırtmaçlıdır. Ön kapamada 22 adet ilmek birit ve düğme, kollarda ise 15 adet ilmek birit ve düğme bulunmaktadır.

Kumaş Türü: İpekli kumaş

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaşta dokuma tekniği ile oluşturulmuş çiçek desenleri bulunmaktadır. Bu desenler zemin rengi ile aynı renktir.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın tüm bedeni bez ile astarlanmış, yaka, ön kapama, etek ucu ve kol ucu çevresi krem rengi canfes ile pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Zemin ve pervaz krem rengi, astar ise beyazdır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: İnce el dikişi, ara dikiş, elde kenar dikişi, elde sağlamlaştırma zincir dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın kol ucunun kıvrımlı formu kaftana estetik bir görünüm vermiştir. Kaftanın ön kapamasında ve etek ucunda bulunan ilmek birit ve kalıplar üzerine ipek iplikle balıksırtı şeklinde sarılmış düğmeler işlevselliğinin yanında, kaftana estetik bir görünüm kazandırmaktadır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 4

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/38

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 86 cm

Dönemi: 15. yy

Müze Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı ve kısa kolludur. Yaka çevresi kendi kumaşından biye ile çevrilmiştir. Bedenin sağ yanında torba cep bulunmaktadır. Ön kapamada 6 adet ilmek birit ve düğme bulunmaktadır. Arka etek ucu, ön etek ucundan daha uzundur.

Kumaş Türü: Serenk

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş dokuma tekniği ile desenlendirilmiştir. Güvez renkli zemin üzerine mavi, sarı renkteki iki yaprak arasında stilize lale ve kozalak motifleri bulunmaktadır. Motiflerin içinde küçük çiçek motifleri vardır. Ayrıca kumaşın zemininde, yine zemin renginde küçük çiçekler motifleri görülmektedir.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın bedeni nohudi renk pamuklu kumaşla astarlanmış, yaka, kol, etek ucu ve ön kapama etrafı yeşil renk canfes kumaşla pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Kumaşın zemini koyu yakut renginde olup, desenlerinde sarı, kırmızı ve mavi renk kullanılmıştır. Astar nohudi, pervaz ise koyu yeşildir.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: İğne ardı dikişi, el dikişi, ara dikiş

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın ön kapamasında 6 adet ilmek birit ve düğme bulunmaktadır. Kolların ön uçlarında oyuntular bulunmakta ve bu oyuntulardan arka koldaki renkli pervaz kumaşı görünmektedir. Bu görünüm kaftana görsel bir zenginlik kazandırmaktadır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 5

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/966

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 72 cm

Dönemi: 16. yy

Müze Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı olup yaka etrafı kendi kumaşından biye ile çevrelenmiştir. Kısa kolludur. Önde iki adet ilik cep, etek ucunun iki yanında ise yırtmaçlar bulunmaktadır. Ön kapamada 12 adet çaprast bulunmaktadır. Arka etek ön etekten daha uzundur. İçi nohudi renkli pamuklu kumaşla astarlanmış, yaka, ön kapama, etek ve kol ucu kenarları krem renk canfes ile pervazlanmıştır.

Kumaş Türü: Kemha

Kumaşın Desen Özelliği: Vişne renkli kemha kumaşın zemini damasko dokumalı, birbirine paralel dolaşmalı düzen içinde yerleştirilmiş dallar arasında lale ve karanfil desenlidir. Birbirine paralel yatay ekseninde dönüşümlü olarak sağa ve sola dönük dizilmiş altın klaptanlı narlar yer almaktadır. Narların arası ise altı yapraklı rozetlerle bezenmiştir.

Astar ve Pervaz Kumaş: Tüm beden nohudi renk pamuklu kumaşla astarlanmış, yaka, kol, etek ucu, ön kapama kenarları krem rengi canfes ile pervazlanmıştır. Pervazda baskı ile oluşturulmuş çizgi desenleri bulunmaktadır.

Kullanılan Renkler: Kumaşın zemininde vişne rengi, astarında nohudi, pervazında krem rengi ve motiflerinde asumanı, filizi yeşil ve siyah kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: İnce el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi, elde sağlamlaştırma zincir dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın ön kapamasında kırmızı ipek iplik ve altın telle dokunmuş çaprastlar bulunmaktadır. Etek ucu, yaka, kol ve ön kapama pervazı baskı ile desenlendirilmiştir.

Gözlem Tablosu

Örnek: 6

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/41

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 136 cm

Dönemi: 16. Yüzyıl

Müze Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, dik yakalı, kısa kolludur. Sağ yanda torba cep, etek ucunun iki yanında ise yırtmaçlar vardır. Yanlarda simetrik peşler bulunmaktadır. Ön kapamada 15 adet sarı kırmızı ipek iplikle dokunmuş çaprastlar bulunmaktadır. İçi nohudi renkli pamuklu kumaşla astarlanmış, yaka, ön kapama, etek ve kol ucu kenarları filizi yeşil canfes ile pervazlanmıştır.

Kumaş Türü: Serenk

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş dokuma tekniği ile desenlendirilmiştir. Güvez renkli zemin üzerinde altın sarısı üç benek motifleri bulunmaktadır. Bu motiflerin etrafı asumani (mavi) renkle tahrirlenmiştir.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Tüm beden nohudi renk pamuklu kumaşla astarlanmış, yaka, kol, etek ucu, ön kapama kenarları filizi yeşil canfes ile pervazlanmıştır. Kaftanın tüm bedeni pamukla kaplı ve boyuna kapitonedir.

Kullanılan Renkler: Kumaşın zemininde güvez, astarında nohudi, pervazında filizi yeşil, motiflerinde ise asumani ve altın sarısı kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: El dikişi, ara dikiş, elde sağlamlaştırma zincir dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın tüm bedeni boyuna kapitonedir. Kapitone dikişleri işlevselliğinin yanında, kaftana görsel bir zenginlik de katmaktadır. Bunun yanında kaftanın ön kapamasında bulunan kırmızı ve sarı ipek iplikle dokunmuş çaprastlar kaftana hoş bir görünüm kazandırmaktadır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 7

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/234

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 167 cm

Dönemi: 16. Yüzyıl

Müze Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı olup yakası kendi kumaşından biye ile çevrilmiştir. Kısa kolludur. Sağ yanda torba cep, etek ucunun iki yanında ise yırtmaçlar vardır. Ön kapamada 15 adet siyah ipek iplikle dokunmuş çaprast bulunmaktadır. Astarsızdır, ön kapama, etek ve kol ucu kenarları güvez renk atlas ile pervazlanmıştır.

Kumaş Türü: Çuha

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaşta desen bulunmamaktadır.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Astarsızdır; ön kapama, etek ve kol ucu kenarları güvez renk atlas ile pervazlanmıştır. Pervaz kumaşında baskı ile oluşturulmuş çizgi desenleri bulunmaktadır.

Kullanılan Renkler: Kumaşın zemininde siyah, pervazında güvez, köşe motifinde ise limoni, asumani ve turuncu renkler kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: El dikişi, elde kenar dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın yaka, ön kapama, yaka, kol ve etek ucu çevresinde bulunan pervazda baskı ile oluşturulmuş çizgi desenleri bulunmaktadır. Pervaz dikişlerinin kenarlarında ise sarı ince biye kullanılmıştır. Ön kapamada bulunan 15 adet çaprast işlevselliğinin yanında kaftana estetik bir görünüm kazandırmaktadır. Sağ etek ucunda ise aplike ile oluşturulmuş köşe motifi bulunmaktadır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 8

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/39

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 85,5 cm

Dönemi: 16. Yüzyıl

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı olup yakası kendi kumaşından biye ile çevrilmiştir. Kısa kolludur. Etek ucunun iki yanında yırtmaçlar vardır. Ön kapamada 12 adet çaprast bulunmaktadır. İçi fıstıki yeşil taraklı atlas astarlanmış, ön kapama, etek ve kol ucu, yaka kenarları filizi yeşil atlas ile pervazlanmıştır.

Kumaş Türü: Kadife

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaşta desen bulunmamaktadır.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın tüm bedeni fıstıki yeşil taraklı atlas astarlanmış, ön kapama, etek ve kol ucu, yaka kenarları filizi yeşil atlas ile pervazlanmıştır. Pervaz ve astar kumaşında baskı ile oluşturulmuş çizgi desenleri bulunmaktadır.

Kullanılan Renkler: Kumaşın zemininde fes, astarında fıstıki yeşil, pervazında ise filizi yeşil kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: El dikişi, ara dikiş, elde kenar dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın ön kapamasında bulunan 12 adet çaprast işlevselliğinin yanında kaftana estetik bir görünüm katmaktadır. Kaftanın astarında ve pervazda baskı ile oluşturulmuş çizgi desenleri de kaftana görsel bir zenginlik kazandırmıştır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 9

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/46

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 135 cm

Dönemi: 16. Yüzyıl

Müze Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı olup yakası kendi kumaşından biye ile çevrilmiştir. Kısa kolludur. İki yanda torba cepler bulunmaktadır. Yanlarda simetrik peşler vardır. Etek ucunun iki yanında yırtmaçlar vardır. Ön kapamada 15 adet çaprast bulunmaktadır. İçi nohudi bez ile astarlanmış, ön kapama, etek, kol ucu, yaka kenarları fıstıki yeşil canfes ile pervazlanmıştır.

Kumaş Türü: Kemha

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş dokuma tekniği ile desenlendirilmiştir. Güvez renk zemin üzerinde rumi ve tepelik motifleri bulunmaktadır. Bu motiflerin içleri ise çiçek ve yapraklarla bezelidir. Ayrıca zemin üzerinde yine zemin rengiyle oluşturulmuş küçük geometrik desenler bulunmaktadır.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın tüm bedeni nohudi bez ile astarlanmış, ön kapama, etek ve kol ucu, yaka kenarları fıstıki yeşil canfes ile pervazlanmıştır. Kaftanın tüm bedeni pamukla kaplı ve boyuna kapitonedir.

Kullanılan Renkler: Kumaşın zemininde güvez, astarında nohudi, pervazında fıstıki yeşil, motiflerinde ise filizi yeşil, fıstıki yeşil, beyaz ve güvez kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: El dikişi, ara dikiş, elde sağlamlaştırma zincir dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın tüm bedeni boyuna kapitonedir. Kapitone dikişleri işlevselliğinin yanında, kaftana görsel bir zenginlik de katmaktadır. Bunun yanında, kaftanın ön kapamasında bulunan, güvez ve beyaz ipek ve klaptanla dokunmuş 12 adet çaprast ve yine klaptanla sarılmış silindirik şeklindeki düğmeler, işlevselliğinin yanında kaftana oldukça estetik bir görünüm kazandırmıştır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 10

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/932

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 133,5 cm

Dönemi: 16. Yüzyıl

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı olup yakası kendi kumaşından biye ile çevrilmiştir. Uzun kolludur. Bedenin üst kısmında iki adet ilik yırtmaçlar bulunmaktadır. Sağ ve sol bedende ilik cepler bulunmaktadır. Yanlarda simetrik peşler vardır. Etek ucunun iki yanı yırtmaçlıdır. Ön kapamada 12 adet çaprast bulunmaktadır. İçi sincap kürkü ile kaplanmış, kapama, etek, kol ucu ve yaka kenarları fıstıki yeşil atlas ile pervazlanmıştır.

Kumaş Türü: Serenk

Kumaşın Desen Özelliği: Güvez renkli zemin üzerinde mavi beyaz madalyonlardan çıkan iri lale ve rumi motifli dallar çıkmaktadır. Bunların üzerinde ve aralarında menekşe, gül, penç ve nergis motifleri bulunmaktadır.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın tüm bedeni sincap kürkü ile astarlanmış, etek ucu fıstıki yeşil atlas ile pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Kumaşın zemininde güvez, astarında kahverengi kürk, pervazında fıstıki yeşil, motiflerinde ise asumani, fıstıki yeşil, altın sarısı, beyaz kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: El dikişi, ara dikiş, elde sağlamlaştırma zincir dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın ön kapamasında bulunan, güvez ve asumani ipek iplikle dokunmuş 12 adet çaprast ve yine güvez ve asumani ipek iplikle sarılmış oval düğmeler, işlevselliğinin yanında kaftana oldukça estetik bir görünüm kazandırmıştır. Kaftanın tüm bedeni ve yakası sincap kürkü ile kaplıdır. Etek ucu pervazında baskı ile oluşturulmuş çizgi desenleri bulunmaktadır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 11

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/40

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 143 cm

Dönemi: 16. Yüzyıl

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı olup yaka etrafı kendi kumaşından biye ile çevrilmiştir. Kısa kollu, yandan torba cepli ve etek ucunun iki yanından yırtmaçlıdır. Ön kapamada ipek iplikle sarılmış 12 adet düğme ve ilmek birit bulunmaktadır. Kaftan, yarıya kadar ince pamuklu kumaş ile astarlanmış, etrafı krem rengi canfesle pervazlanmıştır.

Kumaş Türü: Atlas

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaşta desen bulunmamaktadır.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftan yarıya kadar beyaz pamuklu kumaşla astarlanmış, yaka, kol ve etek ucu, ön kapama krem rengi canfesle pervazlanmıştır. Kaftanın tüm bedeni pamukla kaplı ve boyuna kapitonedir.

Kullanılan Renkler: Kumaşın zemininde krem, astarında beyaz, pervazında krem rengi kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: İğne ardı dikişi, El dikişi, ince el dikişi, ara dikiş, elde sağlamlaştırma zincir dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın tüm yüzeyinde ipek iplikle uygulanmış olan kapitone dikişleri, ön kapamada kullanılan ilmek birit ve ipek iplikle sarılmış oval düğmeler ve kaftanın kumaşına uygun renkte yapılan pervazlar işlevselliğin yanında kaftana görsel bir zenginlik kazandırmıştır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 12

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/866

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 154 cm

Dönemi: 16. Yüzyıl

Müze Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı olup yakanın etrafı kendi kumaşından biye ile çevrilmiştir. Uzun kolludur. Sağ ve sol ön bedende omuzdan bele kadar ilik yırtmaç bulunmaktadır.

Kumaş Türü: Ham pamuk ve ipek dokuma kumaş

Kumaşın Desen Özelliği: Krem rengi zemin üzerine ön ve arka bedende tarçını renkte ikişer büyük motif bulunmaktadır. Motifin ortası çınar yaprağı şeklinde olup, bu motifin içi çam kozalağı tezyinatlıdır. Altından çıkan dört yapraktan ikisi motifi çevrelemektedir. Bu dört yaprağın içi sümbüle benzer motiflerle tezyin edilmiştir. Tüm motifin etrafı yeşil renk tahrirlidir. Aynı motif kollarda da tekrarlanmaktadır.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın bedeni hardal rengi pamuklu kumaşla astarlanmış, yaka, kol, etek ucu ve ön kapama etrafı zeytini atlas kumaşla pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Kumaşın zemininde krem, astarında hardal, pervazında zeytini, motiflerinde ise tarçını ve zeytini renkleri kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: El dikişi, ara dikiş, çapraz ara dikiş, elde kenar dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın kol, yaka, etek ucu ve ön kapama kenarlarındaki pervazlar işlevselliğinin yanında kaftana görsel bir zenginlik kazandırılmıştır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 13

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/514

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 160 cm

Dönemi: 17. Yüzyıl

Müze Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı olup yakanın etrafı kendi kumaşından biye ile çevrilmiştir. Kısa kolludur ve kol uçlarında oyuntular vardır. Kaftanın sağ ve sol yanlarında simetrik peşler ve etek ucunun iki yanında yırtmaçlar bulunmaktadır. Kaftanın iki yanında torba cepler vardır.

Kumaş Türü: Atlas, aplikeler seraser

Kumaşın Desen Özelliği: Kaftan applike tekniği ile desenlendirilmiştir. Güvez rengi atlas zemin üzerine gümüş telli seraser ile büyük ay ve lale motifleri applike edilmiştir.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın üst bedeni bez kumaşla astarlanmış, yaka, kol, etek ucu ve ön kapama etrafı krem rengi canfes ile pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Kumaşın zemininde gümüş, bedenün üst kısmını kaplayan astarda beyaz, pervazında krem rengi, motiflerinde ise gümüş kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: İğne ardı dikişi, el dikişi, ince el dikişi, ara dikiş, elde sağlamlaştırma zincir dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Güvez rengi atlas zemin üzerine gümüş telli seraser ile büyük ay ve lale motifleri applike edilmiş ve Motiflerin kenarları sarı kırma telle çevrilmiştir. Kaftanın iç dikişlerinin üzeri dar dokuma şeritlerle kapatılmıştır. Bu şeritler dikişleri korumasının yanında kaftana hoş görünüm vermiştir. Kaftanın ön kapamasında bulunan sırma silindir düğme ve ilmek biritler işlevselliğinin yanında kaftana estetik bir görünüm kazandırmıştır. Kaftanın yaka, kol etek ucu ve ön kapama kenarlarındaki pervazlara, pres baskı tekniği ile çizgi desenleri oluşturulmuştur. Pervaz kenarları ibrişim kordonla süslenmiştir.

Gözlem Tablosu

Örnek: 14

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/297

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 151 cm

Dönemi: 17. Yüzyıl

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı olup yakanın etrafı kendi kumaşından biye ile çevrilmiştir. Kısa kolludur ve kol uçlarında oyuntular vardır. Kaftanın sağ ve sol yanlarında simetrik peşler, torba cepler, etek uçlarında ise yırtmaçlar bulunmaktadır.

Kumaş Türü: Çatma

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş dokuma tekniği ile desenlendirilmiştir. Bal rengi zemin üzerinde büyük büyük ay ve taç motifleri bulunmaktadır. Ay motifinin etrafı çiçek ve kıvrık dallarla bezelidir.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Astarsız olan kaftanın yaka, etek, kol ucu, ön kapama çevresi güvez rengi canfes ile pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Kumaşın zemininde altın klaptan, pervazında güvez, motiflerde bal rengi kullanılmıştır. Kaftanın iç dikişlerini kaplayan dar dokuma şeritler fıstıki yeşildir.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: İğne ardı dikişi, el dikişi, ara dikiş

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın kol, yaka, etek ucu ve ön kapama kenarlarındaki pervazlarda pres baskı ile oluşturulmuş çizgi desenleri bulunmaktadır. Pervaz dikişlerinin üzeri ise ibrişim kordonlarla süslenmiştir. Kaftanın iç dikişlerinin üzerini kaplayan fıstıki yeşil dar dokuma şeritler, dikişi yıpranmalara karşı korumanın yanında oldukça estetik bir görünüm oluşturmaktadır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 15

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/305

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 122 cm

Dönemi: 17. Yüzyıl (II. Osman'a aittir.)

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, küçük dik yakalı ve uzun kolludur. Etek ucunun iki yanı yırtmaçlıdır. Ön kapamada 13, kol yırtmaçlarında ise 12 adet ipek iplikle balıksırtı şeklinde sarılmış oval düğmeler ve ilmek biritler bulunmaktadır. Kaftanın sağ ve sol yanlarında simetrik peşler ve torba cepler bulunmaktadır.

Kumaş Türü: Atlas

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaşta desen bulunmamaktadır.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın tüm bedeni beyaz bez astarlıdır. İçi pamukla kaplı ve boyuna kapitone dikişlidir. Yaka, kol, etek ucu ve ön kapama kenarları pamuklu bez kumaşla pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Kumaşın zemininde altın sarısı, astar ve pervazında ise beyaz kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: Düz teyel, El dikişi, ince el dikişi, ara dikiş, elde kenar dikişi, elde sağlamlaştırma zincir dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın ön kapamasında 13, kol yırtmaçlarında ise 12 adet bulunan ipek iplikle balıksırtı şeklinde sarılmış oval düğmeler ve ilmek biritler kaftana estetik görünüm kazandırmıştır. Kol yırtmaçları altın sarısı ipek iplikle dokunmuş dar dokuma şeritle süslenmiştir. Kaftanındaki boyuna kapitone dikişleri işlevselliğinin yanında kaftana görsel bir zenginlik katmıştır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 16

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/500

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 160 cm

Dönemi: 17. Yüzyıl (IV. Mehmet'e aittir.)

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, yüksek dik yakalı ve uzun kolludur.

Kumaş Türü: Çatma

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş dokuma tekniği ile desenlendirilmiştir. Altın rengi telli kumaş zemin üzerinde güvez kadifeden nar motifleri bulunmaktadır. Nar motifinin etrafı karanfiller ve dolaşmalı dallarla bezelidir.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın tüm bedeni krem rengi atlasla astarlanmıştır. Yaka, kol, etek ucu ve ön kapama kenarları filizi yeşil atlas kumaşla pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Kumaşın zemininde altın sarısı, astarda krem rengi, pervazında filizi yeşil, motiflerinde ise güvez renk kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: El dikişi, ara dikiş, elde kenar dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın yaka, kol, etek ucu ve ön kapama etrafındaki pervazlarda pres baskı ile oluşturulmuş çizgi desenleri bulunmaktadır. Pervaz ve astarın dikiş yerleri dar dokuma şeritle süslenmiştir.

Gözlem Tablosu

Örnek: 17

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/829

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 146 cm

Dönemi: 17. Yüzyıl (Şehzade Korkut'a aittir.)

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, yüksek dik yakalı ve uzun kolludur. Arka ortada yırtmaç vardır. Sağ ve sol ön bedende ilik cepler, sağ ve sol kollarında ilik yırtmaçlar bulunmaktadır. Ön kapamada 4, kol yırtmaçlarında 3'er adet ilmek birit ve düğme kullanılmıştır.

Kumaş Türü: Çatma

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş dokuma tekniği ile desenlendirilmiştir Güvez renkli İtalyan çatma kadife kaftanda, güvez zemin üzerine sarı klaptanlı, bir noktadan çıkan dallar ve aralarında yine sarı klaptanlı madalyon desenleri bulunmaktadır.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın tüm bedeni nohudi pamuklu kumaş (bez) ile astarlanmış, yaka, kol, etek ucu ve ön kapama kenarları lacivert atlasla pervazlanmıştır. Arka yırtmacı ve yakanın tam arka kısmına gelen yerde yine lacivert atlasla rumi motifi applike edilmiştir. Bu iki motifin ortasına sarı yuvarlak ve içi pembe rumiler bulunan bir madalyon applike edilmiştir. Etek uçlarına atlastan applike edilmiş iç içe geçmiş lacivert marka bulunmaktadır.

Kullanılan Renkler: Zemini güvez, astarı nohudi, pervaz ve applike laciverttir. Ayrıca applike detaylarında pembe renk de kullanılmıştır. Motiflerde ise altın klaptan kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: El dikişi, ara dikiş, elde kenar dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Ön kapamada 4 adet, kol yırtmaçlarında ise 3'er adet ilmek birit ve düğme bulunmaktadır. Kaftanın astarı lacivert atlas kumaşla applike edilmiş rumi desenlerle ve madalyon desenleriyle süslenmiştir. Applike kenarları ince ibrişim kordonlarla çevrelenmiştir. Etek ucu, yaka ve ön kapama çevresi pervazları da, işlevselliğinin yanında kaftana görsel bir zenginlik katmıştır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 18

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/365

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 144 cm

Dönemi: 17. Yüzyıl (II. Osman'a aittir.)

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, küçük dik yakalı ve kısa kolludur. Kol uçlarında oyuntular bulunmaktadır. Kaftanın sağ ve sol yanlarında simetrik peşler vardır. Ön kapama 30 adet ilmek birit ve ipek ipliği ile oval kalıplara balıksırtı şeklinde sarılmış düğmelerle kapanmaktadır.

Kumaş Türü: Seraser

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş dokuma tekniği ile desenlendirilmiştir. Krem renk zemin üzerinde bir kökten çıkan badem şeklinde beş yaprak ve bunların içinde ve dışında küçük lale ve sümbüller bulunmaktadır.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın üst bedeni bele kadar bez astarlıdır. Yaka, kol, etek ucu çevresi ve ön kapama kenarları çilek pembesi canves ile pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Zeminde krem rengi ve gümüş tel, astarda beyaz, pervazlarda çilek pembesi, Motiflerde ise açık pembe, asumani, zeytini renkleri kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: İğne ardı dikişi, el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Ön kapamada bulunan 30 adet ilmek birit ve ipek ipliği ile oval kalıplara balıksırtı şeklinde sarılmış düğmeler işlevselliğinin yanında kaftana oldukça estetik bir görünüm kazandırmıştır. Etek ucu, yaka, kol ve ön kapama pervazlarının oyuntulu kesimleri kaftanına görsel bir zenginlik katmıştır. Pervazlarda pres baskı ile oluşturulmuş çizgi desenleri bulunmaktadır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 19

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/360

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 131,5 cm

Dönemi: 17. Yüzyıl (II. Osman'a aittir.)

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalıdır ve yaka kendi kumaşından biye ile çevrilmiştir. Kaftanın ön bedeninde ilik cepler bulunmaktadır. Kol uçları oyuntuludur. Kaftanın sağ ve sol yanlarında simetrik peşler vardır. Ön kapama 18 adet gümüş klaptanla dokunmuş çaprastları ve düğmeleri bulunmaktadır.

Kumaş Türü: Çatma

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş dokuma tekniği ile desenlendirilmiştir. Krem renkli telli kumaş zemin üzerinde mavi kadifeden rumi desenler bulunmaktadır. Bu kıvrımlı dalların aralarında, altın ve gümüş kırma telle dokunmuş rumi ve hatayi motifler vardır. Madalyona benzeyen desenin ortasına da hatayi motifler yerleştirilmiştir.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın tüm bedeni bele kadar filizi yeşil atlas kumaş ile astarlanmıştır. Yaka, kol, etek ucu çevresi ve ön kapama kenarları güvez atlas ile pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Zeminde krem rengi ve gümüş tel, astarda filizi yeşil, pervazlarda güvez, Motiflerde ise çividi, altın ve gümüş tel renkleri kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: İğne ardı dikişi, el dikişi, ara dikiş, elde sağlama zincir dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Ön kapama bulunan 18 adet çaprast, gümüş klaptanla dokunmuş ve kaftana görsel bir zenginlik kazandırmıştır. Etek ucu, yaka, kol ve ön kapama pervazlarında pres baskı ile oluşturulmuş çizgi desenleri bulunmaktadır. Astar ve pervaz birleşim dikişleri dar dokuma şeritlerle süslenmiştir. Kaftanın sağ etek ucunda applike tekniği ile oluşturulmuş köşe motifi bulunmaktadır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 20

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/839

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 138 cm

Dönemi: 17. Yüzyıl (IV. Murat'a aittir.)

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, yüksek dik yakalı ve uzun kolludur. Ön bedeninin sağ ve solunda ilik yırtmaçlar bulunmaktadır.

Kumaş Türü: İtalyan kadifesi

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş dokuma tekniği ile desenlendirilmiştir. Güvez zemin üzerine bal rengi büyük madalyonlar içinde altın klaptan ve gümüş telli stilize yaprak ve lale motifleri bulunmaktadır.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın tüm bedeni çividi atlas kumaşla astarlanmış, yaka, kol, etek ucu ve ön kapama çevresi fes kırmızısı atlas kumaşla pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Zeminde güvez, astarda çividi, pervazda fes kırmızısı, Motiflerde ise bal rengi, altın klaptan ve gümüş tel renkleri kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: El dikişi, ara dikiş, elde sağlamlaştırma zincir dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın etek ucu, kol ve ön kapama pervazlarında pres baskı ile oluşturulmuş çizgi desenleri bulunmaktadır. Pervaz ile astarın dikiş yerleri dar dokuma şeritle süslenmiştir.

Gözlem Tablosu

Örnek: 21

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/265

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 112 cm

Dönemi: 17. Yüzyıl (I. Ahmet'e aittir.)

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalıdır ve yaka kendi kumaşından biye ile çevrilmiştir. Ön bedeninin sağında ve solunda ilik cepler bulunmaktadır. Yanlarda simetrik peşler bulunmaktadır.

Kumaş Türü: Seraser

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş dokuma tekniği ile desenlendirilmiştir. Gümüşü renk zemin üzerine etrafı turuncu tahrirli, sarı klaptanlı iri ay motiflidir. Ay motifinin içinden çıkan yeşil dalın üzerinde turuncu çiçek motifleri bulunmaktadır.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın tüm bedeni beyaz pamuklu bez ile astarlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Zeminde gümüş, astarda beyaz renk kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: El dikişi, ara dikiş, elde sağlamlaştırma zincir dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanda herhangi bir süsleme ögesine rastlanmamıştır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 22

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/288

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 159 cm

Dönemi: 17. Yüzyıl (I. Ahmet'e aittir.)

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, küçük dik yakalı ve uzun kolludur. Sağ ve sol yanlarda simetrik peşler ve torba cepler vardır. Ön kapamada 13, kollarda 3 adet ilmek biritler ve ipek iplikle balıksırtı şeklinde sarılmış oval düğmeler bulunmaktadır.

Kumaş Türü: Atlas

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş pres baskı tekniği ile desenlendirilmiştir. Tüm zemin ay motifleriyle bezelidir.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın üst bedeni bele kadar pamukla kaplı, bez astarlı iri boyuna kapitonelidir. Yaka, kol, etek ucu ve ön kapama çevresi pamuklu bezle pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Zeminde gül kurusu, astar ve pervazda beyaz renk kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: İğne ardı dikişi, el dikişi, ince el dikişi, ara dikiş, sürfile dikişi, elde kenar dikişi

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın ön kapamasında bulunan 13, kol uçlarında 3 adet bulunan ilmek biritler ve ipek iplikle balıksırtı şeklinde sarılmış oval düğmeler işlevselliğin yanında kaftana estetik bir görünüm kazandırmıştır. Kıvrımlı bir şekilde kesilmiş kol uçları da kaftana görsel bir zenginlik katmıştır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 23

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/558

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 166 cm

Dönemi: 18. Yüzyıl (I. Mahmut'a aittir.)

Müze Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı olup yaka etrafı pervazla çevrelenmiştir. Kısa kollu, yandan cepli ve etek ucunun iki yanından yırtmaçlıdır. Ön kapamada 24 adet ilmek birit ve gümüş klaptanla sarılmış silindir düğme bulunmaktadır. Kaftan, yarıya kadar ince pamuklu bez ile astarlanmış; yaka, kol, etek ve kol ucu, ön kapama çevresi canfes ile pervazlanmıştır.

Kumaş Türü: Atlas

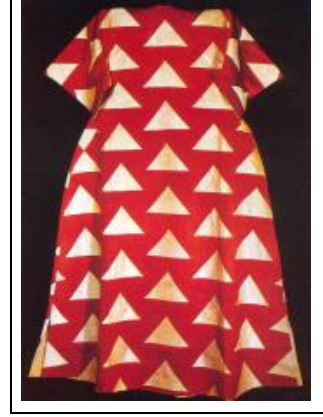
Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş applike tekniği ile desenlendirilmiştir. Tüm zemin üçgen motiflerle bezelidir. Kumaşın yüzeyi pres baskı ile oluşturulmuş yuvarlak içinde dilimli çiçek motifleriyle bezelidir.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın üst bedeni bele kadar ince pamuklu kumaş ile astarlanmış; yaka, kol, etek ucu ve ön kapama kenarları presle basılmış çizgi desenli krem rengi canfesle pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Zeminde güvez, astarda beyaz, pervazda ve motiflerde krem rengi kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: İğne ardı dikişi, ince el dikişi, ara dikiş

Kullanılan Süsleme Tekniği: Kaftanın ön kapamasında bulunan 24 adet ilmek birit ve gümüş klaptanla balıksırtı şeklinde sarılmış oval düğmeler işlevselliğin yanında kaftana estetik bir görünüm kazandırmıştır. Kol uçlarında bulunan oyuntular kaftana görsel bir zenginlik katmıştır. Kırmızı atlas zemin üzerine krem rengi atlas kumaş ile üçgen motifleri applike edilmiştir. Bunların üzerinde içinde geometrik çiçek desenleri bulunan yuvarlak baskı tezyinatı vardır. Pervazların etrafı siyah-beyaz renkte birbirine sarılmış ince bir ipek ibrişim kordonla süslenmiştir. Kaftanın astarsız kısımlarındaki dikişlerin üzerleri krem rengi canfes kumaş parçasıyla çevrelenmiş böylece işlevselliğin yanında kaftana görsel bir zenginlik kazandırılmıştır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 24

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/598

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 156 cm

Dönemi: 18. Yüzyıl (III. Mustafa'ya aittir.)

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı olup yaka etrafı kendi kumaşından biye ile çevrilmiştir. Kısa kolludur ve kol uçları oyuntuludur. Sağ ve sol yanlarda simetrik peşler ve torba cepler vardır. Ön kapamada 24 adet çapraz ve gümüş klaptan ile balıksırtı şeklinde sarılmış silindir düğmeler bulunmaktadır.

Kumaş Türü: Atlas

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş pres baskı tekniği ile desenlendirilmiştir. Tüm zemin ay motifleriyle bezelidir.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın üst bedeni bele kadar pamuklu bez kumaşla astarlanmış, yaka, kol, etek ucu ve ön kapama çevresi vişne rengi canfes ile pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Zeminde krem rengi, yarım astarda beyaz, pervazda vişne rengi kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: İğne ardı dikişi, ince el dikişi, ara dikiş

Kullanılan Süsleme Tekniği: Ön kapamasında bulunan 24 adet çapraz ve gümüş klaptan ile balıksırtı şeklinde sarılmış silindir düğmeler işlevselliğin yanında kaftana estetik bir görünüm kazandırmıştır. Yaka, kol, etek ucu ve ön kapama çevresindeki pervazlarda pres baskı ile oluşturulmuş çizgi desenleri bulunmaktadır. Kaftanın iç dikişlerinin üzeri krem rengi dar dokuma şeritlerle kapatılmıştır. Bu dokuma şeritler dikişlerin dayanıklılığını artırmanın yanında kaftanın içine oldukça estetik bir görünüm katmıştır. Kıvrımlı bir şekilde kesilmiş kol uçları da kaftana görsel bir zenginlik katmıştır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 25

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/554

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 106 cm

Dönemi: 18. Yüzyıl (I. Mahmut'a aittir.)

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı olup yaka etrafı kendi kumaşından biye ile çevrilmiştir. Uzun kolludur ve kol uçları yırtmaçlıdır. Sağ yanda torba cebi vardır. Ön kapamada 4 adet ilmek birit ve düğme, kol ucunda 7 adet ilmek birit ve düğme, bedende 4 adet ilmek birit ve 1 adet düğme bulunmaktadır. Bedende yer alan ilmek biritler kaftanın bedene oturmasını sağlamaktadır. Etek ucunun iki yanında yırtmaçlar bulunmaktadır.

Kumaş Türü: Savai

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş dokuma tekniği ile desenlendirilmiştir. Çividi renkte ve ince yolludur. Bu yollar arasında gül kurusu, güvez, altın sarısı, turuncu krem rengi çiçek , yaprak ve dal motifleri bulunmaktadır.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın tüm bedeni pamuklu bez kumaşla astarlanmış, yaka, kol, etek ucu ve ön kapama çevresi krem rengi canfes ile pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Zeminde krem rengi, yarım astarda beyaz, pervazda vişne rengi kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: El dikişi, ince el dikişi, ara dikiş

Kullanılan Süsleme Tekniği: Ön kapamada 4 adet ilmek birit ve düğme, kol ucunda 7 adet ilmek birit ve düğme, bedende 4 adet ilmek birit ve 1 adet düğme bulunmaktadır. Bu ilmek birit ve düğmeler işlevselliğin yanında kaftana estetik bir görünüm kazandırmıştır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 26

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/584

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 135 cm

Dönemi: 18. Yüzyıl (I. Mahmut'a aittir.)

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı olup yaka etrafı kendi kumaşından biye ile çevrilmiştir. Kısa kolludur ve kol uçları oyuntuludur. Ön bedende ilik cepleri vardır. Ön kapamada 23 adet çaprast ve gümüş klaptanla balıksırtı şeklinde sarılmış silindir düğmeler bulunmaktadır. Yanlardan yırtmaçlıdır.

Kumaş Türü: Kemha

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş dokuma tekniği ile desenlendirilmiştir. Güvez zemin üzerinde sarı klaptanlı büyük dallar, iri nar ve kozalak motifleri bulunmaktadır. Bu motiflerin üzeri mavi ve beyaz renklerde çiçek motifleriyle bezelidir.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın tüm bedeni vişne rengi canfes ile astarlanmış, yaka, kol etek ucu, ön kapama kenarları fıstıki yeşil canfes ile pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Zeminde güvez, astarda vişne rengi, pervazda fıstıki yeşil renkleri kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: İğne ardı dikişi, el dikişi, ara dikiş, çapraz ara dikiş

Kullanılan Süsleme Tekniği: Ön kapamada bulunan 23 adet çaprast ve gümüş klaptanla balıksırtı şeklinde sarılmış silindir düğmeler, işlevselliğin yanında kaftana görsel bir zenginlik kazandırmaktadır. Kaftanın astarında ve pervazlarında pres baskı ile oluşturulmuş çizgi desenleri vardır. Sağ etek ucunda damga motifi bulunmaktadır.

Gözlem Tablosu

Örnek: 27

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/626

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 108 cm

Dönemi: 18. Yüzyıl (III. Selm'e aittir.)

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı olup yaka etrafı kendi kumaşından biye ile çevrilmiştir. Uzun kolludur ve kol uçları yırtmaçlıdır. Sağ, sol yanda torba cepler, sağ üst bedende ise ilik cep vardır. Ön kapamada 3 adet ilmek birit ve düğme, kol ucunda 11 adet ilmek birit ve düğme, bedende ise 8 adet ilmek birit ve 2 adet düğme bulunmaktadır. Bedende yer alan ilmek biritler kaftanın bedene oturmasını sağlamaktadır. Etek ucunun iki yanında yırtmaçlar bulunmaktadır.

Kumaş Türü: Kutnu

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaş dokuma tekniği ile desenlendirilmiştir. Güvez zemin üzerine krem rengi boyuna çizgilidir.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın tüm bedeni pamuklu beyaz bez ile astarlanmış, yaka, kol etek ucu, ön kapama kenarları krem rengi canfes ile pervazlanmıştır.

Kullanılan Renkler: Zeminde güvez, astarda beyaz, pervazda ve desende krem rengi kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: İğne ardı dikişi, el dikişi, ara dikiş, elde sağlamlaştırma zincir

Kullanılan Süsleme Tekniği: Ön kapamada 3 adet ilmek birit ve düğme, kol ucunda 11 adet ilmek birit ve düğme, bedende ise 8 adet ilmek birit ve 2 adet düğme bulunmaktadır. Bu ilmek birit ve düğmeler işlevselliğin yanında kaftana görsel bir zenginlik kazandırmaktadır. Kaftanın kol uçları dokuma şeritlerle süslenmiştir. Ön bedendeki ilik cebin çevresi tığ işi ile süslenmiştir.

Gözlem Tablosu

Örnek: 28

İlgili Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi

Envanter No: TSM 13/595

Türü: Kaftan

Boyutları: Boy 113 cm

Dönemi: 18. Yüzyıl (III. Mustafa'ya aittir.)

Müzeye Geliş Şekli: Topkapı Sarayı'ndan

Müzedeki Yeri: Topkapı Sarayı Müzesi Padişah Giysileri ve Kumaş Deposu Arşivi

Form Özelliği: Önden açık, sıfır yakalı olup yaka etrafı kendi kumaşından biye ile çevrilmiştir. Uzun kolludur. Ön bedende hareket rahatlığı sağladığı düşünülen ilik yırtmaçlar ve yine ön bedeninin sağ ve solunda ilik cepler bulunmaktadır. Ön kapamada 25 adet çaprast ve altın klaptanla sarılmış düğmeler bulunmaktadır. Yanlarda simetrik peşler bulunmaktadır.

Kumaş Türü: Seraser

Kumaşın Desen Özelliği: Kumaşta desen bulunmamaktadır.

Astar ve Pervaz Kumaşı: Kaftanın tüm bedeni beyaz pamuklu kumaş ile astarlanmış, yaka, kol etek ucu, ön kapama kenarları nohudi canfes ile pervazlanmıştır.

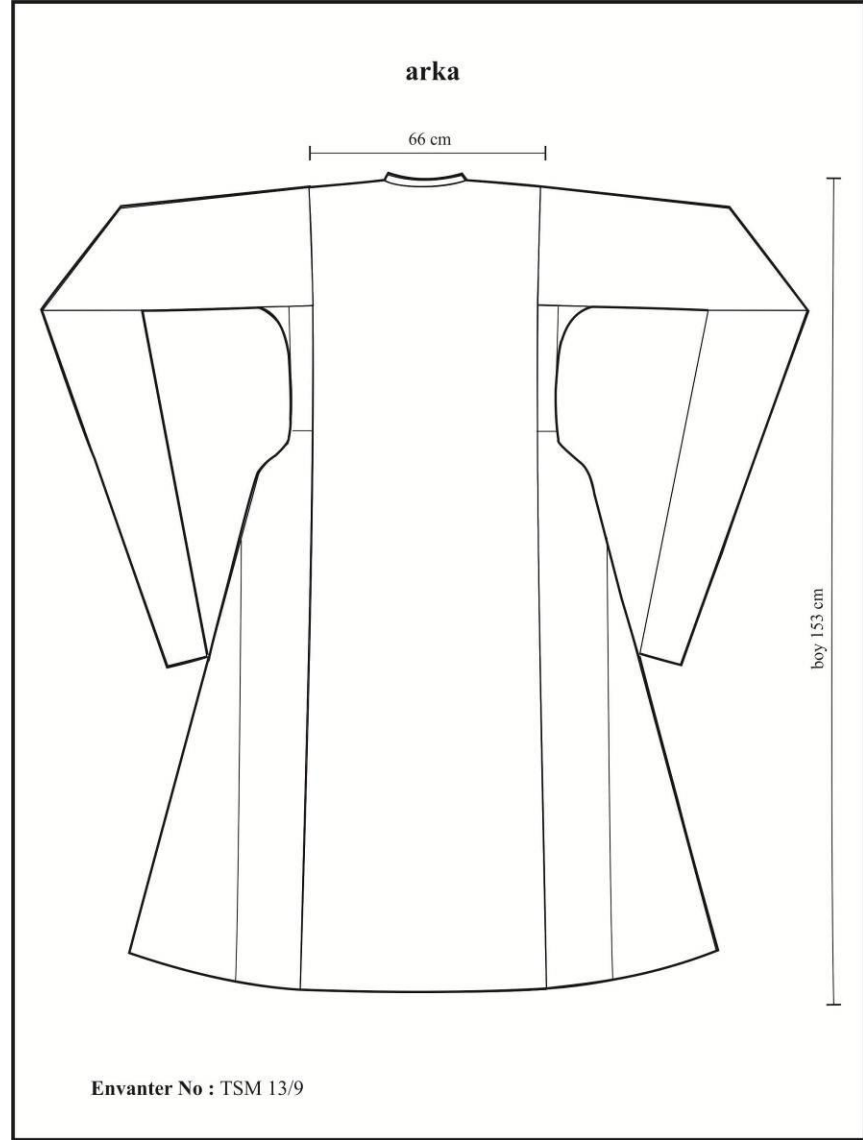
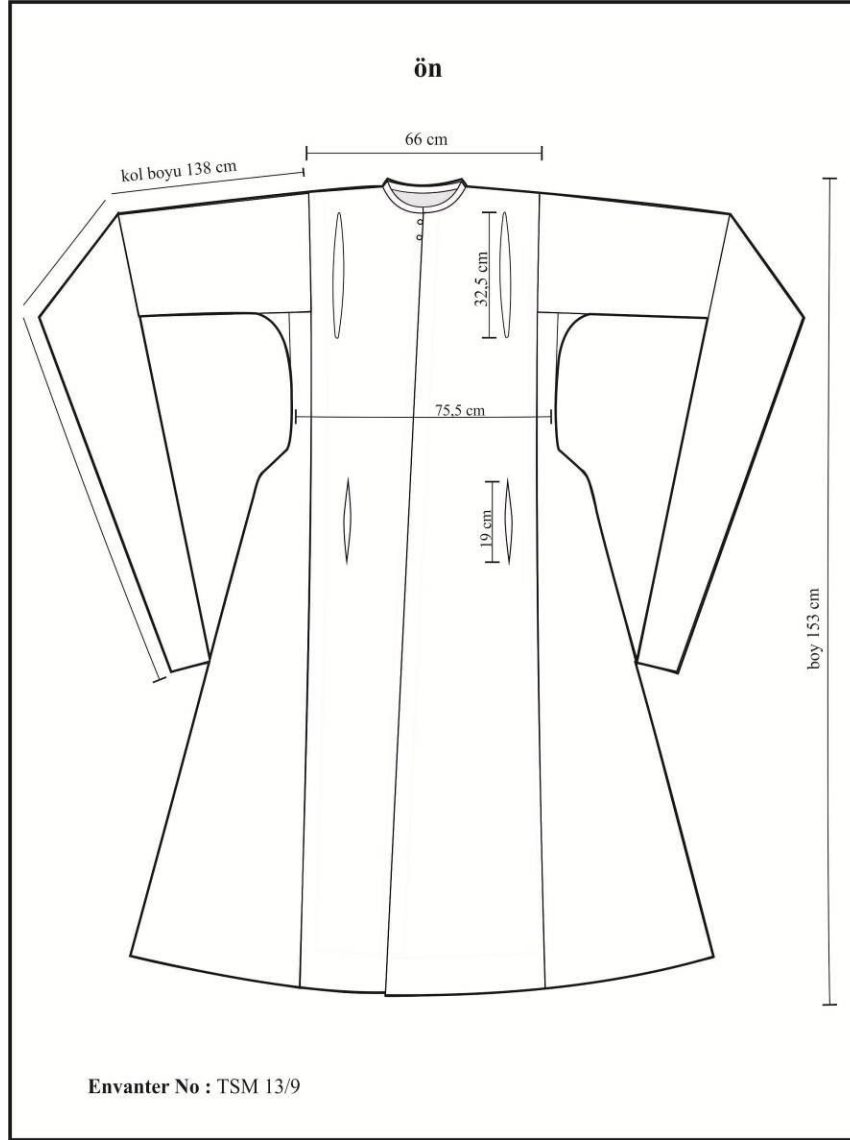
Kullanılan Renkler: Zeminde koyu mavi, astarda beyaz, pervazda nohudi renk kullanılmıştır.

Kullanılan Dikiş Teknikleri: İğne ardı dikişi, el dikişi, ara dikiş, çapraz ara dikiş

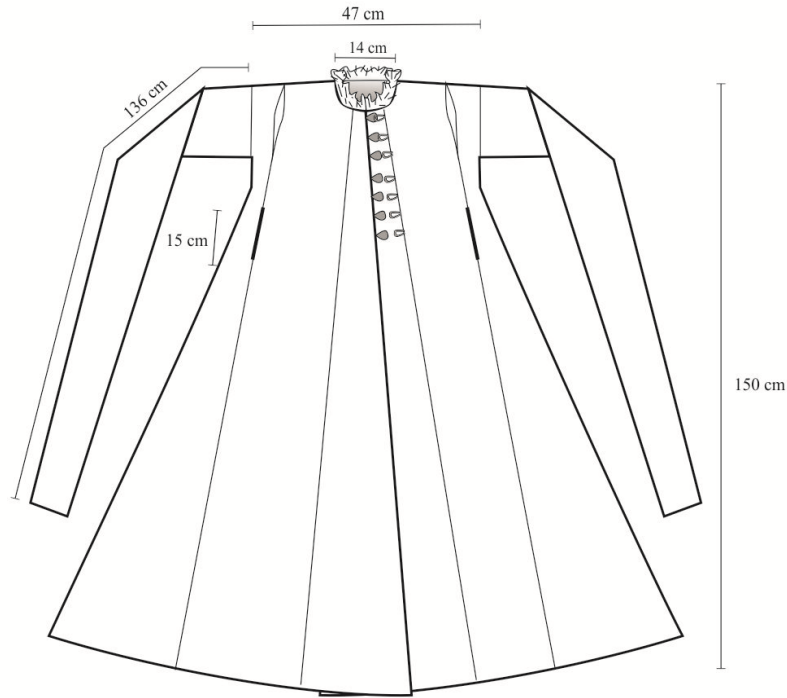
Kullanılan Süsleme Tekniği: Ön kapamada bulunan 25 adet çaprast ve altın klaptanla sarılmış düğmeler işlevselliğin yanında kaftana görsel bir zenginlik kazandırmaktadır. Kaftanın yaka, kol, etek ucu ve ön kapama çevresindeki pervazlarda pres baskı ile oluşturulmuş çizgi desenleri bulunmakta ve bu desenler kaftana estetik bir görünüm kazandırmaktadır.

**EK 3: TOPKAPI SARAYI MÜZESİ PADIŞAH GİYSİLERİ ARŞİVİ'NDE
İNCELENEN KAFTANLARIN TEKNİK ÇİZİMLERİ**

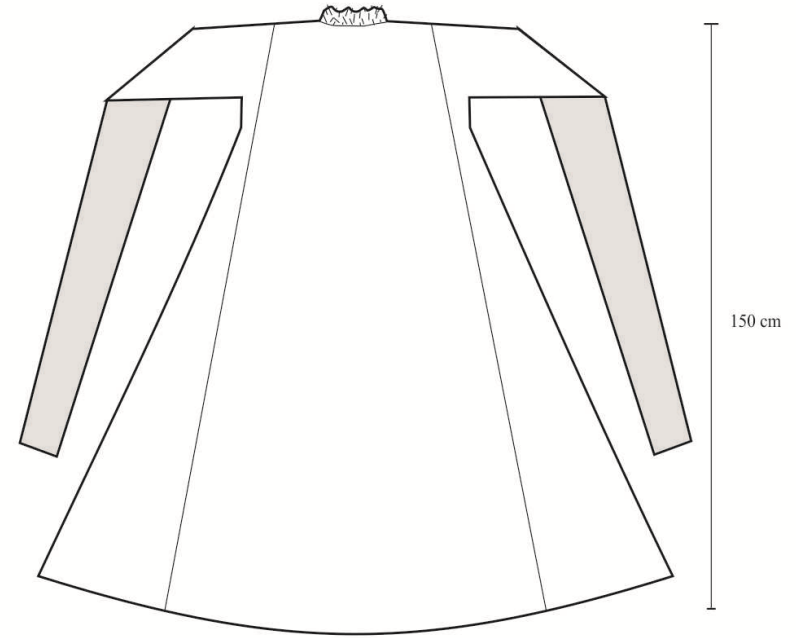

ön

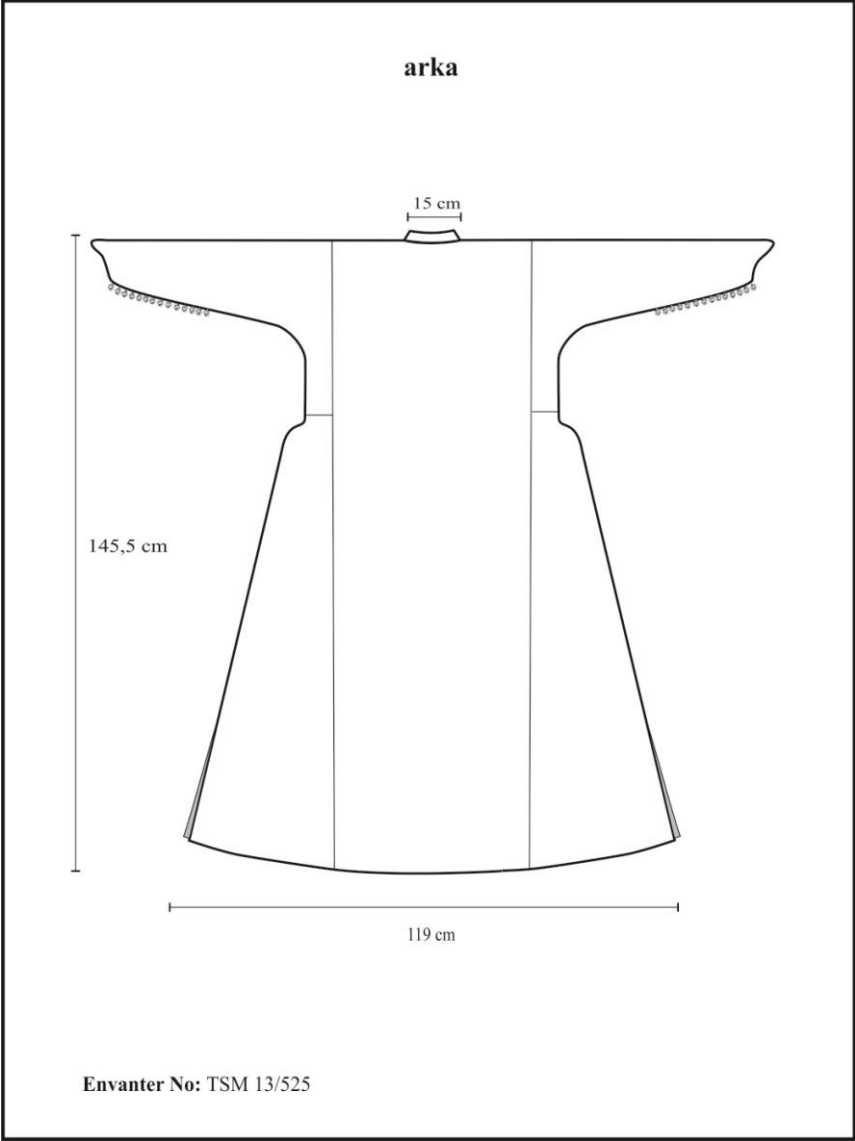
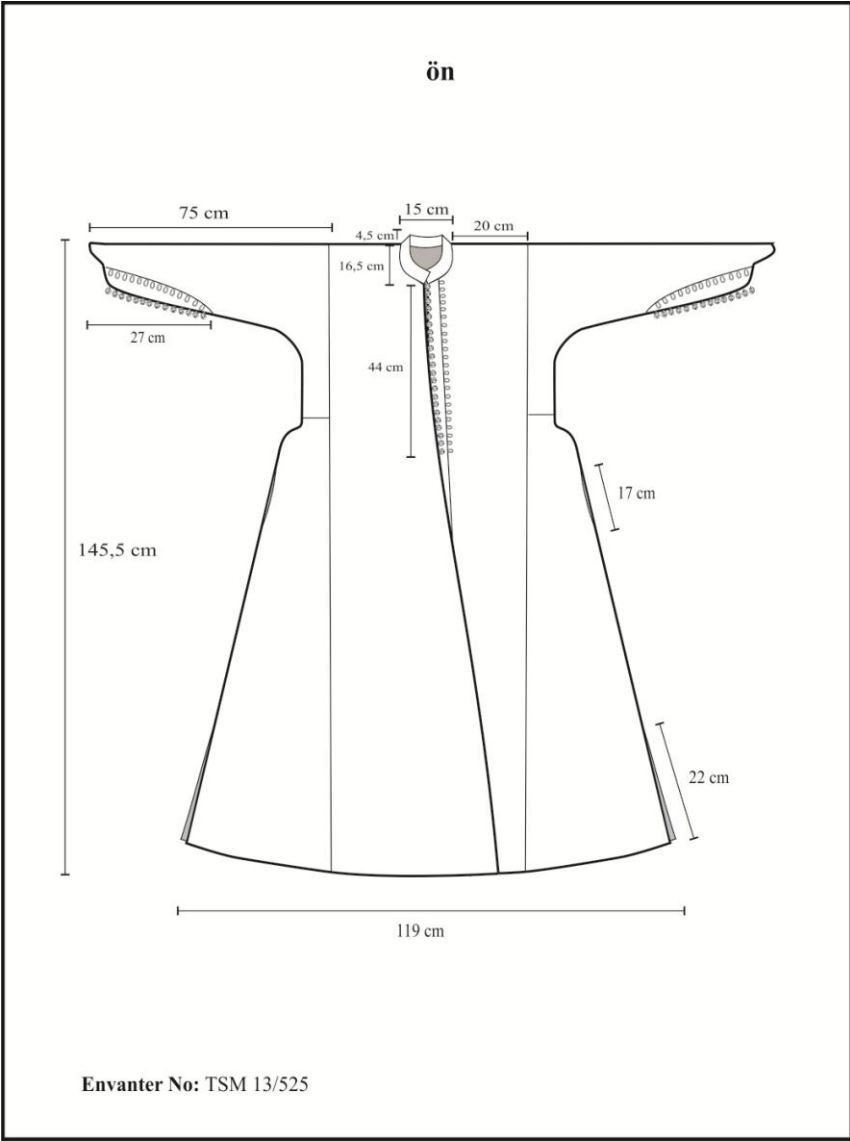

Envanter No: TSM 13/13

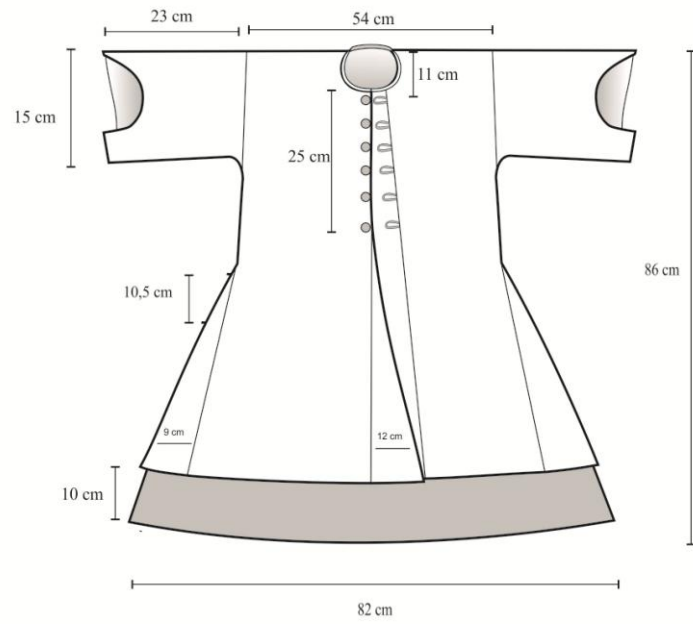
arka

Envanter No: TSM 13/13

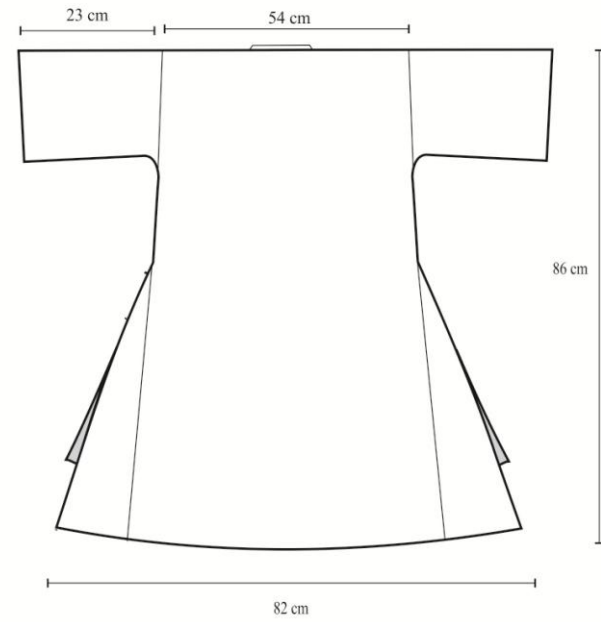

ön

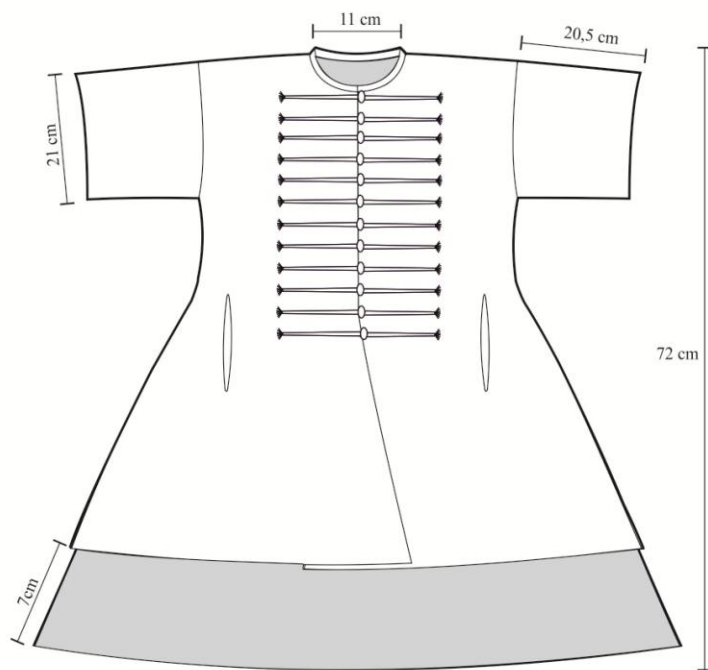
Envanter No: TSM 13/38

arka

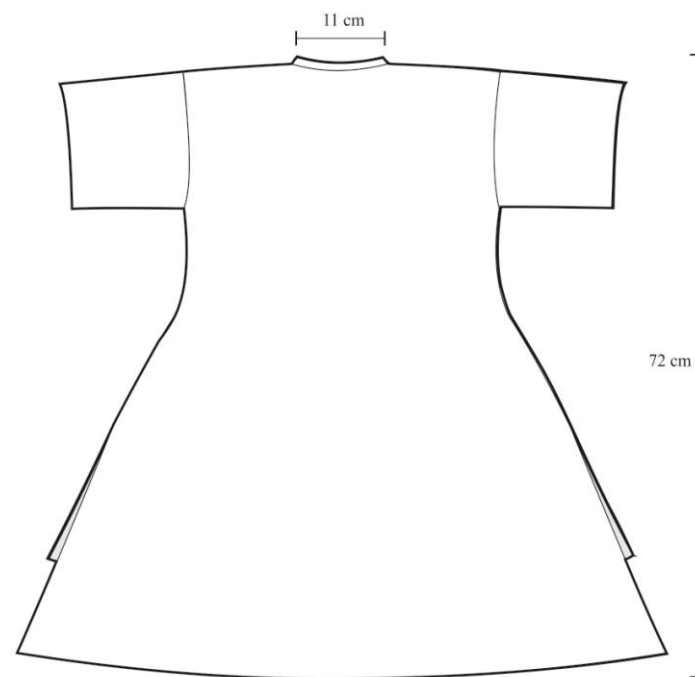
Envanter No: TSM 13/38

ön

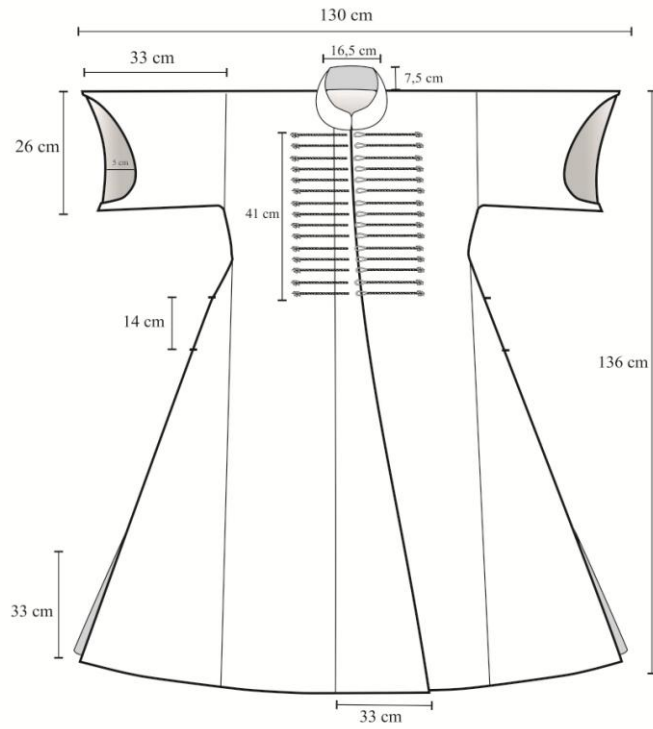
Envanter No : TSM 13/966

arka

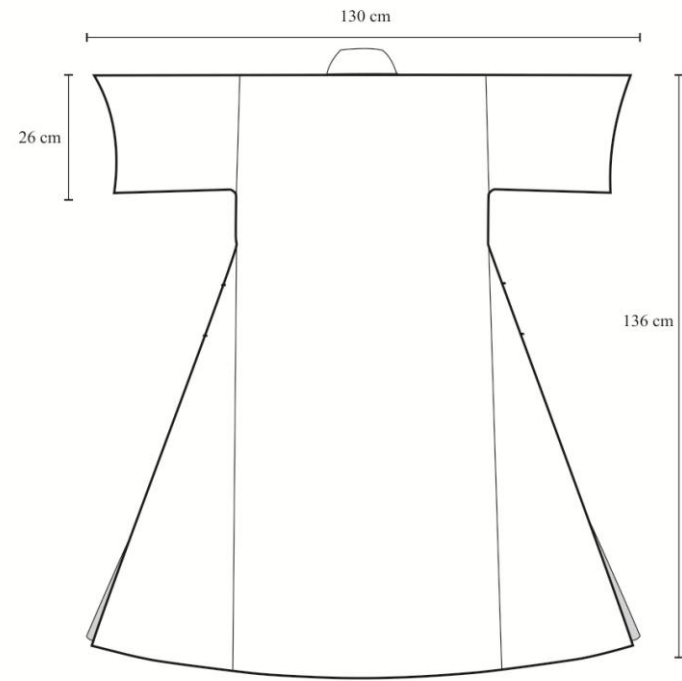
Envanter No : TSM 13/966

ön

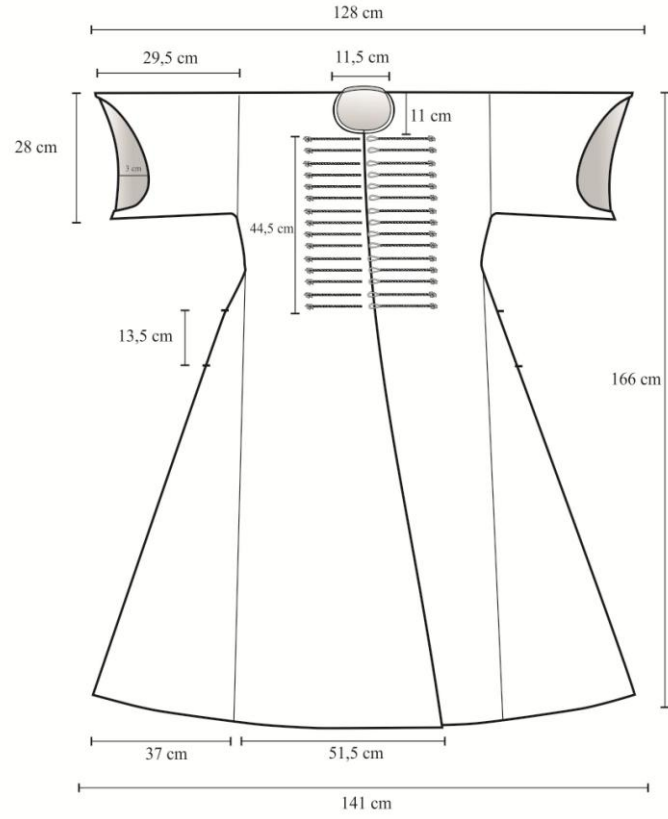
Envanter No: TSM 13/41

arka

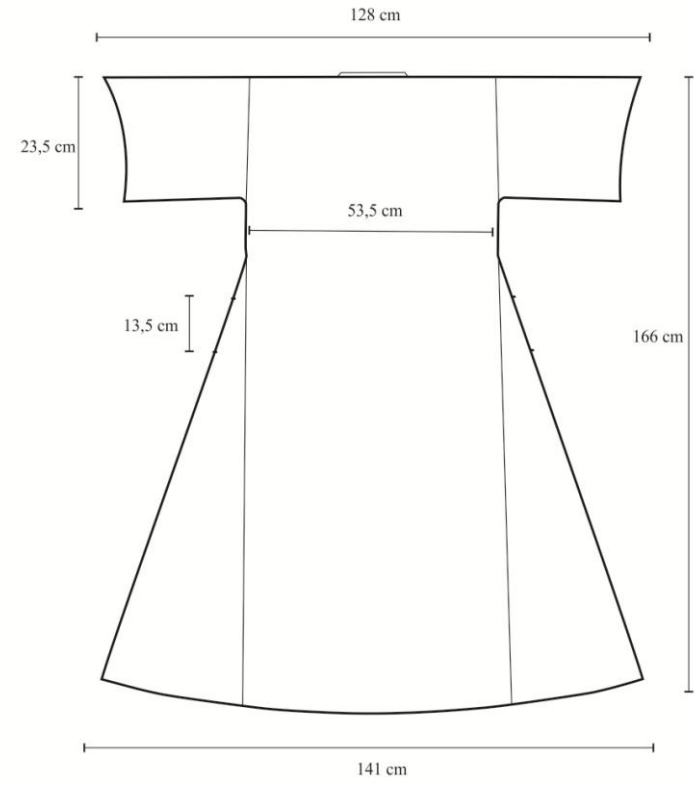
Envanter No: TSM 13/41

ön

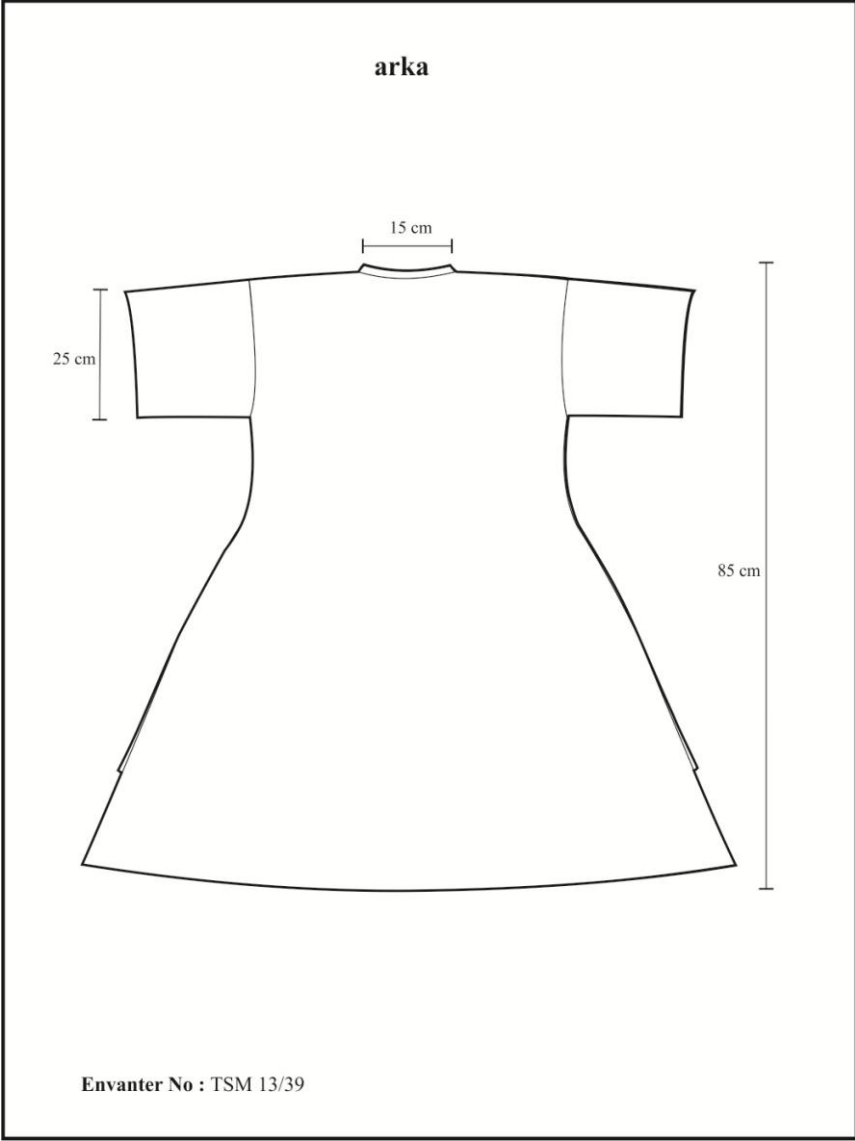
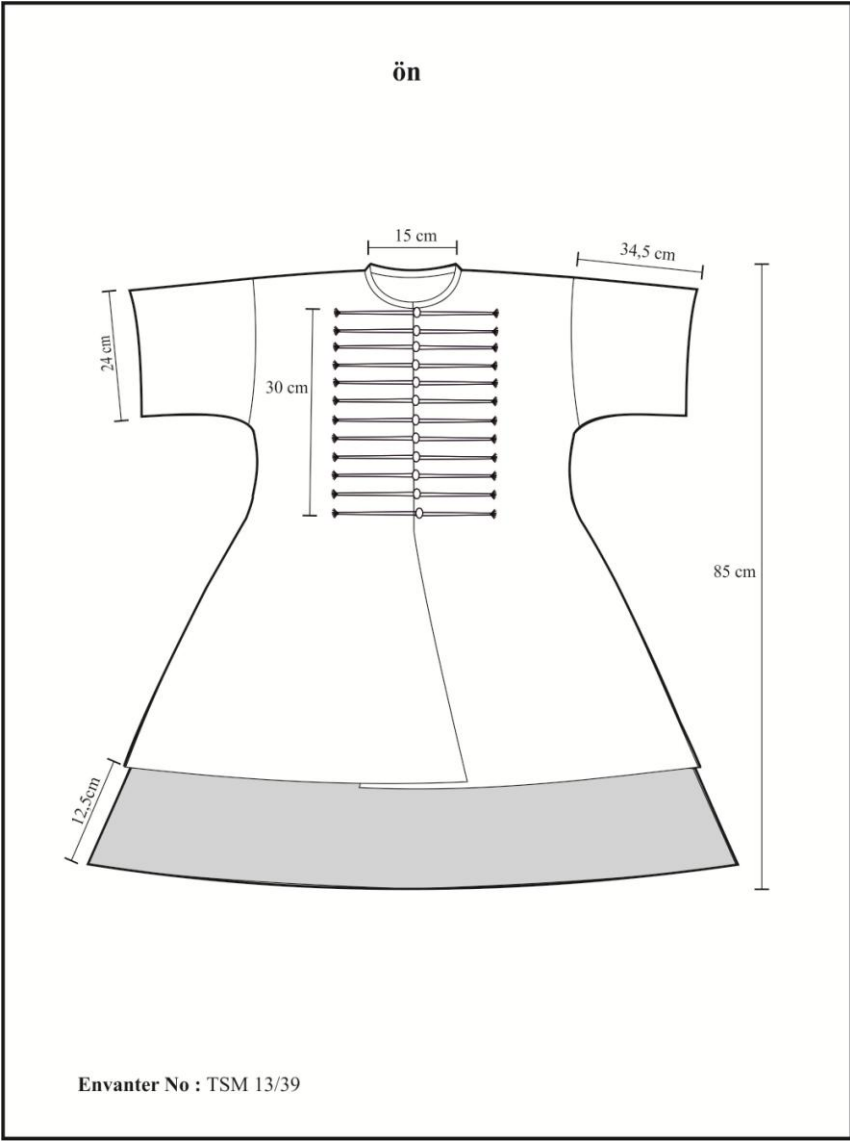

Envanter No: TSM 13/234

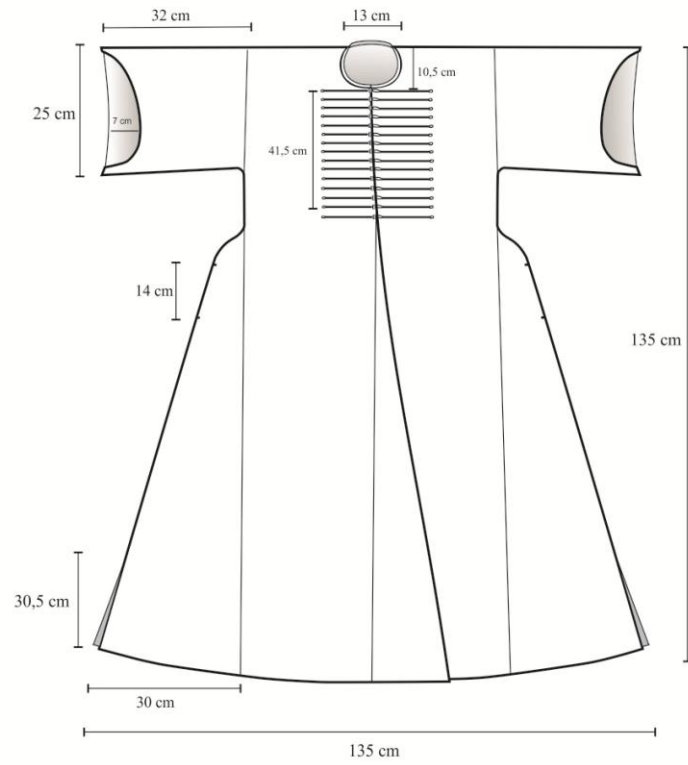
arka

Envanter No: TSM 13/234

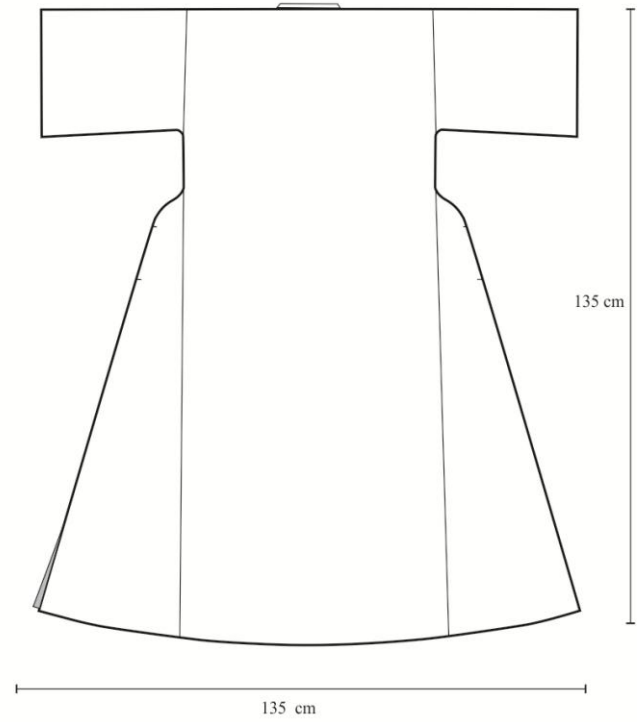

ön

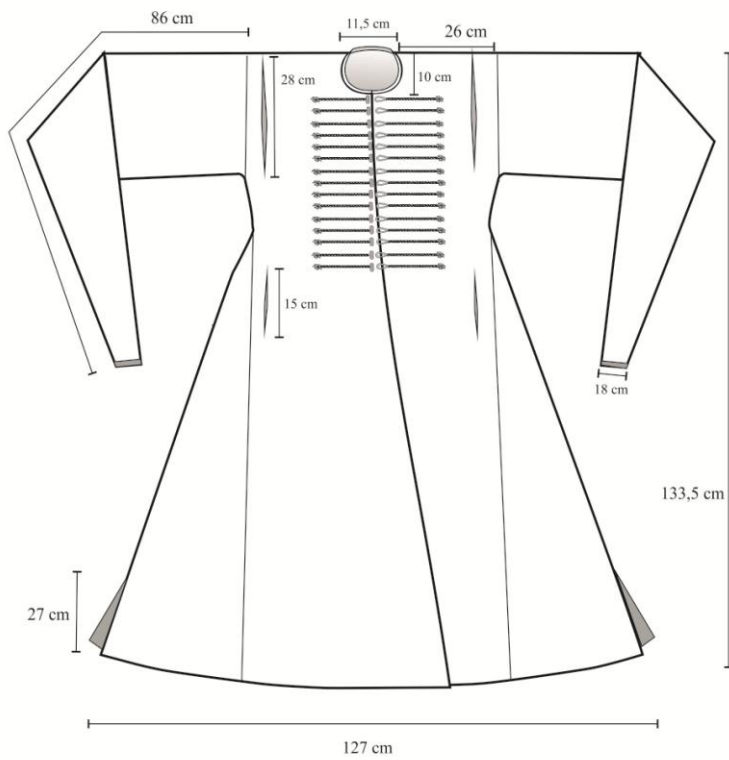
Envanter No: TSM 13/46

arka

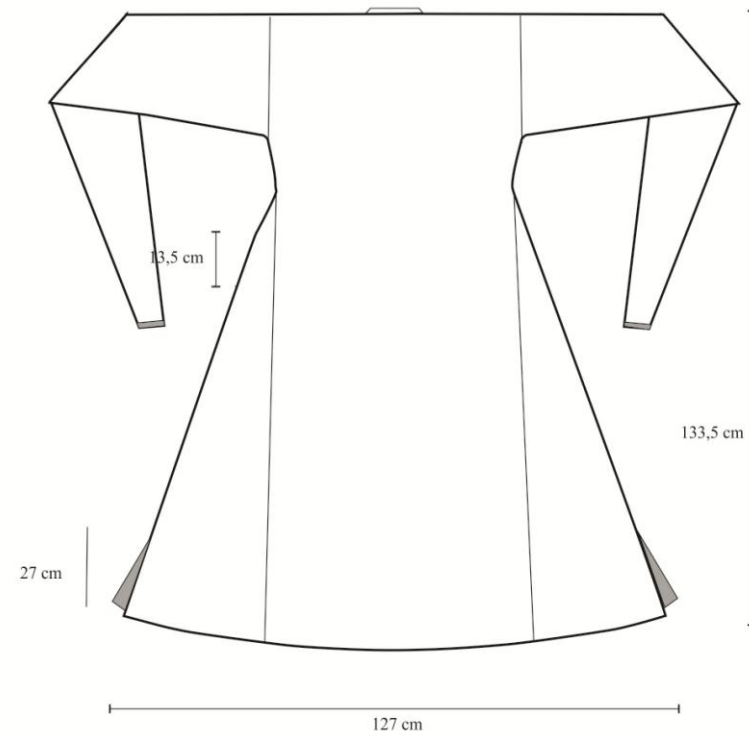
Envanter No: TSM 13/46

ön

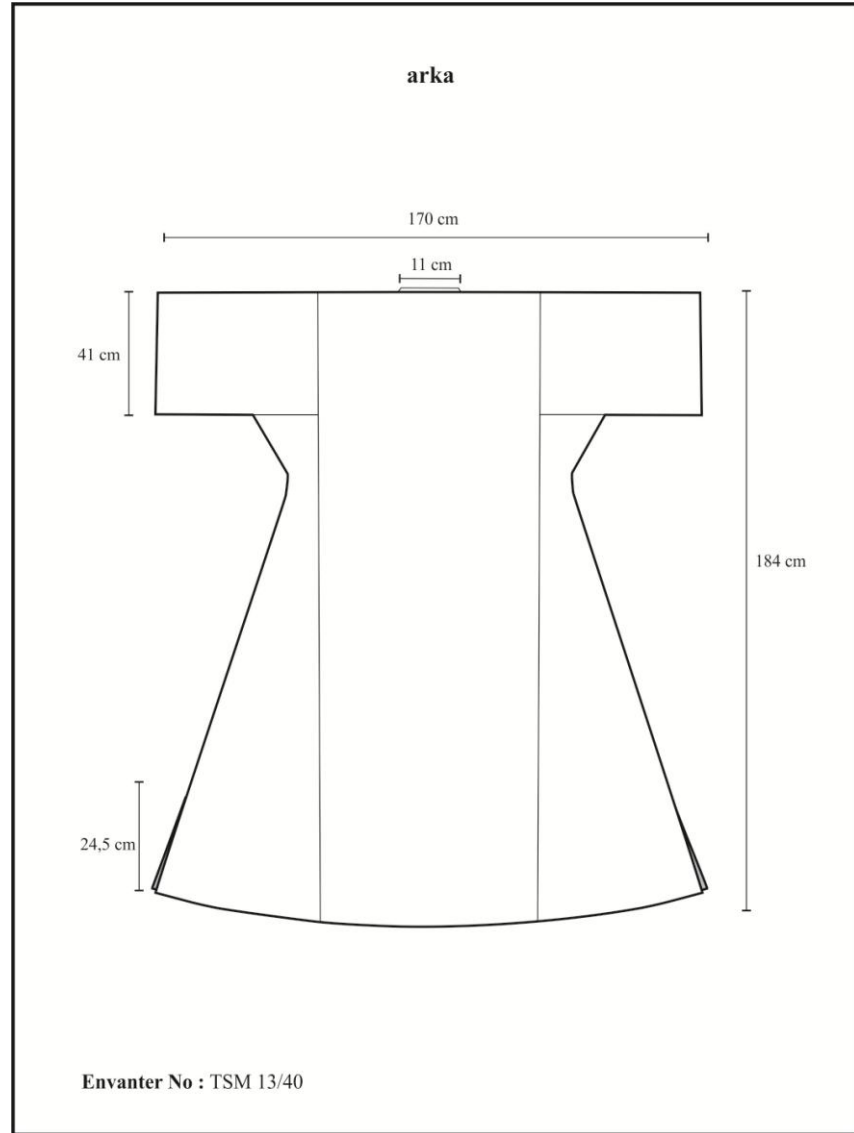
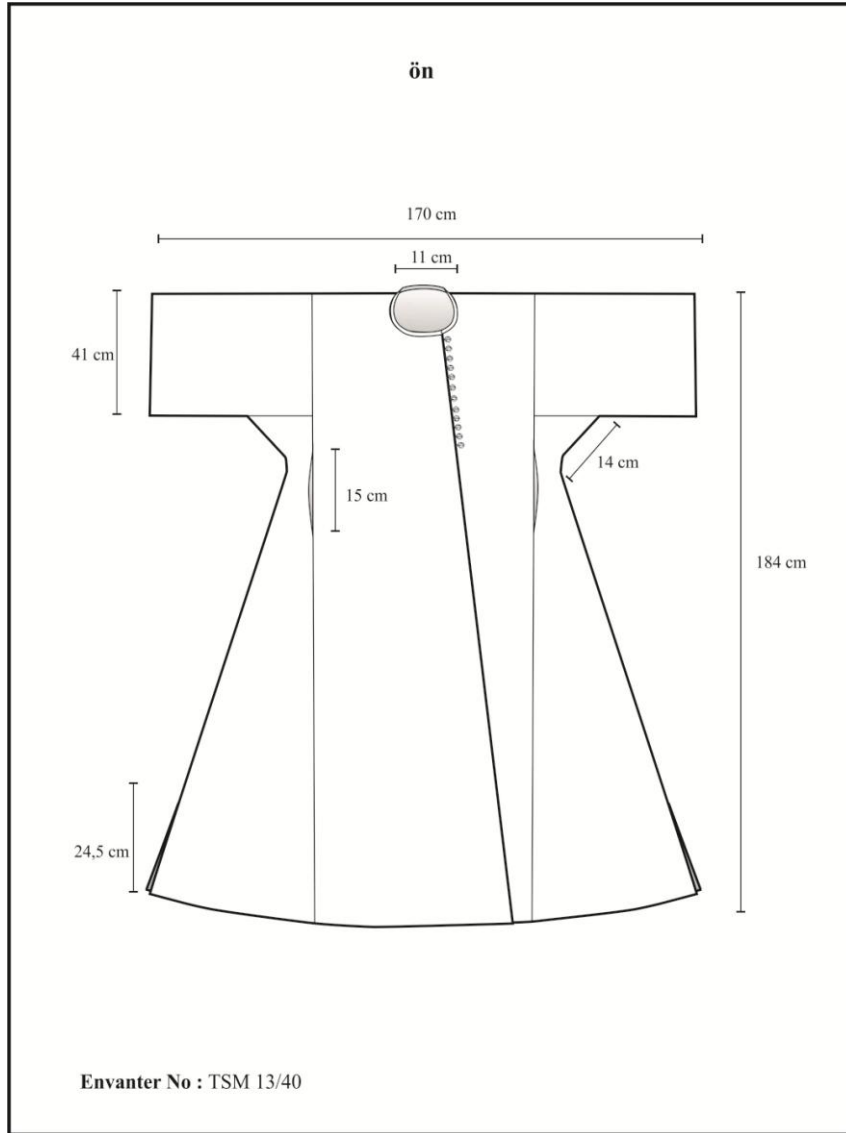

Envanter No: TSM 13/932

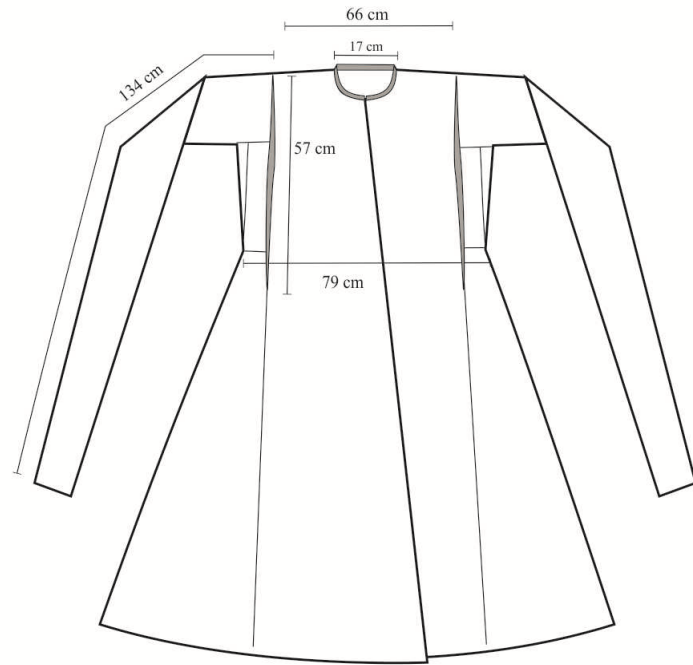
arka

Envanter No: TSM 13/932

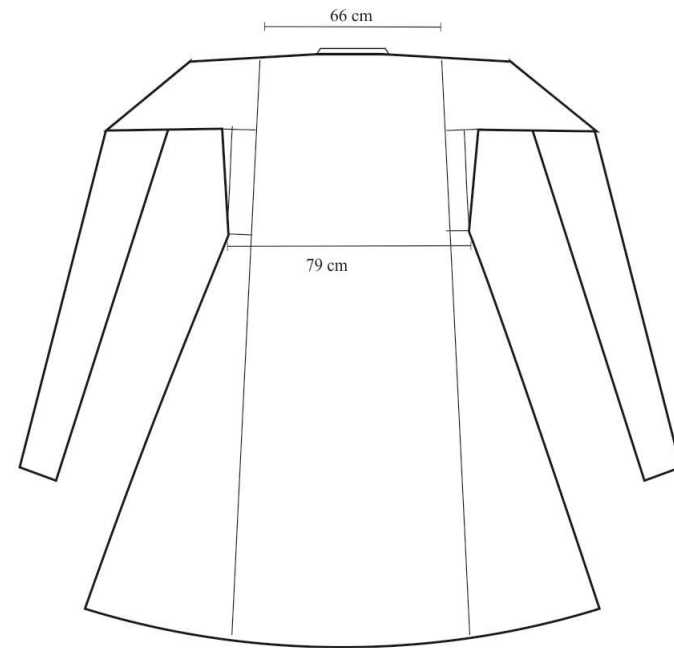

ön

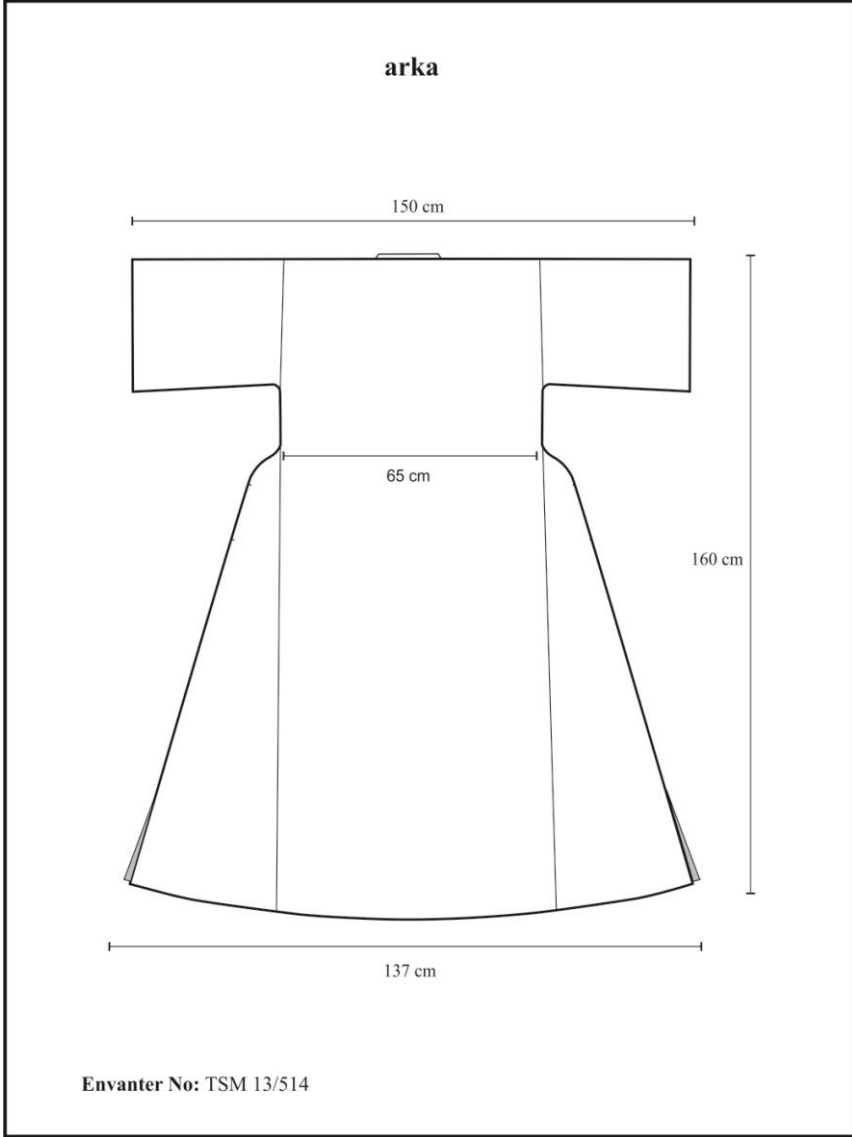
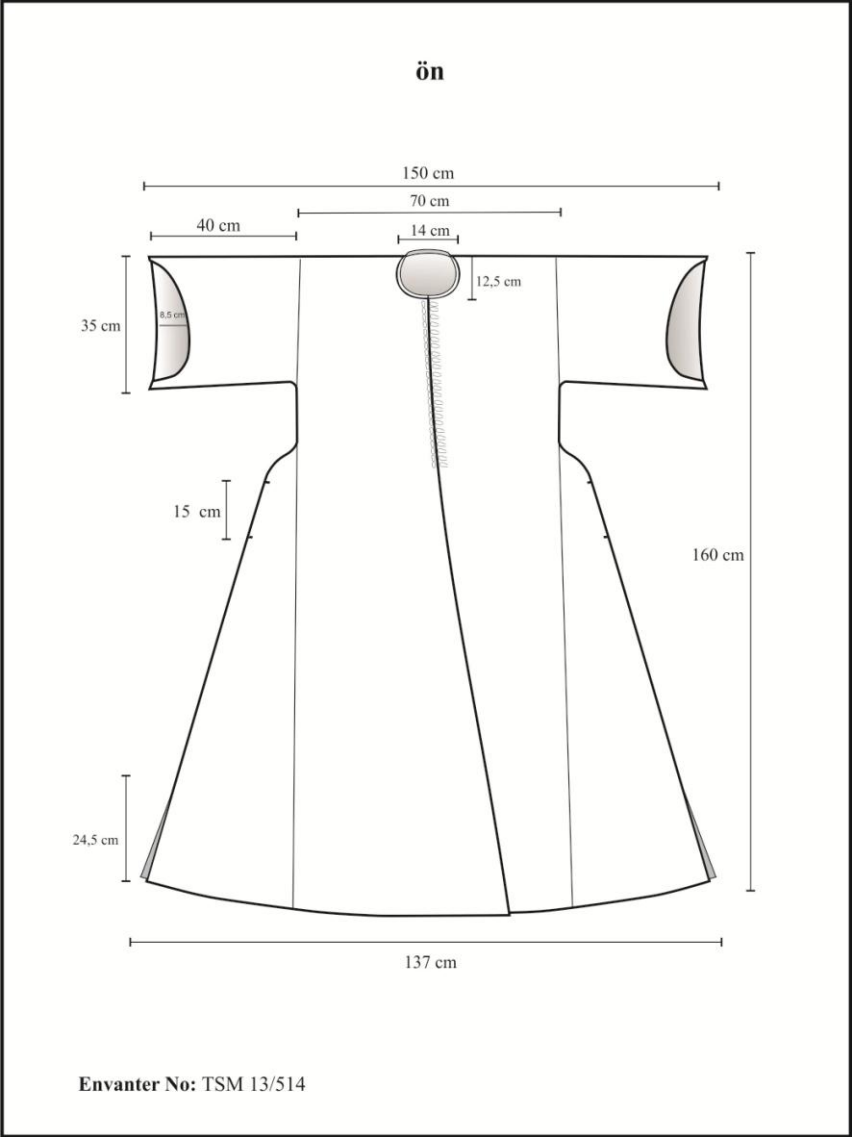

Envanter No: TSM 13/866

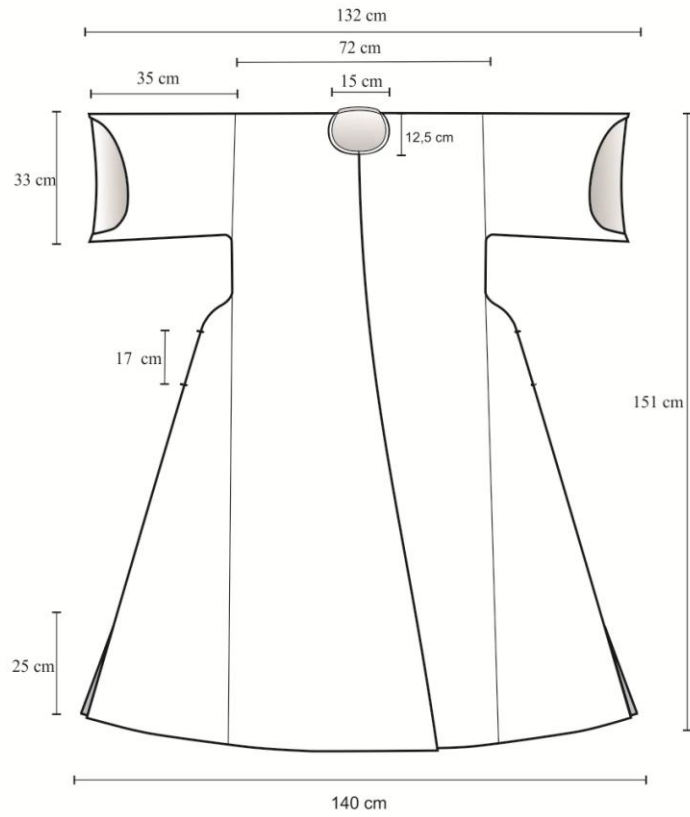
arka

Envanter No: TSM 13/866

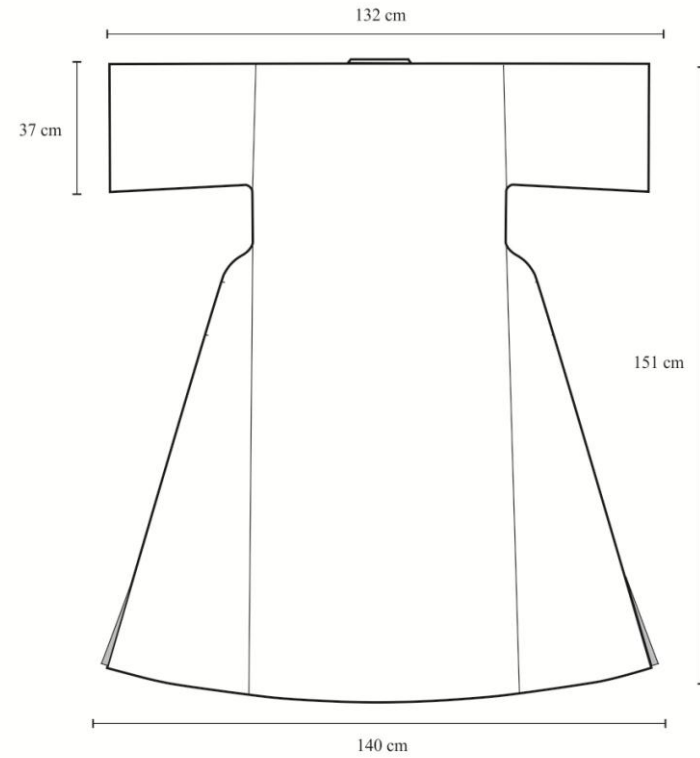

ön

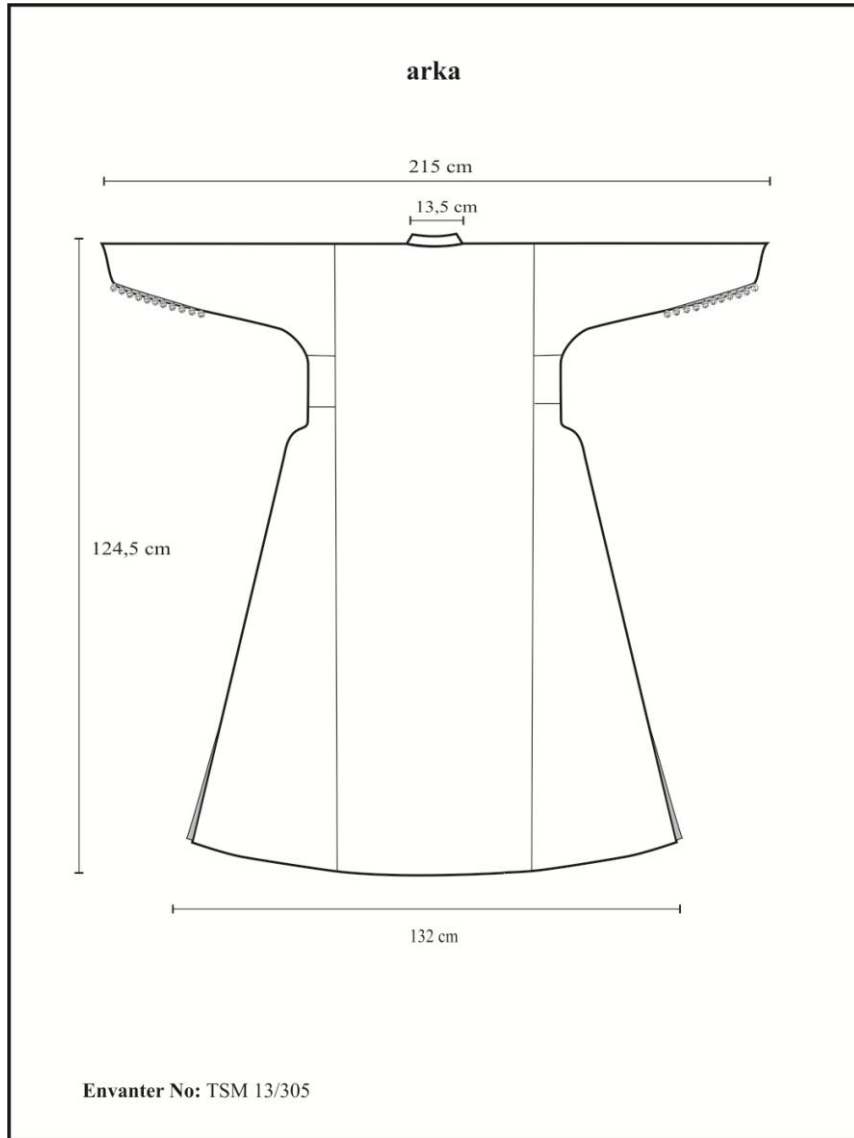
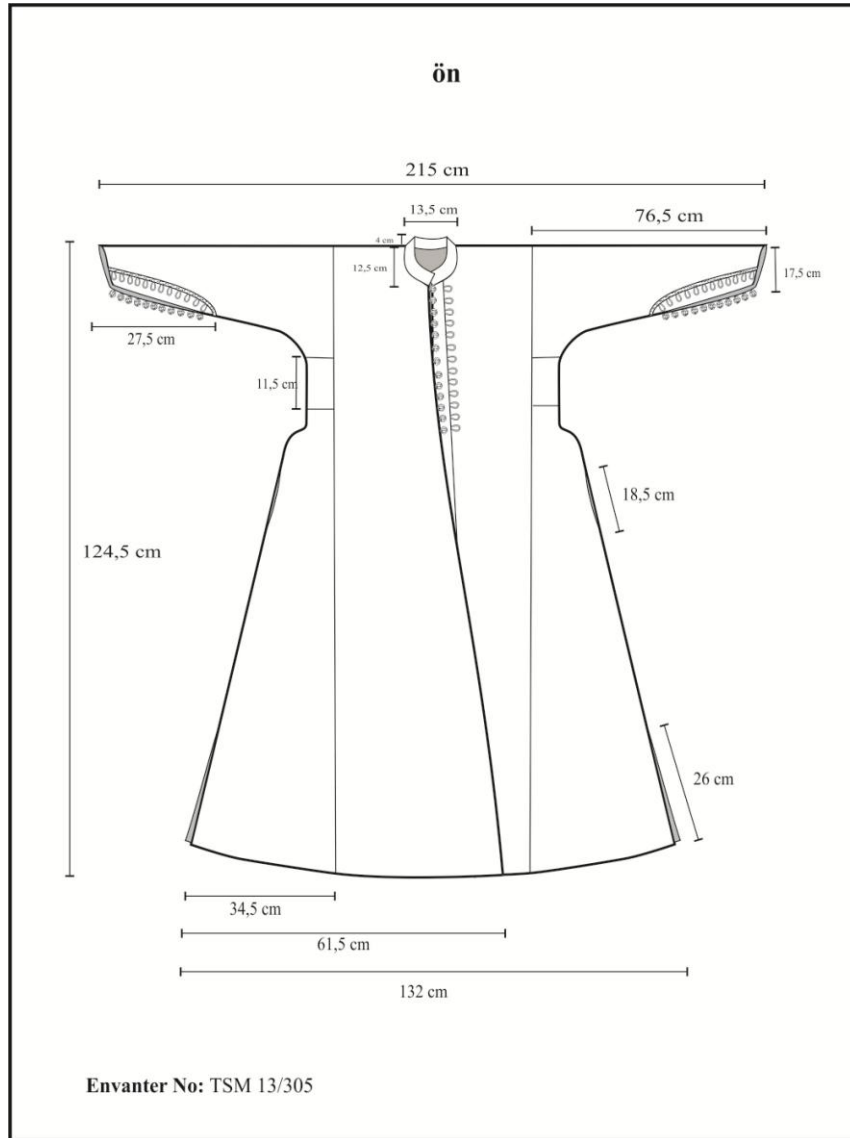

Envanter No: TSM 13/297

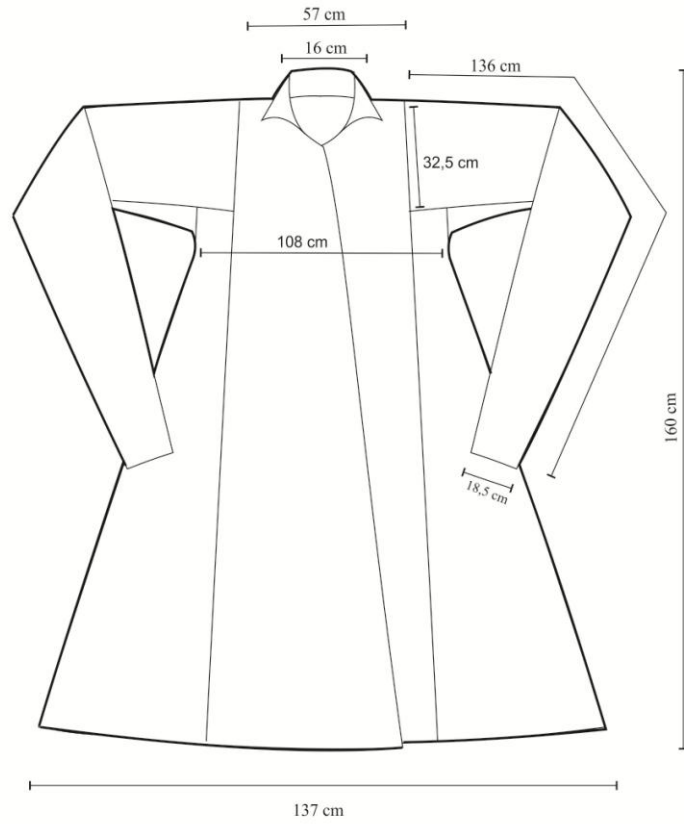
arka

Envanter No: TSM 13/297

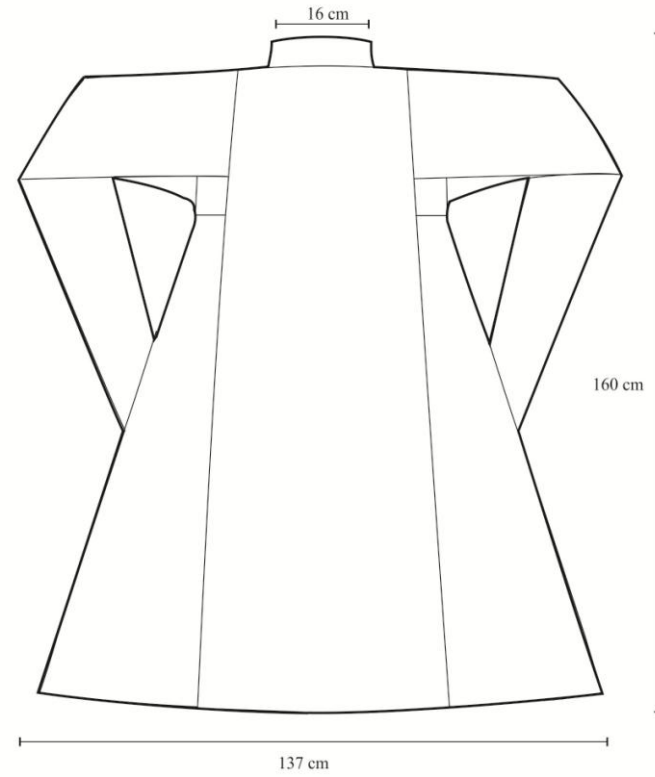

ön

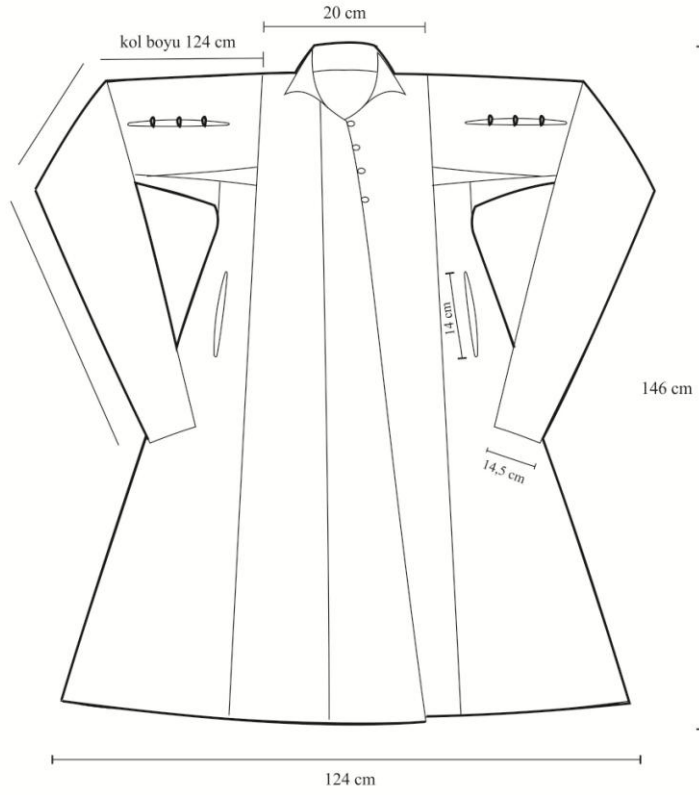
Envanter No: TSM 13/500

arka

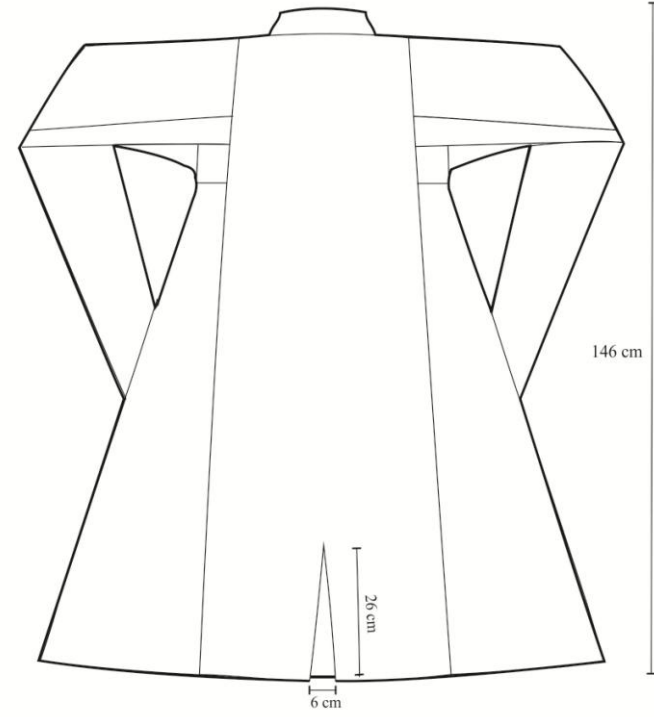
Envanter No: TSM 13/500

ön

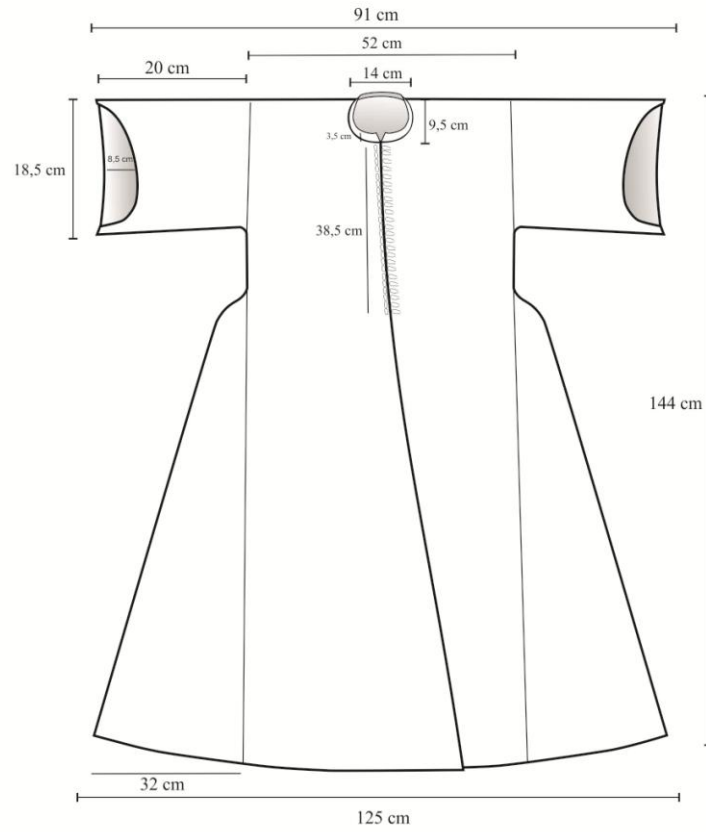
Envanter No: TSM 13/829

arka

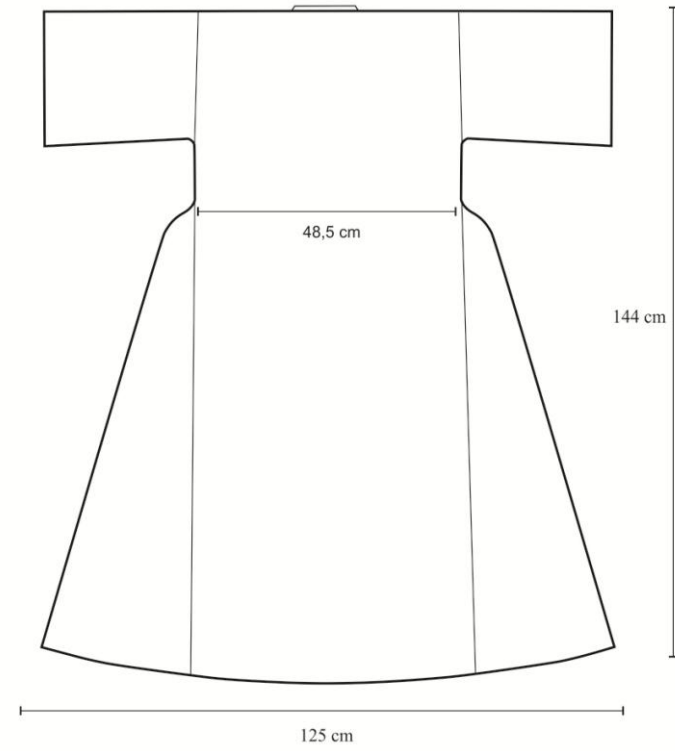
Envanter No: TSM 13/829

ön

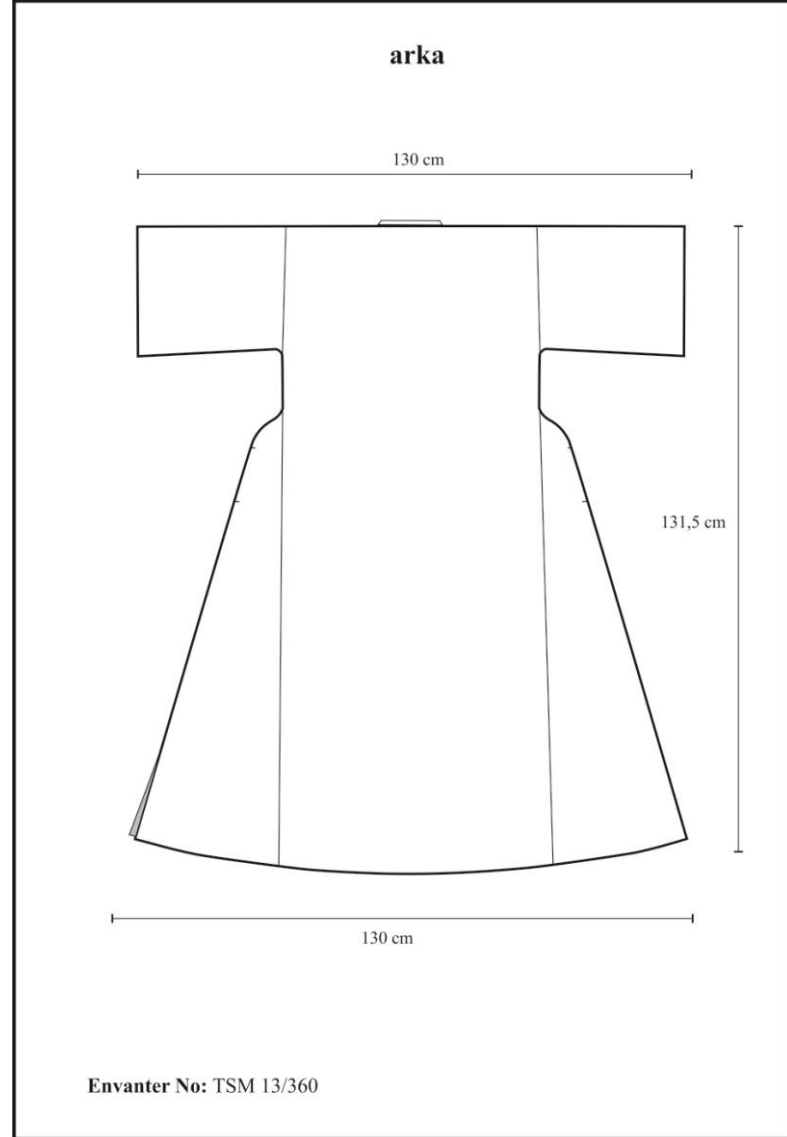
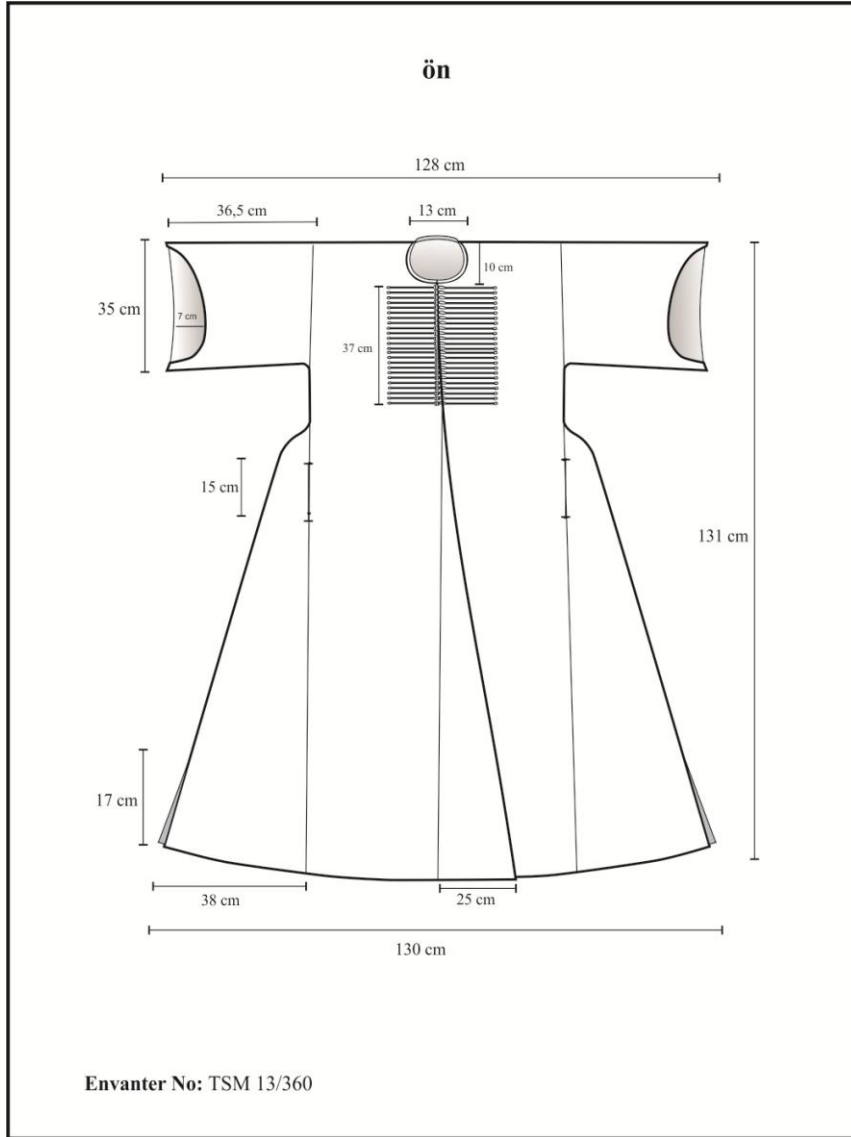

Envanter No: TSM 13/365

arka

Envanter No: TSM 13/365

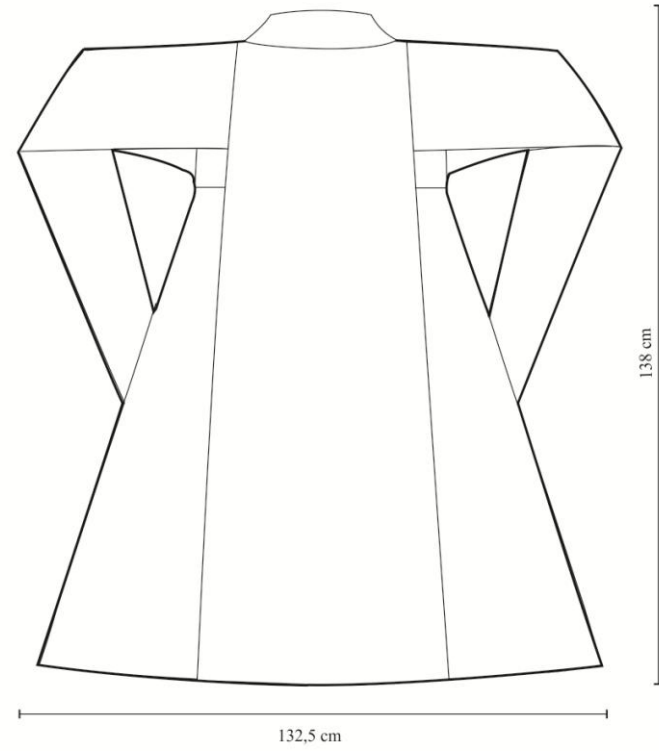

ön

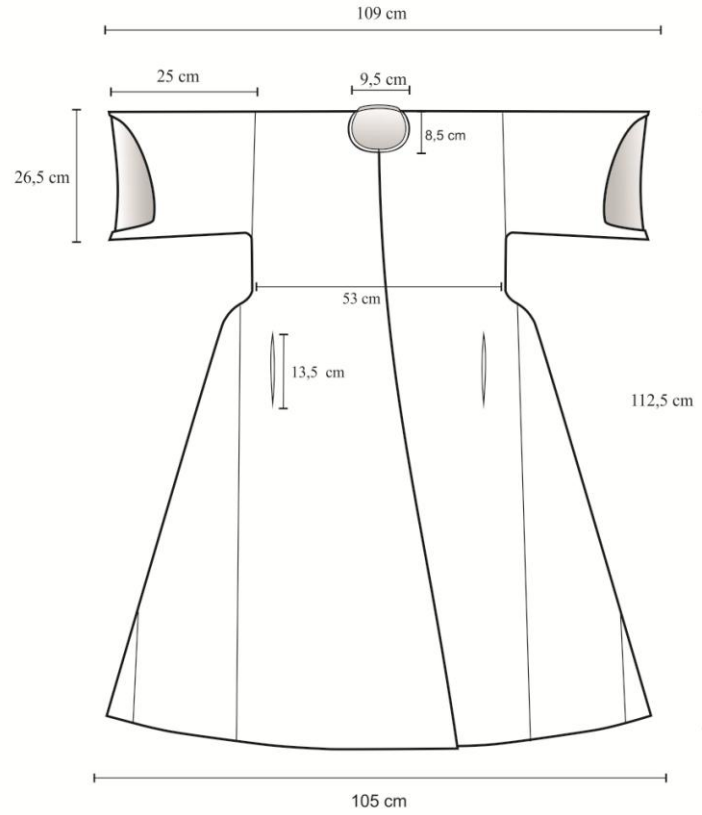
Envanter No: TSM 13/839

arka

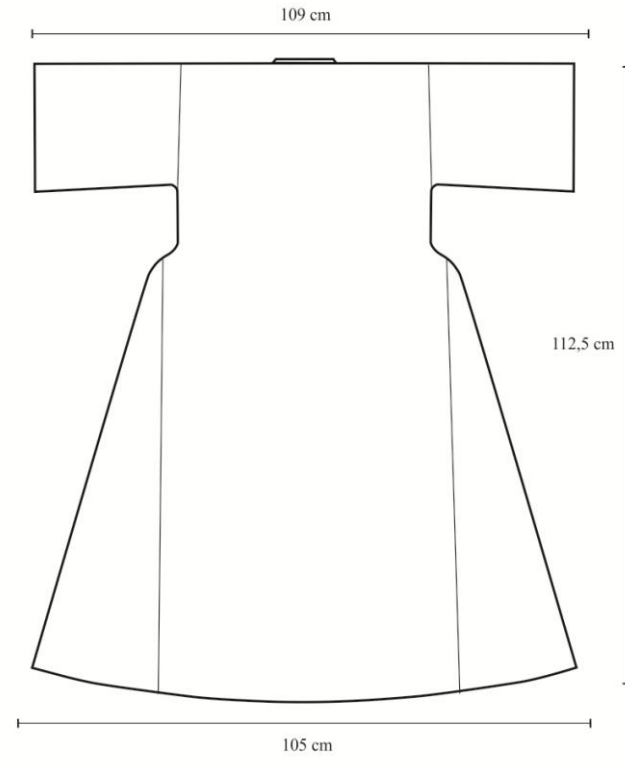
Envanter No: TSM 13/839

ön

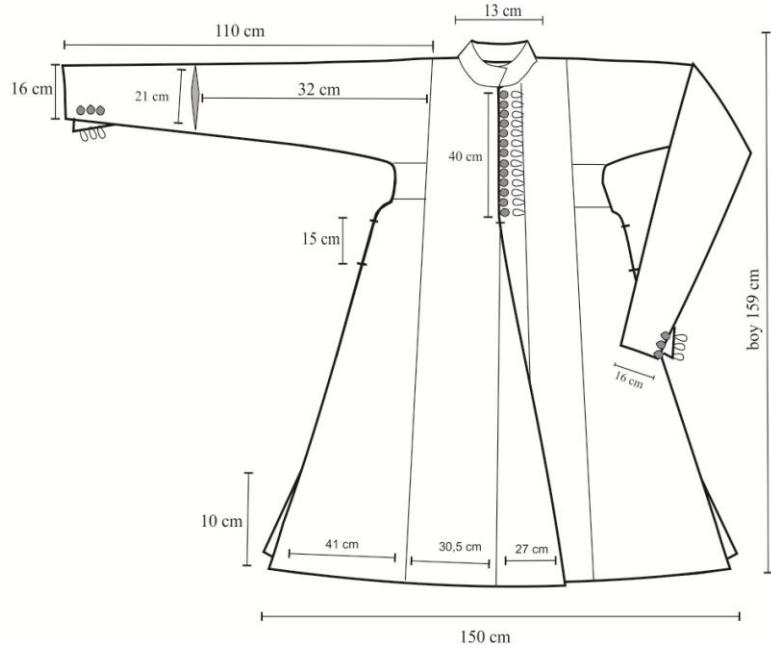
Envanter No: TSM 13/265

arka

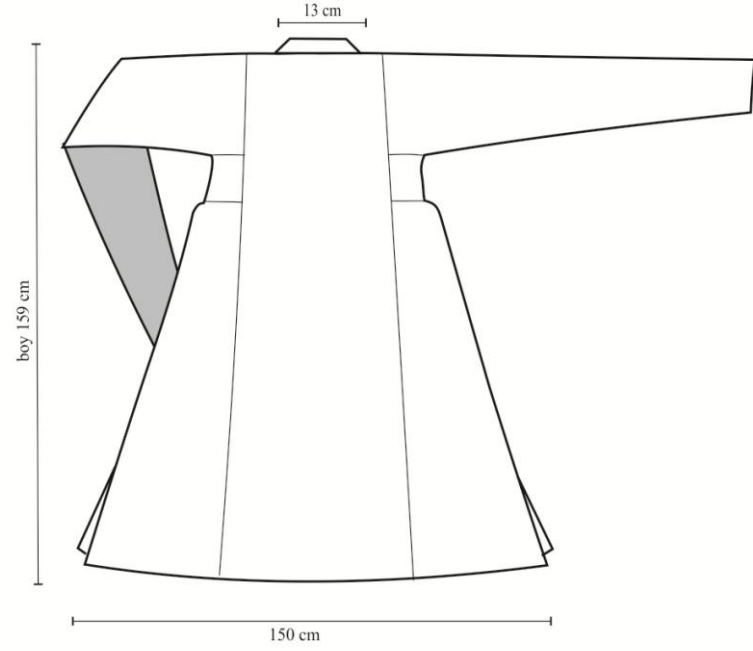
Envanter No: TSM 13/265

ön

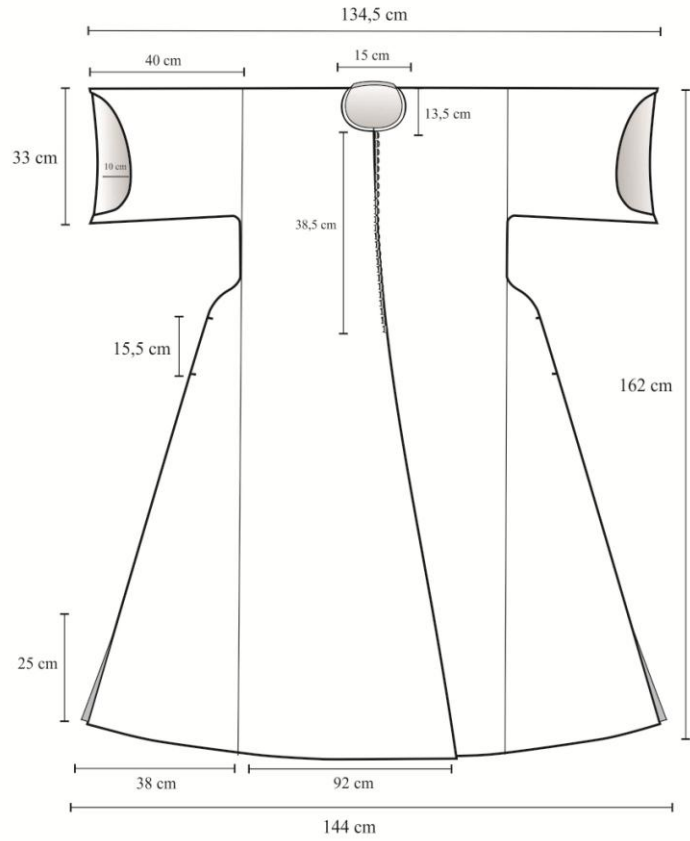
Envanter No: TSM 13/288

arka

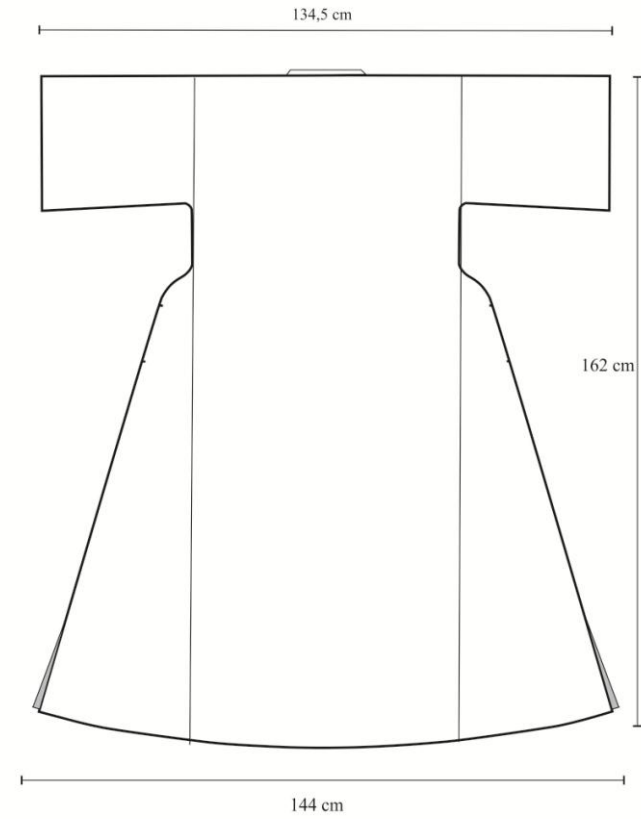
Envanter No: TSM 13/288

ön

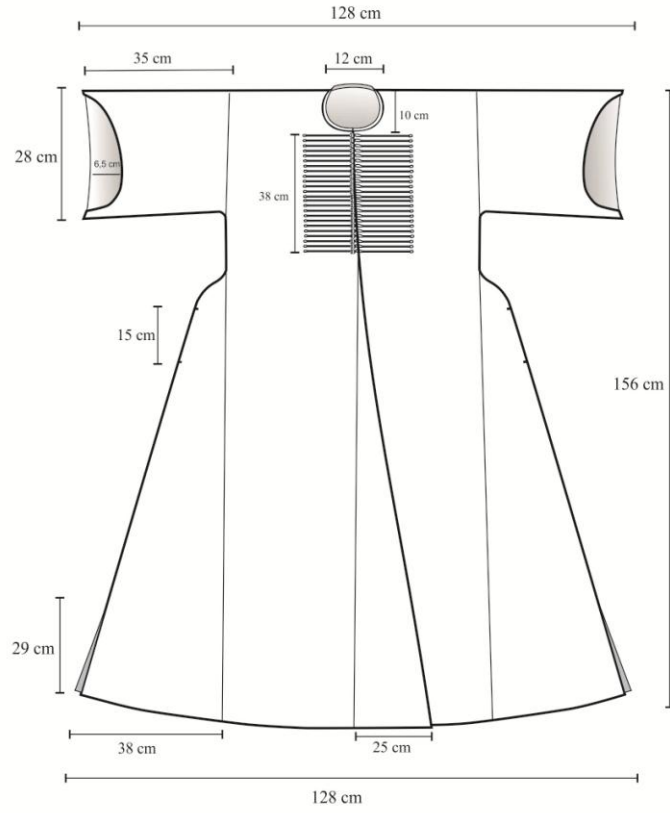
Envanter No: TSM 13/558

arka

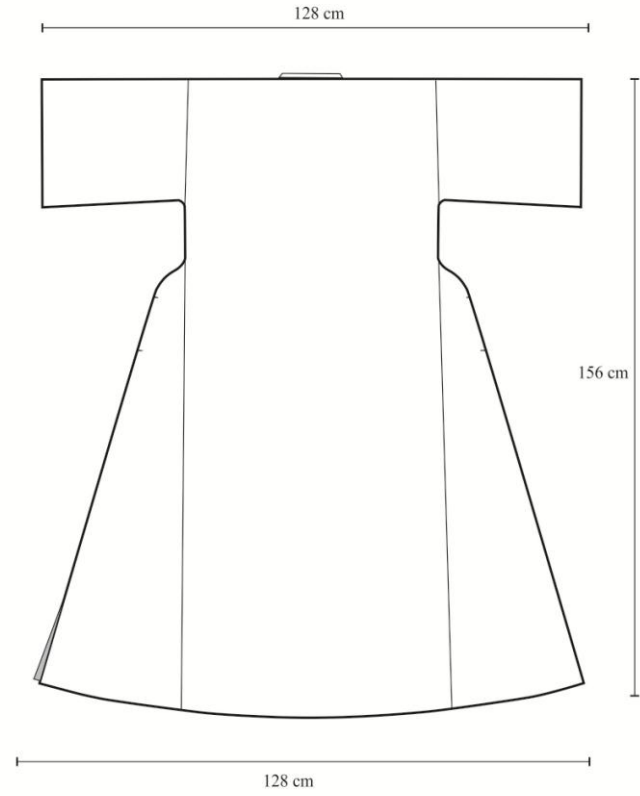
Envanter No: TSM 13/558

ön

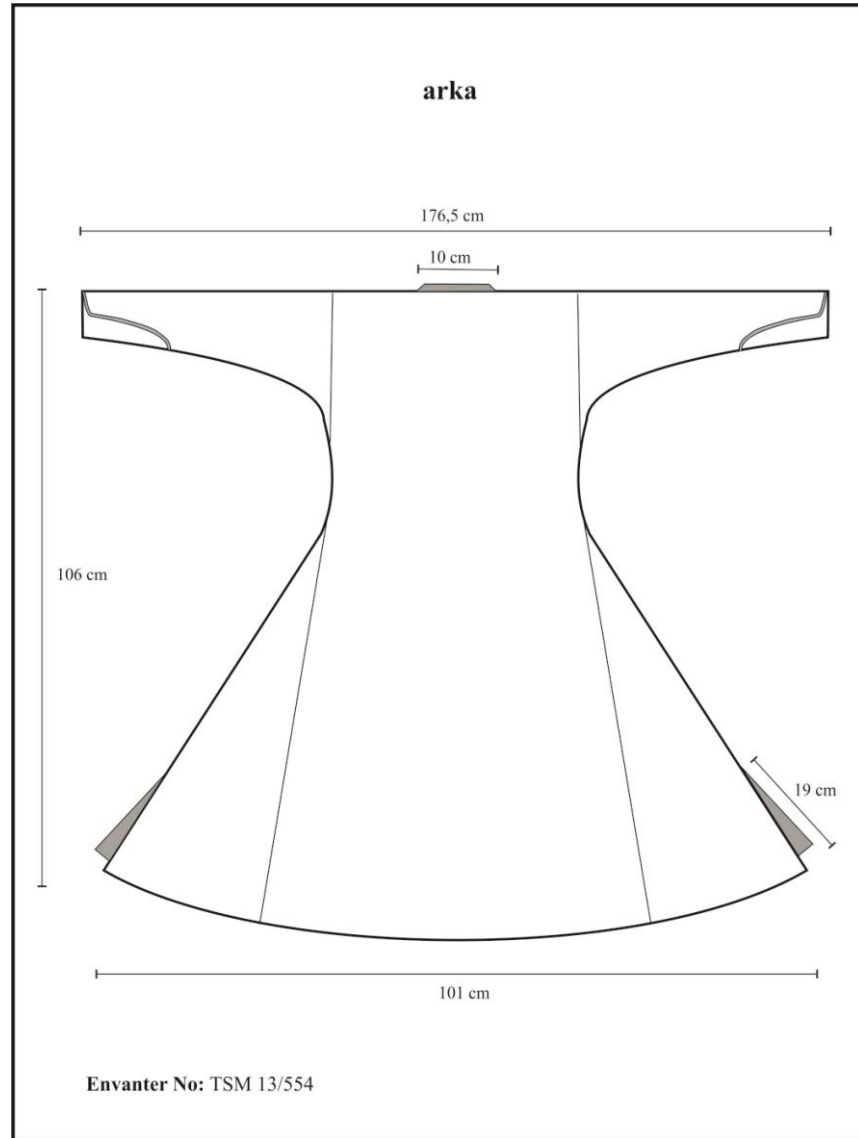
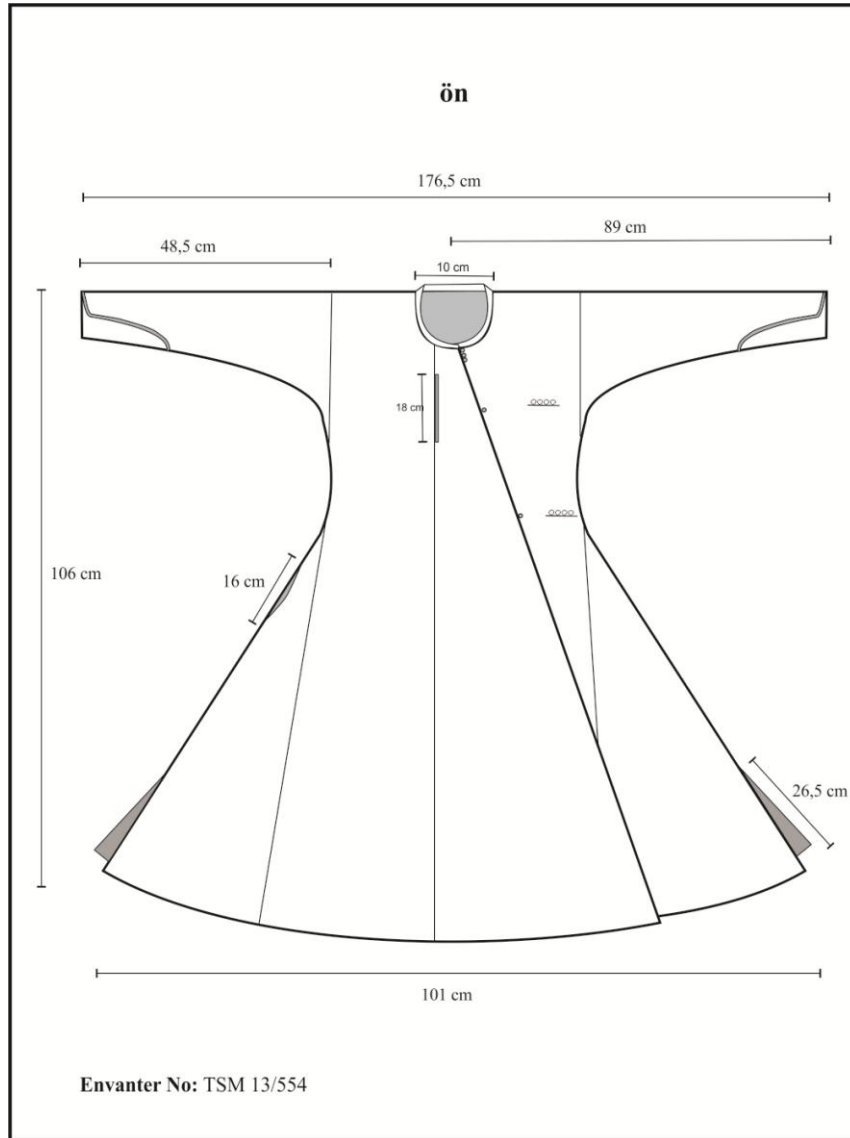

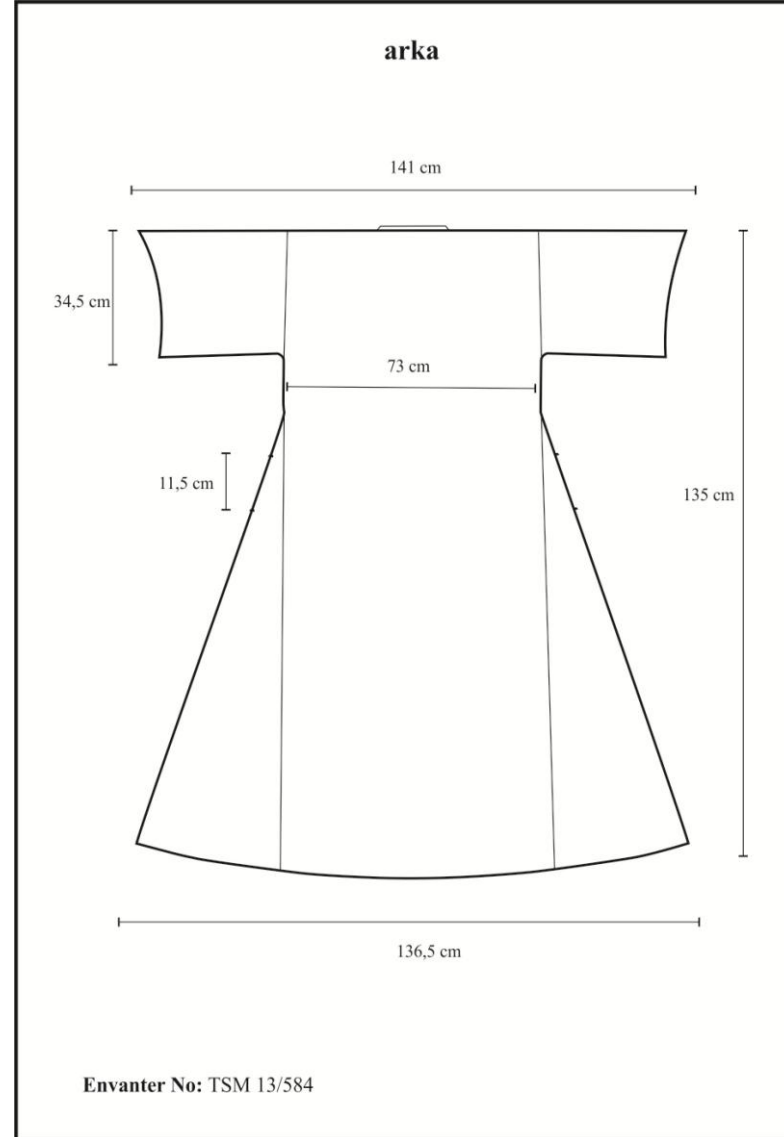
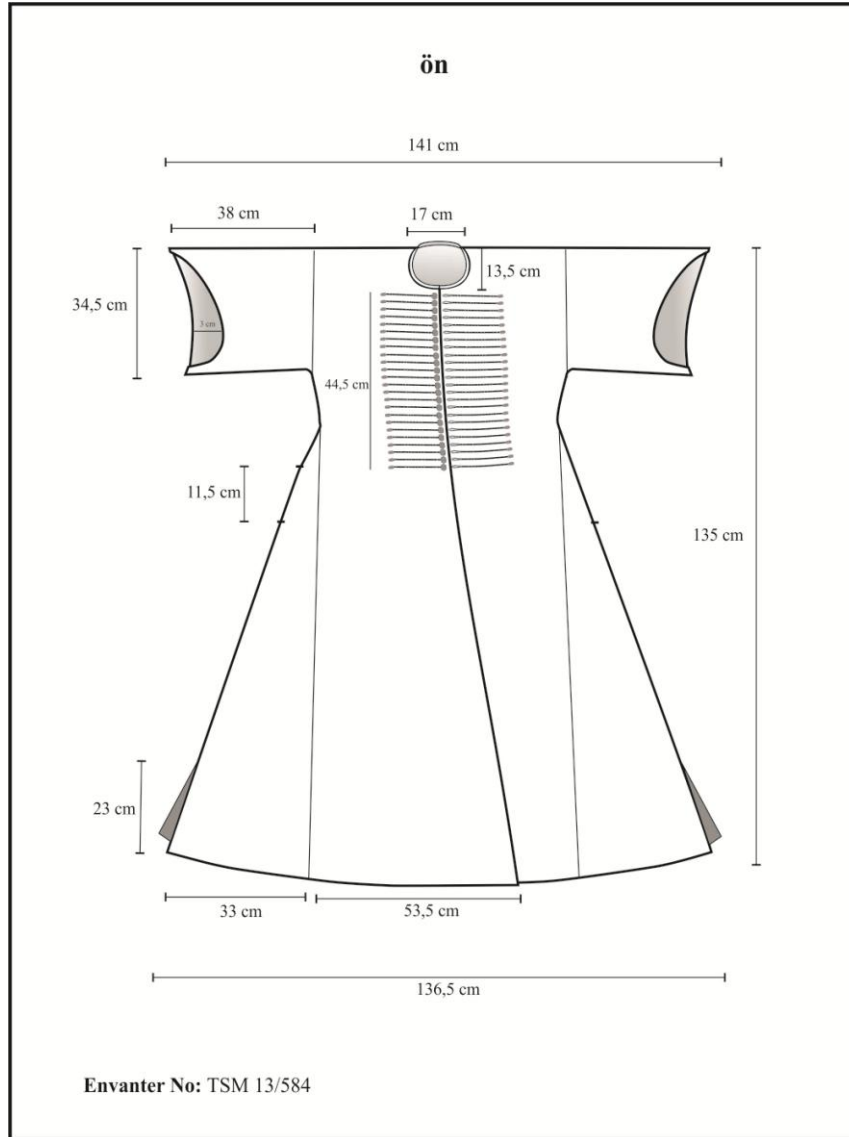
Envanter No: TSM 13/598

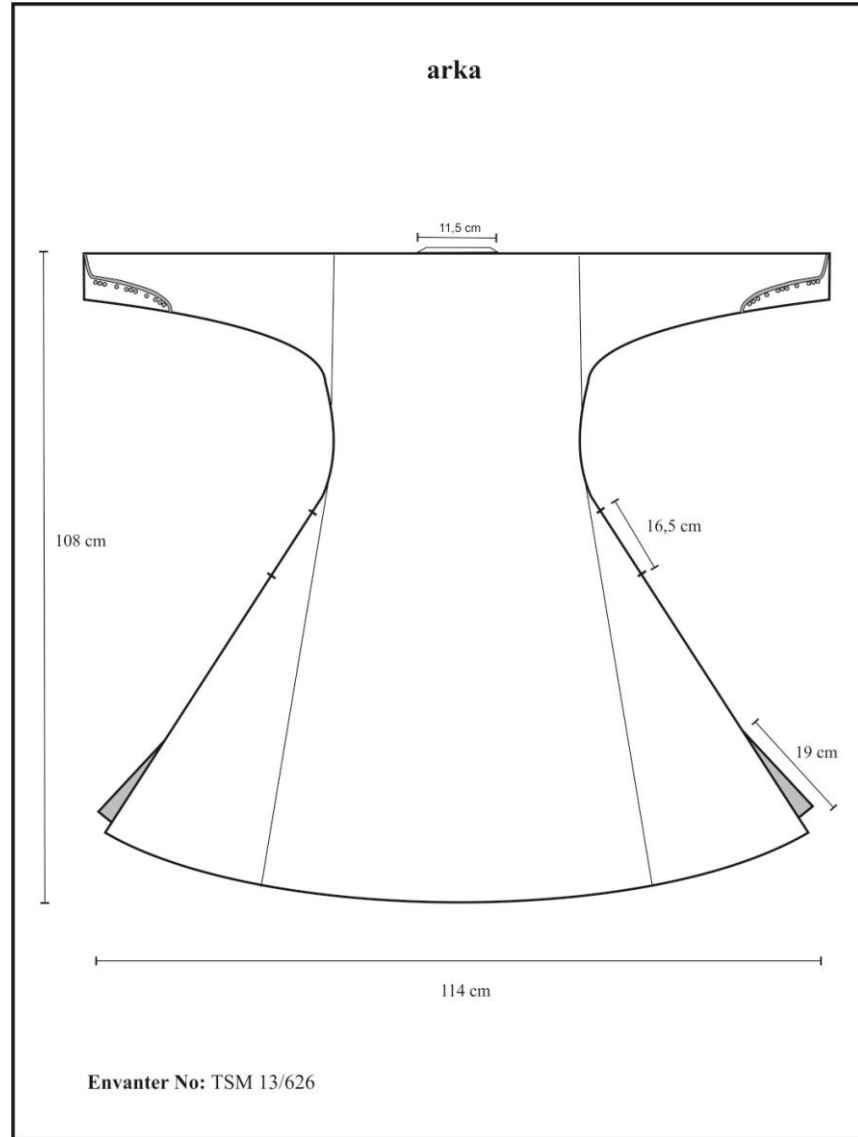
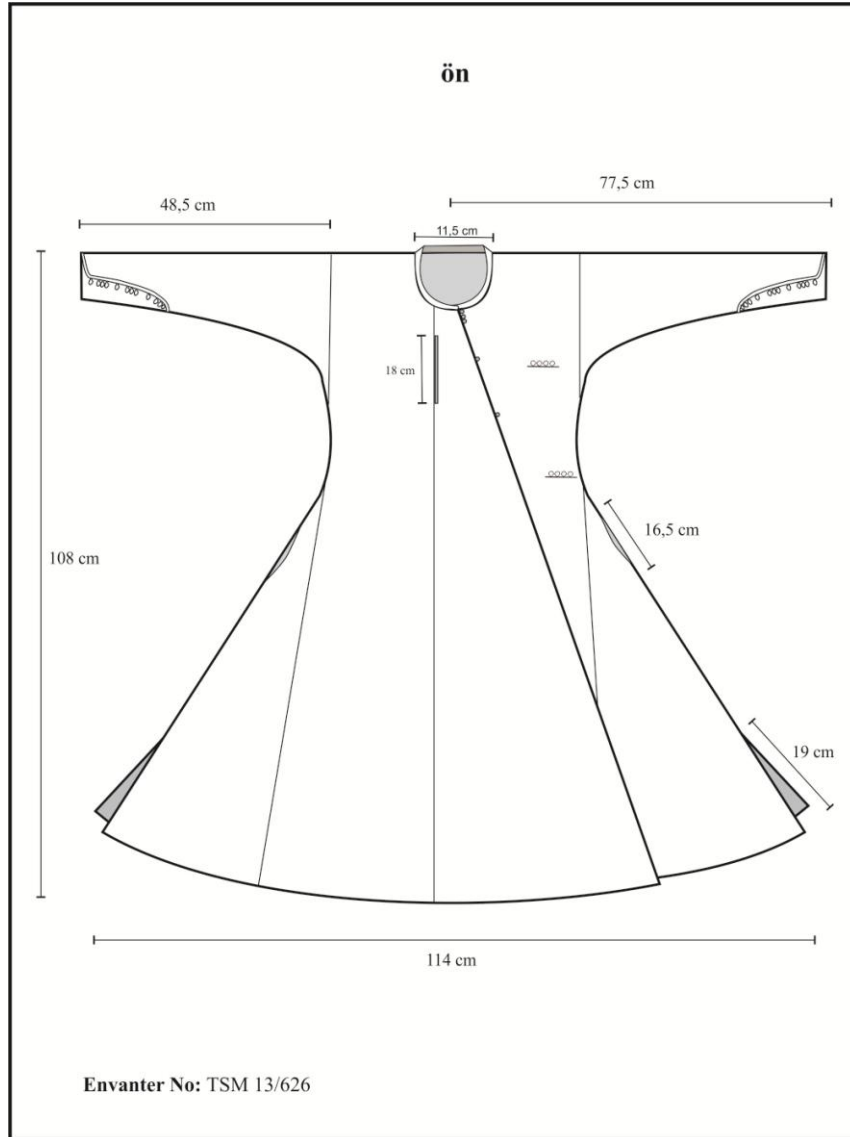
arka

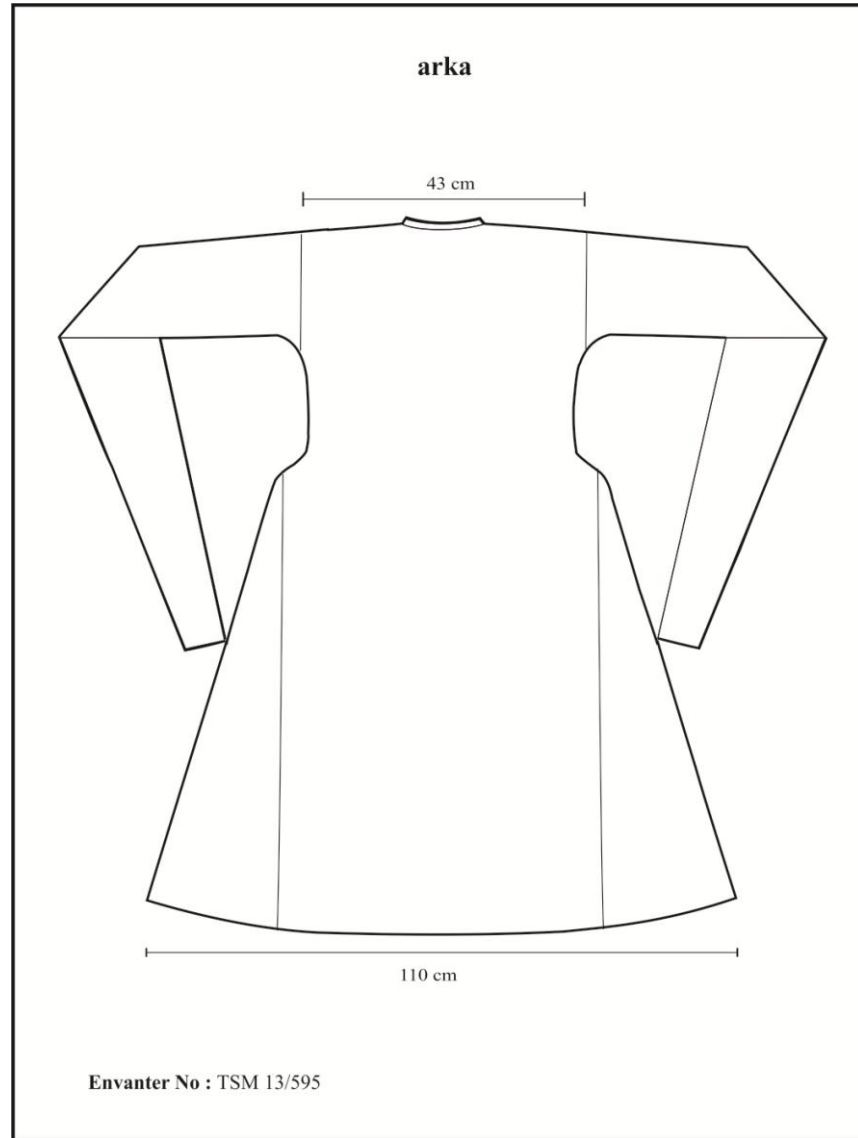
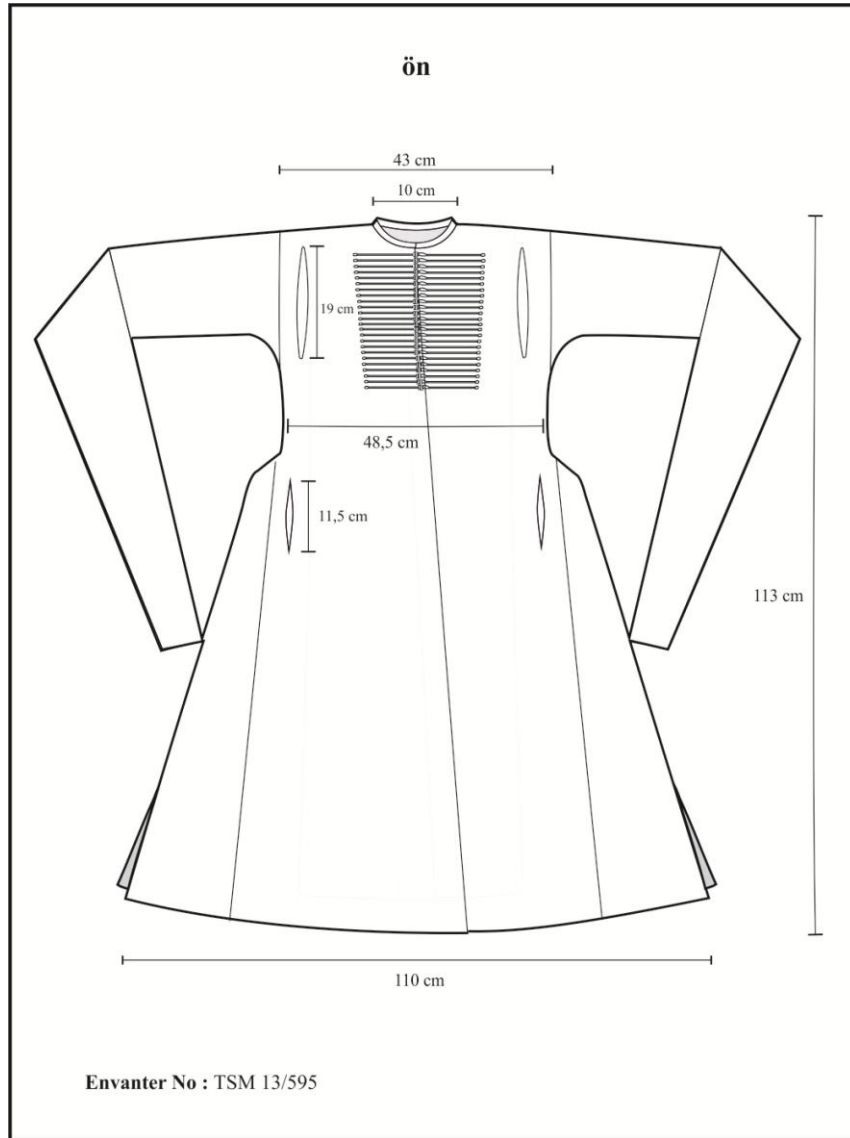

Envanter No: TSM 13/598

**EK 4: T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI KÜLTÜR VARLIKLARI VE
MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NDEN ALINAN BİLİMSEL MÜZE
ARAŞTIRMASI İZİN YAZISI**

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

Sayı : B.16.0.KVM.0.12.04.00.260.09.03 (BDR 09.16) -230997
Konu : Araştırma İzni

24.12.2008

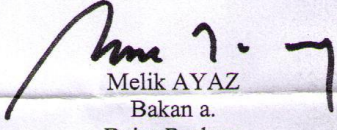
Sayın Arş. Gör. Meltem OK
Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü Güldeste Sok. No:4
35320 Balçova İZMİR

İlgi: Arş. Gör. Meltem OK'un 15.12.2008 tarihli başvurusu.

Dokuz Eylül Üniversitesi'nde Yrd. Doç. Dr. Füsün ÖZPULAT danışmanlığında doktora öğrencisi olan Arş. Gör. Meltem OK'un İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde "Osmanlı Kaftanlarında Dikiş Tekniklerinin İşlevsel ve Dekoratif Kullanımı" konusunda;

- Müze Müdürlüğü'nün çalışmayı uygun görmesi,
- Müze Müdürlüğü'nün belirleyeceği şartlara uyulması, gerekli güvenlik önlemlerinin alınması,
- Müze Müdürlüğü'nce uygun görülen eserler üzerinde ve esaslar doğrultusunda çalışılması,
- Çalışmanın başlayacağı tarihin Müze Müdürlüğü'ne makûl bir süre önce bildirilmesi ve randevu alınarak çalışılması,
- Müze'deki çalışmanın tamamlanmasını müteakiben 1 ay içinde, hazırlanacak çalışma raporunun Bakanlığımıza gönderilmesi,
- Kabul edilmiş doktora tezinin bir örneğinin ilgili Müze Müdürlüğü'ne teslim edilmesi,

koşullarıyla 2009 yılında araştırma yapması ve fotoğraf çekmesi uygun görülmektedir. Yapılacak çalışmanın yayımlanması söz konusu olduğunda, talep Bakanlığımızca ayrıca değerlendirilecektir. Çalışmalara 2010 yılında devam edilmesine gerek duyulması halinde, konuya ilişkin başvurunun, öngörülen çalışma tarihinden 3 ay önce olmak üzere, 31 Aralık 2009 tarihine kadar Bakanlığımız Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne iletilmesi hususunda bilgi ve gereğini rica ederim.

Melik AYAZ
Bakan a.
Daire Başkanı

DAĞITIM:

- İstanbul Valiliğine
- Arş. Gör. Meltem OK
Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü Güldeste Sok. No:4
35320 Balçova İZMİR

II.T.B.M.M. Binası, 06100 Ulus/Ankara
Tel: 310 49 60/2059 Fax: 311 50 85
e.posta: muzeastirmalari@kulturturizm.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için irtibat: B.ÇELEBİ Arkeolog

Elektronik Ağ: www.kulturturizm.gov.tr

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

01.06.2010

Sayı : B.16.0.KVM.0.13.04.00-155.01.(TA10.B48) - 115183
Konu : Bilimsel Müze Araştırması.

Sayın Meltem OK
Güldeste sok. No:4
35320 Balçova / İZMİR

- İlgi : a) 10/08/1984 tarih ve 18485 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla İlgili Olarak Yapılacak Araştırma, Sondaj ve Kazılar Hakkında Yönetmelik.
b) 26 /01/1984 tarih ve 18293 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Müzelerle Müzelerle Bağlı Birimlerde ve Ören yerlerindeki Kültür Varlıklarının Film ve Fotoğraflarının Çekilmesi Mulaj ve Kopyalarının Çıkarılması Hakkında Yönetmelik.
c) 27/03/2001 tarih ve 2487 sayılı Genelgemiz.
d) Bakanlığımız, Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü’nün 20/04/2009 tarih ve B.16.1.DÖS.0.05.00.00/75250 sayılı yazısı.
e) Arş.Gör. Meltem Ok’un 05.01.2010 tarihli başvurusu.
f) İstanbul Valiliği’nin 17.05.2010 tarih ve B.16.KVM.4.34.155.01/7378 sayılı yazısı.

Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Araştırma Görevlisi Meltem OK’un Topkapı Sarayı Müzesi’nde “Osmanlı Kaftanlarında Dikiş Tekniklerinin İşlevsel ve Dekoratif Kullanımı” konusu ile ilgili olarak,

- Çalışmanın ilgi (a), (b), (c) ve (d)’de kayıtlı yazı, genelge ve yönetmelikler kapsamında gerçekleştirilmesi,
- Çalışmanın başlayacağı tarihin Müze Müdürlüğü’ne 15 gün önceden bildirilmesi ve randevu alınarak çalışılması,
- Müze Müdürlüğü’nün belirleyeceği şartlara uyulması ve gerekli güvenlik önlemlerinin alınması,
- Müze Müdürlüğü’nce uygun görülen eserler üzerinde çalışılması ve teşhir düzeninin bozulmaması,

koşullarıyla, 2010 yılında araştırma yapması ve fotoğraf çekmesi Bakanlığımız Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nce uygun görülmektedir.

Araştırmacının çalışmasını tamamlamasını müteakiben 1 ay içinde ilgili müze müdürlüğünce hazırlanacak konuya ilişkin rapor ile araştırmacı tarafından hazırlanacak araştırma metni, çizim, fotoğraf vb. belgeyi içeren, mümkünse CD ortamına aktarılmış çalışma raporu ile ileride yayımlanması halinde kitap ve ayrıbasımların ilgili Müze Müdürlüğüne ve Bakanlığımıza gönderilmesi gerekmektedir.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Meltem OK
Doğum Yeri ve Yılı : İzmir, 1980
İş Adresi: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü Balçova - İZMİR/TÜRKİYE
İş Tel: 0 232 4129151
E-mail: meltem-ok4@hotmail.com
Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim Durumu

- 2002-2006 Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tekstil Bölümü, Yüksek Lisans
- 1997-2001 Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil Bölümü, Lisans
- 1994-1997 Denizli Vali Vefki Ertür Kız Meslek Lisesi

Çalıştığı Kurumlar

- 2004-... Araştırma Görevlisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarım Bölümü
- 2001-2002 HASCA Tekstil San. Ltd. Şti. A.O.S.B. 10001 SK. NO.23 İzmir

Sunduğu Bildiriler

- 2011 OK, Meltem, ATAR Mustafa; “Çobanın Koruyucusu Kepenek Ustası: Hüseyin Öksüz”, Gazi Üniversitesi Uluslararası Geleneksel El Sanatı Ustaları Sempozyumu, Gölbaşı/ANKARA
- 2010 ÖZPULAT, Fusun, OK, Meltem; “New Technologies in The Vision of Textile Art”, IV. Uluslararası Teknik Tekstiller Kongresi, İSTANBUL
- 2009 ÖZPULAT, Fusun, OK, Meltem; “Tekstil Sanatında Gelenekten Geleceğe Etkileşimler”, “İmece 2009”, Anadolu Üniversitesi, ESKİŞEHİR
- 2006 METE, Fatma, OK, Meltem; “Günümüz Giyim Modasında Türk Kültür ve Sanatından Etkilenmeler”, Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, Konak/İZMİR

Katıldığı Ulusal ve Uluslararası Karma Sergiler

- 2011 “Lif Sanatı-Yaşama Dair”, IV. Uluslararası Egeart Sanat Günleri, İKSEV Kültür Sanat ve Eğitim Vakfı, İzmir/ TÜRKİYE
- 2010 "Tekstil ve Seramik Bölümü Öğretim Elamanları Sergisi", Uşak Üniversitesi Sergi Salonu, Tekstil Ürünleri Karma Sergiler, 26 Kasım 2010-10 Aralık 2010, Uşak/ TÜRKİYE
- 2009 “Lif Sanatı”, 3.Ege Art Sanat Etkinlikleri, İş Sanat Galerisi, 11-25 Aralık, Konak-İzmir/TÜRKİYE
- 2009 “İmece 2009” Uluslararası Katılımlı Güzel Sanatlar ve Tasarım Sempozyumu Sergisi, 22-31 Ekim 2009 Eskişehir/TÜRKİYE
- 2009 “Art Textiles”, DEU GSF Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü Lisansüstü Öğrenci Sergisi, Sabancı Kültür Sarayı, 11-15 Mayıs 2009 İzmir/ TÜRKİYE
- 2008 “Liflerle Yaşamak”, Çatı-Art Sanat Galerisi, 28 Haziran-15 Temmuz, Çeşme-İzmir/ TÜRKİYE
- 2008 “Karma Karışık”, Tekstil Tasarım Bölümü Sanatçı Grubu Sergisi, DEU. Desem Salonu, 12-16 Mayıs, İzmir/TÜRKİYE
- 2007 “Doku and Form II”, , Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sergi Salonu, 05 Nisan-05 Mayıs 2007, İstanbul/ TÜRKİYE
- 2005 “Ulusal Tekstil Sanatçıları Sergisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sergi Salonu, 12-23 Eylül 2005, İzmir/ TÜRKİYE
- 2005 "Arte&Arte 2005 miniartextilcomo filophilo", Tekstil Ürünleri Karma Sergi Como/ İTALYA